

Orchestra

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXVII Nr. 9-10 SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE 1968

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXVII Nr. 9-10
SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE
1968

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE .

Prea Fericitul Părinte
J U S T I N I A N
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Diac. P. I. DAVID, <i>La începutul anului bisericesc (1 septembrie)</i>	933
Pr. SABIN VERZAN, <i>La Duminica a XII-a după Rusalii</i>	938
Ierom. CHESARIE GHEORGHEȘCU, <i>La Nașterea Maicii Domnului</i>	942
Prof. DUMITRU RADU, <i>La Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci</i>	945
Arhim. JUSTINIAN FLOREA, <i>La Duminica a XX-a după Rusalii</i>	949
Prof. NICOLAE GROSU, <i>La Duminica a XXIII-a după Rusalii</i>	953
Pr. GHEORGHE I. DRĂGULIN, <i>La sărbătoarea Sfintului Marelui Mucenic Dimitrie, Izvoritorul de Mir</i>	958

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Actiuni în slujba păcii (sept.-oct.)</i>	961
Prof. O. B., <i>Știri ecumenice</i>	969

COMEMORĂRI

Prot. Dr. GH. COTOȘMAN, <i>Soboarele Bisericii Banatului împotriva unirii sub episcopul Gherasie al Caransebeșului. Legăturile cu Mitropolia Ungrovlahiei</i>	976
Arhim. LUCIAN FLOREA, <i>Ortodoxii din Brașov în luptă cu uniția în prima jumătate a secolului al XVIII-lea</i>	991

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. ILIE D. NEGOIȚA, <i>Invățătura despre Sfântul Duh la Sfântul Grigore de Nazianz</i>	1004
ION AL. FLOREȘCU, <i>Lemnul în construcția și ornamentarea bisericilor</i>	1010
Diac. GEORGE DINCĂ, <i>Date noi despre viața și activitatea arhimandritului Justin Șerbănescu</i>	1014

DOCUMENTARE

IANCU ANASTĂȘESCU, <i>Date noi despre fericitul întru pomenire, marele ierarh Dositei Filitti, mitropolit al Ungrovlahiei 1793—1810</i>	1019
---	------

Pr. SANDU TUDOR, <i>Schitul Găvanu</i>	1029
MARIA VIRGIL MOLIN, <i>Din trecutul învățămîntului seminarial</i>	1048

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

REDACȚIA, <i>Conferințele de orientare a clerului din luna septembrie 1968</i>	1054
ASISTENT, <i>Deschiderea cursurilor noului an școlar la Institutul și Seminarul teologic din București</i>	1057
ASISTENT, <i>Biserica satului Goleasca — Ilfov</i>	1061
Pr. SĂVULESCU ȘTEFAN, † <i>Pr. Teodor Marinescu</i>	1064

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. I. ZAMFIR, <i>Sfințire de biserică</i>	1065
--	------

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Sfințirea capelei de la Eforie-Nord, jud. Constanța</i>	1066
--	------

NOTE DE LECTOR

C. BĂRBULESCU, <i>Expoziția Comisiei Naționale Române pentru UNESCO; La aniversarea a 130 de ani de la apariția ziarului «Gazeta de Transilvania»</i>	1069
P. V. I., <i>In legătură cu «Monoteismul» în religia egiptenilor</i>	1076

NOTE BIBLIOGRAFICE

P. S. Năsturel, <i>L'építaphios Constantinopolitan du Monastere roumaine de Secoul (1608)</i>	1080
Ștefan Andreescu, <i>Une information négligée sur la participation de La Vallachie à la bataille de Kosovo (1448)</i> , de IOAN F. STĂNCULESCU	1081

RECENZII

Andrei Pănoiu, <i>Pictura votivă din nordul Olteniei (secolul XIX)</i> . Editura Meridiane, București, 1968, 44 p., text+59 planșe, de I. S.	1082
Lukas Vischer, <i>Euharistie — Zeichen der Einheit (Euharistia — semnul unității)</i> , în «Internationale Kirchliche Zeitschrift», Bern, nr. 4, 1967, p. 241—264, de Prof. O. BUCEVȘCHI	1086
Ion Ghețje, <i>Maramureșul anilor 1500 — patrie a textelor rotacizante ?</i> , de C. B.	1088

ANEXĂ

Prof. NICOLAE LUNGU, <i>Tropare</i>	I-XII
---	-------

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA ÎNCEPUTUL ANULUI BISERICESC

(1 septembrie)

Și a zis Dumnezeu: «*Soarele și luna să fie niște semne, care să arate vremea, zilele și anii...*» (Facere I. 14).

Pe lângă viața spirituală intensă, plină de evlavie, rugăciune și neîncetată cugetare la cele sufletești, creștinul este înconjurat de anumite legi naturale și porunci ale firii despre care se întrebă: Ce-i cu ele, de unde vin, unde merg și ce rost au pentru viața noastră? Toate acestea se petrec în timp, iar scurgerea acestuia ne conduce dintru început la o neconținută activitate umană. Într-adevăr o organizare bună, o împărțire a timpului cum trebuie aduc fericirea oricărui muritor. Pe când dezordinea, lenevirea și nepăsarea au adus în omenire nenorociri de tot felul: furtul, minciuna, uciderea, hoția și în special ura dintre om și om, rasă și rasă, părinți și copii, frate și frate, familie și familie, neam și neam, ajungându-se la încălcarea suveranității, la desconsiderarea culturilor naționale, adică la invazie, cuceriri de tot felul, intervenții armate nejustificate, cu un cuvânt la război, care «este o crimă organizată și multiplicată» (Sfintul Vasile cel Mare), al cărui scop diabolic este revolta creaturii împotriva Creatorului; de aceea cei vechi ziceau: *tempus omnia revelat* (timpul le descoperă pe toate).

Timpul este, așadar, o abstracție metafizică, o noțiune fără un conținut palpabil, dar real, ceva ce depășește lumea fizică, dar existent prin sine însuși și ireversibil.

Cu toate aparențele lui nepipăibile, timpul a fost concretizat de Dumnezeu în creație și de om în așa-zisa convenție sau captare a timpului. *calendarul*. Acest calendar se bazează pe împărțirea timpului în unități sau porțiuni numite *ani*. De aceea vom încerca să arătăm importanța lui *1 septembrie, începutul Anului bisericesc*.

Mai întâi trebuie precizat că primele calendare au luat naștere din nevoia omului de a-și diviza munca; mai ales munca agricolă sau preocuparea creșterii vitelor, pentru care el a simțit nevoia unei periodizări la baza căreia stătea ocupația lui. Mai târziu, după deșteptarea omului

— căzuț în păcat — din somnul inconștienței religioase, s-a luat ca punct de plecare mersul lunii și soarelui pe bolta cerească, încît la vechile civilizații s-a ajuns la cultul astrelor (astrolatria), ale cărei urme se perpetuează în istorie. Același lucru îl găsim la indienii vechi, chinezi, mexicani și peruvieni și în toate straturile lor de civilizație.

Luîndu-se ca mijloc de împărțire a timpului acești doi luminători (soarele și luna) s-au creat anumite unități de măsură, cea mai mică fiind ziua solară (astronomică) de 24 ore. Ora s-a împărțit în minute, minutele în secunde ș.a.m.d. Alte diviziuni ale timpului sînt : săptămîna, luna și anul. Vechile calendare, bazate pe mersul lunii, luau ca bază intervalul de timp necesar lunii pentru a ajunge în aceeași fază primară. Calendarul egiptean cuprindea anul de 354 de zile, fiind alcătuit din 12 luni a câte 29 zile și jumătate ; dîndu-și seama de greșeală s-a adoptat anul de 365 zile și jumătate.

Grecii au avut la început tot un calendar lunar, căutîndu-se ca la orice început de lună să pornească numărarea zilelor cu lună nouă. Aceeasi situație o găsim și la semiți și evrei. Calendarul lunar se găsește la toate popoarele de religie musulmană.

La romani problema calendarului este și mai complicată. Pe vremea lui Romulus (754 î. d. H.) se întrebînta un calendar nesigur de zece luni (partie, aprilie, mai, iunie, iulie, august, septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie), Numa Pompiliu mai adaugă două (ianuarie și februarie), dar calculele tot greșite erau. Împăratul Iuliu Cezar (46 î. d. Hr.) cu ajutorul celui mai mare astronom al timpului, egipteanul Sosigene, reabilitează oarecum situația, întocmind calendarul de care ne servim pînă astăzi, care se mai numește și *iulian*, după numele împăratului roman Iuliu Cezar. Calendarul acesta, din pricina unei mici greșeli de calcul în durata anului, nu este perfect. El întîrziea cu o zi la fiecare grupă de 128 de ani, încît în sec. XVI, observîndu-se această rămînere în urmă, care ajunsese atunci la 10 zile, s-a făcut prima îndreptare științifică, prin *reforma gregoriană*, aplicată însă numai în Apus.

Abia la 1 octombrie 1924 (14 octombrie), Biserica Ortodoxă Română a acceptat calendarul îndreptat științific și astronomic, real și obiectiv, calendar care înainte de această dată rămăsese în urmă cu 13 zile. La fel au făcut pînă acum cele mai multe Biserici ortodoxe, ca cea greacă și de curînd cea bulgară.

Se pune întrebarea: de ce totuși Anul bisericesc începe la 1 septembrie ?

Din punct de vedere științific, în luna septembrie ziua devine egală cu noaptea, — echinocțiul — deci cumpăna noapte-zi, apoi această lună este cea mai bogată în roadele pămîntului, a trecut vara și vine o nouă perioadă de îndestulare și liniște.

În această lună, a șaptea (după a 1-a, martie, la romani) s-a odihnit Dumnezeu după crearea universului (Facere II, 1—3). În această lună corabia lui Noe s-a oprit pe virful Muntelui Ararat-Armenia (Facere VIII, 1—14).

Vechii evrei, în această lună, își aminteau de postul de 40 de zile în pustia Sinai pînă a intra în pămîntul făgăduit (Exod) și 40 de zile a postit Moise pînă la primirea Legii (Exod XIX, 10—25 — XX, 1—7).

În această lună s-a sfințit Templul lui Solomon, așezîndu-se în acesta Sicriul legii (I Reg. VII, 41—IX, 66).

În această lună, Mîntuitorul Hristos a ieșit în lume și a piers în Sinagoga iudeilor, tilcuind cele prezise de profetul Isaia (Luca II, 41—52).

În luna septembrie împăratul Constantin cel Mare cu Sfînta sa mamă Elena dau libertate creștinilor (313), scăpîndu-i de persecuțiile sîngeroase, care duraseră mai bine de două sute cincizeci de ani.

De aceea, s-a prelungit și la noi creștinii datina evreiască veche de a socoti începutul anului bisericesc la 1 septembrie, ca începutul unei vieți noi, liniștite, în dreapta credință.

În cursul acestei luni s-a născut «începutul mîntuirii noastre», Maica Domnului (8 septembrie). La mijlocul acestei luni se prăznuiește Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie), cumpăna dreptății creștinilor. Și după cum fiecare gospodar și creștin priceput începe a-și agonisi cele trebuitoare pentru hrană și îmbrăcăminte pentru înfruntarea frigului și gerului iernii, tot așa credinciosul, pe lângă acestea, trebuie să înceapă a căuta armele duhovnicești pentru a cuceri Împărăția cea cerească, al cărei început este aici pe pămînt. Deci adevăratul credincios-creștin și conștient adept al învățaturii Domnului Hristos, trebuie să stăpînească timpul, care, în această situație, nu mai este o abstracție, ci o realitate în care trăim, ne mișcăm și murim. Omul este singura ființă care stăpînește timpul prin întrebuintarea lui corectă: «A trăi înseamnă a învăța, a nădăjdui, a iubi, a admira, a face numai bine...» (Er. Renan). «Cine nu prețuiește timpul și viața, nu le merită. Viața bine folosită este lungă...» (Leonardo da Vinci).

Trebuie să mai subliniem și faptul că acest pămînt sfînt al strămoșilor noștri, a găzduit acum două mii de ani o civilizație unică în felul ei în edificiul material și spiritual al geniului uman. Din *preocupările dacilor* n-a lipsit acest factor determinant al activității lor, *timpul*. Astronomia dacică formează o grupă aparte și unică în cronologia zilei și nopții. Stăpînitorii acestor meleaguri, dacii, nu s-au închinat soarelui sau lunii și nici nu le-au considerat zei, ci creaturi; ei au căutat să le folosească spre o bună și rodnică organizare în scopul ridicării nivelului de trai și înțelegerii juste a naturii înconjurătoare. Arheologia a scos la lumină, în dealul Costeștilor (Grădiștea Muncelului), capitala vrednicului popor dac, Sarmizegetusa. Tot aci s-au găsit sanctuare despre care nu s-a știut nimic 2.000 de ani, pentru că armatele romane au ras de pe fața pămîntului acest efort al gîndirii înaintașilor noștri.

Afară de Sanctuarul mare, unde dacii aduceau jertfele lor zilnice către Atotputernicul, s-a descoperit discul soarelui de piatră de andezit. Apoi, au ieșit la lumină încă trei sanctuare a căror semnificație este neclarificată, părerile fiind împărțite. Totuși, dacii au avut un calendar unic și precis, în felul lui, fără nici o influență dinafară. Preoții daci în frunte cu conducătorul lor Deceneu, pe lângă preocupările lor religioase,

erau mari astronomi. În incinta sacră, pe lângă sanctuarele propriu-zise, se găsesc: un *Altar al focului*, care reprezintă *anul*; un *Altar al pietrelor*, care reprezintă *noaptea* și un *Altar al cărămizilor*, care reprezintă *zilele anului*. Aceste focare de cultură astronomică, pe lângă gradul de precizie uimitor în calculul astral al dacilor, sînt așezate pe locuri cu climă dulce, fără vînturi și furtuni. Dacii știau cu exactitate starea timpului și împărțirea lui aproape ca în zilele noastre. Dacii au corectat calendarul încă de acum 1900 de ani. Dovadă este structura Sanctuarului rotund, pe care l-a descifrat, cu cîțiva ani în urmă, învățatul francez Georges Charrière. El a arătat că fiecare stîlp de lemn al incintei circulare (în total sînt 68) reprezintă un semestru (180 de zile), iar stîlpii de lemn ai incintei în formă de potcoavă reprezintă fiecare durata unui an (360 zile). Acest an a fost corectat, lucru ce nu se găsește la celelalte popoare, ceea ce confirmă ipoteza despre *originalitatea calendarului dacic*.

La daci, în aceeași Sarmizegetusă, la numai cîțiva pași de Sanctuarul mare rotund, există un alt Sanctuar circular, mai mic, alcătuit tot din stîlpi înguști și stîlpi lați, îngropați însă în alt mod. Rostul acestui sanctuar n-a putut fi încă deslușit, dar nu încapă îndoială că și în construcția lui se oglindesc anumite observații astronomice. Cu timpul se vor dezlega, pentru că nu degeaba istoricul latin Iordanes a numit poporul dac «filozofi luptători» cu natura și stelele. Se presupune chiar că dacii aveau repaosul «dumincal» în ziua șaptea (A se vedea pe larg H. Daicoviciu, *Dacii*, Ed. Științifică, București, 1965, p. 184—194).

Am prezentat aceste lucruri ca să ne putem da seama că avem o cultură astronomică unică în istorie asupra cercetării planetelor, pînă la observarea lor cu luneta (1601, de G. Galilei 1564—1642), sau a descoperirii mișcării planetelor (1609, de J. Kepler 1571—1630).

Strămoșii noștri, după creștinare, au folosit același calendar care se întrebuița în tot imperiul roman de odinioară, adică cel iulian, îndreptat în 1924.

Poporul nostru a păstrat prin tradiție și obiceiuri, tot atît de vechi ca și strămoșii lui, împărțirea corectă a timpului în: an, lună, săptămînă și zi. Anul în anotimpuri: primăvară, vară, toamnă și iarnă. Ziua de lucru: dimineața, prînz, amiază, după-amiază, seara, plus noaptea pentru odihnă etc.

Înțelegem de ce, atunci cînd a fost îndreptarea calendarului, ortodoxia românească a primit forma științifică și adevărată a calendarului corect.

Dar calendarul bisericesc nu cuprinde numai o împărțire a timpului ci și o clasificare a consumării lui, adică praznicile și sărbătorile creștine săvîrșite în timp și pe care le cinstim prin cult, slujbe și rugăciuni cuprinse în cele șapte laude bisericești, sfînta Liturghie, Sfintele taine și ierurgiile de toată trebuința. Importanța și împărțirea calendarului o cunoaște fiecare credincios în parte.

Ce trebuie să reținem:

Mai întîi să avem convingerea că adevăratul calendar, sau împărțirea timpului, după care ne conducem, este exact și din punct de vedere al

Bisericii, dar mai ales este alcătuit după cele mai sigure date astronomice și științifice.

Venind la Biserică vom putea învăța cum trebuie prăznuite sărbătorile împărătești legate de persoana lui Dumnezeu în Treime lăudat și mărit, sărbătorile sfinților: ale Născătoarei de Dumnezeu, Sfinților Îngeri, Sfinții sărbătoriți de întreaga Biserică, Sfinții Ortodoxiei — credința cea adevărată, — și Sfinții naționali: cei care ne cunosc nevoile, cerințele și sufletul nostru de români dreptmăritori. «Se cuvine să cinstim pe sfinți — zicea Sfântul Ioan Damaschinul — ca pe niște prieteni ai lui Hristos, ca pe niște fii și moștenitori ai lui Dumnezeu... Să ne rugăm în Biserică cea una, sfântă, universală, întemeiată de însuși Domnul Iisus, dovedind că sîntem fii ai ei, prin credința noastră — manifestată prin fapte bune, — prin daruri la altar, prin aducere-aminte, bucurie, pace, fericire sufletească. Să ne amintim de toți sfinții din calendar prin care Dumnezeu se cinstește mai mult...» (Mineiul pe septembrie, *Înainte cuvîntare*). Așadar înțelegem că sfinții, în frunte cu Sfînta Fecioară Maria, sînt cei ce intervin pentru noi la Împăratul tuturor; ei care cunosc neputințele noastre.

Ce trebuie să facem :

Să cinstim memoria înaintașilor noștri, a acelor oameni luminați cărora Dumnezeu le-a descoperit adevărata înțelepciune, încît nu mai trăim în întuneric ci la lumina cea adevărată (Isaia XXXV, 4—6; Luca XI, 33—36; Ioan I, 4—9).

Pe frații noștri, care nu din rea credință, ci din necunoaștere nu acceptă îndreptarea calendarului, să-i aducem la adevărata rînduială a timpului, împărțit în calendar, nu după date convenționale și nesigure, ci după cele mai riguroase calcule făcute pe baza legilor precise ale mecanicii cerești.

Să cinstim sfinții, strămoșii noștri dreptmăritori, eroii înainte de a fi creștinați, al căror sînge a dat naștere națiunii române, națiune formată nu din năvălire peste alte neamuri, sau înrobire a altor seminții, ci răsărită din tulpina patriotismului înflăcărat, ale cărei rădăcini se pierd în străfundurile istoriei.

«Creștinismul nostru (romănesc) — zicea Prea Fericitul Patriarh Justinian — s-a zidit pe temelia trainică a unor virtuți străbune pe care le-am păstrat totdeauna cu sfințenie și le vom păstra de-a pururi...» (Apostolat social, v. VI, p. 190).

Diac. P. I. DAVID

LA DUMINICA A XII-A DUPĂ RUSALII

În timpul activității Sale pămîntești, Mîntuitorul s-a întîlnit cu oameni din cele mai diferite categorii sociale, oameni de toate condițiile morale și religioase, care se apropiau de El nu numai dintr-o simplă curiozitate motivată de nenumăratele Sale fapte minunate, ci și atrași de frumusețea și măreția învățaturii Sale unice care determina atitudini morale cu totul noi și înalte, de transformări adînci ale ființei omenești. El s-a întîlnit cu vameși și farisei, cu drepti și păcătoși, cu cei care doreau să afle tămăduirea suferințelor și bolilor și cu cei care căutau adevărul, cu cei care voiau să dobîndească avantaje materiale și cu cei care doreau să se împărtășească din izvorul învățăturilor Sale dumnezeiești. Tuturor, Domnul le descoperă adevărul după care năzuiau, pe care îl căutau spre a deveni făpturi noi, capabile să înțeleagă valorile spirituale ale Evangheliei. Aceasta era însăși propovăduirea legii noi, a dreptății celei noi, propovăduirea Evangheliei, care-și dezvăluia farmecul și atracția tocmai din aceste confruntări pe care oamenii le aveau cu Fiul lui Dumnezeu, izvorul întregii înțelepciuni și Adevărul însuși.

Tinărul din Evanghelie este nu numai un caz de conștiință frămîntată în căutarea unui nou ideal religios și moral, ci este, deci, și un prilej folosit de Mîntuitorul pentru a descoperi noi laturi ale Evangheliei Sale, raportul dintre condiția omului bogat și mîntuire, dificultățile prin care trece acesta în aprecierea valorii sufletului, care năzuiește spre desăvîrșire, confuzia în care se află un astfel de om în aprecierea adevăratelor valori pe care nu le mai poate percepe din pricina cugetului său stăpînit de grijă față de bunurile materiale.

Mîntuitorul folosește acest prilej pentru a întări celor din jurul Său și nouă celor de astăzi care-I ascultăm cuvîntul Său mereu proaspăt, convingerea că deasupra tuturor bunurilor materiale, tuturor plăcerilor vieții, tuturor orgoliilor care ne stăpînesc, stă valoarea sufletului, nemuritor, și care este chemat la o continuă desăvîrșire și depășire.

Asupra acestei învățături se cade să stăruim în cele ce urmează inspirîndu-ne din această pilduitoare pagină a Sfintei Evanghelii.

Doctrina creștină afirmă prin izvoarele sale un adevăr fundamental sieși și anume că ființa omenească, spre deosebire de celelalte viețuitoare, este dăruită de Dumnezeu, pe lingă trup, și cu suflet. Acest adevăr este atît de cunoscut, atît de elementar, încît el a devenit un loc comun, un adevăr matcă al Dogmaticii creștine, presupus în toate demonstrațiile privind învățătura creștină despre om. De aci și definirea mai exactă, mai amănunțită a raportului dintre trup și suflet, sau mai bine zis, dintre manifestările cu valoare morală atît ale sufletului, cît și ale trupului, a priorităților și opțiunilor care trebuie acordate sau făcute, în actul religios și moral, in ora sau altora dintre manifestările trupului sau ale sufletului

omenească. Se cade totuși să știm că nici una din atitudinile sau actele morale sau religioase ale omului nu sînt numai ale trupului sau numai ale sufletului, pentru că ființa omenească este o unitate psihofizică inseparabilă și se manifestă ca atare în ce privește activitatea sa pe plan moral și religios. De aceea în aprecierea actelor morale și religioase ale creștinului trebuie să se aibe neincetat în vedere aceste aspecte ale lucrurilor, iar judecata de valoare trebuie să se răsfrîngă asupra ființei omenești în întregime și nu parțial asupra trupului sau sufletului, căci, și la judecată Domnul va chema pe om să dea socoteală pentru viața sa în starea sa de ființă psihofizică.

Răsplata sau osînda o va primi nu numai sufletul și nici numai trupul, ci omul în întreaga și minunata sa alcătuire psihofizică. Căci acesta este nu numai un lucru drept, ci și conform cu demnitatea sa de ființă creată de Dumnezeu cu trup și suflet, conform cu prețuirea pe care învățătura creștină o acordă și părții văzute din ființa omenească, deci materiei din om, care va fi ridicată la rangul de materie nestricăcioasă după învierea cea de obște; prin care se biruiește definitiv moartea, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel: *«Iar cînd acest trup stricăcios se va îmbrăca întru nestricăciune, și acest trup muritor se va îmbrăca întru nemurire, atunci va fi cuvîntul care este scris: «Moartea a fost înghițită de biruință» (I Cor. XV, 54).*

Dacă totuși în învățătura creștină se subliniază insistent și în mod curent primatul sufletului asupra trupului, lucrul este pe deplin îndreptățit pentru aceea că sufletul afirmă vocația profund spirituală a ființei omenești, veșnicia acesteia redată în mod obișnuit prin conceptul de nemurire a sufletului. Acesta există veșnic, individualizat, ca purtător al peceții persoanei, îndată după moarte și după învierea cea de obște, pe cînd trupului îi este hărăzit, îndată după moarte, o reîntoarcere în pămîntul din care a fost luat, pînă la venirea a doua a Domnului cînd este rechemat la ființă prin înviere și cînd intră din nou în alcătuirea omului, devenind din stricăcios, nestricăcios, din pămîntesc, cerească, din firesc, duhovnicesc.

De aceea sufletul este purtător, în concepția și convingerea fiecăruia dintre creștini, al aspirațiilor spre neniericiune, spre veșnicie, spre desăvîrșire morală și religioasă. Pentru aceasta, Mîntuitorul spune că nimic nu este mai de preț decît sufletul căci *«Ce ar putea să dea omul în schimb pentru sufletul său?» (Marcu VIII, 37).* Este întrebarea cea mai crucială și esențială pe care Evanghelia o pune pururi tuturor oamenilor. Sufletul are un atît de mare preț în concepția creștină, încît Domnul spune că nici lumea toată nu valorează pentru om cît sufletul său: căci *«Ce va folosi omului, dacă va cîștiga lumea întregă, iar sufletul său îl va pierde?» (Matei XVI, 26).*

Cel ce adîncește după cuviință cuvintele acestea ale Mîntuitorului își dă seama desigur de însemnătatea lor pentru propășirea sa spiri-

tuală, de chemarea către veșnica bucurie a vieții în răsplată pe care ele ne-o adresează, ridicându-se deasupra preocupărilor comune, a idealurilor înguste, a orizontului mărginit, spre o deplină realizare și împodobire a ființei noastre duhovnicești.

Valoarea sufletului omenesc decurge din spiritualitatea și din veșnicia sa, din nemurirea lui, din aceea că el, sufletul, este darul lui Dumnezeu cel mai de preț făcut omului, făptură deasupra celorlalte viețuitoare, tocmai prin acest dar pe care l-a primit de la Cel Atotputernic. Sufletul se identifică tocmai cu cea mai fundamentală și mai proprie dintre aspirațiile omului și anume: dobândirea veșniciei, a nemuririi și, prin aceasta, a desăvârșirii morale și religioase, care nu poate fi concepută decât legată de sufletul nostru, care poate nu numai să le conceapă, ci să le și realizeze. Proba în acest sens, ne este făcută de însuși tînărul din Sfinta Evanghelic de astăzi. Acesta este, ca mulți alți tineri din toate timpurile și locurile, căutător al desăvârșirii, al unui drum unic, al unui ideal neajuns încă de înaintași. De aceea, el se apropie de Mîntuitorul nu atît pentru a se mîndri cu împlinirea poruncilor Decalogului, ci pentru a întîlni un adevăr și mai înalt spre care să-și îndrepte eforturile spirituale, religioase. Calea pe care Domnul i-o indică este tocmai cea mai grea, cea mai anevoiasă, este calea renunțării, calea jertfirii unor lucruri care-l țineau legat și-l împiedicau să-și îplinească năzuințele spre desăvârșire. Dar renunțarea însăși nu este nici ea singură suficientă pentru a atinge desăvârșirea. Ea se cere completată cu urmarea lui Hristos, adică a adevărului Evanghelic, care este, prin esența, prin obîrșia și prin destinația sa, adevărul veșnic absolut, adevărul decît care altul mai înalt nu poate fi conceput. Primirea acestui adevăr nu trebuie să fie stînjinită de nici un factor secundar, exterior, ca avere, ranguri, sau chiar familie. Acesta este înțelesul atîtor cuvinte ale Mîntuitorului dintre care vom aminti aici pe cele spuse ucenicilor Săi în Cezareea lui Filip: *«Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia Crucea și să mă urmeze»* (Matei XVI, 24). Lepădarea de sine, adică renunțarea la tot ceea ce înăbușe manifestarea sufletului și a năzuințelor sale, este condiția esențială a urmării lui Hristos și ea este pusă tocmai trăitorilor pe culmile duhovniciei, aceluia care doresc să se împărtășească din întregul belșug al înțelepciunii cuprinse în adevărul dumnezeiesc al Evangheliei. Această chemare este adresată elitelor spiritualității creștine și îndeosebi, monahilor, și ea tinde la eliberarea aspirațiilor sufletului de sub multiplele servituți cărora acesta le este supus în complexitatea vieții comune. Se afirmă astfel prioritatea înalțelor aspirații de care este capabil numai sufletul omului curățit și întărit prin harul mîntuitor al Duhului adevărului, care orientează puterile naturale ale ființei omenesti spre atingerea unor ținte cu adevărat înalte și alese.

Prețul sufletului omenesc este atât de mare, cât îl prețuim noi înșine, puterile noastre sufletești, conștiința noastră, cugetul, voința și mintuirea noastră.

În noi înșine stă puterea pe care Dumnezeu ne-a dat-o de a ne da seama de valoarea neprețuită a sufletului nostru, ca parte esențială a ființei noastre, care ne îndreaptă eforturile spre asemănarea cu Dumnezeu, țelul veșnic al năzuințelor și strădaniilor noastre duhovnicești. În jurul nostru totul este în veșnică schimbare: «*Niciodată nimeni nu va putea face ca să rămână pururi viu și să nu vadă niciodată moartea*» (Ps. XLVIII, 8—9). Numai sufletul este izbăvit de la acest proces universal al piericiunii și transformării prin puterea pe care Dumnezeu a așezat-o într-insul prin spiritualitatea sa care determină nemurirea noastră.

Față de un dar atât de mare pe care Dumnezeu l-a făcut ființei omeneste, acesteia îi revin și îndatoriri cu totul deosebite. Prima dintre ele este respectul pe care-l datorează propriului său suflet, năzuințelor acestuia spre desăvârșire, spre fericirea veșnică către dobândirea căreia trebuie să tindă neîncetat; să înfrunte cu bărbăție toate acele opoziții care i se ivesc în cultivarea virtuților, podoaba de preț a sufletului creștinului; să ocolească drumul păcatului care îndepărtează pe om din făgașul său firesc de ființă chemată spre asemănare cu Dumnezeu; să păzească pecetea nestrucată a harului primit prin Sfintele Taine ale Bisericii, să fugă de ceea ce numai aparent ni se înfățișează ca lucruri plăcute, dar în urma cărora rămâne întotdeauna gustul amar al remușcării și al nesatisfacției morale; să știe să aleagă întotdeauna adevărul autentic de cel aparent, adevăratele valori de cele false, dar, poate, scilicet. În acest scop, omul trebuie să cultive binele și să-l impună, dreptatea și iubirea, bunăvoința și pacea printr-un efort permanent și conștient, pilduitor și, prin aceasta, mobilizator. Într-un cuvânt, prețuim sufletul, căutând mintuirea pe planul vieții religioase și desăvârșirea pe acela al vieții morale.

Istoria tânărului bogat din Sfinta Evanghelie s-a repetat și, desigur se va mai repeta în lunga trecere a timpului.

Încercarea căreia a avut să-i facă față acest tânăr este proprie și multora dintre noi. Figura lui ne rămâne în minte ca a unui om frământat de dorința spre dobândirea desăvârșirii, dar și ca a unei ființe care nu știe să aleagă între ceea ce este veșnic și ceea ce este trecător. Mintuitorul atrage atenția tocmai asupra acestei confuzii care se poate isca în mintea creștinilor care nu au capacitatea de a alege ceea ce este cu adevărat de preț. Între avuție și desăvârșire, el a ales avuția, fără măcar să gîndească, fără a cîntări în mod serios asupra consecințelor acestei alegeri.

De aceea, Mintuitorul rostește aspre cuvinte cu privire la piedica atât de mare pe care atașamentul nesăbuit față de avuție o reprezintă în calea mintuirii, cuvinte de condamnare a celor robiți patimii bogăției: «*Mai lesne este să treacă o cămilă prin urechile acului, decît să între un bogat întru împărăția cerurilor*» (Matei XIX, 24). Și aceasta, pentru că bogăția creează false idealuri credincioșilor, întunecîndu-le mintea și împiedicîndu-i să prețuiască adevăratele comori care sînt cele morale și religioase.

Ce altă încheiere mai potrivită se poate trage din această pagină a Sfintei Evanghelii, decât înseși cuvintele Domnului care ne îndeamnă: «Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură. Ci adunați-vă comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă și nu le fură. Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta» (Matei VI, 19—21).

Pr. SABIN VERZAN

LA NAȘTEREA MAICII DOMNULUI

Sfinta noastră Biserică prăznuiește la 8 septembrie Nașterea Preacuratei Fecioare Maria — Maica Domnului, sărbătoare ce prilejuiește o deosebită bucurie în sufletul fiecărui creștin binecredincios.

Ioachim și Ana, doi bătrâni și credincioși tovarăși de viață, din Nazaretul Galileii, își duceau traiul lor drept, închinat lui Dumnezeu, în îndelungate rugăciuni și popasuri în casa Domnului. Singuri, fără urmași, bătrînii Ioachim și Ana nu încetau însă a se ruga lui Dumnezeu să le dăruiască un urmaș. Nici zilele lor bătrîne și nici sterpiciunea Anei încă nu-i deznădăjduiseră, atît de mare le era credința și virtutea lor.

Coborîtori din neamul ales al împăratului David, bătrînii Ioachim și Ana erau conștienți de înfricoșata lor chemare și de comoara cea neasemănată care zăcea ascunsă în ei. Rugăciunile lor la Dumnezeu devin tot mai fierbinți; chemarea și binecuvîntarea lui Dumnezeu asupra lor devine tot mai deasă și mai îndelungată. De aceea îl și făgăduiesc ei pe viitorul și doritul lor copil lui Dumnezeu.

Dumnezeu cel milostiv în necuprinsa Sa înțelepciune, trimite ființei și dreptilor Ioachim și Ana o fiică, nu una asemenea celorlalte fiice ale oamenilor, ci una cu totul binecuvîntată și fără seamăn între ele. Această fiică a bătrînilor Ioachim și Ana este femeia pe care a făgăduit-o Dumnezeu în credințioșia Sa strămoșilor noștri, lui Adam și Evei, în rai.

Ea este aceea care este înzestrată cu cele mai gingașe și cele mai frumoase virtuți și calități; ea este fecioara cea minunată și plină de dar; ea este curăția în sine și modelul de sfințenie pentru tot neamul omenesc. Ea este Maria cea pururea fecioară, dar în același timp Maica lui Dumnezeu și mama noastră a tuturor.

Cu nașterea acestei copile, a Fecioarei Maria, pentru întreaga omenire se deschide un nou orizont și începe o nouă istorie; istoria mîntuirii neamului omenesc și a fiecăruia dintre noi în parte. Între fiii oamenilor se naște și crește ceea ce va fi locaș feciorelnic și procurat Mîntuitorului

dumnezeiesc al acestei omeniri, Maică a vieții, Maică a noului Adam, Maică a Domnului nostru Iisus Hristos.

Numele pe care îl aleg și îl pun părinții copilei lor la nașterea ei este un nume dintre cele mai frumoase, care, se obișnuia la vechii evrei. Acest nume atât de scump pentru noi este Maria și care nume vrea să însemne: «cea plăcută», «cea frumoasă», sau «Doamna» și «Stăpina» noastră. Și în adevăr, de la nașterea sa, minunata copilă Maria este plină de toate desăvârșirile și darurile trupești, precum și de toate desăvârșirile și darurile sufletești. Fiind «plină de dar» de la naștere, Fecioara Maria rămâne plină de dar tot timpul vieții sale. Îndestularea acestui dar dumnezeiesc, care umple ființa și se revarsă asupra Sfintei Fecioare, o investimintează în haină apărătoare și scutitoare contra oricărui păcat care ar fi putut să o vatăme. Păcatul cu ascuțișul său tulburător și vătămător nu atinge nici trupul nici sufletul Fecioarei Maria și astfel locașul și Maica Domnului nostru Iisus Hristos este păstrată precurată și trupește și sufletește.

Fiind păstrată în curăție împreună cu fecioarele de la templu, Sfânta Fecioară primește de la îngeri cea mai minunată și cea mai îmbucurătoare veste pe care a primit-o vreun pămîntean: «Bucură-te, ceea ce ești plină de dar, Domnul este cu tine, binecuvîntată ești tu între femei!» (Luca I, 26). Fiind cuprinsă de teamă și de îngrijorare, îngerul o liniștește curînd: «Nu te teme Marie, că ai aflat har înaintea lui Dumnezeu și iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus, El va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema și Domnul Dumnezeu va da Lui tronul lui David tatăl său și va domni în veci peste casa lui Iacob, iar împărăția Lui nu va avea sfîrșit» (Luca I, 30—33).

După această veste mai presus de fire «Duhul Sfînt s-a coborît asupra ei și puterea Celui Preaînalt a umbrît-o». În felul acesta Preacurata mireasă a Duhului Sfînt dă singe din singele său și carne din carnea sa Fiului lui Dumnezeu, Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, de unde mărturisim în fiecare zi că «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri, s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioara și s-a făcut om».

După minunata Naștere a Domnului nostru Iisus Hristos, Preacurata Fecioara Maria își începe cea mai înaltă și mai sfîntă ascultare din istoria vieții sale: creșterea Fiului său, Om adevărat și Dumnezeu adevărat.

De aceea Sfînta Fecioară Maria care s-a născut în chip minunat și o serbăm astăzi este pentru noi toți cea mai sfîntă ființă omenească și cea mai apropiată de sufletul nostru. Fecioara Maria este cea mai sfîntă pentru noi creștinii, pentru că prin mijlocirea ei Dumnezeu s-a smerit și s-a pogorît pînă la oameni, ca să-i ridice pe oameni la Sine și să-i facă dumnezei; Fecioara Maria este pentru noi creștinii cea mai sfîntă ființă dintre oameni, pentru că a primit la sinul său viața cea adevărată, pe Domnul Iisus Hristos, după firea Sa omenească.

Iată de ce Preacurata Fecioara Maria pe care o sărbătorim astăzi devine cea mai scumpă ființă femeiască a creștinismului și a întregului neam omenesc, căci în jurul ei se țese întreaga învățătură a mîntuirii oamenilor.

Ea este după Sfânta Scriptură și după învățătura Sfintei Biserici «Mamă a Domnului Iisus Hristos», Născătoare de Dumnezeu, dar și purtarea fecioară.

În baza acestor adevăruri, după moartea și înălțarea ei cu trupul lala cer, Sfânta Biserică a alcătuit un cult aparte pentru Maica Domnului, și — cult care își are rădăcini temeinice în Sfânta Scriptură. În felul acestora sărbătorile Născătoare de Dumnezeu sînt sărbători mari ale creștinătății, după cum vedem și din liturghia cea mai veche a Sfintei Biserici (a Sfintului Iacov).

Cultul Sfintei Fecioare ne vorbește despre convingerea tuturor creștinilor că Maica Domnului este nu numai ajutătoarea oamenilor celor credincioși, ci și îndreptătoarea celor căzuți. Prin rugăciunile sale de la maică și prin darul Sfintului Duh, Fecioara Maria trezește în sufletele celele adormite de păcat remușcarea, dorința și dragostea sfintă de a ieși din mociroșia păcatului și de a trăi o viață curată, cinstită și demnă de numelele creștin. De aceea cîntăm noi astăzi laudînd-o și zicînd: «Bucură-te ceea ce curățești lucrurile cele spurcate; bucură-te ceea ce gătești adăpostire sufletelor; bucură-te curăția a toată lumea».

Sfânta Scriptură ne spune că viața noastră este o luptă continuă de la leagăn pînă la mormînt. Aceasta o vedem de fapt și din experiența de toate zilele. În această luptă orice om pentru a menține legătura cu Dumnezeu este dator să se împotrivescă păcatului și să treacă nevăătă-mat peste toate ispitele întîlnite în viață. Ne dăm seama însă că în lupta sa cu viața (cu greutățile din viață), omul ar fi depășit și zdrobit fără un ajutor de sus. De aceea convingerea creștină de două mii de ani este că alături de Mintuitorul Iisus Hristos, Sfânta Fecioară Maria este în tot timpul prezentă în viața noastră și alături de noi, ajutîndu-ne cu rugăciunile sale, cu dragostea de mamă și cu darurile sale cele bogate. Ea îndreptează pașii tinerilor care încep să călătorească pe valurile vieții și ea este nădejdea bătrînilor și a celor neputincioși; ea este ușurarea bolnavilor și a celor îndurerăți; Maica Domnului este binecuvîntarea ierarhilor și sprijinitorul preoților în misiunea lor apostolică; ea este ajutătoarea și patroana monahilor și a tuturor celor ce trăiesc o viață în curăție și sfințenie; ea este rugătoarea cea fierbinte și mama tuturor creștinilor.

Credincioșii sfintei noastre biserici au fost și sînt convinși că Maica Domnului este în permanență în preajma noastră, acoperindu-ne cu cîntatul său omofon. De aceea, dragostea pentru ea nu are margini și venerația Fecioarei Maria este inima și sufletul Ortodoxiei. De aceea cele mai multe biserici în țara noastră sînt închinare Sfintei Fecioare Maria, care revarsă în lume mila și binecuvîntarea sa celor ce o roagă cu credință. Pentru aceea credincioșii din toate colțurile lumii se adună și cîntesc astăzi cu laude duhovnicești Nașterea Maicii Domnului, către care ne rugăm și noi cu toții, punînd la picioarele ei durerea, bucuria, sentimentele și gîndurile noastre bune, pentru mintuirea sufletului, pentru prosperitatea Bisericii, a societății și a Patriei noastre.

Fecioara Maria fiind mama Mântuitorului Hristos, este în același timp mama tuturor acelor care sînt uniți în Hristos și formează împreună Biserica lui Dumnezeu. Fecioara Maria lucrează împreună cu Duhul Sfînt la formarea și desăvîrșirea trupului duhovnicesc, adică la întemeierea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. Mijlocirea Fecioarei Maria la Domnul nostru Iisus Hristos este mai presus de înțelegerea noastră, pentru sărmanele suflete tălăzuite de valurile vieții și ale păcatului.

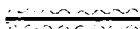
Să alergăm deci cu încredere la Maica noastră Sfîntă în toate împrejurările vieții și să-i cerem tămăduire de boale, iertare de greșeli, ajutor de muncă, în preocupările noastre cinstite pentru binele societății și al patriei în care trăim, îngrădire împotriva tuturor necazurilor și nenorocirilor, căci acoperămîntul său de maică umbrește pe toți care o cheamă cu credință.

Să încredințăm deci Maicii Domnului viața noastră! Să ne deschidem larg inimile și cugetele noastre, arătîndu-i durerile și bucuriile și s-o chemăm în ajutor!

Niciunul din gîndurile noastre bune, niciunul din sentimentele și dorințele noastre sfînte nu vor fi trecute cu vederea, ci vor fi primite cu încredere și dragoste de mamă, de Maica Domnului și mama noastră.

Pătruși numai de această convingere în ajutorul Preacuratei Fecioarei Maria, a cărui Naștere o serbăm astăzi, vom putea să alergăm la ea cu mai multă credință și dragoste zicînd: «Apărătoare Doamnă, pentru biruință mulțumiri... Ci tu, care ai stăpînire nebiruită, liberează-ne pe noi din toate nevoile, ca să strigăm ție: bucură-te mireasă pururea Fecioară». Amin.

Ierom. CHESARIE GHEORGHESCU

LA DUMINICA DUPĂ ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI

«Și chemînd la Sine mulțimea împreună cu ucenicii Săi, le-a zis: Cel ce voinste să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie»
(Marcu VIII, 34).

Sîntem încă în atmosfera sărbătorească a praznicului Înălțării Sfintei Cruci pe care s-a jertfit Mîntuitorul pentru mîntuirea noastră. Credința și viața creștină nu se pot cugeta fără Crucea lui Hristos. Crucea este semnul și tăria nezdruincată a credincioșilor: «Prin Cruce a venit mîntuirea a toată lumea» și vine mîntuirea fiecăruia dintre noi — cum zice cîntarea bisericească.

Cînd zicem Cruce, înțelegem Crucea lui Hristos, adică jertfa Mîntuitorului pentru noi, înțelegem pe Hristos cel răstignit pe ea. Așa cum nu putem despărți pe Hristos de Cruce, tot așa nu putem despărți Crucea de Hristos.

Prin Cruce, Hristos ne-a scăpat de păcat și de moartea veșnică, împăcîndu-ne cu Dumnezeu-Tatăl. Tot prin Cruce noi putem și trebuie să-I urmăm lui Hristos. Acest lucru ni-l spune Sfînta Evanghelie, precizînd că cel ce voiește să-I urmeze lui Hristos, trebuie să împlinească trei mari condiții: să se lepede de sine, să-și ia crucea sa, și să-I urmeze lui Hristos (Marcu VIII, 34).

Dar ce înseamnă urmarea lui Hristos prin purtarea crucii proprii?

Mîntuitorul ne cheamă pe toți deopotrivă să-I urmăm Lui. Și nu de astăzi sau de ieri ne cheamă, ci chiar din zilele prunciei noastre, cînd Duhul Sfînt s-a pogorît peste noi în baia sfîntă a Botezului, și ne-am îmbrăcat cu Hristos, cînd Duhul Sfînt a sfîntit prin taina Mirungerii ochii noștri, fruntea noastră, miinile și picioarele noastre, ființa noastră întregă, umplîndu-ne și întărîndu-ne cu harul Său. Chiar de atunci Domnul a zis inimii noastre: «Vino și urmează-Mi».

Unindu-ne deplin cu Hristos prin împărtășirea cu trupul și sîngele Său, chemarea: «Urmează Mie» se adresează întregii noastre ființe.

Mîntuitorul ne cheamă să mergem după Dînsul nu numai cînd ne găsim în Biserică, ci și în afara ei, adică și ziua și noaptea și în ceas de lucru și în ceas de odihnă, cînd ne vorbește în adîncul sufletului nostru, cînd sîntem în dureri, cînd ne dă bucurie și fericire. Căile prin care Domnul își reînnoiește cu fiecare prilej chemarea Sa de a ne lua crucea și a-I urma sînt nenumărate.

Domnul ne cheamă neîncetat la Sine, însă pe nimeni nu silește să meargă după El, deși are putere, și nici nu poruncește, deși este Creatorul și Mîntuitorul nostru. Omul cu propria sa judecată și cu voința liberă hotărăște să meargă după Hristos sau să nu meargă. Mîntuirea și desăvîrșirea omului sînt rodul harului lui Dumnezeu și al libertății omului care vine în întîmpinarea chemării divine: «Urmează Mie», răs-punzînd acestela: «Iată, vin. Voi face voia Ta, Doamne».

Urmarea lui Hristos este dăruirea totală a noastră în iubire Aceluia care din nemărginita Sa dragoste față de noi S-a jertfit pe Cruce pentru a birui moartea, pentru a șterge păcatul, pentru a ne împăca cu Dumnezeu-Tatăl, înnoind întreaga noastră ființă. Celui care voiește să-I urmeze, El îi cere astăzi «să se lepede de sine însuși». Dar cine este acest «sine», acest «eu» al nostru de care trebuie să ne lepădăm înainte de a ne lua crucea și a urma lui Hristos? Acest «eu» al nostru este ceea ce Sfîntul Apostol numește «omul cel vechi» și «trup al păcatului», în care după căderea în păcat sălășluiește cugetul omului aplecat spre rele. «A se lepăda de sine» mai înseamnă înlăturarea oricărei cugetări, simțiri și fapte rele, urite, care întinează haina noastră luminoasă, primită la botez, veșmîntul duhovnicesc cu care Sfîntul Duh ne îmbracă din nou în Sfînta Taină a Mărturisirii, în urma căinței noastre sincere, profunde.

Domnul ne poruncește «să ne lepădăm de noi înșine», să aruncăm din sfera vieții noastre tot ce defaimă pe om, tot ce nu este vrednic de

chemarea de ucenic al lui Hristos, tot ce nu este vrednic de chemarea de fiu după har al Tatălui ceresc; și să stăm de strajă la ușile inimii noastre, pentru ca nici un gând rău, nici o patimă, strecurându-se aici, să nu umbrească chipul lui Hristos în noi și să ne îndepărteze de Hristos, Domnul nostru.

Cine voiește să urmeze lui Hristos trebuie să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-l urmeze Lui (Marcu VIII, 34). Urmînd Mîntuitorului, creștinul merge pe aceeași cale pe care a mers Mîntuitorul însuși, pe calea Crucii.

Crucea este mijlocul prin care Mîntuitorul ne-a răscumpărat din robia păcatului și a morții, precum și însăși chemarea pe care El ne-o face astăzi prin cuvintele Sfintei Evanghelii.

Cel ce urmează lui Hristos trebuie să-și poarte în această viață pămîntească, pînă la sfîrșitul zilelor sale, crucea sa, așa cum Domnul nostru Iisus Hristos și-a purtat crucea suferințelor Sale și crucea morții Sale sîngeroase de pe Golgota, din iubire nemărginită pentru noi. Căci «prin multe suferințe ni se cade nouă să intrăm în împărăția lui Dumnezeu», zice Sfîntul Apostol Pavel (Fapte XIV, 22). Legea vieții omenești și voia lui Dumnezeu este ca fiecare creștin să-și poarte partea sa de suferințe și de strădanii în viața aceasta, în drumul către Împărăția cerurilor, știind că la capătul acestora îl așteaptă bucuria și roadele învierii lui Hristos.

Viața pămîntească trebuie să fie o purtare de cruce pentru tot creștinul adevărat. Căci prin cruce ne luptăm cu patimile și cu slăbiciunile noastre, și tot prin cruce ne luptăm și cu ispitele celui rău, ca să nu pună stăpînire pe ființa noastră și să ne îndepărteze de Dumnezeu.

Pentru cel ce urmează lui Hristos, crucea înseamnă lupta cu păcatul, cu ispita, cu egoismul care otrăvește viața proprie și viața semenilor noștri. Crucea înseamnă lupta pentru curățirea ființei noastre de gîndurile și simțirile întinate care ne îndepărtează mintea și lucrarea de la cele dumnezeiești. Crucea înseamnă înfrînarea de la plăcerile trupești vinovate care descompun pe om și de la toată fapta cea rea față de semenii noștri.

În ființa noastră se duce o permanentă, și uneori dramatică luptă între trupul care dorește păcatul și sufletul care tinde spre virtute. «Căci trupul poftesc împotriva duhului, zice Sfîntul Apostol Pavel, iar duhul împotriva trupului, și se împotrivesc unul altuia, ca să nu faceți cele ce ați voi» (Gal. V, 17). Faptele trupului sînt desfrîul, necurăția, necumpătarea, vrajbele, certurile, dezbinările, invidia și celelalte fapte urite, în timp ce roadele duhului sînt dragostea, bucuria, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, blîndețea, cumpătarea, credința, pacea (Gal. V, 19—22). Urmarea lui Hristos pe calea crucii înseamnă omorîrea poftelor celor rele ale trupului nostru, prin armele Duhului. Atunci ne luăm crucea și dovedim că sîntem ai lui Hristos, cînd nimicim în noi, pentru a trăi lui Hristos, toate gîndurile și poftele cele rele, precum zice Sfîntul Apostol Pavel: «Iar cei ce sînt ai lui Hristos și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu potfele» (Gal. V, 24).

În fel și chipuri ne putem duce crucea, dar numai cel ce își poartă crucea în numele și după pilda lui Hristos se poate numi ucenic al lui Hristos.

Cine își ia Crucea și urmează lui Hristos nu este singur niciodată. Cu el călătorește, în chip nevăzut, pe acest drum, însăși Crucea lui Hristos, cu dumnezeiasca ei putere, în care noi toți aflăm armă împotriva diavolului, izvor de mângâiere și tărie în necazuri și siguranță în tot locul.

De aceea, toată viața trebuie să ne purtăm crucea, fiindcă nu sîntem scutiți nici o clipă de asaltul pornirilor inferioare ce vin din adîncul ființei noastre asupra minții și inimii noastre, patimi care cufundă ființa noastră în mocirla păcatelor.

Trebuie să ne purtăm crucea pe urmele lui Hristos și pentru alt motiv. Luptînd împotriva diferitelor înfățișări ale răului, ale ispitelor de tot felul și apărînd ce este bun în noi, crucea întărește ființa noastră. «Crucea este unealta de diamant a voinței cu care ne dăluim zi de zi, clipă de clipă, chipul nostru adevărat, scoțîndu-l la iveală din materialul fără formă în care este îngropat și din care tinjește să iasă la lumină».

Pentru înfrîngerea pornirilor celor rele, a ispitelor de tot felul, și pentru modelarea chipului nostru duhovnicesc după chipul lui Hristos, fiecare dintre noi trebuie să meargă pe urmele lui Hristos, spre a fi tot mai asemenea Lui.

Și vom fi tot mai asemenea lui Hristos dacă vom arăta prin fapte și cealaltă latură a Crucii, aceea de jertfelnicie, de slujire a semenului nostru din iubire pentru Hristos. Căci nu ne putem înfrumuseța propria noastră ființă decît prin slujirea din iubire a altora. Prin cruce ne slujim deci nu numai nouă, ci slujim și celorlalți oameni în același timp. Amîndouă aceste slujiri cer adesea osteneală, și chiar suferință, dar totdeauna aduc în sufletul creștinului o bucurie durabilă, înaltă, curată. Slujirea altora cuprinde mai multă osteneală, mai multe greutăți fiindcă trebuie să luptăm în același timp cu noi înșine, adică cu iubirea de sine care, de multe ori, este un prag înalt în fața iubirii aproapelui. Dar tocmai prin aceasta ea ne aduce bucurii superioare, trainice și ziditoare de suflet. Mîntuitorul ne este pildă și izvor de putere pentru purtarea crucii din iubire pentru alții. Căci El, slujindu-ne, S-a micșorat mai mult decît toți, pînă la condiția de rob, fără să aștepte slujirea noastră. Dar tocmai prin aceasta El și-a arătat adevărata Lui slavă.

Căci crucea este strîns legată de învierea Lui din morți. Și noi, de asemenea, prin crucea slujirii lui Dumnezeu și a semenilor creștem spre bucuria învierii. Căci bucuria învierii nu o putem afla decît în comuniune, spre care înaintăm prin slujire. Crucea și învierea lui Hristos dau tărie și conținut ființei și vieții noastre creștine. Purtarea crucii înseamnă deci jertfelnicie, slujire, strădanii, dar și bucuria învierii.

Crucea este, după cuvîntul Sfîntului Ioan Gură de Aur, voința lui Dumnezeu-Tatăl, slava Unuia-Născut, Hristos, bucuria Duhului Sfînt, pozoaba ingerilor, siguranța Bisericii, lauda Apostolilor, zidul sfinților, întărirea credincioșilor; demonilor rană, iar nouă tuturor scară către cer.

Crucea înseamnă slujire lui Dumnezeu și semenilor noștri. Cine nu este în stare să slujească oamenilor nu poartă Crucea lui Hristos, nu proslăvește prin viața lui pe Cel ce din nemăsurata Lui iubire față de noi S-a jertfit pe ea.

Omenirea întreagă și Patria noastră au astăzi nevoie mai mult ca oricând de slujirea noastră a fiecăruia, la locul nostru de muncă, și de ascultare, pentru a sluji binele obștesc și înflorirea Patriei.

Să slujim cu convingere creștină năzuințele de frățietate, de pace, de dreptate, de bunăstare ale omenirii. Să ne slujim Patria noastră scumpă, comunitatea și interesele instituțiilor noastre, căci prin acestea ne slujim nouă înșine fiindcă toate acestea contribuie la binele nostru al tuturor.

Slujind în felul acesta, arătăm că slujim lui Hristos și Bisericii Sale, semenilor și Patriei noastre; arătăm că, urmînd lui Hristos, nu mai trăim noi, ci trăiește în noi Hristos (Gal. II, 20), Care ne-a împărtășit prin Crucea și prin Învierea Sa mîntuirea și viața veșnică. Amin.

Prof. DUMITRU RADU

LA DUMINICA A XX-A DUPĂ RUSALII

Cînd Sfîntul Ioan Botezătorul și-a trimis ucenicii să vadă pe Iisus și să-L întrebze dacă El este Mesia cel așteptat, Iisus le-a spus acestor ucenici: «Mergeți și spuneți lui Ioan ceea ce auziți și ceea ce vedeți: orbii își recapătă vederea, șchiopii umblă, leproșii se curăță, surzii aud, morții învie și Evanghelia este vestită săracilor (Matei XI, 3—5; Luca VII, 20—22).

Acest răspuns constituia dovada cea mai bună, care trebuia să-i ajungă botezătorului întemnițat de ura Irodiadei și a lui Irod, că Mesia, cel așteptat, luase chip de om pentru ca să izbăvească pe oameni de păcate.

Cu altă ocazie, Iisus spune harnicei Marta: «Eu sînt învierea și viața, toți cei ce cred în Mine, chiar de ar fi să moară, vii vor fi» (Ioan XI, 25—26).

Iisus, în afara de învierea Sa, a înviat trei morți: un băiat, o fată și un prieten. A înviat pe fiica lui Iair (Marcu V, 22—23; 35—43); Luca VIII, 41—42; 49—56); a înviat pe bunul său prieten Lazăr, fratele Martei și Mariei (Ioan XI, 1—46) și a înviat pe fiul văduvei din Nain, despre care ne relatează Sfînta Evanghelia (Luca VII, 11—16).

Orașul Nain era un frumos tîrg al Galileii, așezat nu departe de Nazaret, mai jos de muntele Taborului, unde Iisus s-a schimbat la față,

de față fiind ucenicii Săi, aproape de drumul ce lega Samaria și Galileia cu drumul mării.

Iisus, în plină desfășurare a activității Sale mesianice însoțit de ucenicii Săi și de mulțime multă de popor, intră în acest oraș, când deodată întâlnesc în calea lor — la porțile cetății — un convoi trist, o procesiune funebră. O mamă copleșită de întristare, plinsă și plină de durere, își duce la groapă pe singurul ei fiu. Nu de mult îi murise soțul; iar acum pleca de lângă dînsa, pe drumul veșniciei, singura ei nădejde, sprijinul necazurilor ei, copilul drag ce trebuia să-i fie de ajutor la anii bătrînețelor ei. Rămăasă singură, fără ajutor, în multele ei necazuri, plîngea încercînd parcă să înece în lacrimi toată drama vieții ei, și să înduioșeze sufletul milostivului Iisus, căci plînsul acesteia părea ca o învinuire în fața legilor de nepătruns ale morții.

În fața acestui spectacol, cînd viața fusese învinsă de nemilostiva moarte și cînd durerea strivise fără de îndurare ultimile licăriri aduse de viață, puterea lui Dumnezeu trebuia să-și arate milostivirea.

Iisus, care a venit în lume «ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă», trece prin mulțimea îndoliată, se apropie de mama celui mort, și-i spune: «Nu mai plînge!». Dar nu este de ajuns ca să-i spună cui va să nu mai plîngă. Pierderea și durerea mamei era prea mare, rana din inima ei sîngera puternic, ca izvorul lacrimilor să înceteze numai la un singur cuvînt.

Atunci, Iisus se apropie de raclă și o atinge cu mîna Sa, privind spre tînarul, care zăcea înfășurat în giulgiurile morții, cu fața descoperită și încremenită în vinețeala trudnică a unei înfățișări unde viața dispăruse. În mulțimea întristată se făcură tăcere deodată. — Mama, tresărînd ca în fața unui semn dumnezeiesc, își potoli plînsul. Cortegiul funebru se opri în loc, privind cu nedumerire pe călătorul cu chipul plin de lumină, ce deodată strigă: «Tinere, ție îți zic: scoală-te» (Luca VII, 14).

Ecoul acestor cuvinte s-a împrăștiat pînă departe, cuprinzînd parcă zările cu muzica lor plină de taină și răscolind adîncurile prin profunzimea lor Tînarul ascultător, la glasul «*Celui ce este învierea și viața*» se trezește din somnul cel veșnic al morții, se scoală și începe să vorbească spre surprinderea și mirarea tuturor. Smuls din ghiarele morții, el este dat din nou maicii sale, pentru ca mama să-și înceteze plînsul și pentru ca Dumnezeu să-și mărturisească puterea Sa în fața mulțimilor, dornice de viață și învățătură nouă. Pentru Iisus moartea este doar un somn mai adînc, decît somnul obișnuit și zilnic. Atît de adînc, că doar o iubire supraomenească îl poate curma. Iubirea și mila de cei rămași în urmă, mai mult decît de cel adormit în somnul morții; iubire față de cei ce sînt în necazuri și plîng, fără ca plînsul lor să poată fi potolit de cineva, decît de dragostea și milostivirea lui Dumnezeu. Care este izvorul a toată mîngîierea și a toată îndurarea.

Se știe că întreaga învățătură creștină, este o învățătură a dragostei desăvîrșite: dragostea față de semenii noștri și dragostea chiar față de vrăjmașii noștri. Întregul Nou Testament este străbătut, de la un capăt

la altul, ca o rază puternică de lumină, permanentă și veșnic binefăcătoare, de această învățătură a dragostei și a milostivirii față de cei din necazuri și suferință. Toate faptele minunate făcute de Mîntuitorul Hristos au pornit din dragostea Sa față de toți aceia care aveau nevoie de mila și ajutorul lui Dumnezeu. Pentru că lumea a fost creată de Dumnezeu din iubire și «atît a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat, pentru ca oricine va crede în El să nu piară ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16).

Lumea veche, lumea dinaintea venirii Mîntuitorului Hristos, nu știa ce este iubirea adevărată. Lumea veche cunoștea prietenia pentru prieten, dreptatea pentru cetățeanul îngrădit în prevederile legilor, ospitalitatea și buna-cuviință pentru cei străini — Zeii lumii vechi ocroteau pe drumeți și pe cei de alt neam; celui ce bătea la ușa cuiva i se da un blid de mîncare, o cană de apă și un pat să-și odihnească oasele obosite de drum. Cersetorii erau ajutați, bolnavii îngrijiți, cei ce-si plîngeau necazurile și suferința erau mîngiați cu vorbe frumoase. Dar cei vechi nu știau ce este dragostea adevărată, dragostea care pătimește, suferă și să dăruiește pentru alții; dragostea care nu face deosebire între omul frumos și omul urît, între omul simplu și între filozof, între frate și dușman. Pentru că dragostea în concepția creștină, așa cum ne învață Sfîntul Apostol Pavel, este îndelung-răbdătoare, este plină de bunătăți, nu pizmuieste, nu se laudă, nu se mîndrește, nu se poartă necuviincios, nu caută niciodată folosul său, nu se minie, nu se gîndește la riu, nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr; acopere totul, crede totul, nădăjducește totul, suferă totul (I. Cor. XIII, 4—7).

În învățatura Noului Testament, Dumnezeu este conceput ca un Dumnezeu al iubirii și al dragostei nemărginite pentru toți oamenii. El este tatăl tuturor și părinte bun, care a trimis pe Fiul Său în lume să pătimească și să se jertfească, luînd chipul nostru omenesc pentru ca să ne ridice din păcate și pentru ca să ne facă asemenea Lui.

El este Dumnezeu mililor și al îndurării față de toți oamenii. Ca un păstor bun și blînd și-a pus sufletul Său pentru oile Sale (Ioan X, 11). S-a pogorît din înălțimea slavei cerești și s-a făcut om, sub înfățișarea unui bun păstor, și a venit pe pămînt. Aici, din dragoste și milă față de omul căzut în păcat, a primit de bunăvoie să suferă cele mai mari chinuri. A însetat, a flămînzit, s-a ostenit, a fost batjocorit, hulit și bătut, prigonit și răstignit pe Cruce, în rînd cu tîlharii și făcătorii de rele, dîndu-și viața jertfă de răscumpărare pentru mîntuirea tuturor sufletelor pierdute.

Ca să cîștige și să cheme la mîntuire pe Matei vameșul, pe Zaheu maimarele vameșilor, pe fariseul Simon, pe Maria Magdalena, pe femeia păcătoasă, pe Samarineancă și pe mulți alții, nu i-a îngrozit cu pedeapsa legii, ci i-a primit cu milă și dragoste, le-a iertat păcatele lor, cu bună-tatea Sa dumnezeiască, făcîndu-i pe toți vase alese și trîmbițe vestitoare ale Evangheliei Sale.

Apostolul Petru a tăgăduit pe Domnul în fața unei slujnice, Iisus l-a iertat de fapta lui, l-a atras din nou la credință, făcându-l piatra credinței, prin harul iubirii și îndurării Sale.

Apostolul Toma și-a arătat necredința, îndoindu-se de învierea lui Iisus. Mîntuitorul nu l-a muștrat, ci l-a îndrumat în mod părintesc cu iubire curată, cerîndu-i să-și pună degetul în ranele Sale, pentru a-l încredința că El este cu adevărat.

Iuda l-a trădat și l-a vîndut, Iisus nu l-a numit trădător și iubitor de arginți. I-a spus doar că-i cunoaște greșeala; i-a spălat picioarele, l-a numit prieten și l-a lăsat să-L sărute chiar în clipa cînd vînzătorul îl dădea dușmanilor Lui, pentru a fi dat morții.

Tilharului de pe cruce, care-l hulea, cît și tuturor acelor care L-au răstignit, Iisus — în marea Lui iubire și dragoste față de oameni — le-a spus: «Iartă-le lor Doamne că nu știu ce fac» (Luca XXIII, 34).

În toată istoria evanghelică, nu se găsește un singur păcătos pe care Mîntuitorul Hristos să nu-l fi cîștigat cu blîndețea, cu toată bună-tatea și mila; cu toată iubirea Sa dumnezeiască, pentru că Hristos a venit în lume, nu ca să judece lumea, ci ca să se mîntuiască lumea prin El (Ioan III, 17).

Din toată viața și învățătura Sa se vede cît este de covârșitoare milostivirea lui Iisus, care caută să cîștige pe păcătoși, pentru a-i face vrednici de împărăția Cerului.

Cu aceeași milostivire, bunul păstor, care a stat la masă cu vameșii și cu păcătoșii, ne caută și pe noi, suflete stăpînite de multe griji și bîntuite de îndoeli și slăbiciuni morale.

Viața ne poartă pe valurile ei, ca pe o mare infuriată. Poate nicio-dată n-a fost nevoie în lume de mai multă dragoste, de mai multă iubire și înțelegere între oameni, ca astăzi.

Chiar noi, care purtăm nume de creștin, care învățăm că sîntem fiii Aceluiași părinte ceresc, nu știm să ne iubim și să ne ajutăm unii pe alții, în spiritul învățaturii lui Iisus. Să ștergem lacrimile celui ce-și plînge suferința și durerea vieții lui, să ducem crucea fratelui nostru pe care adversitățile vieții îl poate arunca pe drumul Golgotei tuturor necazurilor.

Din învățătura Sfintei Evanghelii se desprinde și această concluzie: Dumnezeu ne ajută pe fiecare cu harul Său, după credința și faptele noastre. El ne așteaptă cu brațele deschise ca să ieșim în căutarea Lui, să mergem spre limanul împărăției Lui. El vrea să ne facă pe toți fii ai harului Său, prin faptele noastre și mai ales prin iubirea noastră creștinească, față de semenii noștri și chiar față de vrăjmașii noștri.

De aceea să ne împodobim sufletele ca niște aleși ai Lui Dumnezeu, cu milostivirea îndurărilor, cu bunătațe, cu smerenie, cu blîndețe, cu îndelungată răbdare, iertînd unii altora; iar peste toate acestea să urmărim calea dragostei evanghelice, care este legătura desăvîrșirii spirituale — Amin.

Arhim. JUSTINIAN FLOREA

LA DUMINICA A XXIII-A DUPĂ RUSALII

Din nou Biserica lui Hristos înalță și sfințește sufletele credincioșilor. Din nou cugetele iubitoare de Dumnezeu se pătrund de înaripate gânduri și de alese sentimente, de adâncă și cuceritoare evlavie, căci și în această binecuvântată «zi a Domnului» răsună pretutindeni, în locașurile de închinare ortodoxe, graiurile pline de foc sfânt ale slujbelor religioase, chemînd pe creștini la o viață nouă și îndemnîndu-i să devină mai buni, mai milostivi, mai drepți, mai cinstiți și cu toată credința și dragostea față de Dumnezeu și față de aproapele.

Printre spinii de multe feluri ai păcatelor, credința înflorește ca un trandafir în ogrorul Ortodoxiei și luminează ca un far strălucitor și în această duminică, călăuzind sufletul creștinesc spre limanurile fericii lui veșnice.

Într-adevăr, nesecată este comoara de har și de învățături mintuitoare a Sfintei noastre Biserici! Sfinta Evanghelie din duminica de azi ne aduce aminte de «lumina care luminează în întuneric» (Ioan I, 5) și pe care întunericul de necuprins din ținutul Gadarenilor sau Gherghesenilor n-a biruit-o. Cercetarea de către Mintuitorul, în timpul activității Sale pămîntești, a acestui ținut de înfricoșătoare reputație și vindecarea minunată a acelui om «avînd demoni», despre care se vorbește în Sfinta Evanghelie de astăzi, ne îndreaptă gândurile și sufletele, cu toată recunoștința, către marea dragoste și nețărmurita îndurare a lui Dumnezeu, care «atît de mult a iubit lumea, încît a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16).

Urmărind expunerea Sfintei Evanghelii, în pericopa de astăzi, aflăm că Mintuitorul se găsea pe țărmul de apus al lacului Tiberiada (lacul Ghenizaret sau Marea Galileii), de unde s-a îndreptat spre celălalt mal și a trecut în ținutul, pe care l-am amintit, al Gadarenilor sau Gherghesenilor. Era un ținut locuit de neamuri amestecate. Păcatul și gravele lui urmări stăpîneau acolo cu mai multă putere, iar lipsurile, suferințele, neputințele și bolile, cu tot cortegiul lor de mizerii, erau nesfîrșite. Locuitorii erau sălbateci și răi. Toți îi ocoleau și se fereau de ei, ca de niște necurați și blestemați.

Dacă însă ținutul Gadarenilor (Gherghesenilor) a fost disprețuit și părăsit de oameni, Dumnezeu, în marea Sa bunătate și îndurare, n-a putut să-l uite și nu l-a părăsit pînă în sfîrșit. «Întunericul nu a împărățit veșnic în pămîntul în care era necaz. După cum în vremurile trecute a acoperit cu ocară țara lui Zabulon și țara lui Neftali, în vremile mai din urmă a acoperit cu slavă ținutul de lîngă mare, țara de dincolo de Iordan, Galileia Neamurilor. Poporul, care umbla în întuneric, a văzut lumină mare și peste cei ce loeau în țara umbrei morții lumină a răsărit lor» (Isaia IX, 1—2). Aceasta, «datorită mării îndurări a Dumnezeului nostru, în urma căreia ne-a cercetat Soarele care răsare din înălțime, ca să lumineze pe cei ce zac în întunericul și în umbra morții și să ne îndrepte picioarele pe calea păcii» (Luca I, 78—79).

Citim astfel în Sfinta Evanghelie de astăzi că Mintuitorul și ucenicii Săi «au ajuns pe celălalt țărm al mării, în acest ținut al Gadarenilor» (Marcu V, 1; Matei VIII, 28; Luca VIII, 26). Era Mesia, Fiul Omului, care venise «să caute și să mîntuiască ce era pierdut» (Matei XVIII, 11; Luca XIX, 10).

Și pînă atunci Mintuitorul, însoțit de cei 12 ucenici ai Săi, cutreierase alte regiuni ale Palestinei, revărsînd binecuvîntările Cerului pretutindeni unde se găseau «oile cele pierdute ale casei lui Israel». Despre felul cum lumina El poporul și tămăduia pe bolnavi. Sfintul Evanghelist Matei spune: «Iisus străbătea toată Galileia, învățînd pe norod în sinagogi, propoveduînd Evanghelia Împărăției și tămăduînd orice boală și orice neputință care era în norod. I s-a dus vestea în toată Siria; și aduceau la El pe toți cei ce sufereau de felurite boli și chinuri: pe cei îndrăciți, pe cei lunatici și pe cei slăbănogi; și El îi vindeca. După El au mers multe noroade din Galileia, din Decapole, din Ierusalim, din Iudeia și de dincolo de Iordan» (Matei IV, 23—25).

La rîndul său, Sfintul Evanghelist Marcu înfățișează minunatele tămăduiri ale Mintuitorului în felul următor: «După El a mers o mare mulțime de oameni din Galileia. Si o mare mulțime de norod din Iudeia, din Ierusalim, din Idumeia, de dincolo de Iordan și dimprejurul Tirului și Sidonului, cînd a auzit tot ce făcea, a venit la El. Iisus a poruncit ucenicilor să-I țină la îndemîină o corăbioară, ca să nu fie îmbulzit de norod. Căci El vindeca pe mulți și de aceea toți cei ce aveau boli se înghesuiau spre El, ca să se atingă de El. Duhurile necurate, cînd îl vedeau, cădeau la pămînt înaintea Lui și strigau: «Tu ești Fiul lui Dumnezeu. Dar El le porunca îndată cu tot dinadinsul să nu-L facă cunoscut» (Marcu III, 7—12).

În cazul istorisit de Sfinta Evanghelie de astăzi, după ce Iisus și ucenicii Săi au venit cu corabia în ținutul Gherghesenilor, care este în dreptul Galileii, cînd a ieșit Iisus la țărm, L-a întîmpinat un om din cetate, stăpînit de mai mulți demoni. De multă vreme acest nenorocit nu se îmbrăca în haină și nu-si avea locuința într-o casă, ci în morminte. Era păzit, legat cu cătușe la mîini și cu obezi la picioare, dar rupea legăturile și era gonit de demoni prin pustii. Nimeni, între cer și pămînt, nu voise sau nu putuse să vină în ajutorul omului căzut în ghiarele cumplite ale demonilor. Era, tot, numai suferință și durere pentru el și numai spaimă și îngrozire pentru alții. Ființa lui devenise expresia înfricoșătoare a unui cumul de suferințe și de manifestări groaznice ale răului. Duhurile vrăjmașe ce se înstăpîniseră, nefînduplecate, asupra lui erau «legheon». «pentru că demoni mulți intraseră în el». «Orice scăpare era pierdută pentru el, nimănui nu-i păsa de sufletul său» (Psalm CXLI, 4).

«Dar unde s-a înmulțit păcatul, acolo harul s-a înmulțit și mai mult» (Romani V, 20). O dată cu venirea Mintuitorului, s-a arătat marea iubire de oameni și nesfirșita îndurare a lui Dumnezeu și pentru acest suferînd. Iisus a poruncit duhurilor necurate să iasă din omul acela, pe care

puseseră stăpînire de multă vreme. Omul din care ieșiseră demonii ședea, după aceea, la picioarele lui Iisus, îmbrăcat și în toate mințile. Îl ruga să i dea voie să rămînă cu El. Dar Iisus l-a trimis acasă și i-a zis: «Întoarce-te acasă și povestește tot ce ți-a făcut Dumnezeu». El a plecat și a vestit prin toată cetatea tot ce i făcuse Iisus.

Nu toți oamenii din ținutul Gadarenilor au avut însă această recunoștință față de tămăduirea minunată a Domnului. Răutatea omenească, împietrirea inimii și robirea sufletească față de interesele materiale s-au manifestat din plin și cu prilejul acestei minuni dumnezeiești. Din alte aspecte ale pericopei evanghelice, rezultă că o dată cu harul tămăduirilor, Mîntuitorul voise să aducă în ținutul acela și o renaștere sufletească a oamenilor, o eliberare a lor din lanțul preocupărilor materiale meschine, făcîndu-i să părăsească umblarea după lacomă înavuțire, pe căi de cele mai multe ori nedrepte, și să alerge după agonisita valorilor mîntuitoare ale spiritului. Priveliștile de viață evocate de Sfinta Evanghelie de astăzi arată destul de clar că gadarenii, în dorința lor de speculă și îmbogățire, nu se rețineau niچی de la creșterea turmelor de porci și puțin le păsa că Legea lui Moise considera porcii ca animale necurate și interzicea consumarea cărnii de porc. Mîntuitorul însă, o dată cu tămăduirea omului aflat în cumplită suferință, a căutat să le dea și un avertisment, pentru ca ei să înțeleagă că nu se găseau pe calea cea dreaptă. Sfinta Evanghelie ne spune că acolo pe munte, era o turmă mare de porci care pășteau. Și demonii, cînd au ieșit din om, au rugat pe Iisus să le dea voie să intre în porci și El le-a dat voie. Demonii au intrat în porci și turma s-a repezit de pe ripă în lac și s-a încecat. Porcarii, cînd au văzut ce se întîmplase, au fugit și au dat de veste în cetate și prin sate. Oamenii au ieșit să vadă cele întîmplate. Cei ce văzuseră cele petrecute, le-au povestit cum fusese vindecat cel stăpînit de demoni. Tot norodul din ținutul Gherghesenilor a rugat pe Iisus să plece de la ei, pentru că-i apucase o mare frică. Iisus s-a suit într-o corabie și s-a întors, căci El nu mîntuiește pe nimeni cu sila.

Iată deci două atitudini. Pe de o parte, omul tămăduit, pătruns de recunoștință, roagă pe Mîntuitorul să-i dea voie să rămînă cu El. Pe aceasta, Mîntuitorul îl învrednicește de cea mai mare cinste, aceea de a fi propoveduitor al Evangheliei, misionar al adevărurilor eterne, izbăvitoare de suflete: «Întoarce-te acasă și povestește tot ce ți-a făcut Dumnezeu». Pe de altă parte, cei ce auziseră de vindecare au venit și ei la Iisus, dar nu ca să-I mulțumească și să laude pe Dumnezeu pentru marea belșug de binecuvîntare cerească ce revărsase asupra ținutului lor, ci ca să-L roage să plece de la ei.

Sufletele acestora erau lingă porci și nu se puteau înălța spre piscurile luminoase ale Evangheliei, cu perspective de splendoare duhovnicească. Au alungat pe Fiul lui Dumnezeu, căci se temeau de imputinarea ciștigului lor urit de pe urma dobitoacelor oprite de lege. S-a adevărit cuvîntul Sfîntului Evanghelist Ioan: «A venit la ai Săi și ai Săi nu L-au primit» (Ioan I, 11).

Și totuși faptul că însuși Fiul lui Dumnezeu îi cercetase, îl dovediseră învățatura Sa divină, minunile Sale. Chiar și demonii au recunoscut

Dumnezeirea Sa, căci cînd au văzut pe Iisus au scos un strigăt ascuțit și au zis cu glas tare : «Ce avem noi a face cu Tine, Iisuse, Fiul Dumnezeului Celui Preaînalt? Te rugăm nu ne chinui» (Luca VIII, 28). În prezența lui Dumnezeu, într-adevăr, după cuvîntul Sfîntului Apostol Iacob, «și dracii cred... și se înfioară» (Iacob II, 19), Gadarenii au fost și ei cuprinși «de o mare frică», dar au preferat să rămînă în neștiința, întunericul și păcatele lor.

Oameni împietriți și întunecați, ei nu s-au înduioșat și nu și-au deschis sufletele în fața minunii dumnezeiești. Și ce ocazie li s-a dat să înceapă o viață nouă, ridicată prin credință pe trepte superioare de virtute și deci de fericire ! Dacă ar fi privit la cele cerești, ar fi înțeles că, în sens creștin, numai calea virtuții este calea fericirii pămîntești și cu atît mai mult a fericirii veșnice. Ei nu se preocupau însă de suflet și de valorile morale superioare care trebuie să îmbogățească și să înobileze inimile credincioșilor. Se complăceau în nedreptate, zgîrcenie și speculă, dorind să acumuleze bogății tot mai mari și să ducă o viață de huzur, în dauna celor sărmani, asupriți și exploatați. Se asemănau bogatului nesocotit și nemilostiv care și-a zis în sine că-și va strica grînarele și va zidi altele mai mari și acolo va strînge toate roadele și bunătățile sale, spunînd apoi sufletului său : «Suflete, ai multe bunătăți, strînse pentru mulți ani; odihnește-te, mănîncă, bea și veselește-te» (Luca XII, 18—19). În împrejurarea venirii lui Mesia cel așteptat, ca semănător de învățături luminoase și dumnezeiești și ca Mîntuitor al sufletului lor, ei s-au comportat ca tînărul care a venit la Iisus să-L ispitească și cînd a aflat că idealul desăvîrșirii creștine însemnează jertfă și dăruire în folosul celor mulți, asupriți și sărmani, cînd i s-a spus adică să-și împartă averile și să le dea săracilor, a plecat foarte întristat, pentru că avea multe avuții (Matei XIX, 21—22).

Și în cazul acestor neprimitori de adevăr și dreptate, s-a arătat că umblarea după cele materiale pe căi nedrepte și lipsite de onestitate, lăcomia după avere, dorul după acumularea de bogății cu orice preț, chiar abdicînd de la demnitatea omenească și de la datoria muncii cinstite, sînt cu totul incompatibile cu viața de credință a creștinilor. De aceea, cînd a văzut Iisus că tînărul îndemnat la sacrificiul averii în folosul săracilor s-a întristat, a spus : «Cît de anevoie vor intra în Împărăția lui Dumnezeu cei ce au avuții ! Fiîndcă mai lesne este să trecă o cămilă prin urechile acului, decît să intre bogatul în Împărăția lui Dumnezeu» (Luca XVIII, 24—25).

În contrast cu iubitorii de avuții și de turme de porci, necurate după legea locului și timpului respectiv, apare în și mai multă lumină chipul sufletesc al celui vindecat datorită mării îndurări a lui Dumnezeu. Locul demonilor ucigători l-au luat în sufletul său, după tămăduirea minunată, blîndețea, bucuria, pacea, dragostea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credincioșia. Sînt daruri de care se învrednicesc toți cei ce cred și primesc mîntuirea din toată inima.

Plin de recunoștință față de Binefăcătorul său, cel vindecat devine binevestitor al binefacerilor Evangheliei, misionar al îndemnurilor ei

spre o viață înnoită și îmbunătățită, după principiile care călăuzesc faptele cele bune, cum învață și Sfântul Apostol Pavel pe ucenicul său Tit : «Trebuie ca și ai noștri să se deprindă să fie cei dintii în fapte bune, pentru nevoile grabnice, și să nu stea neroditori» (Tit III, 14). De asemenea, cum îndeamnă Sfântul Evanghelist Matei : «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca ei să vadă faptele voastre bune și să slăvească pe Tatăl vostru, care este în ceruri» (Matei V, 16).

Punîndu-ne în față transformarea omului robit de demoni în chip duhovnicesc mîntuit și înfățișîndu-ne, în paralelă, împietrirea de inimă a celor din jurul său, Sfînta Evangheliie de astăzi este ca o oglindă, în care creștinii de astăzi și noi înșine să ne privim sufletele, ca să vedem și să ne cercetăm dacă nu cumva sîntem stăpîniți de gînduri, sentimente și preocupări asemănătoare celor pe care nu i-au mișcat bunătatea și binefacerea divină, învățătura înaltă și tămăduirea minunată. Este de la sine înțeles că trebuie să ne ferim din răspuțeri de asemănarea sufletească cu aceștia și să ne ridicăm la orizontul spiritual al omului izbăvit de suferințele cumplite, pricinuite — cum spune Sfîntul Apostol Petru — «de potrivnicul, diavolul, ce dă tîrcoale ca un leu care răgnește și caută pe cine să înghită» (I Petru V, 8). Calitatea de creștini ne obligă să ne străduim, să urcăm și să ajungem, biruind uneltirile celui rău, pe aceleași piscuri ale mîntuirii și virtuții și să nu ne situăm, prin profilul nostru moral, în rîndul nerecunoscătorilor din ținutul Gadarenilor «Căci și nouă — după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel către evrei — ni s-a adus o veste bună ca și lor ; dar lor cuvîntul care le-a fost propovedit, nu le-a ajutat la nimic, pentru că n-a găsit credință la cei ce l-au auzit» (Evrei IV, 2).

Pentru ca noi să nu fim așa, ci să ne fie folositoare lumina Evangheliei și binecuvîntările Bisericii, nu trebuie să rugăm, ca cei din Gadară, pe Mîntuitorul «să plece de la noi». Dimpotrivă e cazul și este absolut necesar ca, în rugăciuni cucernice și stăruitoare, să cerem prezența și binecuvîntarea lui permanentă printre noi, că să alunge duhurile rele din hotarele sufletelor și inimilor noastre, duhul mîndriei, al iubirii de argînt, al desfrînării, al pizmei, al lăcomiei, al miniei, al lenei, cu toate ramificațiile și urmările lui nefaste și să ne curățească, prin Duhul Său Cel Sfînt, de toată întunecimea și întinăriunea morală și să mîntuiască, ca un Bun, sufletele noastre. În felul acesta, adîncirea noastră cucernică de astăzi în gîndurile și frumusețile Sfîntei Evanghelii ne va fi spre înălțare sufletească și izbăvire, iar clipele vieții noastre vor reprezenta frînturi ale unei existențe luminate de flacăra incandescentă a cugetului. Inima, sfințită de har, ne va îndemna la virtute, la iubirea adevărului, la respectul și ajutorarea aproapelui, la muncă cinstită și stăruitoare, la faptele bune ale credinței vii, care lucrează prin dragostea de oameni. Vom fi următori astfel frumosului îndemn al Sfîntului Apostol Pavel: «Ca fiii luminii să umblați, nu în fapte de necinste și nu în certuri și în pizmă» (Romani XIII, 13).

Prof. NICOLAE GROSU

LA SĂRBĂTOAREA SFÎNTULUI MARELUI MUCENIC DIMITRIE, IZVORÎTORUL DE MÎR

Să fim fericiți și să slăvim pe Dumnezeu, pentru că ne-a binecuvîntat să ajungem cu bine și anul acesta la praznicul Sfintului Marelui Mucenic Dimitrie, Izvoritorul de Mir.

Toamna este anotimpul stringerii roadelor; tot așa se arată și ziua hramului unei biserici, căci ne prilejuiește un popas de desfătare duhovnicească în preajma Sfinților. Dintre aceștia, mucenicii formează roada credinței, a iubirii jertfelnice și a tăriei sufletești nedesmințite.

Priviți cu atenție la icoana Sfintului Marelui Mucenic Dimitrie, Izvoritorul de Mir! Pe ea veți vedea chipul unui tînăr îmbrăcat în zale, cu mîna pe lance, a cărui privire trece dîncolo de desfătările stricacioase ale acestui veac și se ațintește asupra realităților celor fără de sfîrșit ale împărăției lui Dumnezeu. Tăria și vitejia pe care le exprimă făptura sa nu se datoresc platoșei pe care o poartă, ci sînt susținute din interior. Alături de strălucirea aureolei care îi înconjoară capul, semn al prezenței harului celui mai presus de fire, o lumină strălucitoare s-a sălășluit în întreaga sa ființă.

Cînd v-am îndemnat să priviți la icoana Sfintului Marelui Mucenic Dimitrie, am voit să vă dau prilejul să intuiți înșivă tăriile lăuntrice care au zămislit vrednicia unui sfînt. Am mai făcut-o și pentru ca frățiile voastre să vă puneți întrebări asupra vieții acestui pătimitor pentru Hristos. Se știe că harul sfințeniei este un dar de sus și un rezultat al influențelor bune, venite din partea familiei și a societății în general, dar și urmarea propriilor străduinți ale credinciosului. De aceea socotesc drept unul din foloasele prăznuirii de astăzi, faptul că ne vom întoarce pe la casele noastre edificăți sufletește, nu numai părinții, ci și copii, deopotrivă tinerii și bătrîinii.

Părinții slăvitului mucenic, pe care tradiția îi arată trăitori în cetatea Solun sau Tesalonie din pămîntul Greciei de astăzi, erau de neam ales și cu dare de mînă. Tatăl își îndeplinea cu omenie și cinste dregătoria sa de guvernator al cetății Tesalonie. Iată, așadar, o primă virtute a acestor părinți: munca și cinstea în rînduiriile obștești. Alături de ele mai împodobeau chipul lăuntric al acestor creștîni și alte virtuți, ca de pildă: statornicia și înțelepciunea. Deși locuiau în cuprinsul unei împărății păgîne, căreia se supuneau totuși din convingere, părinții sfîntului mărturiseau în taină credința în Mîntuitorul lumii Iisus Hristos, slujindu-I cu căldură.

Dacă împărăția romană din veacul al IV-lea n-ar fi fost o temniță a popoarelor și o orînduire a asupririi, acești oameni pașnici întreolaltă și-ar fi mărturisit pe față, deschis, credința lor religioasă.

Și dacă este cazul să privim mai îndeaproape virtuțile părinților Sfintului Dimitrie, trebuie să observăm că fiul lor a deprins de timpuriu cititul, operațiile aritmetice și cîntările. De la părinții săi, el a învățat apoi tainele credinței creștinești. Ca fiu de demnitar militar, Sfîntul Dimitrie va fi dedicat, de bună-seamă, multe ceasuri mînuirii armelor,

exercițiilor în aer liber și gimnasticii. Era firesc să fie așa, de vreme ce viața omului are nevoie să se dezvolte complex și armonios.

Fericiți părinți, voi nu ați neglijat să transmiteți fiului vostru icona adevărată a înțelegerii vieții! Voi ați făcut din fiul vostru un îmbogățit în Domnul, un smochin dătător de roadă bună la vremea sa; astfel de tineri știu întotdeauna să adune merinde pentru veșnicie, îndeplinindu-și îndatoririle lor pămîntești.

De obicei, catedralele vestite, din punct de vedere arhitectonic și artistic, nu sînt opera unor eforturi singulare, nu se datoresc doar unei generații; părinții pun temelia, fiii continuă lucrarea și uneori nepoții au bucuria lucrului ajuns la bun sfîrșit. Darul lui Dumnezeu era neconținut asupra Sfintului Dimitrie, ajutîndu-l să urce spre desăvîrșirea spre care năzuia. Prin strădaniile neînterupte, prin viața sa aleasă, el a cinstit și pe părinți, urmînd curînd tatălui în dregătoria de conducător al Te-salonicului.

Desigur însă că nu mică a fost dezamăgirea împăratului, cînd a auzit din gura noului său voievod, că el nu înțelege să persecute pe creștini și pe nici un om, pentru convingeri religioase; el însuși împărtășește credința în Mîntuitorul Hristos. Momentul istoric de atunci impunea tot mai mult imperiului roman, bazat pe închinarea la idoli, să se deschidă luminilor Evangheliei, care propovăduiește iubirea, egalitatea și pacea între toți oamenii.

Și pentru a da o probă de lepădarea de sine, precum ne învață Mîntuitorul lumii, Sfintul Dimitrie și-a împărțit averea la săraci, prin intermediul credinciosului său iconom, Lupus. Pietrele scumpe, aurul și argintul, moștenite de la părinții săi, se schimbară astfel în bunuri cerești și aduseră vădită mîngîiere celor lipsiți. Dar fapta aceasta a lepădării de bogăție, a împărțirii bunurilor pămîntești cu semenii, a umplut de minie pe împărat. Ca urmare, Sfintul Dimitrie a fost aruncat în temniță, pregătindu-se pentru încununarea mucenicească.

Cînd slăvitul voievod petrecea în post și rugăciune, aruncat într-o închisoare întunecoasă și umedă, împăratul și curtenii săi sorbeau cu nesaț priveliștile sălbatice de prin circuri. Puțini oameni, printre care și Nestor, suflet de creștin, ca și Sfintul Dimitrie, se cutremurau la gîndul că în sulilele infipte cu virful în sus vor fi siliți să lupte în curînd cei osîndiți sau cei condamnați pentru credința lor creștinească. Cu binecuvîntarea slăvitului mucenic, tînărul Nestor a dobîndit darul vitejiei în luptă și biruința asupra vestitului uriaș Lie, favoritul împăratului.

După aceste întîmplări, Nestor a fost înjunghiat cu cuțitul, iar Sfintul Dimitrie a pierit impus cu sulilele. Astfel s-au săvîrșit doi creștini, uniți în aceeași credință sfîntă și întăriți prin puterea rugăciunii.

Legătura prieteniei s-a arătat și de data aceasta nemuritoare. Cutremurîndu-se de sfîrșitul marelui mucenic, Lupus, credinciosul său slujitor, a luat haina muiată în sînge a stăpînului adormit în Domnul. El a păstrat-o ca pe un lucru sfînt, plin de puteri minunate. Cu acest semn binecuvîntat, de multe ori boalele erau tămăduite, iar duhurile viclene alungate.

În urmă, întărit în credința sa creștinească, Lupus s-a săvârșit și el tot de moarte mucenicească.

Mă opresc aici cu firul vieții Sfintului Dimitrie și nu vă mai povestesc despre mormântul și despre minunile pe care el le-a revărsat asupra sufletelor evlavioase. Mă mulțumesc să mai adaug doar că răpus atunci de puterea sabiei, Marelui Mucenic s-a înălțat la slava martirică și la nemurire.

Măreția slăvitului mărturisitor constă în înfrângerea păcatului și apoi în urcușul pe treptele iubirii jertfelnice. Sufletul său, prins în luptă lăuntrică, și-a limpezit curînd feluritele simțiri, datorită următoarelor arme duhovnicești : credință neclintită, rugăciune, post, milostenie, statornicie.

Drept aceea și noi, binecredincioșilor creștini, se cuvine să mulțumim Bunului Dumnezeu pentru frumusețile nepieritoare ale aleșilor Săi, arătate tuturor oamenilor. Și mai ales, să-L binecuvîntăm pentru lumina pe care ne-a arătat-o ca să înțelegem cuvîntul Scripturii, care zice : «Pogorit-a pe cei puternici de pe scaune și a înălțat pe cei smeriți» (Luca I, 52). Amin.

Pr. GHEORGHE I. DRĂGULIN

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI IN SLUJBA PĂCII

(septembrie — octombrie)

PENTRU ÎNFĂPTUIREA IDEALURILOR DE PACE, PRIETENIE ȘI ÎNȚELEGERE ÎNTRE POPOARE. — La Geneva a avut loc Conferința statelor neposesoare de arme nucleare. În ședința din 6 septembrie 1968, a luat cuvîntul șeful delegației române, George Macovescu, prim-adjunct al ministrului afacerilor externe. Vorbitorul a spus, printre altele, că poporul român se situează pe poziția construirii păcii, pe baza principiilor acceptate de toată lumea: principiul independenței, al suveranității, al egalității în drepturi, al neamestecului în treburile interne, al respectului reciproc, al avantajului reciproc. Numai promovarea acestor principii asigură apropierea între popoare, întărirea prietenilor în scopul dezvoltării colaborării și consolidării păcii în lume. Instaurarea acestor principii în viața internațională se impune cu atît mai mult astăzi cînd pacea lumii este amenințată de existența armelor nucleare.

Militînd cu toată fermitatea pentru înfăptuirea idealurilor de pace, România se pronunță împotriva forței ca mijloc de soluționare a diferencelor internaționale, pentru instaurarea unui climat internațional «gubernat nu de dreptul forței ci de forța dreptului».

«Mai mult ca oricînd — spunea președintele Consiliului de Stat al României — este necesară unirea eforturilor pentru înfăptuirea dezarmării și, în primul rînd, a celei nucleare — deziderat fundamental al popoarelor».

Un prim pas pentru înfăptuirea dezarmării spre întărirea securității tuturor țărilor, mari și mici, spre înlesnirea și promovarea cooperării internaționale în domeniul folosirii energiei nucleare în scopuri pașnice, îl constituie Tratatul de neproliferare a armelor nucleare. Aderînd la acest tratat, statele neposesoare de arme nucleare se angajează să nu producă și să nu dobîndească pe altă cale asemenea arme. Referindu-se la această problemă, șeful delegației române a subliniat condiționarea reciprocă dintre aceste angajamente ale statelor neposesoare de arme nucleare și garanțiile de securitate pentru aceste state din partea statelor

care dețin asemenea arme. Puterile nucleare au obligația — s-a spus în continuare — ca pînă la lichidarea totală a armelor nucleare existente, să nu utilizeze niciodată armele nucleare împotriva statelor care nu le posedă, să nu amenințe aceste state în nici o împrejurare, cu folosirea lor. Îndeplinirea acestei obligații de către puterile nucleare ar fi în deplină concordanță cu prevederile Declarației cu privire la interzicerea folosirii armelor nucleare și termonucleare, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 24 noiembrie 1961.

Statul care folosește aceste arme, se arată în declarație, «trebuie să fie considerat ca violînd Carta Națiunilor Unite, ca acționînd în disprețul legilor umanității și comițînd o crimă împotriva umanității și civilizației».

Conferința a oferit un cadru adecvat dezbaterii tematicii dezarmării nucleare. În cadrul acestei tematici, România se pronunță hotărît pentru interzicerea folosirii armelor nucleare, încetarea experiențelor cu arma atomică, sistarea producției de armament nuclear, reducerea și eliminarea stocurilor de arme nucleare.

Ca o primă măsură pe calea evitării pericolului folosirii armelor atomice o constituie crearea de zone denuclearizate — a subliniat delegația română.

După cum se știe, țara noastră a făcut propunerea de a transforma Balcanii într-o zonă liberă de arme nucleare.

O altă problemă ce a fost dezbătută la conferința statelor neposezoare de arme nucleare a fost aceea a folosirii în scopuri pașnice a științei și tehnicii nucleare.

Tratatul de neproliferare a armelor nucleare recunoaște dreptul tuturor țărilor de a produce și utiliza energia nucleară în scopuri pașnice.

În încheierea cuvîntării rostită la această conferință, șeful delegației române, George Macovescu, a subliniat importanța pe care Republica Socialistă România o acordă conferinței statelor neposezoare de arme nucleare, pe care o consideră «un moment însemnat în cadrul eforturilor comunității internaționale pentru realizarea unor măsuri eficiente, menite să elibereze popoarele de amenințarea forței distructive a armelor nucleare și să convertească uriașele energii nucleare».

CONFERINȚA O.N.U. PENTRU PROBLEMELE PROTECȚIEI SOCIALE. — La sediul O.N.U. au început la 3 septembrie a.c., lucrările Conferinței internaționale a miniștrilor pentru problemele protecției sociale. La această conferință au luat parte 350 de delegați din 88 de țări.

Conducătorul delegației române, Petre Blajovici, ministrul muncii, al Republicii Socialiste România, a fost ales în funcția de vicepreședinte al acestei Conferințe.

În cadrul discuțiilor generale, luînd cuvîntul, conducătorul delegației române a salutat inițiativa O.N.U. de a convoca această conferință, menită să contribuie la realizarea unor reforme radicale pe plan social, în interesul îmbunătățirii nivelului de trai al popoarelor. Pentru ca toate popoarele lumii să se poată bucura de binefacerile civilizației mondiale,

este necesar să li se asigure libertatea deplină, să se elimine din viața socială inegalitatea, exploatarea, războiul, colonialismul, rasismul.

O acțiune menită să folosească la promovarea bunăstării sociale, a subliniat conducătorul delegației române, este înfăptuirea dezarmării.

IN SPRIJINUL LUPTEI DREPTE A POPORULUI VIETNAMEZ. — La 10 septembrie a.c. s-au încheiat lucrările Conferinței extraordinare în sprijinul și pentru solidaritatea cu poporul vietnamez în lupta sa împotriva agresiunii imperialiste a S.U.A. la care au luat parte reprezentanți din 35 de țări afro-asiatice și ai unui însemnat număr de organizații mondiale regionale și naționale.

Reprezentantul României, Octav Livezeanu, luând cuvîntul, a subliniat solidaritatea poporului român cu lupta dreaptă a poporului vietnamez și satisfacția cu care a primit România vestea începerii convorbirilor de la Paris dintre delegațiile Statelor Unite și R.D. Vietnam. Vorbitorul și-a exprimat speranța că se va ajunge, pe calea convorbirilor, la o soluție «care să fie în conformitate cu necesitatea asigurării păcii în întreaga lume și să răspundă aspirațiilor publice doritoare de pace».

Președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, Ion Gheorghe Maurer, în Mesajul adresat «Conferinței extraordinare în sprijinul și pentru solidaritatea cu poporul vietnamez în lupta sa împotriva agresiunii imperialiste a S.U.A.», a spus printre altele: «Interesele vitale ale păcii și securității popoarelor cer încetarea definitivă a bombardamentelor americane asupra Republicii Democratice Vietnam, oprirea agresiunii Statelor Unite ale Americii, retragerea trupelor americane și satelite din Vietnamul de sud, respectarea acordurilor de la Geneva din 1954, pentru ca poporul vietnamez să-și rezolve singur, în mod suveran, problemele sale vitale.

Ne exprimăm convingerea că năzuințele de libertate, pace și progres ale poporului vietnamez se vor împlini, cauza dreaptă a Vietnamului luptător va triumfa».

IN INTERESUL PĂCII ȘI COLABORĂRII INTERNAȚIONALE. — Între 8 și 11 septembrie 1968, la invitația ministrului afacerilor externe al Republicii Socialiste România, Corneliu Mănescu, ne-a vizitat țara secretarul de stat pentru afacerile externe, al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Michael Stewart.

Cu acest prilej s-au purtat convorbiri în care cele două părți au subliniat intensificarea legăturilor bilaterale în diferite domenii precum și dorința lor de a continua aceste contacte și schimburi de păreri referitoare la probleme de interes comun.

După cum s-a subliniat în Comunicatul comun publicat cu acest prilej, creșterea continuă a relațiilor culturale și științifice dintre România și Regatul Unit contribuie la cunoașterea reciprocă și înțelegerea între popoarele celor două țări.

Referindu-se la situația internațională actuală, cele două părți au subliniat necesitatea continuării eforturilor «în vederea asigurării unui

climat de destindere și colaborare internațională în spiritul Cartei Organizației Națiunilor Unite, în scopul adâncirii înțelegerii între state și al întăririi păcii în lume».

Vizita în țara noastră a Secretarului de stat pentru afacerile externe al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, aduce o contribuție importantă la dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări «în interesul lor reciproc, al păcii și colaborării internaționale».

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ A ORGANIZAȚIILOR NEGUVERNAMENTALE ASUPRA DREPTURILOR OMULUI. — La 16 septembrie a.c., la Palatul UNESCO din Paris s-a deschis Conferința internațională a organizațiilor neguvernamentale asupra drepturilor omului, la care au participat delegați și reprezentanți a peste 300 de organizații internaționale.

Scopul conferinței a fost de a studia mijloacele de aplicare în practică a principiilor Cartei O.N.U. cu privire la drepturile omului.

În raportul prezentat la această Conferință s-a propus printre altele crearea unui «Tribunal universal al drepturilor omului» care să se poată pronunța asupra tuturor cauzelor de violare a drepturilor omului. Se recomandă totodată alcătuirea unui «Registru de crime contra umanității».

VIZITA ÎN ROMÂNIA A MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE AL BELGIEI. — La invitația ministrului afacerilor externe al Republicii Socialiste România, Corneliu Mănescu, Pierre Harmel, ministrul afacerilor externe al Belgiei, a făcut o vizită oficială în România.

În cadrul discuțiilor dintre cei doi miniștri, au fost examinate aspecte ale relațiilor dintre cele două țări precum și unele probleme ale situației internaționale.

Părțile și-au exprimat convingerea că prin dezvoltarea relațiilor între România și Belgia, se aduce o contribuție de seamă la consolidarea păcii și la îmbunătățirea «cooperării internaționale în Europa și în lume».

Comunicatul cu privire la această vizită subliniază hotărîrea celor două părți de a continua și intensifica eforturile lor în vederea creării unui climat de înțelegere și respect reciproc în relațiile dintre state.

Vizita ministrului afacerilor externe al Belgiei în România, contribuie la strîngerea relațiilor dintre cele două popoare, român și belgian.

DESCHIDEREA CELEI DE A XXIII-A SESIUNI A ADUNĂRII GENERALE A O.N.U. — Marți 24 septembrie a.c., s-au încheiat lucrările celei de a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.

Cea de a XXIII-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. a fost deschisă de Corneliu Mănescu, președintele celei de a XXII-a sesiuni.

În discursul rostit cu acest prilej a subliniat, printre altele, că astăzi, mai mult ca oricînd este necesară «mobilizarea acțiunilor tuturor statelor, ale tuturor guvernelor», în scopul creării unui climat de încredere și cooperare între toate țările.

«Pacea este indivizibilă : datoria de a o apăra și întări este universală» — s-a spus în continuare.

Comunitatea internațională are datoria de a acționa neabătut pentru instaurarea unei păci durabile în lume. Acest deziderat nu se poate realiza decât în condițiile respectării personalității fiecărei națiuni, luării în considerare a intereselor fiecărui popor. În relațiile dintre state se impune mai mult ca oricând respectarea principiilor Cartei O.N.U.: independența și suveranitatea internațională, egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne.

În încheierea discursului său, Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe al României, a exprimat hotărârea guvernului român de a continua să sprijine Organizația Națiunilor Unite fiind convins «că acesteia îi revine un rol sporit în nobilele opere de dezvoltare a cooperării între națiuni, de făurire a unei lumi a păcii și încrederii între state».

ACȚIUNI DE SOLIDARITATE CU LUPTA DREAPTĂ A POPORULUI VIETNAMEZ. — Recent în cadrul unui interviu acordat unei ziariste franceze ministrul apărării și comandantul armatei R. D. Vietnam, generalul Van Nguyen Giap, a declarat : «După mai bine de douăzeci de ani de război, noi iubim mult pacea. Se poate spune că poporul vietnamez este unul dintre popoarele lumii care iubește cel mai mult pacea. Dar nu poate fi vorba decât de adevărata pace, nu de o pace așa cum o concep americanii, pacea sub cizma agresorului». În încheiere, înaltul demnitar a spus : «Nu se poate ajunge la pace decât pe baza respectului drepturilor fundamentale ale poporului nostru».

— La baza aeronavală americană de la Sigonella din apropierea orașului Catania, cu prilejul celei de a 129-a aniversări a Declarației de independență a Statelor Unite, au fost deschise intrările pentru toți cei ce au dorit să viziteze acest cantonament. În calitate de «oaspeți», un mare număr de tineri au demonstrat purtând pancarte cu lozinci de condamnare a războiului dus de Statele Unite în Vietnam.

— Cuprinși de revoltă tot mai mulți studenți americani se întrebă : «De ce sîntem trimiși să murim în Vietnam ?»

— Numeroase universități din Statele Unite refuză să participe la cercetările pentru apărarea Pentagonului. Este o nouă manifestare a dezacordului față de agresiunea S.U.A. în Vietnam.

— Un interes deosebit a stîrnit lucrarea intitulată : «Trădarea» semnată de locotenent colonel de infanterie marină William M. Corson, luptător în Vietnam.

Printre altele în acest act de acuzare a politicii S.U.A. în Vietnam, autorul demască «programul de pacificare» din Vietnamul de Nord. Autorul precizează că numai în 1967 asupra pădurilor din Vietnamul de Nord au fost lansate mai mult de 16 milioane litri de substanțe erbicide și alte produse chimice desfoliante. Autorul se pronunță pentru încetarea bombardamentelor în Vietnam.

— La Casa de cultură a studenților din Capitală, a avut loc, la 17 octombrie a.c., un miting de solidaritate cu lupta poporului vietnamez, la care au participat numeroși tineri, muncitori, studenți și elevi din București, precum și studenți vietnamezi aflați la studiu în țara noastră.

Vorbitorii și-au manifestat protestul hotărît față de acțiunile imperialiștilor americani împotriva poporului vietnamez și au cerut ca Statele Unite să pună capăt acestor acțiuni iar poporul vietnamez să fie lăsat să-și hotărască singur soarta.

La sfîrșitul mitingului participanții au adoptat o moțiune de solidaritate cu lupta poporului și tineretului vietnamez.

DIN ACTIVITATEA COMITETELOR DE LUPTĂ PENTRU PACE. — La 24 septembrie a.c., în Sala mică a Palatului Republicii, a avut loc un simpozion cu tema «Politica externă a României, expresie dinamică a intereselor și aspirațiilor poporului român». Simpozionul a fost organizat de Comitetul național pentru Apărarea Păcii și Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.

— Astfel de manifestări au avut loc și în alte părți ale țării. Iată câteva dintre temele discutate: «România, participant activ la soluționarea problemelor contemporaneității»; «Tineret — progres — pace»; «Prestigiul științei și culturii românești peste hotare», «Ce se întîmplă în Vietnam», etc.

NOI ACȚIUNI ÎNTREPRINSE ÎN FAVOAREA PĂCII. — Între 7 și 9 septembrie a.c., la Cairo s-a desfășurat «Conferința extraordinară în sprijinul și pentru solidaritatea cu poporul vietnamez în lupta sa împotriva agresiunii imperialiste în S.U.A.».

— La Hamburg cu prilejul unei expoziții de desene și acvaforte pictorul Egon Possel răspunzînd la întrebările unui corespondent de presă a declarat printre altele: «Prin desenele mele vreau să exprim absurditatea războiului, vreau ca oamenii să i se împotrivescă cu hotărîre».

— La Londra a avut loc o demonstrație la care au luat parte zeci de mii de tineri. Demonștranzii purtau steaguri ale Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud, și pancarte cu inscripții împotriva războiului dus de Statele Unite în Vietnam.

ASPIRAȚII COMUNE PENTRU ÎNTĂRIREA PĂCII. — Recent a fost semnat la Bogota un acord de colaborare culturală și științifică între România și Columbia.

Referindu-se la importanța acestui acord, ministrul relațiilor externe al Columbiei, Alfonso Lopez Michelsen, a subliniat că acesta constituie un pas înainte în dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări, în întărirea prieteniei dintre popoarele român și columbian.

În răspunsul său, Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe al României a arătat, printre altele, că la întărirea prieteniei dintre cele două țări contribuie mai ales aspirațiile lor comune «pentru întărirea păcii, a realizării apropierii între popoare și state pe baza respectului reciproc, a intereselor reciproce și a neamestecului în problemele interne».

COOPERARE ÎN SLUJBA PROGRESULUI ȘI PĂCII. — Apariția anuarului demografic al Națiunilor Unite a stîrnit un larg interes în rîndul re-

prezențanților statelor membre ale acestui for internațional. Potrivit datelor anuarului, în jurul anului 2006 populația globului se va dubla în raport cu cifra actuală. Aceasta ridică problema modului în care vor evolua relațiile internaționale, a căilor și mijloacelor de realizare a unei cooperări menite să asigure progresul și pacea în lume.

Referindu-se la aceasta, în cadrul Adunării Generale a O.N.U., Costa Mendez, ministrul de externe al Argentinei, a spus, printre altele, că pacea este incompatibilă cu ignoranța, cu nevoile de ordin economic. «Națiunile ce formează comunitatea internațională trebuie să trăiască în conformitate cu propria lor hotărîre». Iar dorința fiecărui stat este de a întări propria sa personalitate în spiritul respectului reciproc dintre națiuni.

IN SCOPUL UNEI MAI BUNE APROPIERI ȘI CUNOAȘTERI RECIPROCE.
— Între 20—25 octombrie 1968 la invitația guvernului Republicii Venezuela, ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România, Corneliu Mănescu, a făcut o vizită oficială în Venezuela.

În cadrul convorbirilor ce s-au purtat cu acest prilej, a avut loc un schimb de vederi referitoare la relațiile dintre cele două țări, precum și la unele probleme ale situației internaționale.

După cum s-a anunțat în Comunicatul comun româno-venezuelean, părțile au fost de acord că «asigurarea dezvoltării unor relații normale între state, indiferent de orînduirea lor socială, o constituie respectarea principiilor independenței și suveranității, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc și, totodată, renunțarea la forță sau la amenințarea cu forța în relațiile dintre state, respectarea legalității internaționale».

Referindu-se la pericolul ce-l reprezintă pentru omenire acumularea de armament nuclear, părțile și-au exprimat dorința ca, alături de celelalte state iubitoare de pace, să contribuie la înfăptuirea dezarmării generale.

Corneliu Mănescu a subliniat dorința României de a dezvolta relații în domenii cât mai largi atît în interesul celor două state cît și al destinderii internaționale.

«ROMANIA ÎȘI VA ADUCE CONTRIBUȚIA LA ÎNFĂPTUIREA IDEALURILOR DE PACE, PRIETENIE ȘI ÎNȚELEGERE ÎNTRE POPOARE». — În cadrul dezbaterilor generale la cea de a XXIII-a sesiune a Adunării Generale O.N.U. din 24 octombrie 1968, a luat cuvîntul conducătorul delegației române, Mircea Malița, adjunct al ministrului afacerilor externe.

Astăzi — a spus d-sa — cînd relațiile dintre state devin din ce în ce mai numeroase și mai variate, «cheia conviețuirii pașnice a națiunilor, a instaurării unui sistem de relații corespunzător nivelului ridicat de civilizație al timpurilor noastre este aplicarea neabătută de către toți și față de toți a principiilor fundamentale și unanim recunoscute ale dreptului internațional».

În cadrul eforturilor depuse în scopul promovării păcii în Europa, România acordă o atenție deosebită dezvoltării relațiilor de prietenie cu popoarele din zona sa geografică, întreținerii și consolidării unui cadru de cooperare și înțelegere în această parte a lumii.

Referindu-se la dezarmare, vorbitorul a spus între altele: «Dezarmarea este în condițiile actuale o cale sigură de garantare a păcii și securității tuturor statelor lumii — condiții primordiale pentru înfăptuirea grandiosului proces al dezvoltării la care omul secolului nostru este îndrituit să aspire».

În complexul problemelor actuale, dezarmarea generală nu poate fi realizată dintr-o dată — s-a precizat în continuare de vorbitor. România depune toate eforturile pentru aplicarea măsurilor cu caracter tranzitoriu, măsuri care să ducă la desțindere internațională și prin aceasta să înlesnească atingerea scopului final.

Tratatul de neproliferare la care România și-a adus o contribuție de seamă, prin principiile pe care se bazează, crează azi posibilitatea ca statele nenucleare să se bucure de reale garanții de securitate ca acestea, în același timp, să poată beneficia de avantajele folosirii pașnice a energiei atomice în scopul progresului.

În încheiere Mircea Malîța a exprimat hotărîrea României de a milita în continuare pentru înfăptuirea idealurilor de pacc, prietenie și înțelegere între popoare, de a-și aduce întreaga contribuție la rezolvarea problemelor ce preocupă astăzi pe toate popoarele lumii.

ZIUA NAȚIUNILOR UNITE. — La 24 octombrie, în fiecare an se sărbătorește ziua Națiunilor Unite, ziua intrării în vigoare a Cartei Națiunilor Unite. Acest document intrat în vigoare acum 23 de ani, cuprinde o sinteză a tuturor normelor de conviețuire pașnică între state. El a dat posibilitatea Națiunilor Unite de a se pune în slujba obiectivelor principale: «menținerea păcii și securității internaționale în vederea salvării generațiilor prezente și viitoare de flagelul războaielor; promovarea colaborării pașnice a statelor pentru favorizarea progresului economic și social al tuturor popoarelor; respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale ale tuturor oamenilor, fără discriminare».

De la crearea sa, acest înalt for internațional a ajuns să corespundă din ce în ce mai mult concepției de universalitate: de la 51 de state cît număra inițial, s-a ajuns la 125 de state.

Cu prilejul zilei Națiunilor Unite, secretarul general al O.N.U., U Thant, a dat publicității un mesaj în care, d-sa, declară: «Trebuie să continuăm să luptăm pentru a întări unitatea noastră în vederea menținerii păcii și securității internaționale. Trebuie să continuăm să reafirmăm credința noastră în drepturile fundamentale ale omului și să promovăm progresul economic și social al tuturor popoarelor. Alternativele acestor țeluri sînt de neconceput. Ele sînt injustiția, suferința și distrugerea în masă».

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— Preotul profesor Gherman Guzman din Columbia a adresat Papii Paul VI o scrisoare în care spune între altele : «Motivul vizitei D-Voastre în Columbia este participarea la cel de al 39-lea congres euharistic mondial, dar Sanctitatea Voastră să știe că va vizita o națiune în care anual mor 30.000 copii de foame și subalimentare. Pentru Sanctitatea Voastră se pregătește o primire teatrală, s-au cheltuit duzine de milioane de dolari pentru a asigura congresului euharistic mondial o reușită exterioară și pentru a oferi un fast care stă în contradicție cu misiunea Bisericii. Dar toate acestea nu vor însemna că oamenii cei mulți nu vor fi lipsiți și pe viitor de orice dreptate și de bunurile trebuitoare vieții. Sfântul Părinte va vizita un continent în care milioane de oameni sînt jertfa mizeriei, foamei și condițiilor inumane de viață, și faptul acesta se datorește condițiilor unei orînduirii sociale inumane și necreștine». (N. Z., 197/1968).

— Trebuie făcut deosebire între «ecumenism duhovnicesc» și «ecumenism lumesc», a spus Pater Roberto Tucci (romano-catolic) la Adunarea generală a Consiliului ecumenic al Bisericilor de la Upsala. Primul e mînat de dorința arzătoare după reunirea comunității creștine în credință și rugăciune pentru unitatea creștină, al doilea urmărește o acțiune unită în fața problemelor vieții puse de timpul actual.

Ecumenism duhovnicesc ! Un mic grup de catolici a participat la Upsala la sfînta Euharistie săvîrșită de luterani. Faptul a fost criticat de un însemnat reprezentant al Vaticanului : Episcopul Willebrands cu afirmația că încă nu-i posibilă o intercomuniune adevărată, fiindcă încă nu-i acord în doctrina despre Euharistie. O grăbită «comuniune euharistică» înseamnă o autoînșelare.

Ecumenism lumesc. Eforturi comune ale tuturor creștinilor împotriva foamei, sărăciei și nedreptății în care se zbat atîția oameni. În acest sens s-a organizat la Beirut o conferință ecumenică de către «Comitetul Consiliului ecumenic al Bisericilor și al Bisericii romano-catolice pentru societate, dezvoltare și pace». S-a spus aici că progresul pretinde adesea o schimbare revoluționară realizată prin acțiuni politice și că

acolo unde schimbări de natură socială, politică și economică sînt impiedicate, conștiința omului poate hotărî ce trebuie făcut.

— *Praznic bisericesc la Cairo.* — Patriarhia Bisericii copte — în fruntea căreia se află azi Patriarhul Kyrillos VI — a prăznuit între 24—29 iunie 1968 la Cairo un întreit eveniment religios: 1900 ani de la moartea martirică la Alexandria a sfîntului evanghelist Marcu, întemeietorul Bisericii din Egipt; aducerea moaștelor sfîntului Marcu din orașul Veneția, unde au fost duse în secolul al IX-lea de negustorii venețieni, capul rămîind însă pînă azi în biserica din Alexandria; inaugurarea noii catedrale din Cairo, închinată sfîntului Marcu. Patriarhia coptă a invitat la acest mare praznic Bisericile creștine din toată lumea. Și, pe lîngă întîistătătorii Bisericii vechi orientale, au participat reprezentanți ai Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, ai Patriarhiilor din Antiohia, Alexandria și Moscova, ai Bisericii din Grecia și Cipru, iar Patriarhia ortodoxă română a fost reprezentată de P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal și Preotul Dumitru Fecioru, consilier patriarhal. Asemenea au participat reprezentanți ai diferitelor Biserici uniute din Orientul apropiat, ai catolicosului Armean din Cilicia, ai Bisericii Anglicane, ai Vaticanului și diferitelor Biserici protestante din S.U.A., Filipine, Congo, Neo-Zeelandă, Anglia, Norvegia, Danemarca ș. a., precum și reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericii și Conferinței Creștine pentru Pace. Președintele Republicii Arabe Unite, Gamal Abdel-Nasser și Împăratul Etiopiei Haile Selassie I — căruia conferința Bisericii vechi orientale din 1965 de la Addis-Abeba i-a conferit titlul de «apărător al credinței creștine», — au onorat cu prezența lor festivitățile, contribuind cu sume importante și la construirea noii catedrale.

Delegația Patriarhiei române a înmînat Sanctității Sale Patriarhului Kyrillos VI din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian daruri (un rînd de vase sfinte pentru săvîrșirea sfintei liturghii, o cîrjă patriarhală și altele) și un mesaj din care redăm : «Comemorarea de astăzi a Sfîntului Marcu este sărbătoarea întregii creștinătăți, pentru că toată suflarea creștină cînsteste cu aceeași evlavie pe acest ucenic al Domnului, rudă apropiată a marelui Pavel, însoțitorul iubit al Sfîntului Apostol Petru, din cuvintele căruia întocmește Sfînta Evanghelie ce-i poartă numele. primul întîistătător al creștinilor din Alexandria Egiptului, chemat la Domnul, prîntr-o moarte martirică. Pentru toți creștinii, Sfîntul Evanghelist Marcu este una din cele patru lumini care înconjoară tronul Domnului, este leul cel duhovnicesc al Logosului și stîlp al Bisericii. Aceeași evlavie și cînstire înveșmîntează și în Biserica noastră ortodoxă amintirea Sfîntului Evanghelist Marcu... Biserica Ortodoxă Română participă cu mare bucurie duhovnicească la această luminoasă sărbătoare și trimite salutul călduros al ierarhilor, preoților și credincioșilor săi». Delegația română a predat și Împăratului Haile Selassie I daruri din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian: o efișie de aur bătută cu ocazia comemorării a 20 de ani de la întronizarea Prea Fericirii Sale și un album ilustrat al Bisericii Ortodoxe Române.

Între preoții slujitori la sfînta liturghie săvîrșită în noua catedrală se afla și Rev. K. C. Ioseph din India, în prezent director al comitetului

pentru burse al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, purtînd epitrahilul românesc și crucea patriarhală, primite în dar de la Prea Fericitul Patriarh Justinian, cu ocazia vizitei în România.

Delegația română a făcut o vizită și Prea Fericitului Nicolae VI, Patriarhul ortodox al Alexandriei, prezentîndu-i unele daruri din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Delegația română a vizitat o serie de biserici, minăstiri, muzee etc. din Cairo, Alexandria și împrejurimi.

— **Papa Paul al VI-lea** a adresat la 30 iunie 1968, cînd s-a încheiat «Anul credinței», un mesaj întregului cler romano-catolic. Acesta se încheie cu o mărturisire de credință, în care se subliniază primatul Papei, infailibilitatea sa și a colegiului episcopilor, cînd exercită împreună cu Papa cea mai înaltă funcțiune de învățare. Asemenea se accentuează Pururea Fecioria Mariei, imaculata ei concepție, înălțarea ei cu trupul la cer, păcatul originar, existența îngerilor ca și prezența reală a lui Hristos în sfînta Euharistie. Mesajul acesta a produs nedumerire și a motivat formularea unor răspunsuri. Astfel Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Michael Ramsey, primatul Bisericii anglicane, întrebant, a răspuns că mesajul Papii nu primejduiește relațiile Bisericii Romano-Catolice cu celelalte Biserici. E vorba doar de anumite discuții în Biserica Romano-Catolică între elementele conservatoare și cele progresiste. Regretabil este faptul, spune Arhiepiscopul Ramsey, că Papa nu amintește nimic despre colegialitatea dintre episcopi, potrivit hotărîrilor Conciliului al doilea Vatican și că, pe cînd Conciliul Vatican a fixat oarecum o «ierarhie a dogmelor», Papa aseză simbolul de credință niceean alături de dogme ca cea despre infailibilitatea papală.

Întrebat dacă mesajul Papii se adresează tuturor creștinilor pentru a se întoarce la Biserica Romano-Catolică. Dr. C. E. Blake, secretarul general al Consiliului ecumenic al Bisericilor a răspuns: «Faptul nu se spune expres, dar este cuprins în celesiologia romano-catolică, întrucît Biserica Romano-Catolică n-a renunțat niciodată la poziția de a fi ea Biserica lui Hristos». Această poziție dogmatică a fost modificată, dar nu schimbată de Conciliul Vatican. Probabil, a adăugat Dr. Blake, Papa ar voi să prevină un «ecumenism romantic» care vede drumul spre unire într-o atitudine tolerantă și prietenoasă. Dar e posibil ca mesajul să fie adresat împotriva acelor elemente progresiste din Biserica Romano-Catolică, ce urmăresc o modificare a tradiționalei învățături a Bisericii.

Despre mesajul Papii s-a exprimat și Dr. Lukas Vischer, directorul secretariatului «Credință și Constituție bisericească» ținînd de Consiliul ecumenic al Bisericilor. Mesajul nu vizează direct Adunarea generală a Consiliului ecumenic ținut la Upsala, spune Dr. Vischer, ci mai curînd anumite neliniști din cadrul Bisericii Romano-Catolice, produse de recentul Conciliu Vatican. Nu-i surprinzător că Papa reamintește Bisericii sale credința tradițională a Bisericii Romano-Catolice. Și cu alte ocazii a făcut avertizări asemănătoare. Și apoi trebuie reținut că mesajul său nu prezintă o definiție dogmatică în sensul propriu al cuvîntului. Faptul lasă loc liber pentru discuții viitoare asupra problemelor menționate. Regre-

tabil e că convingeri de credință, mărturisite exclusiv de Biserica Romano-Catolică sint tratate pe același plan cu convingeri de credință împărțite de toți creștinii (*O. P. D.*, 23/1968).

— *Conferința internațională a episcopilor vechi-catolici.* — Uniunea de Utrecht, i-a trimis Prea Fericitului Nicolae al VI-lea, patriarhul Alexandriei și al întregii Africi, cu ocazia instalării în scaunul patriarhal, un mesaj de salut, semnat de Dr. Andreas Rinkel, Arhiepiscop de Utrecht și primat onorific al Bisericilor vechi-catolice în care între altele, se spune: «Sintem convinși că Prea Fericirea Voastră, în funcția pe care o dețineți, ca una dintre cele mai vechi și înalte demnități ale Tradiției bisericești, veți fi purtătorul atit al responsabilității, cit și al nădejzii pentru Biserica de azi din întreaga Africă și peste granițele ei în întreaga creștinătate. Cu deosebită bucurie am luat cunoștință din cuvântarea Voastră de la întronizare, despre apelul la înnoirea unității creștine pe temeiul credinței vechii Biserici. Această credință o primim și mărturisim și noi în același fel drept temelia întregii noastre comunități bisericești vechi-catolice și asigurăm pe Prea Fericirea Voastră de deplinul nostru acord, izvorât din inimă, cu apelul și mărturisirea Voastră.

— Consiliul ecumenic regional al Bisericilor din Olanda s-a desființat și în loc s-a constituit «Consiliul Bisericilor». Între cele opt Biserici-membre se află și Biserica Romano-Catolică. Este primul consiliu de acest fel al Bisericilor în Europa.

— La recenta sesiune a sinodului national al Bisericii vechi-catolice din Elveția au participat observatori oficiali din partea Conferinței episcopilor romano-catolici din Elveția și din partea Alianței bisericești evanghelice din Elveția. Între altele, sinodul a hotărît să cultive mai departe contactele cu Biserica Ortodoxă și Anglicană. Profesorul Dr. K. Stalder (Berna) a prezentat un referat cu titlul: «Situația actuală a discuțiilor în cadrul comisunii romano-catolice — vechi-catolice». Aceasta își propune să stabilească atit elementele de credință comune cit și deosebitoare, străduindu-se să găsească noi căi de comună colaborare. Hotărârile Conciliului II de la Vatican, care separă Bisericile, nu sint ignorate, dar practic nu fac încă obiect expres de discuție.

— Săptămîna internațională din anul acesta a catolicilor vechi și care se va ține la Zürich, va avea ca temă principală de discuție: «Dialogul romano-catolic — vechi-catolic». Se vor prezenta referatele următoare: «Revelația și transmiterea ei» (Prof. Dr. K. Stalder, Berna); «Învățătura despre mîntuire și despre Har» (Pr. D. J. Visser, Olanda); «Învățătura generală despre sfintele taine» (Pr. M. Heinz, Elveția); «Poziția Mariei în opera mîntuirii» după concepția romano-catolică (Pr. P. F. Pfister), și după concepția ortodoxă (Pr. P. Amiel, Elveția); «Învățătura despre Biserică, catolicitatea și apostolicitatea ei» (Prof. Dr. W. Küppers); «Poziția noastră față de primatul papal» (Prof. M. Kok, Olanda); «Tratativele unionale anglicane-metodiste» și «Dialogul anglican-romano-catolic» (Can. Eric Kemp Oxford, Anglia). (*Akid*, 143, 1968).

— Conciliul Vatican II a aprobat hirotonirea în diaconi a bărbaților căsătoriți, știut fiind că clerul romano-catolic este necăsătorit. Și recent în domul din Köln (R.F.G.) s-au săvârșit primele hirotoniri de acest fel. Diaconii aceștia își păstrează profesiunile lor lumești, dar preiau anumite activități și în parohie.

— Cu aprobarea Vaticanului și a Conferinței episcopale germane membri ai sinoadelor diecezane (adunărilor eparhiale) cu drept de vot vor fi și mireni, bărbați și femei, ceea ce nu era cazul pînă acum.

— Dr. Reinhard Slenczka, docent privat la facultatea evanghelică din Heidelberg (R.F.G.) a fost numit profesor pentru teologie sistematică la Universitatea din Berna. Dr. R. Slenczka s-a ocupat intens de Ortodoxie, publicînd lucrări remarcabile în acest domeniu. A fost și oaspetele Bisericii noastre (E. K., 6/1968).

— «*Probleme și nădejdi ale întîlnirii dintre vechi-catolici și ortodocși*», — interviu acordat unui reprezentant al buletinului Akid (vechi-catolic) de către Mitropolitul Emilianos Timiadis, reprezentant al Patriarhiei ecumenice la Consiliul ecumenic al Bisericilor. Îl redăm în traducere :

A(kid): Exista pînă acum o colaborare veche-catolică-ortodoxă, fie la Consiliul ecumenic, fie în alte domenii?

M(itropolitul Emilianos): E regretabil, dar contactele dintre vechi-catolici și noi ortodocșii au rămas pînă acum limitate numai la teologi. S-au ținut și se țin conferințe între Bisericile ortodoxe și cele vechi-catolice, dar adesea sînt singuratiche Biserici răsăritene autocefale, care iau astfel de inițiative și numai pentru dînsule. Contacte practice sînt pînă acum de semnalat numai izolate în Olanda și Elveția, unde parohii vechi-catolice pun la dispoziția ortodocșilor bisericile lor. Față de această situație se recomandă o mai strînsă colaborare în toate domeniile însemnate, cum se face de pildă în Consiliul ecumenic. Împlinirea acestei dorinți, desigur, întîmpină dificultăți prin faptul că noi ortodocșii ca și vechii-catolici sîntem o minoritate în Europa de apus și centrală. Este deci numai firesc dacă vechii-catolici se străduiesc în primul rînd pentru o colaborare cu vecinii lor confesionali, cu protestanții și romano-catolicii. De aceea dialogul nostru progesează încet și nu are intensitatea realizată între alte Biserici. Credinciosului vechi-catolic simplu ortodoxul trebuie să-i apară foarte străin. Nu-i un contact nemijlocit cu dînsul și de aceea nici nu se simte îndemnat să afle și să citească mai mult despre Ortodoxie. Dar și însăși teologia veche-catolică, cu tot protestul ei împotriva excrescențelor gîndirii teologice apusene, este impregnată de aceasta, ceea ce nu prea înlesnește întîlnirea ei cu teologia ortodoxă.

A: Ce contribuție veche-catolică așteaptă ortodocșii pentru succesul apropierii dintre cele două familii de Biserici?

M: Teologia veche-catolică trebuie să facă pași îndrăzneți pentru a se apropia de Ortodoxie. Ca președinte al comisiei interortodoxe pentru dialogul cu vechii-catolici am avut ocazia să observ la sesiunea ei de la Belgrad din septembrie 1966, cît de greu le cădea multor delegați ortodocși să-și facă acceptabile anumite învățături și hotăriri ale Bise-

ricilor vechi-catolice. Și s-a exprimat temerea că comuniunea sfințelor taine cu Biserica anglicană și cu alte Biserici protestante prezintă un impediment serios pentru intercomuniunea între vechi-catolici și ortodocși. Alții reproșau vechilor-catolici chiar sincretism dogmatic și minimalism etic, ceea ce ar putea caracteriza rezervele anumitor cercuri ortodoxe.

A: Dar făcând abstracție de aceste dificultăți, în parte de ordin psihologic, și care, în fond, au la bază o prea puțin cunoaștere reciprocă, sînt și probleme principale care ar trebui lămurite în interesul apropierii vechi-catolice-ortodoxe ?

M: Ecleziologia veche-catolică dă mai multă importanță Bisericii nevăzute decît celei văzute, ceea ce, probabil, se reduce la o influență evanghelică, care-i învăluie pe vechi-catolici. Apoi pe noi ortodocșii ne atinge dureros afirmația lor că adevărata Biserică a lui Hristos este vie în fiecare parte a Bisericii celei una, scindate și sfîșiate. Aceasta trebuie să ducă dacă nu la un relativism primejdios, cel puțin la acceptarea că Biserica cea una a rămas în ființa ei neatinsă de toate sciziunile¹. Ceea ce așteptăm noi de la vechii-catolici în problemele acestea este în primul rînd o expunere clară a credinței lor cu privire la mărturisirea ortodoxă. Dogmatica veche-catolică de pînă acum cuprinde în primul rînd o explicație cu catolicismul roman și cu protestantismul și deci ea nu-l poate mulțumi de cititorul ortodox. Nouă ne lipsește o cunoaștere exactă a lor, fiindcă aproape în toate scrierile vechi-catolice lipsește premisa de a fi adresate și unui cititor sau ascultător ortodox.

Noi ortodocșii așteptăm o urgentă contribuție veche-catolică în privința aceasta, pentru ca dialogul să poată fi dus cu succes și cu deplină aprobare și din partea ortodoxă, și anume nu numai de către cei puțini cunoscători în materie, ci de toate Bisericile ortodoxe.

Mă simt obligat să accentuez îndeosebi că partea ortodoxă voiește să înlătore din drum impedimentele dintre noi și că noi cunoaștem temeiurile istorice, care pînă acum nu ofereau vechilor-catolici posibilitatea să ne facă nouă ortodocșilor acceptabilă învățătura lor. Nu în zadar Conferința de la Belgrad și-a exprimat nădejdea ca vechii-catolici să facă pentru înțelegerea ortodoxă o expunere limpede a credinței lor. Atunci se vor sfîrși toate neclaritățile și înțelegerile greșite.

Buletinul Akid socotind însă că afirmațiile Mitropolitului Emilianos referitoare la relațiile dintre ortodocși și vechi-catolici ar avea unele insuficiențe, s-a adresat pentru informații în privința aceasta și profesorului Dr. Werner Küppers, directorul seminarului vechi-catolic de pe lângă Universitatea din Bonn și conducătorul grupei de lucru teologice vechi-catolice internaționale. Extragem din expunerile profesorului Küppers.

Relațiile dintre ortodocși și vechi-catolici în ultimii 100 de ani, sînt destul de numeroase, atît pe plan bisericesc cît și pe plan teologic, după cum se poate înțelege dintr-o bibliografie de specialitate, care numără peste 200 de titluri. Nici o altă Biserică nu a avut în ultimul veac relații

1. Nu Biserica cea una a lui Hristos s-a împărțit, ci creștinii în înțelegerea acestei Biserici (nota traducătorului).

mai multiple cu Biserica ortodoxă ca Biserica veche-catolică. Și nu numai în Olanda și Elveția, ci și în alte țări, Bisericile vechi-catolice sînt puse la dispoziția ortodocșilor pentru servicii religioase. Facultatea veche-catolică din Berna (Elveția) și seminarul vechi-catolic din Bonn (R.F.G.) oferă burse studenților în teologie ortodocși. Cu binecuvîntarea Mitropolitului Nicolae, exarhul Patriarhiei din Moscova pentru Europa apuseană și a Episcopului Bisericii vechi-catolice din Elveția, profesorul Dr. Urs Kury (Bernă), s-a înființat în 1957 «Comunitatea ortodoxă-vechi-catolică Sfîntul Nicolae» căreia aparțin preoți și mireni ai ambelor Biserici, care se roagă și activează pentru deplina reunire a Bisericilor Ortodoxe și Vechi-Catolică. Prin servicii divine comune, organizate cu regularitate, Comunitatea Sfîntul Nicolae voințe să difuzeze și în conștiința credincioșilor ideea unității ortodoxe-vechi-catolice. Partea veche-catolică manifestă un continuu și viu interes pentru gîndirea și viața bisericească a ortodocșilor. În lumea apuseană nu există nici o singură revistă teologică neortodoxă care să publice continuu informații despre evenimentele din lumea ortodoxă, cum face revista veche-catolică «Internationale Kirchliche Zeitschrift» (lucru adevărat, zicem noi, numai că nu toate informațiile corespund situației reale. Unele sînt total neadevărate). Revista publică și studii elaborate de teologi ortodocși despre doctrina ortodoxă. Informații din lumea ortodoxă publică și Akidul. Dar și ortodocșii publică studii și informații despre Biserica veche-catolică. Menționez aici numai două studii apărute recent în limba română: Pr. Prof. Mircea Chialda, «*Incercările de apropiere între Biserica ortodoxă și Biserica vechilor-catolici*», în «Ortodoxia», 3/1966 și Pr. Prof. Ene Branște, «*Cultul Bisericilor vechi-catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic*», în «Ortodoxia», 1/1968, plus diferite informații și în alte reviste bisericești române.

Prof. Küppers menționează, cu privire la probleme de natură dogmatică și teologice, conferința de la Bonn din 1931, la care a participat o comisie panortodoxă oficială sub președinția Mitropolitului Germanos de Tyateira, ca reprezentant al Patriarhilor din Constantinopol, Alexandria și Ierusalim, din partea Patriarhiei ortodoxe române a fost Mitropolitul Dr. Nectarie Cotlarciuc, --- și o comisie oficială a întregii Biserici vechi-catolice, sub președinția Arhiepiscopului de Utrecht, Franciscus Henninck. Rezultatul conferinței, spune profesorul Küppers, se înțelege din afirmația făcută de Mitropolitul Germanos la terminarea conferinței: «E dorința noastră deosebită ca unirea între Bisericile veche-catolică și ortodoxă să se realizeze în intercomuniune, așa cum au dorit strămoșii» (*Aktd*, 143/1968).

Prof. O. BUCFVSCHI

C O M E M O R Ă R I

SOBOARELE BISERICII BANATULUI IMPOTRIVA UNIRII SUB EPISCOPUL GHERASIE AL CARANSEBEȘULUI

— LEGĂTURILE CU MITROPOLIA UNGROVLAHIEI —

*Omagiu Prea Fericitului Patriarh Justinian,
reîntregitorul Bisericii strămoșești.*

Puținele știri documentare ce ni s-au păstrat și transmis despre starea Bisericii noastre din Țara Banatului, în epoca de ocupație turcească (1552—1658 — cu intermitențe — 1699—1716), sînt legate de numele unor ierarhi români, dintre care cel mai de seamă poate fi socotit episcopul *Gherasie* (1695—1708) al Caransebeșului. Pînă de curînd, afară de nume, nimic aproape nu s-a știut despre acest vlădică, care, prin vrednicia și capacitatea sa, a creat epocă în viața Bisericii bănățene.

În lumina documentelor ieșite din cancelaria acestui ierarh de la Caransebeș, vlădica *Gherasie* ni se înfățișează cu un adevărat părinte, iubitor de fii, cap luminat, ortodox intransigent, stînd neclintit pe piatra credinței strămoșești, voință de fier și de un curaj extraordinar, alît față de relele morale care s-au năpăstuit asupra sufletului păstoritorilor săi, cît și față de atacurile puternicilor zilei, a căror voință a sfidat-o și înfruntat-o, cu seninătatea și puterea ce-o împrumută omului superior *conștiința* clară a misiunii sale sfinte, de far călăuzitor în mijlocul drept-credincioșilor.

Nimeni mai mult ca el, n-a avut, în această epocă de răscruce a vieții românești din Țara Banatului, o mai clară viziune a chemării și o mai limpede și pătrunzătoare conștiință a răspunderii în fața lui Dumnezeu și a credincioșilor săi.

Documentele, a căror valoare istorică și documentară nu poate fi îndeajuns prețuită, pe lîngă faptul că ne dezvăluie, în toată amploarea ei, marea și complexa personalitate a episcopului *Gherasie*, au darul să arunce o nouă lumină asupra uneia din cele mai întunecate epoci și mai controversate probleme ale istoriei românilor din Țara Banatului.

Un trecut de glorie și de nebănuită măreție, o puternică și rodnică viață românească, răzbate, cu puterea firului de iarbă, chemat la viață de forța invincibilă

a razelor soarelui de primăvară, și învie cu slavă nespūsă în paginile caligrafiate cu chirilice, dar într-o curată și autentică limbă românească, de mîna diacului fericitului Gherasie, acum 264 de ani.

Însăși problema capitală și vitală a permanenții și deci a continuității poporului nostru în Banat¹, exprimată prin acel sufix toponimic traco-geto-dacic-*dava* (=mudava), care în epoca lui Gherasie încă nu se convertise complet la slavonescul — ova (= Moldova-Veche)², ca și marile probleme privind organizarea noastră superioară bisericească mitropolitană, cea chenezială administrativă, viața noastră culturală, etc., își găsesc cea mai strălucită dezlegare în paginile acestor documente vechi.

Pe baza lor, se scrie Istoria Bisericii Banatului de la finea secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Și cu cît epoca despre care vorbim a fost mai tulbură, cu atît personalitatea lui Gherasie la proporțiile omului decis să ducă la liman corabia Bisericii dreptcredincioșilor români din Banat.

Deși la 1699 aproape toată Țara Banatului trece din nou sub domnia mai tolerantă a turcilor, încă și la începutul lui decembrie 1704 românii bănățeni au numai un singur arhipăstor, în persoana lui Gherasie cu reședința în Mînăstirea Sfîntul Gheorghe din vechea cetate a Caransebeșului. Vlădica Isaia Diacovici, numit de ex-patriarhul Arsenie III și confirmat de Împăratul Leopold ca «episcop al Timișorii și Tenopelei», în Becicherecul Mare³, Scaunele Timișorii și Lipovei în acest timp erau văduvite. Nu cunoaștem soarta mitropolitului Vasile II al Timișoarei, pomenit la 1693⁴, deci cu doi ani înainte de numirea lui Isaia Diacovici. La 1704 Scaunele din aceste două cetăți erau «bejenite», cum grăiește documentul.

Pentru întia dată un document contemporan românesc vorbește despre autocefalia sau independența Bisericii Românești din Țara Banatului și despre Scaunul mitropolitan străvechi Cetatea Lipovei sau a Timișorii, căruia i-au fost supuși toți vlădicii din Țara Banatului: «...că Biserica Țării Banatului una o fost și una este, cu vlădicii ei, cu scaunele de acum și cu cele bejenite și numai vitregia vremii ni-o mînat după ocrotire la Bălgrad, dară Vlădicii Țării Banatului din vechime s-or povățuit singuri, alegînd cap lor dintre ei, pe cel din scaunul străvechi al cetății Lipovei sau cetății Temișvari...».

Se subliniază legăturile canonice cu Exarhul Plaiurilor, Mitropolitul Ungrovlahiei, și cu Patriarhia ecumenică de la Constantinopol: «...iară poronci (au) pri-

1. Temcinic demonstrată arheologic, epigrafic și documentar de autorii recentei lucrări *Istoria Românilor*, Acad. Ţ. Paicoviciu, acad. E. Condurachi, I. Nestor, Gh. Ștefan, D. M. Matei (București, 1960).

2. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, 1959; N. Iorga, *Istoria Românilor*, II, *Oamenii Jamîntului* (pînă la anul 1000), București, 1936, p. 15, 277; cf. Gh. Cotoșman, *Autohtonia românilor în Banat, pe baza toponimiei*, Caransebeș, 1916, p. 25, 30 sq.

3. Euseviu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, trad. Al. Mironescu, vol. IV, Mînăstirea Cernica, 1928, p. 426, 463; Márki Sándor, *Aradvármege és Arad szabad királyi város története*, II, Arad, 1895, p. 266; Schwicker Heinr. Joh., *Geschichte des Temeser Banat*, ed. II, Pest, 1872, p. 236; Ruvarac D., *Temišvarska eparhija od nyena poslanka de 1758, god.*, u Sremskim Karlovčinu, 1911, p. IV; Ladislav Hadrovics, *L'Eglise serbe sous la domination turque*, Paris, 1947, p. 135—149.

4. Dr. Szentkláray Jenő, *A szerb monostoregyházak történeti emlékei Délmagyarországon*, Budapest, 1908, p. 59; Dr. Borovaszky Samu, *Temesvár története*, Budapest, p. 50; D. Ruvarac, *Opisky Temišvarske eparhije 1727, godine*, Sr. Karlovci, 1923, p. 15; Damaschin Udra și Iromonacu Ion, *Pomealnici...*, Caransebeș, 1696, ms., p. 7.

mit⁵ numai de la scaunul Mitropolitului a toată Ungrovlahia și de la sfântul Scaun al Patriarhului din Țarigrad».

Același document de la 1704 risipește pentru totdeauna aserțiunea iezuiților și a acoliților lor, și că reprezentanții clerului și poporului din Țara Banatului ar fi aderat la actul săvârșit la 1698—1701, de Atanasie, care «ni-o trimite fel de fel de fețe prin sate și târguri, să îndemne pe oameni să se închine» (papii).

Niciodată un alt ierarh român dintr-o țară robită n-a dovedit o conștiință și credință ortodoxă mai puternică, mai hotărâtă și mai inflexibilă ca Vlădica Gherasie : «Noi, Vlădica și protopopii și popii din Țara Banatului, jurăm în fața Altarului și a Sfintei Cruci că nu ni-am închinat la *nimeni*, la nici o altă Biserică, decât la acea sfântă Biserică a Răsăritului, lăsată din strămoși și *nici închinare, nici unire n-am făcut bisericii papilor*, că noi am jurat legea și nu ne-am strămutat și iară nimeni în numele nostru sau pentru noi nu poate hotări...».

Fără cap ierarhic — scaunul mitropolitan al Țării Banatului de la Timișoara-Lipova fiind «bejenit» —, și ieșit, din motive politice⁶ și religioase⁷, din legăturile vremelnice⁸ cu scaunul mitropolitan al Albei Iulii, «unde numai vitregia vremii, ni-o dus», și al cărui titular a devenit «schismatic», vlădica Gherasie nu disperează în izolarea lui. Spirit dinamic și de o remarcabilă energie, plin de inițiativă, bun cunoscător al trecutului, el reușește să iasă, fără multă greutate și fără prea mari sacrificii, din impasul în care vitregia și vicisitudinile vremii l-au adus pe el și clerul de sub păstorirea lui.

Tradiția despre străvechile legături cu Mitropolia Ungrovlahiei și cu ierarhii din Țara Românească era încă vie la Caransebeș în epoca lui Gherasie. Iar legăturile lui personale cu Tismana și cu celelalte centre mănăstirești și ierarhice din Oltenia și Muntenia, îl ajută să dea fără zăbavă cea mai adecvată rezolvare marilor probleme de ordin administrativ-bisericesc cu care era confruntat.

Alarmat că «întimplările cele lumești schimbă și răsvălmășesc treburile cele bisericesti», și pentru a curma «neorînduiala ce s-a iscat peste tot», în urma «răzvrătirii unor preoți și a unor mireni ce-au tulburat rînduiala cea veche a protopopilor», vlădica Gherasie în toamna anului 1704, trimite o delegație de protopopi la mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei din București, spre a-i solicita deslușirea și orînduirea cuvenită». Trimisii se întorc aducînd sfatul Mitropolitului Țării Românești de a se convoca Micul Sobor al protopopilor, spre a se hotărî în privința arondării sau delimitării noilor protopopiate și a confirmării noilor protopopi, aleși de preoții răzvrățiți, fără știrea și consimțămîntul episcopului Gherasie, cum scrie cronicarul Rusălin Vancea. Spre a imprima actelor sale administrative autoritate mai mare, vlădica Gherasie are nevoie de girul și autoritatea mitropolitului Ungrovlahiei.

Dînd ascultare sfaturilor mitropolitului Teodosie, vlădica de la Caransebeș, convoacă Micul Sobor al protopopilor din eparhie, care s-a și întrunit, la 26 octombrie 1704 în «sfînta biserică vlădicească din Caransebeș». Hotărîrile, deosebit de importante luate de Micul Sobor, sint cuprinse în următorul proces-verbal sub

5. Ierarhii din Banat.

6. Ca urmare a prevederilor păcii de la Carlovăi, 1699.

7. Apostasia lui Atanasie Anghel al Albei Iulii.

8. 1541—1658.

formă de Decret scris de diacul episcopiei sau chiar de Vlădica Gherasie, și purtând semnătura lui și a celor cinci protopopi împreună cu «peceatu» de ceară roșie al Vlădicăi Caransebeșului...

«Io Vlădica Gherasie, d(i)n mila lui D(umne)zeo Vlădică alu eparhiei de m(ul)ă unită alu Caransăbeș(ul)ui, carele numai de vitregia vr(e)mi(i) au fost împărțite, dară tot(d)ea)una una au fost și una este și trăbuie să rămînă așa cum au statornicit din vremuri Sf(înta) Mitropolie a Bălgradului și sf(înta) Mitropolie cea a to(a)tă Ungrovlahia :

Aflînd și v(ă)zînd cum (in)timplăr(i)le cele lumești schimbă și r(ă)svălmășesc treburile cele biser(i)cești și neorînduială s-a iscat pr(ă)stă tot :

Aflînd și v(ă)zînd de răzvrătirea unor preoți și a unor mireni ce au tulburat r(i)nduiala cea veche a protop(op)i(at)elor :

Aflînd și văzînd de lepădarea cea haină de sf. Biser(i)că cea adevărată și îmbrătoșarea cea fățărniciească a schismei celei papistăsești⁹ a Metropolitului¹⁰ cel călcător de jurămînt alu Bălgărad(ul)ui¹¹, de la care nici sfaturi nici poronci nu avem a cere, nici a primi și nici vro legăt(ur)ă cu iel nu vom avea, pînă cînd acel scaun va fi prihănit de schizmatic ;

Drept aceea am trămis și am cerut d(e)slușire și orînduire cuven(i)tă de la sf. Metrop(olie a Ungrovlahiei; și venînd tri(i)miși(i) noștri d(e)la București, de la Prea Sf(înt)ul Metropolit¹² a to(a)tă Ungrovlahia, au venit cu orîn(d)u(i)rea și d(e)-slujirea micului sobor¹³ să-l chemăm și să-l ascultăm la otăr(i)rea protopopilor.

În zi de Sîmedru¹⁴ și 26 alu Octomvre anu 1704 am adunat Micul sobor la sf. bes(e)r(i)că vlăd(i)cească din C(a)ransăbeș și după sf. liturghi(i)e a prazn(i)cului am țin(u)t sfat și am (h)otăr(i)t cu mai gios¹⁵ scriși(i) protopopi cum urmiază :

Iară văzînd dorința norod(ul)ui și a popilor și a tuturor din acele părți, (h)otăr(f)im, ca din protop(o)pia Caransăb(e)ș(ul)ui să să d(e)spartă părțile Făget(ul)ui și să să aleagă un protopop în Făget.

Iată tot la Caransăbeș să se țină sobor întreg cu toți protopopi(i) și toți popi(i) din to(a)tă eparhia în zi de alu Decemvre anu ăsta 1704¹⁶, și să să vestească din vreme toți și să nu lipsească nime, prăcum am orînduit și așa să rămînă to(a)te.

În Caransăbeș, zi 30 alu Octo(m)bre, 1704. (ss) Vlădica † Gherasie

După ce preoții din cuprinsul celor trei protopopiate noi au ales cu rînduială, potrivit deciziei Micului Sobor, pe titularii de la Făget, Bocșa și Mudava, respectîndu-se astfel vechile norme democratice de alegere, existente totdeauna în Biserica românească pentru toți membrii clerului, de la preotul de sat pînă la vlădică și mitropolit, Vlădica Gherasie îi confirmă în posturile lor, prin decretul său de la 10 noiembrie 1704. din cuprinsul căruia ținem să subliniem, în mod deosebit, pa-sagiul în care se afirmă spiritul tolerant al regimului otoman, în contrast cu înto-leranța și sălbatica prigoană, dezlănțuită de împăratul creștin de la Viena împo-

9. Așa-zisa «Sf. unire».

10. Atanasie Anghel (1698—1713).

11. Alba Iulia.

12. Teodosie Veștemeanul (1688—1708).

13. Compus numai din protopopii în funcțiune.

14. Sfîntul Mare Mucenic Dimitrie.

15. Jos.

16. S-a ținut.

triva valahilor «schismatici» din Țările Românești de dincoace de munți, încăpute sub despotica sa stăpînire : «Sultanul, Înălțimea Sa, puternic ieste și nu să leagă dă besearică, numa țane învoiala, carea s-a făcut la Țarigrad...».

Pe lîngă spiritul de mare prevedere de care, consecvent, dă dovadă, pe lîngă extraordinara dragoste ce-o poartă clerului și credincioșilor săi, vlădica Gherasie îndrăznește, sub regim turcesc, să avertizeze, fără reticență, pe protopopi să aibă «bună grijă de popi și de credincioși, ca să nu se abată la nărviri turcești...». Haremul unor cneji îngrijorează mult pe marele arhipăstor, care nu pierde nici o ocazie spre a afirma și a face apologia monogamiei, în care el vede izvorul, punctul arhimedic al moralității și pîrghia fericirii și înaintării poporului dreptcredincios din Țara Banatului.

Iată și cuprinsul acestui decret, semnat de mîna lui Gherasie și purtînd marele pecet de ceară roșie al Vlădicăi Caransebeșului avînd în mijloc, în relief, chipul Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe, pînă azi hramul catedralei vlădicești din Caransebeș :

«Ieo¹⁷ Gherasie, din m(i)la lui D(umne)zeo Vlădicu Caransăbeș(u)lui dăm dă scire¹⁸ la cine să cuvine, că am ascultat voința popilor și credincioșilor din protopopi(i)le care or ales protopopi, întăresc pră ei acolo, ca să fie ei preoți¹⁹ acolo, în acele locuri, și să asculte și să țină to(a)te poroncile beserici(i) și care să cuvîn popilor și prot(opop)ilor și bună grijă să aibe dă popi și dă cred(in)cioși, ca să nu să abată la nărviri turcești, dară nici ei, nici norodul să nu cîrtească împotriva stăpîniri(i), că Sultanul, Înălțimea Sa, puternic ieste, și nu să leagă dă besearică, numa țane învoiala, care s-a făcut la Țarigrad²⁰, numa și preoți(i) și popi(i) să să țină dă cele cuvenite.

Iară Pre(a) cucernicul prota Rusalin Vancea, alu Caransăbeș(u)lui, o mearge cu astă carte a mea și cu pecetu meo și s-o înfăța cu fiecare protă la Beiu²¹ lui, și prota o plăti peșkeșu²² cum să cuvine. Iară prota Rusalin o vedea și socoțile, ș-o aduce bani(i) ce să cuvîn.

Dată în Caransăbeșu, Noembri: zi 10 anu 1704.

(ss) Vlădi(ca) † Gherasie²³

După ce reușește să întroneze pacea în eparhie și să răstabilească ordinea și disciplina în sînul clerului răzvrătit, deplin satisfăcut de rezultatele obținute, vrednicul arhipăstor de la Caransebeș nu se oprește la jumătatea drumului. El este hotărît să curme răul din rădăcină și să nimicească toate cauzele care provoacă poticneală în viața familiară și socială a credincioșilor, prin eliminarea elementelor compromise din sînul clerului sătesc. Pentru însănătoșirea vieții morale a credincioșilor, bintuiți de «nărvuri turcești», și pentru a putea para acțiunea deviaționistilor din sînul clerului, el preconizează statornicirea unor norme precise de orientare,

17. Eu, Ieu.

18. Știre.

19. Protopopi.

20. Constantinopol.

21. «Prîmpretorul» turcesc ; un fel de *Observewalter*.

22. Taxa, dare turcească, cf. I. Totoiu, *Contribuții la problema stăpînirii turcești în Banat și Crișana*, în Studii, An. XIII, nr. 1 (București, 1960), p. 5—53.

23. Copie trimisă de fostul protopop ortodox-român, Prof. Traian Oprea († 1947).

atît pentru clerici, cît și pentru mireni, în toate compartimentele vieții sociale, religioase, morale și culturale. Spre a da expresie bunelor sale intenții și a imprima proiectelor sale reformatoare caracter de lege obligatorie, Vlădica Gherasie convoacă, cu «știrea și învoirea Preainălțimii și Prea Sfinției Sale Teodosiu, Mitropolit a toată Ungrovlahia și Țării Ardealului», Marele Sobor al Protopopilor și Preoților din întreaga Eparhie, sobor care s-a și întrunit în sfînta Minăstire din cetatea Caransebeșului în zilele de 6 și 7 decembrie 1704.

Hotărîrile Marelui Sobor, rezumate, pe obiecte, în nouă puncte, au fost promulgate de Vlădica Gherasie, prin decretul său de la 9 decembrie 1704, semnat de el și de cei opt protopopi, în numele celor 217 preoți participanți la Sobor.

Atît în ce privește fondul, cu multiplicitatea problemelor cărora le dă cea mai fericită dezlegare în spiritul doctrinei și tradiției Bisericii ortodoxe a Răsăritului, cît și în ceea ce privește forma în care sînt înveșmîntate aceste hotărîri clasice — stilul limpede și limba vechilor cronicari cu accente bănățenești —, pun acest document alături de cele mai de preț piese care constituie tezaurul de documentație al Istoriei Bisericii Românești, iar pe autorul lui îl așează, cu cinste deosebită, în rîndul marilor ierarhi români, cărturari, care au făcut epocă în istoria Bisericii noastre.

Pentru Istoria Țării Banatului acest document dă informații obiective și fidele pentru luminarea marilor probleme care au frămîntat viața Bisericii și a credincioșilor români din Țara Banatului la finea epocii de dominație turcească.

Satele, tîrgurile și cetățile Țării Banatului, cu originile pierdute în epoca geto-dacică, sînt locuite aproape exclusiv de români, care știu numai de *Mudava (dava, — deva dacică)*, de «drumul Mudăvii», etc.

Deosebit de importante sînt și normele care statornicesc condițiile culturale, morale și sociale ale candidaților la preoție. Nimeni nu poate fi hirotonit dacă nu a absolvit școala gramatică (egală în grad cu gimnaziul sau liceul) și cea clericală sau teologică «dă popire» din cetatea Caransebeșului. Vlădica Gherasie vrea să mențină, cu orice preț, faima străvechilor școli din Caransebeș și numai în cazuri excepționale admite, la hirotonie, dieci și fără absolența acestor școli, ilustrate în secolul al XVI-lea de Efrem Zăcan, dascălul de dascălie²⁴ și în secolul al XVII-lea de Damaschin Udrea, care timp de «46 de ani a învățat pre toți în școala grămățească veche, cum i s-o zis, ca s-o deschilinescă de școala gramatică nouă a calvinilor», — cum ne încredințează protopopul cronicar de la Caransebeș²⁵.

Nu putem trece cu vederea nici dispozițiile luate prin punctul 9 al Marelui Sobor, privitor la îndatorirea clerului de a catehiza și supraveghea activitatea dascălilor, a învățătorilor din satele Țării Banatului. Existența și a acestor școli în satele bănățene constituie pentru noi un nou motiv de mîndrie că, românii bănățeni, au avut școli și instituții culturale; și că instituția Bisericii ortodoxe, cu ierarhii și clerul ei inferior de toate gradele, a slujit progresului și luminării credincioșilor, a fost far, care a radiat, prin școlile de toate gradele, înființate și susținute de ea, lumina pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Biserica ortodoxă română din Țara Banatului în epoca de dominație turcească, a fost, prin conducătorii ei, de talia unui Gherasie, călăuzitoarea gîndurilor, însuflețitoarea idea-

24. N. Cartoajan, *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1940, p. 64, col. 2; cf. Gh. Coțoșman, *Episcopia Caransebeșului pînă în pragul sec. XIX-lea*, Caransebeș, 1941, p. 21.

25. *Cronica preotului Rusalin Vancea*, ms., p. 30.

lurilor, apărătoarea tradițiilor, obiceiurilor și a bunelor moravuri ale credincioșilor, promotor al culturii, deschizătoare de drumuri și purtătoare a steagului aspirațiilor de unitate religioasă și națională a credincioșilor ei.

Fiind vorba de contribuția adusă de Biserica noastră ortodoxă la promovarea culturii credincioșilor ei în epoca turcească, nu putem trece cu vederea nici cuvintele «de jale», pe care vlădica Gherasie le-a rostit în panegiricul său — cel mai vechi cunoscut la bănățeni — de la înmormântarea «cuviosului și preavenratului nostru dascăl de gramatică Damaschin Udrea», «fost toată vremea cel dintâi sfetnic și sprijin în toate greutățile», al Prea Sfinției Sale, cum ne încredințează prota Rusalin.

«Și când o gătat cu troparele și și-or luat iertăciunea, o glăsuie Prea Sfinția Sa Gherasie cătră jalnica adunare, cuvinte de jale și de iertarea păcatelor și despre viața răposatului, carele o fost dascălul (cel) mai bun și mai ales vreme de 46 și de ani 30 o purtat el toată grija școlii și alu Dascăli, și ni-o făcut dar din darul luminii lui, la leaturi, după leaturi, și o ridicat faima școlii noastre preste cea calvină, că el, după ce o învățat la calvini, s-o lăpădat de învățătura lor și o mers la sfânta monastire Tismana și 3 ani la școala grecească din Zografia²⁶, și după aia s-o întors la Caransebeș și-o venit dascăl la gramatică și nu o vrut să scrie slovele latinești ca calvinii, că el o spus că de la latinii din Roma ne tragem și o limbă avem cu ei; cum ni-o învățat să scriem și să citim latinește, numai o spus că slovele calvinilor nu-s cele latinești, numai is schimbate pentru limba unguriască și nu se potrivesc pe limba noastră... Și așa învățătura lui o rămas pentru toată Țara Banatului, și pe el să-l pomenim în toate școlile și la toate slujbele, noi Popii, că de la el am învățat și să nu-l zuităm în vecii vecilor, pe el, care o slujit besereca și școala cu toată puterea. Și o murit la 86 ani, fără să se odihnească (căci) și anul acesta o mai mers la școală, și să nu-l zuităm din rugăciunile noastre și să nu-l pierdem din inimile noastre, și bine să-i păzim învățătura ce ne-o învățat și Dumnezeu sfântul să-i dea tihnă și odihnă unde-s sufletele dreptilor»²⁷.

Ca și cronicarii moldoveni²⁸, și munteni²⁹, marele dascăl al Școlilor Țării Banatului, a spus, cu un secol înainte a lucreșilor Școlii latinești din Țara Ardealului, adevărul, cușes din gura autohtonilor, a țăranilor români bănățeni, că «de la latinii din Roma ne tragem și o limbă avem cu ei». Vederile lui progresiste și învățătura lui înaltă își găsesc azi confirmarea deplină în documentatele studii lingvistice și istorice ale învățăților noștri, acad. Al. Rosetti, I. I. Russu, II. Mihăescu, M. Macrea, Iorgu Jordan, E. Petrovici, Em. Panaitescu, D. M. Pippidi, C. Daicoviciu, etc. Vestitele și străvechile școli de la Caransebeș au fost adevărate pepinere, în care, prin grija unui Gherasie, Damaschin Udrea și a altor mari ierarhi și dascăli dinainte și de după ei, s-a cultivat mîntea luminătorilor poporului, a preoților și dascălilor din Țara Banatului, s-a modelat conștiința religioasă-morală și o dată cu limba, s-a menținut intactă conștiința originii daco-romane a poporului nostru.

Fiind vorba de limba românească, ținem să subliniem, cu îndreptățită mîndrie, punctul 5, din deciziile clasice ale Marelui Sobor de la 1704, care dispune ca

26. Mînăstirea Zograful de la Sfîntul Munte Atos.

27. *Cronica* preotului Rusalin Vancea, p. 32.

28. Grigorie Ureche (1590—1647): «*De la Rim ne Iragem*», în «*Domnii Țării Moldovii și viața lor, Leatopiseșul moldovenesc*»; Cf. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii românești. Epoca veche*, Siblu, 1930, p. 120.

29. Traducătorii Bibliei, București, 1688, în prefață afirmă că «*toți românii dintr o fîntină cură*».

«în toată Țara Banatului popii să facă slujbele tot românești, numai unde-s și români și sîrbi, popa să facă slujba pe rînd, o duminică românește și alta sîrbește...».

Într-o vreme cînd în Biserica fraților din Ardeal și din cele două Principate Române încă se mai oficia sfînta liturghie pe slavonește³⁰, preoții români bănățeni de mult au făcut să răsune, în bisericile lor modeste, limba românească, alimentînd astfel flacăra idealurilor și aspirațiilor naționale ale credincioșilor din Țara Bănătu-ului. Și în privința romanizării cultului divin vlădica Gherasie se situează pe un plan superior. Încercări lăudabile pentru introducerea graiului străbun în toate slujbele bisericesti s-au făcut, ce e drept, în ambele Principate Române de către mitropoliții Teofil (1637—1648), Ștefan (1648—1668) și Teodosie (1668—1708) ai Ungrovlahiei și Varlaam (1632—1653) și Dosoftei (1671—1673, 1677—1686) ai Moldovei și de episcopul Mitrofan (1691—1703) al Buzăului, fost al Hașilor (1683—1686), deci de către unii din marii ierarhi români contemporani cu caransebeșeanul Gherasie. dar nici unul n-a procedat radical la introducerea și încetățenirea limbii liturgice românești, deci la naționalizarea sau romanizarea cultului divin, de teama de a nu fi bănuți de calvinism sau de simpatizare cu calvinismul, care a sucit mințile unora din clericii din Ardeal și la foarte puțini din Banat³¹.

Însuși mitropolitul Teodosiu, patronul lui Gherasie ezită să facă pasul hotărîtor în această problemă deosebit de delicată. În Liturghia lui, intitulată: — «*Svnta și dumnezdiasca Lyturghie a lui s(via)tii Ioan Zlatoust: a Marelui Vasilie: și a lui s(via)tii Grigorie Dvoeslov ca și prejde Sštena să zice: Cariia întracesta chip (găndim) că acum întăi sau dat în lumină: întru folosul tuturor Preoților, și Diaconilor: ca să poată pe lesne cunoaște: De a sluji cum să cade pe orînduiala ei: Dipe izvodul grecesc, Tipicul pre limba rumânească scos și tocmită. Den porunca, și cu osîrdia cum și cheltuială iaste: a Prea svințitului Kyr Theodosie Mitropolitul Târgoviștii și Bucureștilor; Arhiepiscopul a toată Ungrovlahia și Exarh laturilor i proci. Tipăritu-s-au în scaunul Mitropolii Bucureștilor. Anii lumii 7188 și ai sp(e)-senii 1680 m(e)s(e)a iul(ie) 8 zile» — Kyr Theodosie a tradus în românește numai*

30. D. Furtună, *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială*, Vălenii de Munte, 1915, p. 96—109; 149: «În primul deceniu al acestui secol (în Țara Românească) slujba bisericască se făcea aproape în întregime în slavonește. Pentru naționalizarea ei în întregime, se începu abia acum lupta hotărîtoare — însă, prin cărțile de slujbă bisericesti, tipărite pe vremea mitropolitului Teodosie și a episcopului Mitrofan — se ajunsese numai la citirea în românește a evangheliei, a apostolului, a sinaxarelor și a paremilor» (Cf. N. Dobrescu, *Antim Ivireanu*, 1910, p. 57), p. 11.

Și în Oltenia «în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, se mai menținea prin biserică limba slavonă, dar preoții noștri n-o pricepeau» (p. 95—96) «...limba cultului pe această vreme în bisericile Ardealului era încă, în cea mai mare parte slavonă». În instrucția pe care mitropolitul Teodosie o dă, în București, nou alesului mitropolit al Ardealului, Ațanasie Anghel, se spune că afară de Evanghelie și Cazanie, în biserică li s-a pogribanii, «slujba biseiaricii, adecăte Octolul, Mineale și altele cărți ce se cîntă duminicile și sărbătorile și slujba de toate zilele» se va face neapărat în slavonește, «iar nu românește sau într-alt chip», *Ibidem*, p. 109; cf. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vellei religioase a românilor*, II, ed. I, Vălenii de Munte, 1909, p. 14.

La fel în Moldova «în primele trei decenii (ale secolului al XVIII-lea), se slujea slavonește în Octolul care apare la Iași, în 1726, cîntarea toată se păstrează în slavonește. Și Psallirea din 1731 a mitropolitului Antonie e slavonă», — D. Furtună, *op. cit.*, p. 149; cf. Ioan Bianu și Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche. 1508—1830*, tom. IV, București, 1944, p. 1—52, 165—172.

31. Cf. Gh. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, p. 13—14.

Tipicul, adică regulele tipiconale, restul, textul însuși al sf. liturghii, a rămas în slavoneasca tradițională, cu motivarea că «Liturghia toată a o prepune pre limba noastră și a o muta, nice am vrutu, nice am cutezat»³².

În Prefață, mitropolitul Teodosie dă următoarele lămuriri asupra motivelor care l-au determinat să traducă și să tipărească această carte: «...Aciasta daru văzându... și noi, că necum lipsește în limba noastră de-a fi ca să înțeleagă Nărodulu, ce încă și mulți, o de nu mai mulți Preoți, și alaltu cinu beserecescu de a cunoaște orânduiala, și țeremoniile ei cum a să sluji trebuie, și fiește care la vremea ei, de a să zice și de a să glăsui, putincioși nu a sântu. Și mai vartos aciasta și den neinvățatură, și den neînțelegerea limbii pogoară, care noao jaluic și plânguro lucrul iaste întratata micșorare și călcare rodului nostru *rumănesc*, care le odată, și elu numărât între puternicile neamuri și între tarii oameni să numără (între Rumâni ce zicem, cuprindem și pre Moldoveni, că tot dintr-o fântână cură...)

«...Precum și noi acuma pentru folosul cunoscându al neamului nostru, mai vartos alu ceatii Beserecești, nevoit-am de ciastă dată de amu datu la lumină Lyturghia, și nu mai multă alta am făcutu (săvai că gândimu că altă dată ca aciasta nu s-au făcut), fără cât tipicul tipiculu ei tot di pe izvod grecescu pre orânduiala lui, pre limba noastră am întorsu, pentru ca preoții și diaconii, măcaru cât de puțin ar ști, lesne să-s povățuiască, de a putea cunoaște ce iaste a face, și a sluji. Iară *Lyturghia toată a o propune pre limba noastră și a o muta, nice am vrutu, nice am cutezat*; dreptu mărturisescu pentru multe alte pricini ce m-au împinsu, săvai că și pentru scurtă limba noastră ce iaste: o amu făcut și pentru lipsa dascăliilor (cum amu zisu) ce nu sântu întru ticălos rodulu nostru»³³.

Contemporanul său din Moldova, marele Dosoftei, în *Liturghie și Rugăciuni* (Iași, 1683, ed. II-a a *Liturghiei* din 1679)³⁴, n-a tradus decât numai «o parte destul de întinsă și de însemnată a slujbei bisericesti» în limba română³⁵. Se presupune că la finea cărții era scris, ceea ce s-a aflat într-un exemplar din Paremii: «Mărturie că nu iese oprit a să cînta liturghie rumăniaște»³⁶.

Iar episcopul Mitrofan al Buzăului, în tipăriturile sale, dă în românește numai regulele de tipic, paremiile și sinaxarele, restul, cîntările și slujba divină propriu-zisă, le lasă mai departe în slavonește³⁷.

Abia urmașul lui Teodosie, mitropolitul martir Antim Ivireanul (1708—1716) — mînecind de la răspunsul lui Kyr Theodor Balsamon, patriarhul Antiohiei, dat patriarhului Marcu al Alexandriei, că neamurile care «nu vor ști limba elinească (grecească) să slujească (sf. liturghie) în limba lor națională³⁸, îndrăznește să traducă și să tipărească în întregime, în românește «Dumnezezeștile și sfintele Liturghii a celor dintru sfinți Părinților noștri, a lui Ioan Zlatoust, a lui Vasilie cel Mare și al Predesștenii, acum întii tipărite. Întru al 25 de ani, a Înălțatei domnii a prea Luminatului oblăduitoriu a toată Țara Rumănească, Ioann Constantin B: Basarab Voevod», în «Sfinta Mitropolie a Tîrgoviștii. La anul de la Hristos 1713»³⁹.

32. Ion Bîanu și Nerva Hedoș, *Bibliografia românească veche*, tom. I, 1508—1716, București, 1903, p. 230—231; cf. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române*, p. 101.

33. Bîanu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, p. 231.

34. *Ibidem*, p. 222, 262—263.

35. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române*, ed. III, București, 1922, p. 55.

36. Bîanu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, p. 263.

37. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 58; N. Cartoian, *op. cit.*, III, București, 1915, p. 223.

38. N. Cartoian, *op. cit.*, III, p. 224—225. 39. Exemplar rar, în biblioteca personală.

Este clar că în celelalte Țări Românești, afară de Banat, abia după 1713, deci la cinci ani după moartea episcopului Gherasie, graiul viu românesc va înlocui, la toate slujbele bisericești, din Ardeal și din Principate, limba moartă slavonă, care, în timpuri de grea cumpănă, a fost bună pavază împotriva molimei calvine, pe care numai vlădicii Banatului, în frunte cu Gherasie, au știut s-o înfrunte și, în cele din urmă, grație activității neobosite, fără tihnă și odihnă, a marelui dascăl Damaschin Udrea din Caransebeș, s-o înlăture definitiv.

Din toată strădania calviniștilor români și unguri, singură traducerea și tipărirea, prin nemuritorul diacon Coresi⁴⁰, la 1570, a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur, în românește, a rămas cel mai valoros și neprețuit dar făcut culturii și Bisericii românești. Iar Palia de la Orăștie, din 1582, tradusă prin silințele și precizarea lui Ștefan Herce, «propoveditorul Evangheliei lui Hristos în orașul Căvan Sebeșului, a lui Efrēm Zăcan, dascăl de dascăliea Sebeșului și a lui Moise Peștișel, propoveditorul Evangheliei în orașul Logojuului»⁴¹, constituie un strălucit argument că bănățenii au dat un important impuls și concurs la traducerea Cărtilor sfinte în românește. Iar menținerea și perpetuarea Liturghiei românești în bisericile Țării Banatului pînă în timpul lui Gherasie, demonstrează cum nu se poate mai evident adevărul că ierarhii și preoții Banatului, în tot cursul dominației turcești și a principilor calvini ai Ardealului, au oficiat slujbele divine în limba românească, fără teamă de calvini și fără să cedeze ceva din tezaurul doctrinar și tradițional al Bisericii ortodoxe a Răsăritului. Rolul decisiv în lupta împotriva încercărilor de calvinizare a românilor prin mijlocirea școlii gramaticești din Caransebeș, l-a avut școala și mai veche gramaticească, de sub oblăduirea vlădiciei de acolo ilustrată de figura strălucită a lui Damaschin Udrea, sfetnicul intim al nemuritorului Gherasie.

Acum urmează fragmentele cuprinsului importantului document, pe marginea căruia am însemnat și schițat gândurile, considerațiile și concluziile de mai sus.

«Noi, Vlădica Gherasie alu C(a)ransăbeșului cu protopopii altor 8 protopoi⁴² ai Țării(i) B(a)natului și cu 217 popi din cetăți, t(i)rguri și sate, strîns(u)-ni-am în mare Sobor, cu știrea și cu învoirea Prénălțimi(i) și Présfinției Sale Teodosiu, Mitropolit a To(a)tă Ungrovlahia și Țării(i) Ardealului, în Dekembrie zi 6 și 7 ani(i) 1704, în sf(in)ta Monastire din cetatea Caransebeș(u)lui, și am (h)otăr(i)t cum scrim și nescrim⁴³ mai gios :

Pontu 1. Giudecînd⁴⁴ că treburile sufletești și besericești trebuie mai v(i)rtos îngrijite și în curățenie a fi, și văzînd că de beserecă afurisitul și spurcatul A t a n a s i e, schismatic și lepădat Metropolit al Bălgărad(u)lui, ține și spune că cu to(a)tă besereca și popi(i) a Țării(i) Ardealului și besereca și popi(i) și cu protopopi(i) și Vlădicii(i) a Țării(i) Bănatului s-ar fi închinat și unit cu iel și așa ni-e trâmîs⁴⁵

40. Nicolae Sulica, *O nouă publicație românească din secolul al XVI-lea: liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Brașov, în 1570*, Tirgu Mureș, 1927.

41. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 61, Const. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, 2, ed. I, București, 1937, p. 620.

42. În loc de *protopopii* sau *protoierei*.

43. În orig. *nesrîm* — fără c, în sensul de *ne subscrim* sau *iscătim*.

44. Judecînd, cu *gl*, în loc de *l*, ca în : gios=jos, giurăm=jurăm.

45. De două ori același cuvînt.

solie și ni-e trâmice felu dă felu de fețe,⁴⁶ prin sate și t(i)rguri, ca să îndemne pră o(a)meni să să închine⁴⁷, că bine li-o fi. Noi, Vlădica și protopopi(i) și popi(i) din Țara Bănatului, giurăm⁴⁸ în fața Altariului și a sf(in)tei Cruci că nu ni-am închinat la nîme, la nici o altă beserecă, dec(i)t (la) acea sf(in)tă beserecă a Răsăritului, lăsată din strămoși și nici închinare nici unire n-am făcut besereci(i) papilor, că noi am giurat legea⁴⁹ și nu ne-am strămutat și iară nîme în numele nostru sau pr(i)ntu⁵⁰ noi nu po(a)te (h)otăra⁵¹, că besereca Țări(i) Bănatului una a fost și una iaste, cu vlădici(i) ei, cu scaunele⁵² dă acum și cu ale⁵³ bejenite⁵⁴ și numa(i) vitregia vremi(i) ni-o m(i)nat după ocrotire la Bălgărad, dară Vlădici(i) Țări(i) Bănatului din vechimi s-ar povățuit⁵⁵ singuri, alesint⁵⁶ cap lor dînră ei pră al din scamnu(l) străvechi alu cetăț(i) Lipovei sau cetăț(i) Temișvarel, iară poronci (au) primit numai dăla scamnul Metropolit(u)lui a to(a)tă Ungrovlahia și dă la sf(in)tu(l) scamn al Patriarhului din Țarigrad. Iară cine ni-a turbura pră noi și o face scorburi⁵⁷ în norod ablestemat și afurisit să fie dă toți sf(in)t(i) părinți a(i) Beserici(i). Iară dacă vreunul dînră⁵⁸ noi, slab dă înger, s-o lăsa abătut din calea cea direaptă, din credința și poroncile Sf(in)tei Beserici a Răsăritului, acela anatema să fie și afurisit și blestemat și el și urmași(i) lui pînă la al 7 lea rînd și să i se ia lui pră loc darul și să-l dăsbrece și să-l tundă pră iel. Așa să fie și așa să ni-agiuce⁵⁹ D(umne)zeo Amin.

Pontu 3. Iară ponosuri multe s-or adus și s-or tot lătit că mai v(i)rtos pră Cărașu și pră Nergan⁶⁰ și cătră Dun(ă)re și popi și mireni s-ar fi nărăvit la năravuri turcești, iară mai v(i)rtos cu muerile s-or turcit, și or fost popi care i-or cununat și cu a do(u)a și a treia și a do(u)ăspră(ze)cea muere chiar și or lo(a)t bani și altă blagă⁶¹ dă la ei, mai ales dă la kineji, care-s mai turciți⁶² la muieri; și la acei⁶³ popi să li să ia popia⁶⁴ pră loc⁶⁵. Și acel mirean, care s-o însura turcește, cu a do(u)a muere sau a mai multea, să nu fie îngăduit în beserecă, chiar kinez d-ar fi el, și popa să nu-l spoveduiască nici să-l cunune, nici nu botéza⁶⁶, nici nu-l îngro(a)pe. Iară dă or fi mulți în satul (acela), atunci popa să încuhie⁶⁷ besereca și să plece într-alt sat, și numai dacă s-or dăsturci⁶⁸ și or plăti 2 ani⁶⁹ 66 galbini glo(a)bă, s-o înto(a)rce popa la ei, cu învoirea și carte dă la prota și dă la Vlădica.

46. Persoane, indivizi. 47. Papei, ori să se plece unirii.

48. Jurăm. 49. Strămoșească a Răsăritului.

50. Pentru. 51. Hotărî.

52. Scamele, eparhiile, «scaunele» episcopale. 53. Cele.

54. Lipsite de arhiepăstori, vacante.

55. În orig. greșit. greșit copiat: «covățuit».

56. Alegînd. 57. Vrajbă, disenstune.

58. În toate locurile folosește numai în de la început, niciodată pe d sau numai i.

59. Ajute.

60. Nera, căreia și azi poporul îi spune ca pe timpul lui Gherasie.

61. Avere, daruri, de la sîrb. blaga = avuție.

62. Au harem. 63. Acelor.

64. Să fie caterisiți, depuși din treaptă. 65. De îndată, imediat.

66. «Nici să nu-l boteze». 67. În orig. greșit «încupe».

68. Desturci, în sensul că-și vor lepăda muierile... a doua pînă la a douăsprăzecea, deci haremul. 69. Locul nu este bine descifrat.

Iară dă n-or vrea să (să) dăstorcească, popa nici în alt sat nu i-o primi în beserecă și nici nu li-o îngropa morți(i), și care popă o îngropa vr(e)jun niam⁷⁰ d-alu⁷¹ turciți, să fie globit⁷² cu 5 galbini, iară a do(u)a oră cu 20 galbini, iară a tria oră să fie tuns și dăsbrăcat. Iară care muere turcită⁷³ d-a do(u)a sau d-act⁷⁴ o fi, o naște prunc, acela să fie botezat, dară muerea anatema să fie și să nu fie îngăduită în beserecă și nici popa să n-o îngro(a)pe pră ea, nici niamurile ei, căci care om vrea dăsturcire și lapadă muerile dă la el, să plătiască glo(a)bă 7 galbini și să i să d(e)a canon dă 3 ori 7 săptămîni post mare și să va spovedui și cuminica, și după aia va fi primit în beserecă.

Pontu 4. Prîntu popire⁷⁴ să fie așa: care diac⁷⁵ gătat⁷⁶ șco(a)la grămăticească din Caransăbeș și șco(a)la dă popire⁷⁷ să să sfîntească⁷⁸ cînd o vrea, și prota să-i dea sat unde-o vrea, din ale ce n-au popă. Iară dă n-o făcut șco(a)la dă popire. atunci să fie ascultat dă șcie⁷⁹ glasurile și to(a)te Tainele besereci(i), și să-i dea prota sat. Iară dă nu va fi făcut nici șco(a)la, atunci să aducă carte dă la prota că șcie carte și cele popești⁸⁰, și dă la kineji(i) mari⁸¹ a(i) lui s-aducă carte că n-o fost arînbașă⁸², nici pustaliu⁸³, nici fur, nici curvar, nici d-alte păcate beteag și nici cu turci(i) n-o fost încheoibat⁸⁴, și atunci să stea 6 săptămîni la Vlădicie și să învețe⁸⁵ glasurile și to(a)te Tainele besereci(i) și cum să țin slujbele, și după aia l-o sfînti Vlădica și prota i-o dă sat cu voia kinezului și a o(a)menilor și nu fără voia lor. Iară prota care va trămite popă în sat fără întrebarea o(a)menilor, să fie globit cu 5 galbini, iară popa să ceară învoire și tocmeală dă la ei. Popi(i) care vin dintr-alte țări, să pună giurămînt⁸⁶ că n-or fost schismatici⁸⁷ și dacă vine din T(i)rvia și merge în sat românesc să fie întrăbat dă șcie rumânește. Iară dă nu (șcie), să miargă în sat s(f)rbesc.

Pontu 5. Iară slujbele popești să fie așa: popa să facă slujbă în beserecă dă 3 ori în dumineci și la to(a)te sărbătorile, și miercuri și vinerea cîtă una, și în posturi în to(a)te zilele. Și care popă va pierde o slujbă să fie globit cu 2 galbini, iară a doa oră cu 7 galbini, iară⁸⁸ a 3-a oră să să tundă⁸⁹. Iară în to(a)tă Țara Bănătlui

70. Neam, rudenie. 71. De al celor.

72. Pedepsit.

73. În sensul că face parte din haremul cuiva, culărui cnez sau bogătan.

74. Hiroionie 75. Candidat la preoție.

76. Absolvit, terminal. 77. Școala teologică, Institutul teologic.

78. Hirotonească. 79. Sate.

80. Rîndulală, tipicul, slujba religioasă.

81. Existau deci, pe lângă cnejii sătești și cnejii mari, egal în grad cu Beii, primpretorii, prefectii, Oberverwallterii.

82. Harambașă, harem-bașă, șef de bandă, de partizani, de așa-zișii «lotri» sau haiduci naționali. 83. Tot un fel de haiduci.

84. Hăitășit, întovărășit, în cîrdășie sau în solda turcilor.

85. Pe lângă cursul ordinar de trei ani de la Școala teologică din cetatea Caransebeșului, exista și un curs extraordinar de 6 săptămîni, pentru candidații fără absolența școlii gramaticești din Caransebeș, candidații la parohiile mici din regiunea montană.

86. Jurămînt. 87. Unlii, greco-catolici.

88. Se întrebuințează în rusesc totdeauna la începutul cuvintelor, rareori și înăuntrul sau în corpul cuvintelor.

89. O dată cu depunerea din treaplă sau caterisire, să i se taie părul și barba.

popi(i) să facă slujbele tot rumânește, numa(i) în cele nașce⁹⁰ câteva sate s(i)rbești... să sluj(e)ască tot s(i)rbește⁹¹, dară unde-s și rumâni și s(i)rbi, popa să facă slujba pră⁹² rînd o duminică rumânește și alta s(i)rbește, iară cînd s-o sluji în acele sate rumânește, evanghelia să (se) cetească s(i)rbește, iară cînd o sluji s(i)rbește, evanghelia să se cetească rumânește, și sfadă⁹³ să nu să facă. Iară popa să spună în fiecare sărbăto(a)re și duminică din Poucenie⁹⁴ pră limba o(a)menilor, ca să pric-
ceapă, și la botezuri și la cununi(i) și la îngropăciuni tot așa să slujească⁹⁵. Iară
dacă popa nu va povestui⁹⁶ din Poucenia să-l globească dă fieștecare dată cu un
galbin mic; iară popa dă va boteza fără mir, să să tundă, iară dă n-o ține⁹⁷ popa
sărbătorile care-s la Ciaslov cu slove roși(i) și cu polileu⁹⁸ și evanghelie, acela să
să globească cu 7 galbini, iară dă va ține alte sărbători să să globească cu 24
galbini.

Pontu 6. Popa dacă i-a murit muerea, să nu să mai înso(a)re, iară de să va
însura să i să ia preoția. Care popă va cununa pră poporeni(i) altui popă sau va
vătăma⁹⁹ pră altu popă într-altu felu, acela să să tundă. Popi(i) care umblă în cîr-
ciumă și să-mbată să li să ia preoția, iară dă vor trage tabac¹⁰⁰ să să globească cu
5 galbini.

Pontu 7. Satu care¹⁰¹ nu va îngriji dă popă să-i dea lui ce să cuvine¹⁰² și
care nu-și ține cr(i)snic¹⁰³ sau creștănuș¹⁰⁴ și nu se va ține dă beserecă să aibă
cele dă trăbuință și barem¹⁰⁵ Ico(a)na Domn(u)lui I(isus) H(ristos) și a Maici(i)

90. Niște.

91. Slavonește.

92. Pe.

93. Ceartă, neînțelegere.

94. Cazanie, învățătură (Carte de învățătură). *Tilcul Evangheliilor*. Poate se referă la *Cuzania lui Varlaam*, tipărită în Iași, la anul 1613, sau la *Mărgăritul Sf. Ioan Gură de Aur*, de la 1691, sau chiar la *Cazania sau Evanghelia învățătoare de la Govora*, din 1642, sau la *Premiile de peste an*, Iași, 1683 ale lui Dosoftei, sau chiar la «*Chiriadromionul sau Evanghelia învățătoare*, cazanii la toate duminicile de peste an și la praznicele împărătești și la sfinții cei numiți», tipărită din 1 martie pînă la 20 decembrie 1699, în Alba Iulia, sub binecuvîntarea «Preasfințitului și de Dumnezeu alesului păstorii kir Atanasie, Arhiepiscopul și Mitropolitul scaunului Belgradului, al Vadului, al Maramureșului, al Silvașului, al Făgărașului și a toată Țara Ardealului și părților Țării Ungurești, Vidicului, Kivarului, Sulagiului și al Orășii». Lipsa Țării Banatului, din titlatura lui Atanasie, dedește cu pricevință că, după pacea de la Carlovei, a încetat jurisdicția Mitropolitului de la Bălgrad asupra eparhiei Caransebeșului, singura care a avut, între 1511–1658 și 1688–1699, legătura cu acea Mitropolie, precum spune documentul nostru, din «cauza vitregiei vremii». Preoții se îndatorează deci, să explice Evanghelia pe înțelesul poporului, pe limba lui, în ambele limbi în satele mixte româno-sirbe.

95. Adică alternativ, în amîndouă limbile, în satele mixte.

96. Tilcui, explica, predica.

97. După în inițial, autorul adaugă și un *n*, așa că ar trebui să se citească *finne*.

98. Texte din Psalmi, care se cîntă la Utrenia (slujba de dimineață, dinaintea Sfintei Liturghii) a sărbătorilor, cu excepția Sf. Paști.

99. Calomnia, ofensa, sau se va amesteca în trebile parohiei altor preoți.

100. Tutun, — vor fuma.

101. În orig. greșit «cäre».

102. Potrivit cuvîntului Scripturii: «vrednic este lucrătorul de plata sa» (I Tim., V, 18).

103. Țircovnic, servitorul bisericii (sau «dascălul» cum se zice în Oltenia, Muntenia și Moldova). Cei vechi, în Banat ziceau «fiul bisericii».

104. *Idem*.

105. În orig. greșit: «beren», cel puțin, măcar.

Domn(ului) și potir și odăjdi(i), acel sat să fie părăsit dă popa, și prota să-i dea altu sat și numa(i) dacă o(a)meni(i) s-or pocăi și-și vor cere iertare dă¹⁰⁶ față cu prota și cu kinezul lor, s-or înfăța¹⁰⁷ și or pune la orînduală besereca și vor plăti globa¹⁰⁸ 66 galbini la Vlădica să capete ei popă iară, și alt felu nu.

Pontu 8. Care popă va asculta dă poporeni ș-o merge cu ei să dăsgroape pră str(i)goni¹⁰⁹ și moroni¹¹⁰ și o face slujbă prîntu ei¹¹¹ sau o sfinți apă dă strigoni sau o îndemna pră o(a)meni să creadă în strigoni și-n moroni, acela să piardă preoția¹¹². Iară dă nu va opri pră o(a)meni să meargă să desgro(a)pe pră morți prîntu moroni și str(i)goni, să dea gloabă 24 galbini.

Pontu 9. Fieștecare popă, dă va fi șco(a)lă în satul lui, va merge dă 3 ori pră săotămînă¹¹³ la șco(a)lă, să-i învețe pră copi(i) ale credinței și rugăciunile și o¹¹⁴ vedea cum învață dascălu pră copi(i), și-l va agiuta¹¹⁵ pră dascălu¹¹⁶. Iară dă nu va fi șco(a)lă în satul lui, popa să astringă copi(ii) dă 9 pînă la 12 ani în fieștecare duminică între slujbi și iarna în to(a)te zilele lucrăto(a)re la iel (acasă) și să-i învețe pră ei să cetiască și să scrie și să-i învețe rugăciunile și glasurile și to(a)te care sunt de trebuință sufletului și minți(i). Iară dă nu va face așa, să piardă preoția. Iară prota va merge în fieștecare sat și va cerceta cum învață copi(i) și va îmbărbăta pre popi(i) cei cu zăl¹¹⁷, iară pră cei lăsători să-i certe și să-i globască după giudecata lui, iară pră acei mireni care n-or lăsa copi(ii) să învețe carte, prota cu kinezul să-i globască.

Asta este (h)otărîrea Soborului întreg și poroncim să să țină to(a)te dintr-însul.

Det, în Caransăbeșu, Dekembrie zi 9, ani(i) 1704.

(ss) Vlădica † Gherasie

(urmesză semnăturile protopopilor)¹¹⁸.

Prin mintea lui luminată și clarviziunea lui, prin autoritatea lui necontestată, prin viața lui austeră, prin trainicile lui realizări în toate domeniile vieții de obște, prin normele cu caracter de lege neînfrîntă, pe care le-a statornicit în Marele Sobor, pentru a îndruma viața morală, religioasă-bisericească și socială pe făgașul tradițional și în conformitate cu doctrina cea adevărată și nealterată a Bisericii Ră-săritului, prin ținuta lui demnă față de autoritățile de ocupație turcești și prin

106. Uneori scrie și «de».

107. Prezenta, a fi de iață.

108. Pedzapsă.

109. Strigoi, de la lat. striga = vrăjitoare, deci un om vrăjit, care după moarte iese din mormînt și umblă făcînd rău oamenilor.

110. Moroni, lat. morior = a muri, și eo, ire = a merge, adică mort care merge, deci un strigoi. Credința populară este că copiii care mor nebotezați devin moroni, strigoi. f. Al. Res-meriță, *Dicționarul etimologic-semantic al Limbii române*, Craiova, 1924, p. 469.

111. Pentru.

112. Și aici, ca și în cuvîntul precedent «piardă», figurează ia rusesc.

113. Săptămînă, cu în inițial.

114. În loc de va.

115. Ajuta.

116. Invățător, nu «dascăl» în sensul de crîsnic, țircovnic.

117. Zel, zeloși.

118. Copie de pe orig. din Arhiva Mitropoliei Carlovățului.

atitudinea lui viguroasă și inflexibilă, atât față de acțiunea unionistă a lui Atanasie, cât și față de tentativa «Mitropolitului Țirviei», a expatriarhului Arsenie, de a-și întinde jurisdicția și asupra Bisericii din Țara Banatului de sub dominația Înălțimii Sale Sultanului, Vlădica Gherasie, (Gerasie sau Gherasim) rămîne, pentru noi, figura cea mai distinsă și mai venerată, care va lumina calea spirituală a credincioșilor noștri din Țara Banatului.

O dată cu moartea lui prematură, la 1708, începe și declinul Bisericii românești din Țara Banatului, căreia i-a imprimat, prin personalitatea lui impunătoare, a prestigiului, pe care anii lungi și grei de împilare «creștină» habsburgică nu l-au putut umbri. Iar vestitele vetre de lumină din cetatea Caransebeșului, ctitorite, cu secole în urmă, de ierarhii Caransebeșului, cu concursul nobilimii și al cnejilor români ne dedați «la năvăliri turcești», din fostul Banat al Severinului, Caransebeșului și Lugojului, vor resimți și ele pierderea ilustrului patron, care și-a făcut un titlu de mîndrie din sprijinirea și ocrotirea lor.

La aniversarea celor două decenii de la Reîntregirea Bisericii ortodoxe române, dreptcredincioșii bănățeni — alături de toți frații lor dreptcredincioși din Republica Socialistă România — aduc omagiul lor reîntregitorului Bisericii noastre, Prea Fericitului Patriarh Justinian care, după 250 de ani a redat Bisericii strămoșești strălucirea și unitatea pentru care a luptat episcopul Gherasie al Caransebeșului.

Prot. Dr. GH. COTOȘMAN

ORTODOCȘII DIN BRAȘOV ÎN LUPTĂ CU UNIȚIA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA

Inchin acest studiu, ca un smerit omagiu, Prea Fericitului Patriarh Justinian, reîntregitorul Bisericii strămoșești.

Încă de la întemeierea cetății Brașovului, aceasta s-a impus ca una ce avea să joace un important rol politic, social, comercial, cultural și religios în fața românilor ardeleni. Cetatea Brașovului va lumina peste întreg Evul Mediu, reprezentând o adevărată capitală a Ardealului.

O numeroasă populație românească se va stabili în partea de nord a zidurilor cetății, adunându-se din ținuturile mărginașe și populând valea care urcă către muntele Postăvarul. Scheenii, căci așa se vor chema aceștia, nu vor uita ca îndată după așezarea lor să-și construiască lăcaș de închinare. Modesta lor bisericuță de lemn o vor înlocui cu una de piatră, ceva mai târziu, ajutați de voievozii din Țările Române, când vestea despre credința și omnia scheienilor va trece granițele cetății.

Printre îndeletnicirile lor obișnuite era și «comerțul de mărunțișuri». Început modest și făcut cu variate sortimente de mărfuri, acest comerț va ajunge cu încetul la o dezvoltare considerabilă, mai ales începând cu secolul al XVI-lea, când se furnizează pentru Ardeal și țările învecinate cele mai deosebite produse, de la hirtie și mătase, pînă la imprimate tipografice.

Prestigiul Brașovului prin forța sa comercială va crește în secolul al XVII-lea—al XVIII-lea, o dată cu stabilirea negustorilor greci și organizarea lor în companii comerciale care vor folosi pe români în întreprinderile lor, mai întâi ca lucrători, iar mai târziu ca asociați.

Vigoarea românilor brașoveni era binecunoscută și astfel se explică des repetatele încercări de convertire a acestora de la credința lor străbună.

Prima tipografie a românilor ardeleni funcționează la Brașov, fixînd cu minunatele slove românești cuvîntul adevărului dumnezeiesc care, chiar atunci când acesta era întunecat de învățături eterodoxe, era totuși românesc și transmitea o tradiție veche brașoveană începută de prima școală românească, înființată la biserica Sfîntul Nicolae, în 1495.

Aici, Coresi va găsi o operă colectivă a generațiilor de cărturari, anterioară lui, a cărui fond principal era format din traduceri cu caracter bisericesc, după cum singur o mărturisește în prefața Psaltirii slavo-române (1574)¹.

În jurul acestei biserici și la focul acestei școli s-a încălzit inima scheienilor și s-a călit întărindu-se și pregătindu-se pentru încercările grele la care vor fi supuși timp de trei secole.

Nici o presiune, nici o amenințare, nici o umilire nu i-a putut îndupleca pe acești oameni de munte să renunțe la credința lor.

În lipsa unui episcop ortodox, în vremea uniției, au făcut zid unit în jurul protopopului lor, care întreținând relații canonice cu ierarhia Țării Românești, i-a condus pe calea cea dreaptă a păstrării cu sfințenie a datinilor strămoșești și a emancipării lor culturale și sociale. Toate încercările eterodoxilor de a-i atrage la ei s-au lovit de rezistența acestui zid de nepătruns al ortodoxiei lor, care vor câștiga lupta, întărindu-se și fortificându-se mai mult.

*

Reușita catolicilor de a trece pe o parte din românii ardeleni la unirea cu Roma, nu se datorește zelului lor religios misionar, nici slăbiciunii ortodoxiei și credinței românilor, ci în primul rând promisiunii de a li se acorda unele avantajii sociale celor care urmau să primească catolicismul². Izolarea ortodoxiei ardeleni datorită granițelor geografice ale Ardealului, situația ei grea, nerecunoașterea ei de către stăpînitori au făcut ca noii uniți să-și croiască un drum propriu și să întemeieze aici o nouă biserică «greco-catolică» sub păstoria episcopului Atanasie Anghel³.

Atanasie uită de făgăduințele făcute la București în fața mitropolitului Teodosie și a patriarhului Dositei al Ierusalimului și semnează unirea. Cînd se află că el a fost rehirotonit episcop (la Viena) și că a depus jurămint să rupă legăturile cu Țara Românească, începînd cu 25 februarie 1701, se întrerupe orice relație bisericească cu Atanasie și vlădica Teodosie. Patriarhul Dositei al Ierusalimului și Calinic al Constantinopolului aruncă anatema asupra lui, numindu-l «episcopul» și «Satanasie»⁴. Acestor blesteme și renegări li se adaugă protestele și nemulțumirile românilor ardeleni. Cei dintii care vor protesta sînt românii din Scheia Brașovului sfătuiți de patriarhul Dositei să se ferească de a avea legături cu el și să întorcă și pe alți frați de la piere.

Vlădica Dositei, un neobosit și aprig apărător al ortodoxiei, «va fi printre cei mai dirji împotriviitori față de actul care sfîșiasc unitatea Bisericii dreptcredincioase din Ardeal»⁵. «Nemulțumit cu predicile și cuvintele rostite în Biserica Domnească, pleacă în Ardeal, predicînd și îndemnînd pe ortodocși să nu primească

1. Cf. Nicolae Sulică, *Minunata cetate a Brașovului*, Brașov, 1943, p. 12-13.

2. Dr. Stăvilu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a Românilor din Ardeal, în secolul XVIII*, vol. I, Sibiu, 1920 p. 6.

3. Ștefan Meșeu, *Relațiile Bisericii Românești Ortodoxe din Ardeal cu Principatele Române, în secolul XVIII*, Sibiu, 1928, p. 7.

4. Dr. Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul Românilor din Schei (1700-1783)*, Brașov, 1901, p. 34-37, doc. nr. XIV, din 3 iulie 1702; a se vedea și N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor?* ed II, vol. II, București, 1930, p. 39.

5. Prof. Alexandru Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7-8, p. 929; Vezi și *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1958, p. 151.

unirea. <...> Atît de mare era influența sa în părțile Brașovului și Făgărașului — unde avea posesiuni Brîncoveanu — încît cardinalul Kolonics se vede nevoit să ceară guvernului austriac arestarea sau izgonirea agitatorului»⁶.

Pînă atunci, brașovenii întreținuseră cu mitropolitul Atanasie legăturile normale dintre păstor și păstoriți. Ei au participat și la soborul de la Alba Iulia din iunie 1700, sobor care se întrunea în fiecare an în joia de după Rusalii. La 6 ianuarie 1701, protopopul Cîrstea din Brașov semnează actele soborului în numele comunității ortodoxe brașovene⁷.

În 1699 decedează protopopul brașovean Sicul, iar în locul lui preoții și credincioșii îl propun pe Vasile Grid, care este și ales, iar în 10 decembrie 1700 confirmat de Atanasie⁸. Atanasie îi face atenți pe brașoveni să nu aducă alt protopop străin și fără voia lui «de vreme ce fiind moi vlădică aici» — hotărîm astfel⁹.

Relațiile brașovenilor cu Atanasie se întrerup cîteva luni mai tîrziu, cînd în 25 iunie 1701 sînt invitați la un nou sobor în Alba Iulia, unde Atanasie se prezintă ca nou episcop unit, hirotonit la Viena și unde iezuitul neamț Neurauter citește diploma de numire emisă de Leopold¹⁰. Brașovenii la această invitație se adresează lui David Corbea¹¹, la București, omul Cantacuzinilor, alăturîndu-i și o scrisoare pentru Brîncoveanu în care se plîng de cele întimplate. Corbea, care ținea foarte mult la frații săi lăsați dincolo de munți și mai ales că fusese gociman al Bisericii din Schei, îi muștră pentru faptul că nu i-au dat crezare cînd i-a sfătuit să întărească vigilența față de Atanasie, simpatizant al unirii, îi sfătuiește să convoace un sobor cu preoții din țara Birsei și să se prezintă cu o delegație de vreo 50 de persoane la Alba Iulia, învățîndu-i, cum să procedeze pentru a nu fi înșelați în credința și dogmele lor¹². Brașovenii urmînd acest sfat, s-au prezentat la Alba Iulia, protestînd împotriva instalării unui episcop unit în catedrala istorică a românilor ortodocși din Ardeal¹³. De la catedrală, suita s-a îndreptat înspre reședința mitropolitană (minăstirea orașului), unde delegația brașoveană, asociată și cu cea a făgărașenilor, repetă protestul dar sînt alungați cu forța din minăstire¹⁴. Astfel s-a realizat unirea românilor din Ardeal cu Roma și în felul acesta s-a ajuns ca la 25 iunie 1701 să se întrerupă șirul canonic al episcopilor ardeleni.

6. Magistrand Ilie Georgescu, *Legăturile Țărilor Române cu Ierusalimul*, în «Studii Teologice», VIII (1956), nr. 5—6, p. 357.

7. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 71, 72. Istoricii nu-l recunosc pe Cîrstea de protopop al Brașovului, ci ca pe fiul protopopului Staica din Brașov. Iorga îl numește cu acest prilej «între care și un dubios protopop Cîrstea...» (*Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, p. 339; Cf. Candid. C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului*, vol. I (1292—1742), Brașov, 1943, p. 138).

8. St. Stinghe, *Documente I*, p. 10—11; *Doc. nr. V*, din 10 decembrie 1700.

9. *Idem*, p. 8—9, *Doc. nr. IV*, din 10 decembrie 1700.

10. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase... I*, p. 33; A se vedea și *Istoria Bisericii Române*, vol. II, p. 151.

11. A. Bunea numește sfaturile primite de brașoveni: «Ispita ce li se făcea din București». Citat după Candid. C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae...*, p. 140.

12. St. Stinghe, *Documente I*, p. 17—20, *Doc. nr. IX*, din 1701 (fără data zilei).

13. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase...*, I, p. 36; Cf. *Istoria Bisericii Române*, II, p. 152.

14. St. Stinghe, *Istoria Bisericii Scheilor Brașovului* (Manuscris de la Radu Tempea), Brașov, 1899, p. 25—57. Vezi și Dr. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*, Blaj, 1902, p. 48—49; Cf. Candid. C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae*, p. 141 și 143.

Întorși acasă, brașovenii, în baza decretului împăratului Leopold, care promitea deplină libertate religioasă celor care vor adera la una din religiile recepte, alcătuiesc un memoriu de opunere împotriva actului unirii, săvârșit la Alba Iulia și care atrăgea după sine și Biserica ortodoxă a brașovenilor, pe care îl înaintează protonotarului din Brașov, Ioan Sarosi¹⁵. Memoriul este semnat de protopopul Vasile, de preoții Cirstea și Florea, de gocimanii Stoica Postăvarul și Gheorghe Vătaful, la care se alătură și semnăturile mai multor preoți din țara Birsei și Făgăraș¹⁶.

Vestea unirii unor români din Ardeal cu Biserica Romei și statornicia brașovenilor în credința strămoșească, îl determină pe Constantin Brîncoveanu să le adreseze acestora la 5 iulie 1701, o scrisoare în care le spune: «Fiindcă voi «ați păzit curata. lege cea pravoslavnică care de la părinții și moșii voștri o aveți. de aceasta foarte ne-am părut bine și ne-am bucurat (...) și s-o păziți curată și nesmintită»¹⁷. În continuare, Brîncoveanu le făgăduiește ajutor și pe viitor prin scris și faptă, spunind: «Cu ceea ce va fi de pre partea noastră a vă păzi și a vă ajuta, cu ceea ce se va putea, nu vom lipsi»¹⁸.

Din nefericire însă ajutorul lui Brîncoveanu nu se putea face simțit prea mult. Totuși, interesul acestui vrednic domnitor creștin a rămas întotdeauna deschis pentru nedreptății lui frați din Ardeal.

El roagă pe împăratul Leopold, prin intervenția ambasadorului englez din Constantinopol (care trecuse și prin București în călătoria sa spre Viena), să nu forțeze pe românii ortodocși la unire. Tot cu acest prilej intervine și Calinic patriarhul Constantinopolului, cerînd depunerea lui Atanasie și înlocuirea lui cu un episcop ortodox¹⁹. Este posibil ca și în urma acestor intervenții, Leopold în două «Diplome», din 12 septembrie și 12 decembrie 1701, garantează românilor ortodocși libertatea religioasă²⁰. Neoficial însă, Curtea dă dispoziții generalului Rabutin să facă eforturi de a trece pe românii ardeleni la Biserica unită²¹.

În vremea aceasta (după 25 iunie 1701), preoții din ținutul Birsei și din Brașov au trăit ca și mai înainte în legea strămoșească. Ei se hirotoneau în Țara Românească, deși bisericile lor se mai aflau sub jurisdicția episcopului unit și plăteau lui Atanasie, precum și urmașilor lui, pînă la Petru Paul Aron (1752—1764), dajdia vlădicească, împlinindu-le poruncile «afar din rîndul lucrului legii». Iar în chestiuni dogmatice, se adresau la mitropolia din București, după cum mărturisesc ei înșiși: «S-au dat vlădicăi de aici numai darul, ce s-au căzut iar preoția s-au dus de o au luat de la vlădica din credința legii vechi. (...) iar alte slujbe

15. El publică oficial protestul lor la care adaugă și sigiliul regesc. Acuzat de nerespectarea legilor ardelenesti, care susțineau unirea, în anul 1702 a fost depus din funcție și arestat.

16. St. Sîlînge, *Istoria Bisericii...*, p. 27—28.

17. Idem, *Documente* I, p. 15—16, *Doc. nr. VIII*, din 5 iulie 1701.

18. *Ibidem*, p. 16: A se vedea și Pr. Proi. I. Rămureanu, *Antim Ivireanul, luptător pentru ortodoxie...*, în «Biserica Ortodoxă Română» (250 de ani de la moartea de mucenic a lui Antim Ivireanul), LXXXIII (1965), nr. 8—9, p. 8, 3, 7.

19. *Istoria Bisericii Române*, II, p. 156. A se vedea N. Nilles, *Simbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris Coronae S. Stephani*, vol. I, Innsbruck, 1885, p. 354.

20. Candid. C. Mușlea, *Biserica Sfinții Nicolae din Scheii Brașovului*, I, p. 117: A se vedea și Hurmuzachi-Iorga, *Documente*, XV, 2, p. 1486, *Doc. nr. MMDCCXIX*, din 12 sept. 1701; și p. 1486, *doc. nr. MMDCCXXI*, din 12 dec. 1701.

21. Ștefan Meteș, *Relațiile Bisericii Românești...*, p. 11.

ale scaunului și dăjdiile vlădicești, cât ni s-au aruncat, am tot dat și din altele ce ni s-au poruncit am ascultat de toate, numai în afară din rîndul lucrului legii»²².

Aflăm că, pentru păstrarea credinței ortodoxe, preoții brașoveni erau obligați să depună jurămint, după horotonie, că vor păstra și apăra întru totul curată credința străbună. Într-un act din 1723, ni se păstrează hotărîrea întregii comunități ortodoxe depunînd jurămint că de credința ortodoxă nu-i va despărți: «nici sabia, nici focul, nici închisoarea, nici sărăcia, nici nevoia, nici foame, nici goane, nici moarte»²³.

Mitropoliții Ungrovlahiei avînd sub jurisdicția lor și pe credincioșii ortodocși din Brașov, se intitulau «Exarhi ai plaiurilor și mitropoliți ai Ardealului»²⁴. Iar cînd se făcea alegerea unui nou vlădică în București, un preot și un gociman din Brașov trebuia să se prezinte în fața lui pentru a primi sfaturi și binecuvîntare²⁵. Aceste legături bisericești ale brașovenilor cu Țara Românească erau cunoscute și tolerate de guvernul ardelean, cu toate că uneori erau în mod deschis îndreptate împotriva propagandei prozelite. Asemenea intervenție a mitropolitului Teodosie o întîlnim din anul 1699, cînd a crezut că preoții din Scheii Brașovului au trecut la unire și le-a scris o carte cu «mare și înfricoșată afurisenie» asupra preoților Siicu, Vășii și Florea. Iar ei «neștiindu-se vinovați și amestecați la unirea cu acel vlădică, cu dragoste o au primit», și făcînd sobor s-a dovedit că nu sînt amestecați cu uniții. Astfel gocimani cu credincioșii «au făcut carte la vlădică Teodosie și la măriia sa Vodă (...) rugîndu-se să ierte pe preoți». Atunci fiind și paștele, brașovenii au trimis «aceste scrisori prin unul din orășani, anume Avraam» care era gociman. «Văzînd părintele Teodosie și măriia sa Vodă (...) scrisorile orășanilor și a tot săborul, și cunoscînd adevărul (...) i-au iertat și le-a trimis blagoslovenie într-acesta chip, ca să fie iertați și slobozi la toată slujba preotească, ca să poată griji de creștini, de sfînta cuminicătură, între acele sfînte zile, iar cînd va trece sfînta și luminata zi a învierii, ei iară să fie opriți de a mai sluji cele preoțești, pînă vor merge de față înaintea părintelui vlădică Teodosie și a mării sale vodă, și să-și dea seama». Astfel (preoții brașoveni), luni după Duminica Tomei au mers: «Protopopul Vășii Holbîn și popa Vășii Grid și popa Florea, împreună cu jupan Stoica gocimanul (...) Pătru sîn (fiul) popei Pătru și alți jurați», la București și «Bucurîndu-se părintele Teodosie de preoți, văzînd dreptatea lor, dîndu-le blagoslovenie și multe învățături sufieștești»²⁶. Legăturile brașovenilor cu vladăcu Teodosie se vede și din scrisoarea lui din 21 iulie 1701, cînd scrie protopopului Vasile din Scheii Brașovului, anunțîndu-l că a hirotonit pe seama Bisericii din Satulung pe fostul grămătic Petcu și că nu-l va reține mult pe lîngă sine, spre a nu lipsi mult timp biserica din Satulung de preot²⁷.

La 18 septembrie 1708, scrie iarăși protopopului Vasile făcîndu-i cunoscut că a hirotonit în preot pe Oprea (fratele protopopului Vasile), pe care îl roagă să

22. St. Stinghe, *Documente*, I, p. 31, *Doc. nr. XIII*; Cf. *Istoria Bisericii Române*, II, p. 154.

23. St. Stinghe, *Istoria Bisericii*, p. 58.

24. *Istoria Bisericii Române*, II, p. 156.

25. *Idem*, p. 158.

26. St. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 22–23; Cf. Aurelian Sacerdoțeanu, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Ardealul și Moldova*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7–10, p. 901–902; A se vedea și Augustin Bunea, *Episcopul Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*, p. 44; Meteș Ștefan, *Relațiile Bisericii Românești...*, p. 8.

27. St. Stinghe, *Documente*, I, p. 13–14, *Doc. VII*, din 21 iulie 1701.

păzească legea ortodoxă și să întărească și pe creștini în învățătura Bisericii ortodoxe²⁸.

Acestea erau legăturile brașovenilor cu Țara Românească după 1701, avantajate și de faptul că Atanasie nu intervine cu nimic în viața comunității ortodoxe brașovene, pînă în primăvara anului 1708. Atunci fostul mitropolit de Heracleia, Dionisie, vine la Brașov unde rămîne pînă la Paști hirotonind creștini desigur cu binecuvîntarea patriarhului ecumenic și ou știrea lui Teodosie. Atanasie aflînd de aceasta, împreună cu iezuiții intervin la autorități, cerînd arestarea lui²⁹. Prevenit la timp, mitropolitul Dionisie părăsește Brașovul.

Credem că în urma acestei vizite, situația comunității românești din Brașov s-a înrăutățit și că acesta este motivul pentru care brașovenii nu și-au ținut angajamentele luate în 1701, de a trimite un preot și un gociman pentru instruire în fiecare an, iar la instalarea unui nou vlădică, să fie de față pentru a lua blagoslovenie și sfaturi³⁰. Aceasta îl face pe mitropolitul Antim Ivireanul, urmașul lui Teodosie Veștemeanul, la 3 august 1708, să-i mustre că se împlinește anul de cînd le-a scris fără să primească răspuns, și le cere ca: «unul măcar din popii de aici să vie să se arate înaintea noastră, pentru luarea blagosloveniei și primirea învățaturii în cele sufletești»³¹. Vor merge ceva mai tîrziu preoții Cîrstea și Dumitru Albeț³².

În 1713, preoții și gocimanii din Scheii Brașovului trimit mitropolitului Antim două scrisori în răspunsul cărora Antim îi anunță că la cererea lor a hirotonit un diacon în preot și un grămătic în diacon³³. Aceste hirotonii au fost făcute pentru ca cei hirotoniți să fie de ajutor în lupta contra propagandei catolice, în care scop le și scrie: «Iar pentru supărare ce aveți de către vlădica de aici și de către ceilalți pașiștași, să mai fie îngăduială, că peste puține zile vă voi trimite altă scrisoare, întru care pe larg vă voi scrie pentru toate lucrurile ce veți face, și vă voi trimite și cartea aceea, ce am pus de a face, cu care să vă puteți apăra»³⁴.

Mitropolitul Daniil, care urmează în scaunul mitropoliei Ungrovlahiei, după mitropolitul Mitrofan (1716—1719), se adresează și el la 29 august 1721, prin o scrisoare preoților și gocimanilor și juraților din Brașov, spunîndu-le: «Căci vă știm că sînteți (...) și subt a smereniei noastre purtare de grijă nici acum nu lipsim a nu vă mîngîia cu cuvînt de învățatură, văzîndu-vă că sînteți în mijlocul celor de alte neamuri, care cu răzvrătire vă sînt împotriva și vouă și credinței (...) Cunoaște că aici se află mulți lupi a multor eresuri și dăjghinări (...), și pentru aceasta mă tem ca nu cumva prin nepriceperea minții voastre și prin nel învățătura răspunsului sfințelor Scripturi (...), să vă arătați luptători neputincioși (...), și veți fi biruiți de împotrivorii mărturiei voastre (...), să nu vă înșelați (...) să nu umblați pe căile lor (...), ci pe calea Domnului»³⁵.

28. *Idem*, p. 38, *Doc. XV*, din 18 septembrie 1708.

29. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase...*, p. 114; A se vedea și *Istoria Bisericii Române*, 11, p. 158, și St. Meteș, *Relațiile Bisericii Românești...*, p. 29, nota 1.

30. St. Stinghe, *Documente*, I, p. 42, *Doc. XVII*, din 3 august 1709.

31. *Ibidem*. A se vedea și asistent I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 837; Cf. Candid. C. Mușlea, *Biserica Sfîntul Nicolae...*, p. 151.

32. St. Meteș, *Relațiile Bisericii Românești...*, p. 29; și St. Stinghe, *Documente*, I, p. 48, *Doc. nr. 28*, din 20 octombrie 1710.

33. *Ibidem*, *Doc. XXI*, din 15 februarie 1713; Vezi și Pr. Prof. I. Rămureanu, *art. cit.*, p. 838.

34. *Ibidem*. E vorba de cartea intitulată «*Învățătura Bisericească*», apărută în anul 1710.

35. St. Stinghe, *Documente*, I, p. 58—59, *Doc. nr. XXVI*, din 29 august 1721.

Protopopul Braşovului Vasile Grid, ales de credincioşi şi cler şi întărit de Atanasie la 10 decembrie 1700, moare la 5 sau 6 ianuarie 1717. Scaunul episcopului unit fiind neocupat prin moartea lui Atanasie din 19 august 1713, braşovenii aleg cu consimţământul magistratului de Braşov, ca protopop pe Florea Baran, în locul decedatului Vasile Grid. Jipa — care trecuse la uniţi din vremea lui Atanasie încă³⁶ — fiul protopopului decedat şi care dorea numirea lui în această funcţie, profitând de faptul că investirea lui Florea se face fără ştirea Scaunului unit, merge la Bălgrad şi se plinge soborului şi lui Gheorghe Regay, vicarul unit şi iezuit, spunînd: «Că saşii s-au sculat de au pus protopop şi nu au dat de ştire soborului». În felul acesta obţine numirea lui ca protopop al Braşovului şi ţării Birsei³⁷.

În scrisoarea pe care soborul o scrie comunităţii ortodoxe din Braşov, se spune că Jipa a fost: «rînduitu şi așezat de noi (...) așa să-l reouoașteți (...) dregătoriu deplin (...) și să-i dați cinste și ascultare»³⁸.

Între cei doi protopopi (Florea Baran și Jipa), se ivesc neînțelegeri. Florea merge la notarul protopopului — considerat de uniți «motorul clerului unit» -- Ionașcu Manea din Veneția Făgărașului, care era «ispravnic în locul vlădicii», povestindu-i ce s-a întâmplat. Acesta cunoscînd nemulțumirea brașovenilor provocată de numirea lui Jipa, propune ca Florea Baran să fie protopop numai pentru Braşov, iar Jipa peste țara Birsei, desigur cu speranța că Jipa va atrage această regiune la unire, după cum singur s-a «prins el acolo la sobor cu jurămînt, că el va face pe toți de se vor uni, numai să-i dea protopopia lui», ceea ce reușește în parte³⁹. Astfel, Jipa ia conducerea protopopiei din țara Birsei pînă în timpul episcopului unit Ioan Pataki. Acum braşovenii trimit pe delegatul lor Cristof Voicu cu plîngere la Viena, de unde Pataki primește dispoziție ca să lase pe cei neuniți în pace. Așa după cîtăva vreme ia sfîrșit protopopia lui Jipa⁴⁰, iar mitropolitul Daniil (1723) îl afurisește, în care situație rămîne șase ani îndurînd multă mizerie el și toată casa lui. Văzîndu-se părăsit și ocolit de preoți și credincioși, la 1 iulie 1726 cere sprijinul guvernului ardelean spunînd: «Pătinesc și port asupra-mi persecuție de la shismatici pentru că sînt drept către sfînta unire» din care cauză «mai bucuos sînt a muri decît a trăi în supărările acestea și zic mucenic de viu» căci ei (românii ortodocși) au făcut de m-au afurisit mitropolitul din Țara Românească și «amblă să ia casa mea și să mă scoată din oraș»⁴¹. Neprimind nici un răspuns de la catolici, se hotărăște să treacă din nou la ortodoxie, cerîndu-și iertare de la cei pe care mai înainte îi reclamase.

Și astfel, la 2 aprilie 1728 pleacă în Țara Românească spre a obține iertare și binecuvîntare de la vlădica Daniil. Fiindu-i rușine de cele ce făcuse, nu are curajul necesar să se prezinte la mitropolit. Se oprește la Deal în Cernătești pînă la 4 mai 1728. De aici pleacă la Craiova și apoi la Braşov, de unde în sfîrșit se

36. A Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici...*, p. 51.

37. St. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 46.

38. St. Stinghe, *Documente I*, p. 56, *Doc. XXV*, din 7 aprilie 1720: a se vedea și *Istoria Bisericii...*, p. 46; și Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*, p. 51.

39. St. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 46—48; Cf. Candid. C. Mușlea, *Biserica Sfîntul Nicolae*, p. 156—157.

40. St. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 48—49.

41. *Ibidem*, p. 72—74.

întoarce la București, unde este dezlegat de blestem și retrimis în sinul Bisericii Ortodoxe, împreună cu toată casa lui ⁴².

După o vacanță de 10 ani, scaunul episcopiei greco-catolice ardeleno este ocupat de Ioan Pataki, care își mută reședința de la Alba Iulia la Făgăraș, noua regiune românească prinsă în focarul obiectivului propagandei unioniste ⁴³.

Păstoria lui Pataki a lăsat în sufletul ortodocșilor brașoveni multă amărăciune. Din inițiativa lui, guvernul ardelean interzice hirotoniile preoților din Brașov în Țara Românească. Se interzice aducerea cărților bisericești și mai mult orice deplasare a credincioșilor brașoveni în Muntenia ⁴⁴.

Aceste măsuri fuseseră determinate desigur de conflictul dintre Pataki și brașoveni, încă de la instalarea acestuia. La evenimentele instalării episcopului Pataki la Făgăraș, au luat parte și protopopul Florea Baran, preotul Radu Tempea și gocimani Petru, Radu Pădure și Radu Duma. În conorbirea dintre delegația brașoveană și Pataki, primii, cer noului episcop ca ortodocșii din Brașov și țara Birsei să rămână ca și pînă acuma, obligîndu-se să plătească dajdia arhierescă față de el și făcînd cinstită ascultare față de stăpînire. Pataki nu le face promisiuni, ci îi sfătuiește să aștepte răspunsul acasă. Mai pe urmă, cînd va merge personal la Brașov, le va cere preoților de aici să-l pomenească pe el ca arhieru și nu pe mitropolitul din Țara Românească. La această quasi-poruncă, protopopul Florea răspunde în scris lui Pataki, în numele comunității ortodoxe din Brașov, că nu se primesc dogmele cele nouă și în Biserica lor nu se va pomeni un episcop unit ⁴⁵. Exemplul Brașovenilor a fost urmat de făgărășeni, dintre care unii rămăseră mai mulți ani fără preoți și fără biserică catedrală, preferînd această situație în locul primirii tainelor de la preoții desprînși de legea strămoșească.

În aceste împrejurări, credincioșii și preoții ortodocși din Brașov, ca să nu fie supuși lui Pataki, semnară o petiție către împăratul Carol — după ce mai întii solicitară sprijinul guvernului țării, condus de contele Kornis și de generalul Königsegg: «noi cei ce sîntem fiii adevărați ai sfintei sobornicești și apostolești Biserici a Răsăritului, care ne aflăm șezători în Schei, lîngă cinstita cetate a Brașovului (...) preoți și gocimani, bătrîni și tineri (...) și noi alți preoți și alți oameni rumâni, care locuim în satele Țării Birsei, care se țin de Brașov (...) am cunoscut din sfînta diplomă a prea luminatului împărat Leopold», care a îngăduit românilor din Ardeal «sau să se unească cu una din cele patru legi (...) care sînt rîmii în legea lor, care au avut (...) cu care pînă acuma au trăit în pace, dînd numai dăjdiile»... Această lege «am primit și o am urmat și voim să stăm în ea neclintii în veci» ⁴⁶.

Și astfel, Cristof Voicu, delegatul românilor ortodocși din Brașov, cunoscător de limbi și cu preocupări negustorești, l-a rugămîntea insistentă a comunității ortodoxe, după ce depuse jurămînt pe Sfînta Evanghelie, pentru îndeplinirea misiunii încredințate, la 21 februarie 1724, se îndreaptă spre capitala imperială ⁴⁷.

42. *Ibidem*, p. 76, 78: a se vedea și Ștefan Mețes, *Relațiile Bisericii Românești...*, p. 33, și A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici...*, p. 52. Cf. Candid. C. Mușlea, *Biserica Sfîntul Nicolae*, p. 173.

43. *Istoria Bisericii Române*, II, p. 162; cf. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești...*, II, p. 43.

44. Ștefan Mețes, *Relațiile Bisericii Românești...*, p. 33.

45. St. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 66-67; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, I, p. 114.

46. St. Stinghe, *Istoria Bisericească...*, p. 56-60.

47. *Ibidem*, p. 68.

Prezentându-se în fața împăratului Carol (VI) căruia îi dezvăluie doleanțele ortodocșilor brașoveni, cerind pentru ei libertatea religioasă, să nu aparțină de episcopul unit, ci tot de mitropolitul muntean și să li se micșoreze birurile insuportabile, că de nu «va face milă ca să avem ceva ușurare ne caută a ne risipi încotri vom putea»⁴⁸. Pe lângă această intervenție la curte, brașovenii îl rugară mai înainte și pe protectorul lor Gheorghe (Iordachi) Cantacuzino — fiul lui Șerban Cantacuzino —, care se afla acum la Sibiu ca să le vină într-ajutor. Acesta le promite la 12 martie 1724, că va interveni pentru «supărările și piedicile care nu le-ați avut pînă acum», la generalul comandant, cît și în alte locuri.

Pentru a nu se mai ivi nemulțumiri în rîndul populației, împăratul și comisia ministerială dau poruncă — formal bineînțeles — episcopului unit «ca să nu se mai atingă de cei neuniți»⁴⁹. Atît generalul Tige din Brașov, cît și comandantul din Sibiu Königsegg, îi asigură pe brașoveni de pace și că vlădica cel unit nu le va mai porunci nimic. În schimb însă îi trece sub jurisdicția episcopului de Rîmnic.

Prin pacea de la Passaroviț, 21 iulie 1718, Oltenia va intra sub stăpînirea imperialilor pînă la 18 septembrie 1739, sub denumirea de «Valahia austriacă». Mitropolitul sîrbesc își extinde jurisdicția bisericească și asupra Bisericii de aici, iar episcopul de Rîmnic va fi sufraganul său, scos de sub autoritatea bisericească a mitropolitului din București, care se afla sub stăpînirea semilunei.

Generalul Tige din Brașov primește ordin de la Iosif Königsegg, comandantul trupelor imperiale din Sibiu, ca preoții din Brașov să rupă legăturile bisericești cu arhieriei muntene și să se supună episcopului de Rîmnic, care mărturisește aceeași credință ca și ei și se află sub aceeași stăpînire. În caz de nesupunere — spune generalul — vor fi supuși episcopului unit Ioan Pataki⁵⁰.

Prin această dispoziție preoții brașoveni ajung într-un mare impas. căci mai înainte de aceasta făcuseră legămînt că nu se vor despărți de arhieriei din București și nicidecum să se supună episcopului unit. Fiind în fața marelui jurămînt, n-au acceptat această dispoziție. Tige, la 20 mai 1724, prin judele Ștefan Filșteh invită la el pe protopopul Brașovului Florea Baran și pe preoții Radu Teodor și Statie, cerindu-le supunere față de noul lor păstor bisericesc de la Rîmnic. «De vreme ce nu vreți să vă uniți și să vă fie vlădica cel unit al Ardealului (...) să mergeți la vlădica Rîmnicului (...) ce este de o lege ou voi și este în țara împăratului nostru (...) de nu veți face așa, vă vom rîndui să fiți iară sub ascultarea vlădicăi Ioan cel unit al Ardealului»⁵¹. Ca să aibă pace din partea episcopului unit, brașovenii primesc îndemnul rămînînd sub ascultarea bisericească a episcopului de Rîmnic.

Inochentie episcopul Rîmnicului, la 18 iulie 1731 își exprimă dorința de a vizita pe ortodocșii brașoveni, dîndu-le în scrisoare și îndrumări disciplinare și roagă mai departe ca tot ce se va întîmpla în Biserica lor, să-i facă cunoscut ca unui adevărat părinte al lor⁵². Cu tot acest îndemn părintesc din partea episcopului Inochentie, relațiile între brașoveni și el nu au fost întotdeauna din cele mai bune. Neînțelegerile dintre ei s-au ivit din cauza invimuirilor aduse protopopului

48. Idem, *Documente*, I, p. 123, *Doc. XLIX*, din 26 octombrie 1721.

49. *Ibidem*, p. 90, *Doc. nr. XXXII* din 12 martie 1724.

50. St. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 79—80; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, I, p. 115—116. 51. St. Stinghe, *Istoria Bisericii*, p. 80—81; Vezi și Ștefan Meșș, *Relațiile Bisericii Românești...*, p. 35.

52. Idem, *Documente*, I, p. 149—150, *Doc. nr. CLXII*, din 18 noiembrie 1732.

Florea Baran că ar fi săvârșit căsătoria a patra și că a îngăduit căsătorii între români și țigani. Cea mai gravă acuzație era că protopopul Florea Baran trimitea scrisori în parohii cu dispoziții ca din partea episcopului și semnându-le în numele lui. Iar unele din aceste scrisori se aflau deja în mîinile episcopului. Pentru aceasta, la 24 februarie 1732, episcopul Inochentie prin delegatul său ieromonahul Vartolomeu demite din funcția de protopop pe Baran și încredințează preocupările protopopiei lui Statie⁵³. Brașovenii protestează pentru schimbarea protopopului și cer prin scrisori episcopului să nu le strice rînduiala preoților, punînd pe cel mai mic ca să fie mai mare peste preoți, ci să fie pe cale ierarhică. Iar pentru greșala protopopului Florea Baran, el ca episcop este dator: să-l certe și să-l învețe om să fie de acum înainte (...) (iar) să-l scoată din protopopie să n-o facă»⁵⁴.

La 16 iulie, episcopul le scrie spunîndu-le că la adresa «protopopului Florea s-au găsit multe lucruri necuviințioase făcute de dînsul. Iar dacă voi aveți pravilă ca protopopii să ajungă pe cale ierarhică, aceasta se va rîndui cînd va veni preotul Statie și preotul Radul la Sibiu»⁵⁵.

La aceste nemulțumiri, se adaugă și bănuiala brașovenilor că episcopul de Rîmnic ar fi îmbrățișat unirea, pe simplul motiv că poartă inel ca și catolicii. Preotul Todor în fața credincioșilor acuză pe protopop că-l pomeneste la slujbe pe vlădica Rîmnicului. Tot el, cu sfințele daruri în mîini, în timpul slujbei, pune sub blestem pe cei care vor pomeni, pe episcopul de Rîmnic⁵⁶. Generalul Schram din Brașov intervine în această ceartă și va interzice pomenirea mitropolitului muntean, iar pe preotul Todor îl amenință cu trimiterea în Ungrovlahia, în caz de nesupunere⁵⁷.

Credincioșii din Brașov și protopopul trimit pe preotul Statie și pe jurații Radu Duma și Enachi Stama la episcopul de Rîmnic și la Gheorghe Cantacuzino din Craiova, un ctitor al bisericii din Schei, făcîndu-le cunoscut neliniștea provocată în biserică lor de preotul Todor. Episcopul aruncă blestemul asupra lui Todor, și asupra celor care au comuniune cu el, pentru împotrivirea față de episcopul său canonic, blestem ce s-a citit în biserică în ziua de 15 decembrie 1732, în fața preoților și credincioșilor⁵⁸.

În ce privește acuzațiile ce i se aduc lui Inochentie că s-ar fi catolicizat, răspunde că unele ca acestea nu sînt adevărate: «ce a scormonit el — adică Todor — nimănui să nu i se pară a fi adevărate (...) că noi, pentru pravoslavnică credința a sfintei Biserici a Răsăritului sîntem gata și spre vărsare de sînge să fim dați»⁵⁹.

Preotul Todor din Brașov pentru acuzele ce le adusese episcopului Inochentie, că are legături cu uniții, la 22 decembrie 1732, este chemat de noul episcop unit Inocențiu Miou Klein, să dea socoteală față de insulta adusă unirii⁶⁰. Todor însă fugise în Țara Domnească, iar la 25 ianuarie 1733, episcopul Klein vine la Brașov, nădăjduind ca după certurile ce au avut loc între episcopul de Rîmnic și brașovenii, va cîștiga pentru unire pe ortodocșii din Schei. Dacă nu și pe ei, cel puțin satele din țara Birsei care erau supuse bisericește protopopului din Brașov⁶¹.

53. Idem, *Istoria Bisericii...*, p. 104.

54. *Ibidem*, p. 102.

55. *Ibidem*, p. 103, 104.

56. *Ibidem*, p. 113.

57. *Ibidem*, p. 114.

58. St. Stinghe, *Documente*, I, p. 165—168, *Doc. nr. LXX*, din 1 decembrie 1733 și *Istoria Bisericii Scheilor*, p. 114—115.

59. St. Stinghe, *Documente*, I, p. 151—153, *Doc. nr. LXIII* din 10 decembrie, 1832.

60. Idem, *Istoria Bisericii Scheilor*, p. 115.

61. *Ibidem*, p. 117.

Din cetatea Braşovului, unde era găzduit, şi manifestă dorinţa faţă de scheieni, de a sluji sfinţa Liturghie în biserica Sfântul Nicolae. Braşovenii refuză categoric această cerere a episcopului unit, spunînd că în biserica lor nu va sluji niciodată un cleric unit⁶². Cînd peste două zile (27 decembrie), episcopul va asista la liturghie, braşovenii nu i-au îngăduit nici măcar să ocupe scaunul arhieresc. Ei i-au adus un scaun pe care l-au aşezat în mijlocul bisericii, iar preotul slujitor în timpul liturghiei nu i-a îngăduit să rostească nimic din cele de competenţă arhierelui⁶³. La plecarea din biserica Sfântul Nicolae, episcopul îi asigură că n-a venit să le schimbe nimic din oredinţa lor şi totodată îi roagă ca în viitor să nu-l mai hulească, aşa cum au făcut-o pînă acum⁶⁴.

Braşovenii au refuzat să asculte de glasul episcopului Klein şi în alte împrejurări. La 17 mai 1733, acesta le va face invitaţie ca să ia parte la sinodul anual al uniţilor ţinut în acest an la Gherla, joi după Rusalii⁶⁵. Vor refuza şi invitaţia făcută de episcopul Aron la instalarea sa ca episcop unit, din 12 martie 1734, spunînd că ei sînt supuşi mitropolitului ortodox din Kalowitz. Astfel că braşovenii au fost cei care au rupt legăturile cu episcopia catolică şi nu cum susţine canonicul Bunea, că: «episcopii uniţi Klain şi Aron au considerat rupte legăturile cu românii din Braşov şi ţara Bîrsei⁶⁶. Pe de altă parte, braşovenii întreţin legături strînse cu mitropolia ortodoxă a Karlovitz-ului⁶⁷. Astfel la anul 1730, braşovenii trimit delegaţi din partea bisericii lor la congresul din Belgrad, unde se va discuta şi problema Bisericii braşovene⁶⁸. Tot în acest scop, la anul 1735, braşovenii vor trimite o altă delegaţie formată din preotul Eustatie Grid, Radu Duma, gociman, şi Gheorghe Hirs. Prin aceştia, mitropolitul Vichentie Ioanovici scrie ortodocşilor braşoveni: «În toate cu mîină de ajutor şi apărare ou destoinicie pentru voi, purtători de grijă a fi ou toată inima făgăduind»⁶⁹. Arsenie Ioanovici Sacabent († 1749), la 27 iunie 1741 el scrie braşovenilor din Viena că va interveni pentru independenţa lor bisericească. Iar la anul 1743, invită delegaţii din partea bisericii braşovene la un congres al Bisericii sîrbe, unde va participa preotul Eustatie Grid şi un gociman. Prezenţa lor aici n-a fost lipsită de protestele baronului Engelshoffes şi a contelui Potacicii. Patriarhul Arsenie motivează invitaţia lor, spunînd că episcopul de Rimnic se află din nou sub stăpînirea turcă, iar ortodocşii braşoveni sînt sub jurisdicţia mitropolitului de Karlovitz⁷⁰.

În acest timp, ortodocşii braşoveni, datorită poziţiei influente a patriarhului Arsenie s-au bucurat de cîţiva ani de linişte. Acest fapt îi determină şi pe făgărăşeni ca la 28 noiembrie 1747, să-l roage pe patriarhul karlovitzian să-i ia sub ocrotirea sa⁷¹.

Moartea timpurie a acestuia împiedică realizarea acestei doleanţe. Lui Isaia Antonovici (1748—1749) îi urmează mitropolitul Paul Nemdovici, care în timpul celor aproape 20 de ani de păstorie a susţinut ou energie şi demnitate drepturile

62. *Ibidem*, p. 115. 63. *Ibidem*, p. 117.

64. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, I, p. 116.; Cf. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti*, II, p. 119.

65. A. Bunea, *Episcopia Petru Paul Aron şi Dionisie Novacovici*, p. 57. 66. *Ibidem*.

67. N. Iorga, *Braşovul şi Românii*, Bucureşti, 1905, p. 320.

68. A. Bunea, *Episcopia Petru Paul Aron şi Dionisie Novacovici...*, p. 56.

69. St. Stînghe, *Istoria Bisericii...*, p. 130: vezi şi Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase...*, I, p. 116.

70. *Ibidem*, I, p. 207: a se vedea şi vol. II, pag. 14. 71. *Ibidem*, I, p. 209.

Bisericii sale și ale brașovenilor. În raporturile guvernului ardelean, către Viena, mitropolitul Nemdovici este socotit ca uzurpatorul uniției în Transilvania și pentru aceasta, ei intervin ca el să nu mai aibă jurisdicție asupra Bisericii Ortodoxe transilvănene. Guvernul mai cere ca neuniții brașoveni să aparțină din nou de mitropolitul muntean, pentru că patriarhul de Constantinopol și sufragantul său din București nu propagă cu atâta zel schisma ca mitropolitul din Karlovitz⁷². Această cerere a guvernului era desigur determinată și de faptul că mitropolitul Pavel adresează cinci memorii pentru cauza românilor ortodocși din Transilvania, prigonii de episcopul unit Aron și de către clerul acestuia. Cel de al cincilea memoriu este adresat pentru cauza românilor brașoveni⁷³.

În acest timp, în care ortodocșii ardeleni aveau legături cu patriarhia sârbească, mulți arhierei sârbi veniră în vizite canonice sau particulare în Ardeal. Astfel în anul 1735, episcopul sârb Nicanor Melentinovici de Cruședol, vine cu misiune din partea mitropolitului său, în Brașov. Cum mitropolitul Vichentie al Serbiei vrind să arate loialitate față de suveranul său politic, împăratul, va institui o unitate militară pentru împărat cu subvenție din partea Bisericii. Aceasta îl determină să-și trimită episcopul în Transilvania și Oltenia cu misiune bisericească, ca să strângă bani de la populația ilirică precum și de la români⁷⁴. A fost primit în biserica Sfântul Nicolae cu sunete de clopote, după ce o delegație de brașoveni l-au întâmpinat în satele Vlădeni și Codlea, arătându-i astfel un deosebit respect. Având și misiune bisericească, la 14 decembrie hirotonește preot pe Petcu Soian, iar la 18 decembrie așează pe Radu Tempea, nou protopop în locul lui Florea Baran, care era bătrîn⁷⁵. Activitatea episcopului oaspe în biserica Scheilor este privită cu dușmănie de catolici, care fac cunoscut generalului Wallis din Sibiu, prin provizorul cameral din Făgăraș și prin contele de Arrivabene, că el strânge sume mari de bani, ațîță spiritele contra unirii, hirotonește mulți tineri, provoacă scandal public și disprețuiește biserica catolică⁷⁶.

Informat greșit, și ca să preîntîmpine vreo neliniște publică, Wallis poruncește ca Nicanor, episcopul sârb să se prezinte cu însoțitorii săi la Sibiu, iar în oază de nesupunere, să fie escortat. Părăsind Brașovul, el se îndreaptă spre Cruședol, renunțând la însărcinarea dată de mitropolitul său, de a trece și prin Oltenia⁷⁷. În curînd, după aceasta, în Schei se face o cercetare minuțioasă în legătură cu vizita episcopului sârb. Magistratul va depune pe Radu Tempea din protopopie, iar în această dregătorie este așezat preotul Teodor. Pentru ca să curme neînțelegerile dintre acești doi protopopi, magistratul ordonă arestarea lui Radu Tempea⁷⁸, unul dintre cei mai vrednici protopopi ai Brașovului.

Se cuvine ca în istoria bisericească a brașovenilor să amintim și de legăturile lor cu Biserica rusă, care a arătat un viu interes pentru biserica din Brașov, prin ajutoare, dar mai ales prin repetatele intervenții diplomatice de mare valoare, către Curtea din Viena⁷⁹.

72. A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*, p. 110, și Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, II, p. 28.

73. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, II, p. 16.

74. *Ibidem*, I, p. 116—117; A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*, p. 55.

75. St. Stinghe, *Istoria Bisericii*, p. 131—134.

76. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, I, p. 118.

77. *Ibidem*, p. 119. 78. St. Stinghe, *Istoria Bisericii*, p. 142.

79. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, p. 253.

Eustatie Grid Vasilievici, călătorește în Rusia datorită și indemnului făcut de Vladu Mălăiescu, un român brașovean, secretarul mitropolitului sîrbesc, care și el în 1718 a fost în Rusia, cerînd pe seama Bisericii sîrbe, dascăl ruși⁸⁰. Protopopul Eustatie, auzind cuvintele elogioase la adresa Bisericii Ruse, în 1743 se află la Petersburg, spre a se plînge de atacurile eterodocșilor asupra Bisericii din Brașov și a celorlalte 14 Biserici din țara Birsei⁸¹. De aici primește și suma de 13.000 florini, cărți de cult și veșmînte preoțești din partea Elisabetei Petrovna, fiica lui Petru cel Mare. Cu banii primiți se repară biserică Sfîntul Nicolae, adăugîndu-i la anul 1751, și turnul din față cu orologiu⁸².

Ca o consecință a acestor legături bisericești, mai mulți tineri români, între care și băiatul lui Eustatie Grid, Dimitrie Eustatovici, fac studiile teologice la Academia kieviană. El va ajunge profesor de gramatică la școala din Schel, autor a unei gramatici românești și director la școala de învățători. Iar la anul 1762, Dimitrie Eustatievici este secretarul primului episcop ortodox Dionisie Novacovici, care li se dă românilor ortodocși din Transilvania, după 60 de ani de nedreptățire⁸³.

*

În afară de aceste persoane cu activitate mai evidențiată în documentele bisericești a primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, întîlnim și pe alți numeroși clerici sau mireni, sub diferite forme, care iau parte cu însuflețire la frămîntările ce s-au produs în Ardealul secolului al XVIII-lea.

Îi întîlnim în calitate de misionari, outreerînd satele, învățînd și întărînd pe credincioși în credința străbună. Sub îndrumarea tuturor acestor personalități și datorită faptului că ei au stat în strînsă legătură cu ocrotitorii lor din Țara Românească, Domnul și Mitropoliții munteni cu Patriarhii răsăriteni ai Constantinopolului și Ierusalimului, cu ierarhii sârbi și ruși, orice încercare catolică de a converti pe românii brașoveni a fost sortită unui insucces total.

Arhim. LUCIAN FLOREA

f

80. P. Kulakovski, *Inceputul școlii rusești la sîrbi* (în rusește), Petersburg, 1903, p. 76; citat după Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, I, p. 123, nota 5.

81. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*..., I, p. 197; A se vedea și *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii Românești cu Rusia în veacul XVIII*, de Silviu Dragomir, extras din Anal. Acad. Rom., Seria II, tom. XXXIV, p. 37.

82. St. Stînghe, *Documente*, I, p. 327—328; și Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*..., I, p. 126.

83. Mușlea C. Candid, *Protopopi de altădată ai Brașovului* (I), *Protopopul Eustatie Grid*, Brașov, 1933, p. 13; și A. Bunca, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*..., p. 251—252. A se vedea și Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, II, p. 93.

ARTICOLE ȘI STUDII

INVĂȚATURA DESPRE SFINTUL DUH LA SFINTUL GRIGORIE DE NAZIANZ

Între problemele dogmatice care se ridică de la început în calea credinciosului este și aceea a Sfântului Duh, persoana a treia a Sfintei Treimi, Dumnezeu adevărat în toate atributele divine și consubstanțial cu Tatăl și cu Fiul.

Imperiul pnevmatic care începe după Înălțarea la cer a Domnului nostru Iisus Hristos, sub conducerea mîntuitoare a tot adevărul a Sfântului Duh, este pentru toți creștinii albia de revărsare a tuturor puterilor harurilor, mîngierilor și adevăratelor învățături, care ne întăresc, ne sfințesc, ne învață și ne mîngieie aici pe pămînt, pentru a ne dărui nespusa fericire de dincolo, din cer¹.

Singurul stăpîn peste toate aceste felurite puteri harice, paracletice, doctri-
nele de conducere și de învățare în acest imperiu pnevmatic, este Sfîntul Duh.

Sfîntul Duh, persoana Sfintei Treimi, n-are un început în timp, nici nu este trimis deodată cu persoana istorică a Fiului lui Dumnezeu. A crede așa, însemnează a mărgini această persoană și a-i știrbi *hypostata* divină. La facerea lumii «Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor»².

Sfîntul Duh este atotputernic *παντοδύνατος*: El este sfînt *ἅγιος* și fără pată *πανσπιλοκλον*. El este omniprezent fiind imens în extensiune, liber de toate condițiunile timpului și necircumscriș *ἄπερσπερος*. Neschimtabil *αμεταβλητος*, fără început *ἀναρχον*, a toate știutor *τα κα ταελθός* și etern *αἰδιος*.

Cele cinci cuvîntări teologice ale Sfîntului Grigorie de Nazianz sînt rezultatul uriașelor frămîntări teologice în jurul Sfintei Treimi, obiectul principal al prime-
lor două sinoade ecumenice. Ereziile combătute de el în aceste cuvîntări sînt arianismul și pnevmatomahismul. Au fost ținute în biserica Anastasia din Constantinopole. Întreg Constantinopolul se aduna aici pentru a asculta pe cuvîntă-
torul de Dumnezeu. Sfîntul Grigorie avusese grija să anunțe că va trata și problema Sfîntului Duh. Pentru aceasta a fost nevoit să-și mărească localul, căci Sfîntul Grigorie locuia în casa unei rude unde era și o capelă. Un patrician bogat Marcianus puse la dispoziție un teren din împrejurimile capelei pentru a se zidi biserica. Fără a aștepta ca măcar zidurile bisericii să fie înălțate, sfîntul în-

1. Pr. Petru Al. Rezuș, *Despre Sfîntul Duh, Sinteză pneumatologică*, Sibiu, 1941, p. 1.

2. Geneză, I, II; II, 7; VI, 3.

chise cu grijă locul cu scînduri. Pe acest loc s-a ridicat celebra biserică Anastasia, locul de predilecție al bizantinilor ³.

După ce Arie atacase dumnezeirea Fiului și făcuse din Acesta prima creatură a Tatălui, de care se folosește ca de o unealtă la facerea lumii, nici persoana Sfîntului Duh nu este scutită de critica raționalistă a vremii.

Cuvîntarea a cincea a Sfîntului Grigorie este închinată în întregime apărării dumnezeirii Sfîntului Duh.

Pnevmatomahii sau Macedonienii sau Maratonienii învățau că Sfîntul Duh era mai mic și decît Tatăl și decît Fiul. Erau dispuși să recunoască dumnezeirea Fiului, dar nu și pe a Sfîntului Duh. Susțineau că Sfîntul Duh își primise ființa de la Fiul nu de la Tatăl și că Sfîntul Duh era o creatură a Fiului. Îl numeau Dumnezeu nescripturistic, obiecție la care Sfîntul Grigorie răspunde în mod strălucit chiar cu citate din Sfînta Scriptură ⁴.

Vom trece la discursul V teologic, amintind că în primele patru cuvîntări teologice, autorul ne învață cum să facem o dizertație (discursul I) cînd, cum și cui trebuie vorbit, locul și persoana care vorbește (discursul II) ca apoi să ne documenteze dumnezeirea și deoființimea Fiului cu a Tatălui.

Prin cuvîntul V, există cele mai precise formulări cu privire la deoființimea ipostazelor dumnezeirii și cea mai precisă și sumară definiție a Sfîntei Treimi. Era natural, de altfel, fiindcă această cuvîntare este ultima și trebuia ca unul dintre punctele planului ei să cuprindă o recapitulare și o formulare sintetică a dogmei Sfîntei Treimi. Într-adevăr, pornind de la afirmația că pentru ortodocși, dumnezeirea Duhului este un fapt atît de limpede, încît chiar de aici, de la Iapal dumnezeirii Lui, va începe și cuvîntarea despre El. Sfîntul Grigorie definește Sfînta Treime drept lumina substanțială care este unică și în același timp Tată, Fiu și Duh ⁵. Sau cum spune el, definind scurta și simpla teologie a Treimii înțelegînd «pe Fiul lumină din lumina Tatălui în lumina Sfîntului Duh» ⁶, subliniind astfel că omousios arată o identitate substanțială absolută, ca apoi să dea definiția cea mai concisă și exactă a Sfîntei Treimi. «Cele trei sînt una prin Dumnezeirea lor. Iar Unimea trei prin proprietățile persoanei» ⁷. Dumnezeirea fiind neîmpărțită între împărțiți ⁸.

Așadar, Sfîntul Duh, nu poate fi scos din Sfînta Treime și tratat separat, ci numai vorbind și despre celelalte două persoane ale Sfîntei Treimi. Termeni ca de o ființă, dumnezeire, se atribuie și Fiului și Tatălui, numai termenul purcedere este specific Sfîntului Duh.

Purcederea Sfîntului Duh. — El nu trebuie considerat ca un accident ⁹, pentru că în diferite locuri din Sfînta Scriptură, vedem că el acționează ca o persoană distinctă, ca o substanță care subsistă în sine, nu în altul sau prin altul. Duhul nu poate fi nenăscut, fiindcă atunci ar fi două principii în dumnezeire și nici

3. L'Abbe A. Benoît, *Saint Gregoire de Nazianz, sa vie, ses oeuvres et son époque*, Marseille: 1876, p. 437.

4. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvîntări despre Dumnezeu*, trad. de Pr. Gh. T. Tilea și N. I. Barbu, Curtea de Argeș, 1947, Introducere, VII—VIII.

5. Idem, *op. cit.*, Cuvîntarea a V-a despre Dumnezeu, cap. III, p. 69.

6. *Ibidem.*, 7. *Ibidem*, cap. IX, p. 73.

8. *Ibidem*, cap. XIV, p. 76. 9. *Ibidem*, cap. V., p. 70.

nu poate fi născut, fiindcă atunci ar fi doi Fii și în același timp, doi frați. Sfântul Duh nu poate fi nici din Fiul, fiindcă atunci s-ar ajunge la o adevărată absurditate în Treime; ar exista în raport cu Tatăl un nepot, iar în raport cu Fiul un alt Fiul al lui Dumnezeu purces numai din Tatăl. El nu este nici intermediar între ne-născut și născut și nici ceva neutru. Cine afirmă că Duhul nu purcede numai de la Tatăl, acela inventează un al treilea Testament, prin care se surpă cuvântul Evangheliei lui Hristos, care spune «Duhul cel Sfânt care de la Tatăl purcede»¹⁰.

În ce privește natura purcederii Sfântului Duh, ca și natura nașterii Fiului, sînt lucruri pe care le știe numai Dumnezeu. La obiecția pnevmatomașilor că «este greu spiritului uman să conceapă purcederea diferind de naștere», sfântul răspunde «spune tu cum este menașterea Tatălui și eu îți voi explica natura nașterii Fiului și natura purcederii Duhului și vom fi loviți amîndoi de nebunie, din cauza scrupulării iscoditoare a tainelor lui Dumnezeu»¹¹. Și acestea cine să le spună? Cei care nu sînt în stare să vadă nici lucrurile din fața picioarelor lor, nici să numere nisipul mărilor, picăturile ploii și zilele veacului, necum să pătrundă adîncurile lui și să găsească explicațiile naturii așa de negrăite și care întrec puterea de înțelegere a minții. Tot ceea ce știm este că există în Divinitate trei relații, toate trei lipsite de imperfecțiune. Aceste relații constituie trei persoane diferite, care trebuie să poarte diferite numiri¹².

Deofințimea și Dumnezeirea Sfântului Duh. — «Noi însă cu atîta tărie ne încredem în dumnezeirea Duhului pe care-L adorăm, încît și teologia Duhului vom începe-o de aici. Era lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul care vine în lume, Tatăl. Era lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul ce vine în lume, Fiul. Era lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume, Celălalt Mîngietor. Era și era și era, dar Una era. Lumină și lumină și lumină, dar o singură lumină, un Dumnezeu»¹³.

Puțin mai departe. Sfântul Grigorie Teologul adaugă aceste cuvinte nu mai puțin remarcabile: «Dacă exista un timp cînd Tatăl nu exista, este pentru că Fiul nu exista; dacă era un timp cînd nu era Fiul, era un timp cînd nu era nici Sfântul Duh. Iar dacă unitatea exista la început, la fel și cele trei persoane»¹⁴.

Obiecțiunea pnevmatomașilor era că Duhul nu este nici Dumnezeu și nici de o ființă cu Tatăl și cu Fiul. Eroarea provenea între altele de acolo că ei luau din cele de jos imaginea celor de sus, adică introduceau în procesul generațiunii divine, procesul generațiunii umane. Totuși, pot fi de o ființă și ființe care-și au existența în mod deosebit între ele. Aici aduce un argument scripturistic. Adam nu a fost născut, fiindcă el era o plasmă a lui Dumnezeu. Eva a fost luată din el, deci o porțiune din plasma lui Adam, iar Set era născut din amîndoi. Plasma și porțiunea de plasmă și ființa născută, deși deosebite ca nume și proces genetic, sînt unul și același lucru, deci absolut de o ființă, fiindcă sînt oameni deopotrivă. Deci Tatăl și Fiul și Sfântul Duh, deși există deosebit, Ei sînt de o ființă¹⁵.

Deci, cu o singură Dumnezeire în trei persoane care-și au referința către Unime, căci nu este unul din cei trei mîi Dumnezeu, iar altul mîi puțin Dum-

10. *Ibidem*, cap. VIII, p. 72.

11. *Ibidem*.

12. *Ibidem*, cap. XI, p. 71.

13. *Ibidem*, cap. III, p. 79.

14. *Ibidem*, cap. IV, p. 69.

15. *Ibidem*, cap. XI, p. 71.

nezeu și nici unul un Dumnezeu mai întâi și altul un Dumnezeu mai pe urmă, nici nu se desparte prin ființă, nici nu se împarte prin putere și nici nu există ceva acolo din cele câte sînt proprii lucrurilor care se pot împărți, ci dacă trebuie s-o spunem într-un cuvînt, Dumnezeuire este neîmpărțită între împărțiți și ca în trei sori uniți între Ei, o singură amestecare a luminilor. Așadar, cînd privim către Dumnezeuire și către cauza primă și către Unime, unul este lucrul care mi se înfățișează ; cînd însă privim la cele în care este Dumnezeuire și care își are de aici ființa, din cauza primă, mai presus de timpuri și deopotrivă de slăvire, atunci trei sînt cele pe care le adorăm¹⁶ anume adorăm ca Dumnezeu pe Tatăl, ca Dumnezeu pe Fiul, ca Dumnezeu pe Sfîntul Duh, trei proprietăți, o singură Dumnezeuire, neîmpărțită în slavă și în cinste și în ființă și în împărăție¹⁷.

Totuși Pnevmatologii nu se dau biruiți și recurg la un sprijin istoric scripturistic, anume : cine din cei de demult sau din cei recentți s-a închinat Duhului ? Și că Tatăl este Dumnezeu, dacă Fiul este Dumnezeu, dacă Sfîntul Duh este Dumnezeu, atunci nu sînt trei Dumnezei ? Sfîntul Grigorie răspunde că și ei cred în doi Dumnezei, Tatăl și Fiul. Iar pentru a fi mai complet, el zice : Dumnezeuirea după credința noastră este neîmpărțită între împărțiți. Cum că Sfîntul Duh trebuie adorat, atunci Sfîntul Grigorie întrebă : «Cum de mă îndumnezeiește El prin botez ? Iar dacă trebuie adorat, cum de nu este El Dumnezeu ? Unul este legat de anul, lanțul cu adevărat de aur și mîntuitor. De la Duhul avem nașterea din nou ; de la nașterea din nou avem reinnoirea, iar de la reinnoire avem cunoștința vredniciei celui ce ne-a reinnoit¹⁸.

De exemplu, Sfînta Scriptură zice : Dumnezeu doarme, se minie, merge, etc., lucruri care sînt însușiri ale ființelor corporale. Pot fi spuse aceste lucruri despre ființa dumnezeiască ? Negreșit că nu. Și totuși deși nu sînt, spune că sînt. Termenii nenăscut, fără de început, nemuritor, nu sînt spuși în Sfînta Scriptură și totuși sînt în locuri care nu le formulează astfel. Alte lucruri sînt și se spun că sînt astfel : Dumnezeu, om, înger. Deci Sfîntul Duh există chiar dacă nu se spune.

Dumnezeu descoperind oamenilor adevărurile supranaturale a urmat o progresie continuă. Legea lui Moise a înlocuit idolatria apoi legea harului a înlocuit legea lui Moise. Aceste două au coexistat un timp pentru a face trecerea mai ușoară, apoi prima a fost suprimată¹⁹.

În Vechiul Testament se explică în mod clar divinitatea Tatălui și mai puțin cea a Fiului. Noul Testament învață foarte limpede divinitatea Fiului și mai puțin precis pe cea a Duhului. De ce ? Și răspunde marele ierarh : Este bine că a fost așa. Într-adevăr, spiritul omului fiind slab, n-ar fi putut suporta atîta lumină. A fost mai bine că divinitatea Sfîntului Duh n-a fost arătată limpede decît după învierea Mîntuitorului.

Dovezi scripturistice. — Dar îți va sosi acum și spuza de mărturii din care se va arăta celor care nu sînt întunecați cu totul la minte și nici streini de Duhul că Dumnezeuirea Duhului este și foarte scripturistică. Judecă deci astfel : Se naște Hristos, Duhul îi este premergător. Se botează Hristos, Duhul îi este mărturisitor. Săvîrșește minuni Hristos, Duhul îl întovărășește ; se înalță la cer Hristos, Duhul

16. *Ibidem*, cap. XIV, p. 76—77.

18. *Ibidem*, cap. XXVIII, p. 85.

17. *Ibidem*, cap. XXVIII, p. 84—85.

19. *Ibidem*, cap. XXV, p. 82—83.

ii este urmaș ; căci ce lucru mare și propriu lui Dumnezeu nu poate El să facă ?²⁰. El este numit Duh al lui Dumnezeu, Duh al lui Hristos, mintea lui Hristos, Duh al Domnului, Domnul Însuși, Duh al înfierii, al adevărului, al libertății, Duh al înțelepciunii, al înțelegerii, al sfatului, al puterii, al cunoașterii, al cucerniciei, al temerii de Dumnezeu, căci și este făcător al acestor toate, umplindu-le pe toate cu ființa lui, pe toate ținându-le, umplind lumea după ființă, neîncăput în lume după putere, bun, drept, călăuzitor, sfântind prin natura lui, nu prin autoritatea altuia, măsurînd nu măsurat, împărțitor nu părtaș, umplînd, nu umplut, ținînd nu ținut, slăvit, împreună-numărat, deget al lui Dumnezeu, foc. ca Dumnezeu spre arătarea deoființimei cred eu ; Duh care reclădește pe om prin botez, Duh care cunoaște toate, care învață, care suflă unde vrea și cît vrea, care călăuzește ; care vorbește, care mină, care separă, care se aprinde de minie ; descoperitor, luminător, dătător de viață, însăși lumina și viața chiar, îndumnezeitor, desăvîrșitor, încît să premeangă botezului și să fie cerut după botez, care lucrează cele cîte lucrează Dumnezeu, care este împărțit în limbi ca de foc, care împarte harismele, care face apostoli, profeți, evangheliști, păstori și învățători, cugetător în multe chipuri și lucrări, și lămuritor al tuturor și clar neîntinat, neîmpiedicat, cu alte cuvinte foarte înțelept și în multe chipuri și lucrări și lămuritor al tuturor și limpezitor și liber, de sine dispunător și neschimbător, atotputernic, a toate știutor, prin toate duhurile cugetătoare pătrunzător, duhuri curate precum și prin trupurile profetice și apostolice, în același timp și nu în aceleași locuri prin care fapt se arată că El este nemărginit²¹.

În încheiere, Sfîntul Grigorie de Nazianz, pentru a arăta trinitatea persoanelor și totuși o singură ființă, se servește de asemănări imperfecte, dar care pot demonstra cu prisosință aceasta și zice : «Am cugetat la un ochi de apă, la un izvor și la un rîu, căci au mai cugetat așa și alții, la gîndul dacă nu cumva unuia să-i fie compărat Tatăl, altuia Fiul, iar altuia Sfîntul Duh. Căci acestea nu sînt despărțite nici de timp și nici nu se separă violent între ele, în ce privește continuitatea, chiar dacă într-un fel sînt tăiate de trei proprietăți. Dar m-am temut întîi să nu fie admisă vreo curgere fără de oprire a Dumnezeirii și al doilea ca nu cumva din pricina acestei asemănări să fie introdusă numărului unimea. Căci ochiul apei și izvorul și rîul sînt una la număr, cu toate că au înfățișări deosebite²².

Iarăși am cugetat la soare și la raza lui și la lumina. Dar și aici este o temere. Întîi ca nu cumva să fie cugetată vreo compunere a naturii necompuse, cum este cea a soarelui și a celor din soare și al doilea, ca nu cumva să atribuim ființa în sine Tatălui, iar pe celelalte persoane să nu le socotim ca existente de sine și să le facem drept niște puteri ale lui Dumnezeu, existînd ele în El, nu ca de sine stătătoare. Fiindcă nici raza, nici lumina nu sînt un alt soare și niște scurgeri sau revărsări de soare și calități substanțiale ale soarelui. Am auzit însă de cineva care descria și o socotință de felul acesta : că o orbitoare lumină de soare, strălucind pe un zid și tremurînd din toate părțile, din pricina unei mișcări de ape, pe care luînd-o cu sine raza de soare, cu ajutorul aerului de la mijloc, apoi risipind-o pe suprafața corpului tare, s-a făcut o stranie vibrație. Căci se agită în

20. L'abbe A. Bencit, *Saint Gregoire de Nazianz, Discurs V Teol.* p. 433.

21. Pr. Gh. T. Tilea și N. I. Barbu, *trad. cit.*, cap. XXIX, p. 85-86.

22. *Ibidem*, cap. XXXI, p. 87.

culte și dese mișcări, o mișcare nefiind mai mult decât multe mișcări, nici mai multe mișcări mai mult decât una din pricina iuțelii adunării și risipirii, ca, raza fugind mai înainte de a fi reținută de privire²³.

Decît Dumnezeu însă, nu este mai vechi ca să fie ceva care să-L fi mișcat, căci El este cauza tuturor, iar o cauză mai veche decît El nu are. Și al doilea, fiindcă ar fi și aici o bănuială de : compunere, de revărsare, de natură fără stare și temeinicie, dintre care lucruri, nimic nu trebuie cugetat despre Dumnezeu. Și în general nu este nimic care să-mi statornicească mîntea cînd contemplez în exemple lucrul închipuit, afară numai dacă cineva, dacă ar lua ceva din imaginea închipuită, sub înfrurirea judecății sănătoase ar arunca restul. În sfîrșit, deci mi s-a părut că este lucrul cel mai bun de făcut pe de o parte să las în pace închipuirile și umbrele, ca înșelătoare și de cele mai multe ori îndepărtate de adevăr, iar pe de alta, lăsîndu-mă condus de cugetarea mai evlavioasă, întemeindu-mă pe cuvînt puține, folosîndu-mă drept conducător de Duhul, strălucirea pe care am primit-o de aici, pe aceasta păstrînd-o pînă la sfîrșitul vieții ca pe o tovarășă oredincioasă și în legătură cu mine, să trec străbătînd prin mijloc veacul acesta și să conving și pe alții, după puterea mea, să se închine Tatălui și Fiului și Duhului Sfînt, unicei Dumnezeiri și Puteri că Lui se cuvine toată slava, cîntea, puterea în vecii vecilor, Amin»²⁴.

Concluzii .

1. Întreg discursul V al Sfîntului Grigorie de Nazianz este un tratat dogmatic despre Sfîntul Duh.
2. Aici ni se dă precizarea formulelor deoființei ipostazelor dumnezeiești.
3. Ni se dă cea mai precisă și sumară definiție a Sfîntei Treimi. Fiul este lumină din lumina Tatălui în lumina Sfîntului Duh și cele trei sînt una prin Dumnezeirea lor, iar Unimea trei prin proprietățile persoanelor.
4. Nu se poate cuprinde cu mîntea ce fel sînt nașterea din veci din Tatăl și purcederea Sfîntului Duh numai din Tatăl.
5. În Sfînta Treime sînt trei relații, care constituie trei persoane diferite și trebuie să poarte diferite numiri.
6. Sfîntul Duh este Dumnezeu Adevărat și de o ființă cu Tatăl și cu Fiul. Demonstrează aceasta prin Adam, Eva și Set.
7. Învățătura despre Sfîntul Duh a Sfîntului Grigorie de Nazianz este perfect ortodoxă.
8. Sfîntul Duh este sfințitorul, îndumnezeitorul.
9. Este un Dumnezeu scripturistic.

Pr. ILIE D. NEGOIȚA

23. *Ibidem*, cap. XXXII, p. 87.

24. *Ibidem*, cap. XXXIII, p. 87-88.

LEMNUL ÎN CONSTRUCȚIA ȘI ORNAMENTAREA BISERICILOR

Prelucrarea lemnului, a fost printre altele, o îndeletnicire principală a strămoșilor noștri, ilustrând «epoca lemnului» atât de sugestiv numită de V. Pîrvan în «Getica». Străvechile noastre construcții, mai ales în domeniul bisericilor și a obiectelor de cult, fără să fi fost o inspirație a momentului, se dovedesc a fi reprezentat plămădeala unui îndelungat proces istoric.

Uneltele de timplă descoperite în săpăturile arheologice de la Grădiștea Muncelului, Piatra Roșie etc., sau în săpăturile întâmplătoare, din diferite locuri, lămuresc că timplarii daci, la fel ca cei din Grecia veche, Egipt sau Mesopotamia, cunoșteau aproape toate uneltele, care au ajuns pînă în zilele noastre, inclusiv burghiul, rindeaua și strungul de lemn. Ei trebuie să fi posedat tehnologia lemnului la un grad înalt și în același timp să fi avut cunoștințe temeinice despre contracerea și umflarea lemnului. Este mai mult ca probabil că foloseau tehnica de curbare, cum și furniruirea în lemn de specie nobilă, după cum s-a putut constata dintr-un minunat furnir de merișor cu desen gravat găsit pe litoralul Mării Negre. Cunoșteau toate îmbunările folosite și astăzi ca șlituirea, cepuirea, îmbinarea în dinți, lambă și uluc, chiar și lambă aplicată, ramă cu tăblii etc. Dispuneau de diferite cleuri, cel mai folosit fiind cleiul de pește.

Astfel, construcțiile ca și obiectele, toate din lemn masiv de specii tari: tisă, stejar, frasin, nuc, pîn, etc., debitate sau ornamentate, au dăinuit prin caracterul lor intim, armonios și comod, asimilînd prin secolele al II-lea—al VI-lea, elementele romane și apoi elementele bizantine timpurii. Această stare a durat cu toate tulburările, timp de aproape patru secole prin migrările de popoare, după cum o dovedește cenușa și cărbunii din vetrele descoperite cu ocazia diferitelor săpături arheologice.

Prelucrarea lemnului pe teritoriul țării noastre a înnodat firul tradițiilor mai vechi în secolul al X-lea, cînd în ținutul de la Dunărea de Jos și la nord de Carpați, în Transilvania, sînt atestate de izvoare scrise și arheologice, cele dintîi manifestări ale artei feudale. Săpăturile arheologice de la *Sucidava* (gura Oltului) și mai ales de la *Dăbica* (30 km. Cluj), la așezarea lui *Gelu*, unul din primii «dux blacorum» a cărui cădere și moarte eroică lingă riul Căpuș, — a evocat-o *Coșbuc* atât de mișcător, — a scos la iveală pentru secolele al X-lea — al XI-lea un bogat

inventar, confirmând folosirea continuă a «vechilor unelte de tâmplărie din vremea dacilor.

Astfel, lemnul pădurilor, prelucrat în fel și chip și încă în unele de-a dreptul emoționante prin cioplire, crestare, traforare, pirogravare (Maramureș), adăugându-i-se peste culoarea nudă a fibrelor, limpezimea cerului, verdele reconfortant al frunzei, sau roșul macului înflorit, a rămas a confirma prin proporții armonioase și echilibrul volumelor, simțul artistic și excepționala tehnică de decorare la care evoluaseră meșterii anonimi.

Pe bună dreptate spune *Nicolae Iorga*: «pe vremea când era numai un popor de câteva sute de mii de oameni, fără alte legi decât datina, fără altă cîrmuire decât judele și voievodul, țărani ei însăși în mijlocul cîte unul ținut de țărani, erau numai biserici din lemn... și mai departe «In satul Șcheia din județul Vaslui se mai vede o biserică din lemn. Ea are ca orice biserică din acel timp, un ciubuc săpat care o înconjoară la mijloc, cadre de fereastră, podoabe de zîmți. A făcut-o, pentru ca să aibe unde asculta slujba, *Vasile Lupu*, domn al Moldovei adăpostit de groaza cazacilor în acel loc, care era pe atunci în 1650, un ochi de lumină. În mijlocul marelui codru al Capoteștilor. Dar străvechile biserici de lemn erau mult mai simple. Semănau, desigur, cu acelea care se mai văd prin părțile muntcașe ale României».

Asemenea biserici existau din primele secole ale erei noastre creștinismul introducîndu-se la noi foarte timpuriu, după cum atestă cercetările epigrafice ale lui V. Pirvan.

O biserică cu tradiție de vechime am întîlnit în localitatea *Comănești* din jud. Mehedinți.

Această biserică — după afirmarea unui strănepot al ciitorului — a fost construită prin jurul anului 1700 de către *Miloș Iuzbașă*. Tradiția asupra ei păstrată cu îndărătnicie în localitate, afirmă că a fost refăcută pe temelia alteia mai veche ruinată, ce ar fi fost durată din lemn de tisă, de către unul din *Basarabi*, cu mult anterior celor de la *Vodița* și *Tismana*. Un tetrapod, de asemenea confecționat din lemn de tisă, ce ar fi aparținut străvechii biserici, cunoscut din bătrîni și păstrat pînă prin 1920, cînd a fost dus în altă parte, era invocat în susținere.

Refaceri consecutive de biserici, pe locul altora mai vechi, nu sînt rarități, cel puțin în nord-vestul Olteniei, unde, — după cum afirmă *Nicolae Iorga*: «Viața veche cu toate formele și datinile ei rămăsese neschimbată pînă la începutul acestui veac». Important este faptul că ele au fost construite exclusiv din birne sau lemn ecarisat de tisă grosă de 15—25 cm.

Tisa, aflată la îndemînă și strîns legată de întreaga viață dacă, avea un lemn foarte durabil, care conținînd o substanță toxică nu se ataca de cari și dura cu secolele. Apoi, lemnul acestui arbore se preta foarte bine la sculptură datorită frumuseții nuanțelor lui și a regularității fibrelor, producînd deosebite efecte artistice. Însăși minăstirile *Vodița* și apoi *Tismana* au fost inițial construite din lemn de tisa (*Al. Ștefulescu, Tismana, București, 1909*).

După tradiții orale, păstrate asupra mai multor biserici ale căror ruine nu se mai puteau vedea pe la începutul secolului nostru, înregistrate parțial (*Dicționar geografic, jud. Mehedinți, 1896*), ca de exemplu: ruinele de la *Minăstirea Gutu* (24 km. Tr. Severin), a aceleia de la *Ogașul Minăstirei* (lîngă *Ilovăț*) de la *Pristolul*, de la *Bredina*, de la *Schela Cladovei* etc., toate au la origină cîte o bisericuță

din lemn de tisă. Fosta biserică de la Schela Cladovei ar fi printre cele mai vechi bisericile de pe teritoriul țării noastre și origina ei trebuie căutată prin ultimii ani ai ocupației romane. Ruinele de la Criva (răsărit de comuna Balta), ar corespunde alteia tot atât de vechi, dar din care n-au rămas decât unele morminte cu cruci de piatră, care atestă vechimea romanilor.

În jurul anului 1900, s-au făcut la Glogova (Mehedinți) săpături pentru aplanarea parcului culei pe o mare suprafață, urmată de plantare cu arbori exotici. Contemporanii, ca și mine, au putut vedea, la vreo 200 m. în fața actualei biserici, cum săpăturile, atingând pe alocuri pînă la 18 m. adîncime, au desființat ruinele unei fortificații considerată a fi datînd din secolul al IX-lea și constînd dintr-un val de pămînt, sprijinit interior de un gard de stîlpi groși de tisă înfipti vertical, de birne tot de tisă puse orizontal și dintr-un șanț de apărare adînc ce adăpostea mai multe incinte. Într-una din ele, s-au găsit urmele unei construcții cu temelia din bolovani inferiori și birne de tisă, neputrezită, avînd planul în formă de cruce. Profesorii de atunci I. Iorgulescu și Al. Ștefulescu, au identificat-o a fi fost temelia unei biserici de pe acea vreme, dar pe care arhitectul francez Peronne, care conducea lucrările, n-a cruțat-o de piere. Să fi fost oare biserica vreunuia din legendarii voievozi ai Jiului atestați doar de toponimie (I. Florescu, *Note Istorice din ținutul Voevozilor Jiului*, în «Viața Românească», mai—iunie, 1945, p. 50—55), dar reținută de tradiția orală păstrată din inimă și suflet care se știe că rareori înșală.

Folosirea lemnului de tisă a fost astfel generală și a durat pînă în primele secole ale mileniului nostru, cînd acest arbore rîndindu-se excesiv, n-a mai putut fi întrebuințat decît pentru decorări interioare. S-a folosit în locul ei stejarul, frasinul și bradul, dar acestea și mai ales ultimul, n-au fost durabile, cu toată tencuiala ce începuse a li se aplica.

O mare dezvoltare au luat-o concomitent crucile de cimitir, ca și troițele, așezate la răscruci de drumuri, amintind evenimente importante din viața satului. Și acestea constituînd la rîndul lor o strălucită manifestare a simțului artistic a diferiților meșteri anonimi prin modelări de forme și proporții echilibrate. Acestor meșteri anonimi li se datoresc «coloanele infinite» de pe vîrfurile cărora «pasărea măiastră» (adică sufletul mortului), își lua sborul în nemărginire, motiv reținut, de altfel și pe frontispiciul *Tetraevangelului* gravat de Nicodim (1404—1405). Acești meșteri au transformat de-a lungul anilor cimitirele oltene în adevărate galerii de artă, în care specialiștii și turiștii poposesc de foarte multe ori. Încrustate cu citate, lucrate în tehnica basoreliefului, înconjurare de diferite motive religioase, stîlpii și crucile se caracterizează prin prospețime de imaginație cu teme și stiluri mereu și mereu noi. Ele mărturisesc prin aceasta mai mult ca orice, pe lîngă ideea religioasă și istoria regiunii respective.

A doua jumătate a secolului al XV-lea și începutul celui următor este bine cunoscută și nu vom insista asupra lor deși reprezintă perioada de mare înflorire a artei prelucrării lemnului. Progresul economic, creșterea rolului orașelor și procesul de centralizare au favorizat crearea unor opere de mare ținută artistică. În această epocă apar bisericile din zid *Vodița, Tismana, Cozia, Cotmeana, Snagov* etc.

Ușile de la *Cotmeana* (Argeș), exemplare de sculptură în lemn de la începutul secolului al XV-lea cu motive de tradiție orientală, colorate cu roșu sau cu aur, armonios modelate, dau lucrării farmec și căldură, iar cele de stejar de la

paraclisul Snagov (1453) cu decorații fugitive și admirabile forme rotunjite, reflectă influența sculpturii apusene. «Domnița», detaliu de pe ușa sculptată în lemn de stejar, apare perfect omenească, o simțim parcă printre noi drept o întru-chipare a acelor timpuri!

Crucile sculptate în nuc (secolul al XVI-lea), aflate la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România (Govora), etc., cu nimic mai prejos celor mai celebre sculpturi apusene de același gen, sînt operele unor maeștri locali din centre minăstirești (cum ar fi Nichifor de la Neamț).

Sfeșnicele din lemn de tei și ulm, sculptat, stucat și policromat de la bisericile din Plăniceni sau Olănești (Oltenia) ca și alte opere de artă provenind de la Slatina, Neamț, Putna, sînt excepționale realizări ale genului.

Tîmpla Mitropoliei de la Trgoviște (1670) ca și aceea de la Mînăstirea Cotroceni din secolele al XVIII-lea—al XIX-lea reprezintă piese monumentale în lemn de tisă, stejar, nuc, pînă, adevărate bijuterii cu elemente de arhitectură și decorație a căror sursă trebuie căutată în renaștere cum sînt: colonetele, care încadrează nișele, motivul acantului, care se imbină cu capete de îngeri sau serafimi, rămîn sortite a vorbi veacurilor. În ornamentație domină elementele vegetale, care au luat locul celor geometrice. Pentru a dobîndi aspect mai fastuos opera de sculptură a fost colorată și aurită. Motivele aurite se detașează pe fonduri colorate în tonuri puternice de roșu și albastru.

Toate aceste ornamentări în lemn, de la cea mai modestă incizie florală de pe crucea din cimitir, pînă la monumentalele construcții de biserici în lemn, cum sînt cele din Maramureș cu avîntata arhitectură de gîndire, aparțin meșterului localnic, cîtor meștiut, meșteșugar prin instinct, care a lucrat din tată în fiu lemnul pădurilor și a reușit să facă din secure dalta celor mai reușite incizii florale, scriind în biserici dovada de necontestat a continuității românești chiar din primele zile ale răspîndirii creștinismului și constituind pentru noi izvoare de mîndrie, comori de știință și o neprețuită moștenire de frumusețe.

ION AL. FLORESCU

DATE NOI DESPRE VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ARHIMANDRITULUI JUSTIN ȘERBĂNESCU

Puțini sînt aceia care nu s-au dus să petreacă cîteva clipe de liniște sufletească, la Mînăstirea Cernica, ctitoria vornicului Cernica Știrbei și a soției sale Chiajna, ctitorie clădită pe la începutul veacului al XVII-lea. În această așezare duhovnicească din apropierea Bucureștilor, s-au adăpostit pe vremuri călugări cuvioși, oameni de carte și înzestrați cu dragoste de glia strămoșească. În această mînăstire, s-a stîns din viață, în urmă cu 27 de ani arhimandritul Justin Șerbănescu.

Arhimandritul Justin Șerbănescu, s-a născut în comuna Obileștii-Noi, din județul Ilfov, la 25 octombrie 1883.

După ce a terminat cursul primar, în satul natal, a urmat școala militară Bistrița, însă după ce a absolvit cursurile acestei școli, n-a îmbrățișat cariera de militar, ci împins de o pornire lăuntrică s-a îndreptat spre o trăire în duh, departe de zgomotul tumultuos al lumii. Dorind să afle cît mai mult despre această trăire spirituală, a pornit în căutarea ei, hotărît să facă călătorie la Sfîntul Munte, unde trăia o vestită colonie a monahismului.

La început se dusese cu gîndul de a rămîne acolo, dar după un timp, răscolit fiind de dragostea de țară, s-a întors pe meleagurile unde s-a născut și a crescut. Venind în țară și-a căutat locaș sufletec la Mînăstirea Cernica. Acolo, după curgera unui timp, supunîndu-se ascultării și regulilor călugărești, a îmbrăcat schima monahală. Cînd a început primul război mondial, acest modest călugăr a fost mobilizat, cu gradul de locotenent în rezervă, mai întii la regimentul 21 infanterie, apoi mutat la regimentul Feldioara. El, ca și alți preoți mobilizați, în timpul războiului, nu s-a mulțumit numai cu îndeplinirea obligațiilor sacerdotale, ci s-a ridicat la înălțimea adevăraților eroi. Eroismul acestor preoți n-a fost la întîmplare, sau din poruncă, ci din firea lor de oameni ridicați din brazda pămîntului, spunea Nicolae Iorga, obișnuiți de la început să împărtășească aceeași trudnică viață.

El «și-au făcut datoria de preoți și de cetățeni, stînd în tranșee, sub ploaia de gloanțe și șrapnele; au mers în primele rînduri ale frontului... și în caz de nevoie, cu riscul vieții, au luat chiar comanda trupelor, mergînd sub steagul regimentului, săvîrșind acte de vitejie, alături de bravii noștri ostași...».

Despre un asemenea slujitor al altarului, care în campania primului război mondial a luat comanda trupei, sub steagul regimentului și a dat dovadă de vitejie neîntrecută, mergînd la atac, cu crucea în mînă, înaintea trupelor, dau grai slovei

să ne zugrăvească iubirea de patrie și faptele eroice ale modestului călugăr Justin Șerbănescu, de la Mănăstirea Cernica. Era în ziua de 21 octombrie 1916, când se dădeau lupte grele între armatele române și cele nemțești. Justin Șerbănescu, în calitatea lui de confesor, cu gradul de locotenent, «văzînd că regimentul Feldioara a pierdut în lupte aproape toți ofițerii și că comandantul a căzut rănit pe muntele Clăbucetul Taurului, a luat comanda acestui corp și luptînd ca un erou. o zi și o noapte, a respins pe inamic pînă pe muntele Susai, oprindu-l de a ocupa Azuga.

În luptele de pe muntele Dihamului, a condus un batalion de dispensați, iar la 17 noiembrie 1916, fiind pentru a doua oară rănit, pe muntele Șoricaru, în timpul unui atac al Azugăi, a refuzat evacuarea pentru a nu se despărți de vitejii regimentului¹. Căzînd prizonier la nemți a reușit să fugă din lagărul de concentrare. al prizonierilor, cu gîndul să treacă frontul, să se ducă la camarazii săi de arme. în Moldova.

Căpitanul V. Gorsky, din regimentul 80 infanterie, fiind grav rănit pe frontul Oituzului, a fost lăsat în captivitate, în spitalul militar Nr. 107, din București : acolo a stat pînă la 2 noiembrie 1917, cînd împreună cu căpitanul Deculescu Nicolae și sublocotenentul Petre Lazăr, au hotărît să evadeze, să treacă frontul pe la Soveja și să ajungă în Moldova. Timp de 21 de zile au străbătut distanța București-Soveja.

În drumul pribegiei, spre Moldova, strecurîndu-se prin pădurile imense ale munților, ca să nu fie prinși de nemți, au dat de o colibă în jurul căreia cîțiva oameni simulau că taie niște lemne. Știînd de vorbă cu ei, spune căpitanul Gorsky în amintirile sale, «deodată apare din dosul colibeii, ca eșit din pămînt, un călugăr scund, scurt de tot, cu răsă suflecată la briu, încins cu o curea soldățească, cu cîte un sac de merinde pe fiecare șold, cu un băț lung în mîna dreaptă, iar barba căruntă îi atîrna pînă aproape de briu. Călugărul se opri în loc, aținti ochii săi, mici asupra mea, care arătau că voiau să-mi ghicească și gîndurile.

De o săptămînă nu mai văzurăm un alt chip de om afară de tovarășii mei. Văzînd atunci alte fapte omenești, pe care le-am crezut că ne vor fi de folos, m-am înveselit numaidecît și m-am apropiat de călugăr, spunîndu-i cu voie bună: sărut mîna, taică părinte ! Și i-am sărutat-o, scoțîndu-mi și căciula de pe cap. Soldatul care era cu mine a făcut și el la fel. Sfinția sa însă parcă era speriat, se uita nedumerit la noi și numaidecît ne-a răspuns cam răstit : bună seara. Dar cine sînteți și ce căutați voi pe aici ? După întrebarea care mi-a pus-o și mai cu seamă după îngrijorarea ce i se vedea pe față și i se auzise din glas, am înțeles că avea și el bănuiala ca nu cumva să fim străini și să le facem vreun rău. I-am răspuns îndată cu glas tărăgănat și vesel : taică părinte, suntem și noi oameni buni și ne ducem încolo... la munte, arătîndu-i Moldova. Cum, ce fel de vorbă e asta, la munte, începui din nou părintele. Eu vă întreb cine sunteți și ce căutați pe aici, iar dumneata îmi spui, în doi peri, că vă duceți la munte ? Cred părinte, îi răspunsei eu că dacă spun că ne ducem la munte se înțelege că suntem ostași. A ! sunteți soldați ? Din ce regiment, mă întrebă curios călugărul. Din ce regiment sunt nu pot să-ți spun înainte de a-mi spune și dumneata cine ești. Eu sînt călugăr de la Mănăstirea Soveja, răspunse el repede. Cum eu știam că la Soveja nu este nici o mînăstire îi spusei : te rog spune-mi adevărul.

1. *Monitorul Oficial*, nr. 96, 21 iulie/3 august, 1918.

Bre, dar tare învățat mai ești dumneata. Nu cumva știi și cind este toaca în cer, mă întrebă el serios. Toaca în cer n-oi ști-o cind este, doar atita lucru știu și eu că la Soveja nu este nici o minăstire. Părintele fierbea de nerăbdare să știe cine eram și numaidecît ne-a rugat să intrăm în colibă. Cum, mai aveam doi camarazi, în pădure, i-am răspuns că nu sîntem numai doi, ci patru. Spunîndu-mi să chem și pe ceilalți am spus soldatului să-i aducă, iar eu am intrat în colibă, unde părintele nemaiputîndu-se stăpîni de nerăbdare, mi-a spus tremurînd : Domnule, te rog, nu mă mai chinui și spune-mi cine ești. Eu, i-am răspuns domol : sunt căpitanul Gorsky, din regimentul 80 infanterie, am fost rănit. am stat prin spitale în București și făcîndu-mă bine, mă duc pe front.

Părintele nevoiînd să mă creadă, m-a întrebat : unde era cazarma regimentului, ce comandant am avut, ce ofițeri au mai fost cu mine și ce alți ofițeri mai cunosc, de prin București. Cînd i-am spus că cunosc foarte mulți și mai ales pe cei din regimentele de infanterie: 6, 21, 46, 61 și de la vînători, m-a întrebat repede ce ofițeri am cunoscut din regimentul 21 infanterie. I-am răspuns începînd de la comandant : colonel Berindei, maior Verescu, căpitan Antoniu, locotenent Solomonescu și mulți alții pe care acum nu mi-i mai aduc aminte.

Călugărul se lumina din ce în ce mai mult ; veselia și bucuria i se vedea pe față și în ochi și deodată întinzînd brațele spre mine, se repezi, mă îmbrățișă, sărutîndu-mă pe frunte, pe cînd eu stam inlemnit în brațele lui. Deodată el mă lăsă, scoase potcapul de pe cap și întorcîndu-se cu fața spre răsărit. îl auzii : Mulțumescu-Ți, Ție, Doamne, că mi-ai dat să mai văd o dată ofițer român ! Făcîndu-și cruce de mai multe ori mă rugă să stau jos și să vorbim. Voiam însă să știu și eu cu cine-aveam de-a face, lucru pe care l-am rugat imediat, spunîndu-i : Părintele au ți-am spus cine sînt și te-ai convins de adevăr. Te rog, spune-mi și dumneata, cine ești ? Și el începu cu glasul schimbat, blînd, parcă ar fi cetit dintr-o carte : sînt călugărul Justin Șerbănescu, de la Mînăstirea Cernica. La începutul războiului am fost preotul regimentului 21 infanterie. în luptele de la Predeal am căzut prizonier și nemții ducîndu-mă la Brașov au aflat că eu în timpul luptelor am comandat soldații în foc, avînd crucea într-o mînă iar Evanghelia în cealaltă și atunci m-au condamnat la moarte. Cu vreo cîteva zile, de termenul împușcării, am putut fugi din închisoare și m-am îndreptat spre front, spre Moldova. Așa am ajuns aici în luna august și aștept de atunci că doară bunul Dumnezeu va ajuta pe ai noștrii să respingă pe nemți, la vale și așa voi rămîne în spatele frontului românesc și atunci voi putea trece în Moldova.

Astfel, călugărul mi-a povestit în cîteva cuvinte, trecutul său și împrejurările care l-au adus în pădurea aceea. De abia își terminase vorbele, cînd intrară în bordei și ceilalți trei compatrioți. ai mei, urmați de cei trei soldați ai călugărului. Ai mei i-au spus cuvinte de bună găsire și i-au sărutat mîna. Părintele i-a binecuvîntat, apoi numaidecît i-a și întrebat, cu aceeași voce apăsată cum m-a întrebat și pe mine, cine sînt ei, de unde vin și încotro se duc. Ai mei nu știau ce să răspundă, căci nu știau cine-i călugărul și nici ce-i spusese eu. Mie îmi venia să rîd și i-am scos repede din încurcătură, zicînd lui Deculescu : spune adevărul, frate Nicolae, sfinția sa este de al nostru. Atunci ei s-au prezentat pe rînd : căpitan Deculescu și sublocotenent Petre Lazăr.

Părintele era aproape amețit de bucurie, făcând cunoștință cu noii musafiri și nu-i venea să creadă, căci a întrebat pe fiecare în parte, din ce regiment este, cum de a căzut prizonier în sfârșit un interogatoriu întreg. Când s-a convins călugărul că sîntem ofițeri a început să-și frece mîinile de bucurie și a dat ordin soldaților săi să ne pregătească de ale mîncării. Puteți să vă închipuiți și bucuria noastră cînd am văzut că am dat peste oameni de ai noștri, camarazi care aveau culcușul lor, căldură, mîncare, odihnă și pe care i-am găsit atunci cînd aveam și noi nevoie, mai mult ca oricînd de aceste bunătăți.

Călugărul ne-a rugat să ne dezbrăcăm, iar soldaților le-a spus să pună de mămăligă și de borș de bureți. În fața focului din vatră ne-am așezat noi, cei trei, ca să ne încălzim pînă ce a fiert apa de mămăligă, iar cînd a pus mălaiul să-l mestece, neavînd loc în colibă ne-am cocoțat pe paturi. Borșul de bureți, cu un pumn de fasole și mirodenii răsplineau în colibă un miros care ne mărea și mai mult pofta de mîncare. Ne uitam cu jînd și cu părere de rău la strachinuță, vîzînd-o cit era de mică, față de foamea pe care o aveam. Ne-am așezat la masă, la două rînduri, căci părintele avea numai două linguri și un bidid tot pentru atîtea guri. Am mîncat la început noi trei, cu taica călugărul, care ca om al bisericii, mai întîi ne-a binecuvîntat mîncarea. Ce bine ar fi fost dacă ar fi avut și puterea de a face ca borșul din strachină să nu se fi terminat așa repede. Deși lingurile nu erau mari, repede tot am văzut fundul strachinii și ne miram cum de s-a terminat porția cînd noi de-abia gustasem.

Părintele Justin ne-a mai pus în strachină niște zeamă lungă, crezînd că ne va sătura pe noi, flămînzi de atîtea zile. A doua zi fiind duminică, ne-a îndemnat să facem slujbă bisericească. Ne-am spălat repede și pe la 9 și jumătate am avut plăcerea și bucuria să auzim Sfînta Liturghie. Părintele avea tot ce-i trebuia. Evanghelia cu care a slujit avea împlîntată în scoarță o bucată de schijă, pe care o lăsase acolo drept mărturie din vîltoarea luptelor. Cu toții am ascultat slujba și la sfîrșitul ei am simțit o ușurare sufletească și trupească...»².

La sfîrșitul Liturghiei ne-am împărțășit cu toții, apoi am început pregătirea pentru a porni la drum, spre mult doritele meleaguri moldovene, luînd cu noi și pe călugăr. Dar, după un drum lung și obositor «bietul nostru călugăr», spune căpitanul Gorsky în amintirile sale, nu mai putea merge. De-abia țînîndu-se pe picioare; l-au luat doi soldați de sub braț și așa de-abia mai mergea, împleticindu-i-se picioarele și șoptînd: «nu mai pot, nu mai pot». Părintele Justin căzu jos la picioarele unui copac, abia putînd șopti: «nu mai pot». Vîzîndu-l fără puteri ne-am cutremurat cu toții. Am început a ruga pe călugărul nostru să-și adune toate puterile și să mergem mai departe. Sfinția sa nu voi cu nici un chip să se mai scoale... căci mai departe nu mai putea merge.

Cînd am văzut că rugămint_ile noastre erau de prisos, i-am spus că ne pare rău că nu mai voiește să facă o ultimă sfortare și luîndu-ne rămas-bun, de la el, ne-am adresat soldaților: soldați după noi, dar ei nu ne-au dat nici un răspuns. Le-am spus atunci încă o dată să pornim căci altfel nemții ne prind pe toți. Soldații nici nu se sinchiseau. Mi-au răspuns nepăsători: «dacă nu merge taica părintele nu mergem nici noi». Căpitanul Gorsky îl mai îndemnă încă o dată pe acest călugăr, spunîndu-i: «Hai părinte! te rog scoală și de nu vei mai putea te vom duce noi în spate. Vrem să trecem cu toții în Moldova. Dar călugărul răspunse:

2. Căpitanul V. Gorsky, *Priveag în țara mea*, București, f. a., p. 118-126; 170.

«nu mai pot, duceți-vă singuri. Dumnezeu să vă ajute!» Acesta a fost răspunsul său cu vocea aproape stinsă, iar căpitanul Gorsky, după multe peripeții, împreună cu camarazii săi, a trecut linia frontului și au ajuns în Moldova. Prin luna martie, 1918 Justin Șerbănescu a ajuns la Iași, trecînd și el, ca și ceilalți, linia frontului.

După patru ani de pribegie, el se întoarce la modesta sa chilie, din Mînăstirea Cernica, purtînd pe pieptul său «Ordinul Mihai Viteazul» clasa III-a și «Ordinul Coroana României», în gradul de Comandor, avînd în memoria sa amintirea soldaților din regimentul 21 infanterie, cu care a urcat creasta Carpaților și a dat piept cu armatele dușmane. Aceleași amintiri îl răscoleau și despre soldații din Divizia II-a de vînători. Conducerea superioară a Bisericii noastre l-a cinstit cu rangul de arhimandrit.

După întoarcerea sa, în mînăstire, în afară de îndatoririle călugărești și cele de conducător al mînăstirii în anii 1922 și 1925 s-a mai îndeletnicit și cu vechea tradiție mînăstirească, ca și alți călugări, de a face însemnări despre evenimente importante, din țară, și amintiri din timpul eroicelor lupte de pe front...³. Pentru a-și manifesta dragostea de țară, după terminarea războiului, a scris două modeste lucrări, cu titlul: «*Intr-o tranșee*», schițe patriotice de pe cîmpul de luptă — Mărășești — și «*Tudorel și Tudorița*», piesă populară cu subiect ostășesc, din războiul din 1916. Prima a fost tipărită în anul 1925, iar a doua în anul 1938. În prefața lucrării «*Intr-o tranșee*», arhimandritul Justin Șerbănescu scria: «închin cu multă evlavie și adîncă pietate această modestă lucrare ostașilor eroi din scumpul meu regiment...».

Cît timp a trăit, după război, în viața de mînăstire, a continuat să fie confesorul regimentului 21 infanterie, rînduind acolo premii de încurajare pentru gradele inferioare, care se distingeau la trageri, în școli, precum și în alte îndeletniciri. Din agoniseala pensiei sale, în mînăstire, a construit o casă, sistem vilă, împreună cu tot mobilierul, pe care după moartea sa a lăsat-o spre folosință tot mînăstirii. Cine își îndreaptă astăzi pașii, către Mînăstirea Cernica, restaurată în mari proporții de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, ca să se închine Sfîntului Calinic și va poposi, cîteva clipe, și prin cimitirul mînăstirii, va putea citi acolo, frumoasele cuvinte, dăltuite pe crucea arhimandritului Justin Șerbănescu care menționează că a luat parte în campania 1916—1918 ca confesor militar și s-a distins în luptele de la Făgăraș, Porumbacu, Predeal și Azuga. Noi ne aducem aminte de acest modest călugăr care a făcut cinste Mînăstirii Cernica și neamului nostru. De aceea am căutat să dăm cîteva date, multora necunoscute, despre viața și activitatea lui.

Înaltul patriotism al acestor slujitori ai Bisericii noastre dovedit alături de vitejii noștri ostași și nemărginita lor dragoste de țară ne-a îndemnat să scriem aceste rînduri.

Diac. GEORGE DINCA

3. Mitropolit Atanasie Mironescu, *Istoria Mînăstirii Cernica*, Mînăstirea Cernica, 1930, p. 247.

D O C U M E N T A R E

DATE NOI DESPRE FERICITUL ÎNTRU POMENIRE, MARELE IERARH DOSITEI FILITTI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI 1793—1810

De cînd e lumea — omul a trebuit să lupte în viață, pentru a-și menține existența.

În lupta aceasta pentru existență, arma lui cea mai de preț i-a fost mîntea. Dar mîntea aceasta treptat, treptat a trebuit să-i fie luminată, luminată prin învățatură: la început prin învățatură din ceea ce a văzut și a auzit, de la cei mai cu experiență.

Cu cît mîntea i-a fost mai luminată, cu atît lupta i-a fost mai ușoară. Iar cînd lumina mîntii a putut să-i fie dobîndită prin carte, cea mai bună armă a omului i-a fost învățătura de carte.

Azi, de cum face omulețul ochi, i se pune la îndemînă lumina cărții. Nici-odată n-a fost la noi în țară, cartea, mai la îndemîna omului ca azi.

Dar mai înainte vreme, cartea se învăța cu greu, căci omul nici n-avea unde s-o găsească, și nici n-avea cu ce să și-o procure.

De aceea, mari au fost faptele aceloră — care pe vremuri — au ajutat tineretul să învețe carte.

Unul din aceia, care au săvîrșit asemenea fapte mari, a fost Mitropolitul Dositei Filitti. El însuși om învățat, și cu mîntea luminată, vorbind limbile română, greacă, franceză și rusă, a putut să prețuiască binefacerile științei de carte.

În timpul vieții sale, a ajutat pe mulți.

Dar pentru ca firul acestor binefaceri să nu se întrerupă prin moartea sa, a lăsat economiile sale, în mîinile urmașilor săi, cu menirea de a ajuta mai departe pe cei dornici de învățatură. În vederea aceasta a întocmit el prin testament: «Așezămîntul Cultural» care-i poartă numele.

Am credința că Mitropolitul Nifon, care a venit cu cîțiva ani mai tîrziu la cîrma Bisericii Române, s-a inspirat de la mitropolitul Dositei, cînd a făcut Așezămîntul său cultural, înființînd seminarul ce i-a purtat numele și care a dat țării o mulțime de elemente de valoare atît în ce privește cultura bisericească cît și laică în România și cred aceasta, mai ales pentru că Nifon, încă pe cînd era ajutor de mitropolit la 1850 și următorii a fost unul din episcopii Așezămîntului Dositei Filitti, iar un alt așezămînt cultural în genul acesta, al vreunui alt mitropolit, anterior lui Dositei Filitti, n-am aflat.

Și aș mai putea spune că această inițiativă de culturalizare a mitropolitului Dositei, se încadrează în curentul cultural de la începutul secolului al XIX-lea în țara noastră, reprezentat prin Gheorghe Lazăr cu școala sa, în orice caz a lucrat paralel și cu acel curent latinist, reprezentat prin Gheorghe Șincai, Petru Maior și Samuil Micu; — cu deosebirea că acolo în Transilvania, se ducea lupta pentru apărarea și menținerea românismului apăsător de stăpînirea habsburgică.

Deci, fapta mitropolitului Dositei, venit dintr-un centru cultural și pătruns de însemnătatea științei de carte, privită sub aspectul celor spuse mai sus, capătă o importanță mult mai mare, fiind nu numai ajutorul unor tineri dornici de învățatură, ci și deschizătorul unui drum de culturalizare generală în țara noastră.

Insoțit de cultură, curentul acesta a putut să răzbată mai ușor și să se impună, avînd în avantajul său și curentul de democrație, răspîndit prin Revoluția Franceză din 1789. În orice caz, se poate considera că mitropolitul Dositei, la timpul său, a colaborat la concursul de împrejurări care a favorizat curentul de culturalizare și de deșteptare națională și sentimentul de democrație, cele două elemente care au stat la baza ridicării Statului nostru.

Personalitatea înaltului Ierarh¹. — Dimitrie Filitti, viitorul Mitropolit al Ungrovlahiei, cu numele Dositei, s-a născut la 1734 în comuna Podgoriana Epirului, nu departe de Ianina, unde se afla o înaltă școală a elenismului.

El a murit la Brașov, în anul 1826 decembrie 14, așa că a trăit 92 ani.

Tatăl său se numea Cristea, un grec cult, din părinți originari din insulele Ionice, supuse Venetiei, și anume Itaca. Iar mama sa era născută din familia Curt sau Curti, și era de origine după unii albaneză, după alții română: în fine alții spun: «albano-vlahă». Ea murind din facere, el fu crescut de sora mai mare, Haida, ceea ce l-a determinat să-i poarte toată viața un respect deosebit și să o iubească ca pe o mamă; iar mai tirziu, după ce el a ajuns mitropolit, i-a autorizat pe fiii acesteia, nepoții săi, să-i poarte numele.

După unii, se spune, că el ar fi venit de mic în Țara Românească și ar fi învățat la școala domnească de la Sfîntul Sava. Mai tirziu s-ar fi înapoiat la Ianina.

Dimitrie Filitti, s-a călugărit primind numele Dositei, la Mînăstirea «Sotiriu» (Mîntuitorului) de unde a trecut la mînăstirea profetului Ilie, din Zița. Aici își continuă studiile într-un mediu cu tradiții de pietate și cultură.

Nu se știe precis cînd anume a venit monahul Dositei Filitti la București, spre a intra în Mînăstirea Sfîntul Ioan cel Mare, metoh al Mînăstirii Profetul Ilie, de la Zița. Dar la 11 iunie 1764, el semnează ca arhimandrit și egumen al acestei mînăstiri². El cîrmuiește această mînăstire 23 ani, timp în care face multe călătorii de studii și chiar pentru interesele țării. De aceea, mitropolitul Grigorie II, un învățat chiriarh, care-l ia pe Dositei pe lîngă el, avîndu-l timp de 11 ani director al Mitropoliei Ungrovlahiei, scrie mai tirziu în prefața Triodului de la 1799: «după ce ai încongiurat multe locuri, ai văzut multe orașe, multe ciudeșii, multe măestrii, atît politicești cît și monahicești, ai avut întîmpinare cu înalte persoane și vestite obraze, și te-ai vînturat în priveliștea acestei lumi, precum se vîntură grîul în arie» etc.

La 15 octombrie 1787 el este ales Episcop al Buzăului.

La 11 octombrie 1793 este ales mitropolit al Ungrovlahiei în locul vacant

OPERA SA

Timp de 6 ani, cît a păstorit la Buzău, Dositei Filitti a făcut biserica numită la «Viii episcopiei», case de locuit pe lîngă ea, a refăcut chiliile de la episcopie și a reparat multe metoace. A înființat Condiția episcopiei în care s-au transcriis — și astfel s-au ferit de pierire — hrisoavele și documentele acelei eparhii. El s-a ocupat și de școala din Buzău, unde între alții a funcționat ca dascăl și Naum Rîmniceanu. În scurt, s-a arătat ca un bun și înțelept păstor duhovnicesc.

1. Bibl. Acad. Bisericii Socialiste România, II, 23101. I. C. Filitti, «Așezămîntul Cultural al mitropolitului, de la înființare pînă la acea dată — 1827—1910, București, 1910. «Convorbiri Literare», Mai—August 1927. Articol publicat de G. T. Kirileanu, *Mitropolitul Dositei Filitti, 1734—1826 și așezămîntul său pentru burse de studii 1827—1837*, în «Convorbiri Literare», 1927, mai-august, București, — cu prilejul parastasului oficial la Patriarhie în Decembrie 1926, pentru 100 ani de la moartea mitropolitului Dositei Filitti, la care preotul N. M. Popescu, profesor universitar și membru al Academiei a rostit o documentată și avîntată cuvîntare, punînd în evidență personalitatea și opera eminentului prelat.

2. Mînăstirea Sfîntul Ioan cel Mare din București era pe locul unde se află azi clădirea Casei de Depuneri din Calca Victoriei — (cf.) G. Ionescu-Gion, (*Istoria Bucureștilor*).

Venind mitropolit, a propus și s-a înființat în același an, și episcopia de Argeș; cu acest prilej mitropolitul Dositei a mai obținut de la Patriarhia din Constantinopol, ca episcopii Sevestei⁹, să fie puși în dependență de Mitropolia Ungrovlahiei, ca vicari ai ei.

Iniția lui măsură administrativă ca mitropolit a fost să reducă la jumătate ploconul Cîrjei, acel bir ce apăsa greu asupra preoților și respectiv asupra poporului. A oprit apoi hirotoniile peste Dunăre, mai ales la Vidin; totodată a redus taxele mari de hirotonie, și a intervenit cu deosebită tărie împotriva ispravnicilor și slujbaşilor care jecmăneau pe candidați, care în mod natural trebuiau să fie șterși din listele de birnici. — Dar a rinduit ca viitorii preoți, înainte de hirotonie să facă școală la Mitropolie o jumătate de an; iar la 1797 merse mai departe; deschise o școală pentru preoți în Mînăstirea tuturor sfinților, azi biserica Antim. Acest act este de o deosebită importanță, pentru că pune temelgia viitoarelor seminarii preoțești, și afirmă principiul că *învățătura de carte este una din condițiile ce se cer candidaților la preoție*.

Școala de preoți înființată de Dositei, a fost în mic, al doilea seminar ca vechime după cel de la Blaj, iar principiul afirmat de Dositei Filitti, a fost aplicat apoi în Moldova în împrejurări mai prielnice de durată și dezvoltare, de către Mitropolitul Veniamin Costache.

El căuta să stăvilească abuzurile egumenilor greci de la mînăstirile închinete, din Țara Românească, și au fost puși la control în privința averilor. Exarhii locurilor sfinte, au fost opriți de a lucra în țara noastră, fără încuviințarea mitropolitului. S-a hotărît că la locurile sfinte, nu se vor putea trimite decît prisoasele rămase după împlinirea nevoilor mînăstirilor închinete. În sfîrșit chiar închinările au fost oprite pentru viitor. Toate acestea sînt cuprinse în hrisoave, la 1798 date de Vodă Hangerli, asupra anaforaletor prezentate de mitropolitul Dositei Filitti. Dușman al relei chivernisirii a averii mînăstirilor, el înlătură din egumenia de la Dealul, pe arhimandritul Nichifor, deși grec, și-l înlocuiește la 1797 cu ecleziarhul Mitropoliei, românul Dionisie Lupu, viitor mitropolit, motivînd că acesta este și «fecior de pămîntean». Cînd la 1794 foamea bîntuie în Țara Românească, mitropolitul Dositei semnează în fruntea sftinacilor, cerînd ca răspunsul Domnitorului să arate, că nu se poate trimite «zahareau» cerută de Inalta Poartă.

Mai tîrziu, la 1802, trupele lui Pasvan-Oglu, intră în Țara Românească după jaf. Domnitorul Mihail Suțu, slab, părăsește scaunul. Mitropolitul, episcopii și parte din boieri, se refugiază și ei la Brașov, trimițînd de acolo diferite proteste și cerînd apărarea țării la care, Poarta însărcinează pe Alexandru Suțu, domnul Moldovei și cu ocîrmuirea Țării Românești. Apoi este numit Constantin Ipsilanti. În fine se face liniște în țară și mitropolitul cu ceilalți se înapoiază la București.

Revenit la scaun, fiind cu grije de popor, el dă o circulară protopopilor, în care, după ce constată că «Dumnezeu nu s-a îndurat a ne lăsa pînă în sfîrșit, mîhniiți, și iarăși au liniștit o vreme, și noi ne-am întors din străinătate în patrie în scaunul ce-l păstoresc» îi invită să alcătuiască liste detaliate de «satele ce s-au spart, de locuitorii ce au suferit pagube și de cei ce au fugit, spre a se putea face arătare, lui Vodă cînd va veni, spre milă și mîngiere satelor aceloră».

Din primul an al păstoriei, la 1794 poruncește și se alcătuieste o condică a tuturor odoarelor Mitropoliei, model de descriere minuțioasă.

Bun gospodar, Dositei Filitti se îngrijește și ca Mitropolit de clădirile bisericesti. Lui se datorește că urcușul în dealul Mitropoliei este astăzi lesnicios, fiind ridicat mai prelung. Tencuiește și învelește din nou Mitropolia din București, și-i adaugă 3 pridvoare, înlăturate cu prilejul recentelor restaurări. Tencuiește Mitropolia din Tirgoviște, reface Schitul Babele din Vlașca; reface Schitul Sinaia și dăruiește o vie Schitului Predeal.

Că păstor al poporului este destul a aminti energia cu care, la 1793 Dositei Filitti s-a împotrivit impozitelor noi pe care Vodă Hangerli, voia să le mai arunce asupra țării istovite. La amenințările domnitorului că deține sabia și topuzul, principele bisericeii mutune răspuns că în mîinile sale sînt arme poate mai puter-

3. Eparhie în Asia Mică, — azi desființată.

nice: cirja și clopotele bisericilor». Până într-atât se pătrundese Dositei Filitti de interesele patriei lui adoptive, încît cu drept cuvînt îi putea aduce viitorul episcop de Argeș, Grigorie Rîmniceanu, omagiul că s-a arătat «vrednic a se socoti parte din trupul țării noastre».

Ceea ce este mai important, din punct de vedere național, Mitropolitul Dositei Filitti, își formulă lozincă: «*prin deșteptare culturală la emancipare națională*». Și a lucrat cît a putut în acest sens.

El vedea posibilă emanciparea creștinilor din Dacia, ca și din peninsula balcanică, de sub jugul străin și păgîn. În ordinea posibilităților de înfăptuire, trebuia mai întîi deșteptarea culturală a popoarelor creștine din Principatele Române, și cele din peninsula balcanică. Aceasta de altfel era o idee în jurul căreia putea să vibreze ortodoxia întregă, cum spune preotul N. Popescu. De aci marea lui înclinare, s-ar putea zice mania (cum s-a exprimat D. I. Sucheanu) lui Dositei Filitti pentru cultură.

De aceea s-a îngrijit deci mitropolitul Dositei Filitti de școli. Pe lângă școala de preoți de la 1797, prin sîrguința lui s-a prefăcut din temelie, la 1801, Școala slovenească de la Sfîntul Gheorghe. S-au restaurat la 1803 încăperile de la Domnița Bălașa. S-au dat casele de lângă biserica Măgureanu pentru Școala veche de la Sfîntul Sava. A ajutat pe profesorii acestei școli, care-i recunosc interesul pentru cultură și-i dedică publicațiile lor, cum fac cunoscuții Ștefan Comita și Neofit Duca, dascălii de patriotism și de democratism ai atîtor români în vremea Renașterii de la 1821.

Pe lângă Dositei Filitti și-au început cariera: Grigore Rîmniceanu, mai apoi director al Școlii Lazăr și episcop de Argeș; scriitorul Naum Râmnicăneanu; Ilarion Gheorghiad episcopul de Argeș, sfinctul lui Tudor Vladimirescu; omoscutul Eufrosin Poteca; mitropolitul Dionisie Lupu; cîntărețul Macarie etc.

În vremea lui Dositei Filitti, tipografia de la Mitropolie a continuat a funcționa, iar mitropolitul administra și fabrica de hîrtie. S-au tradus și tipărit 6 rînduri de cărți bisericești. Astfel mitropolitul Dositei a fost un serios sprijinitor al culturii românești, cum o recunosc cu însuflețire traducătorii: Grigorie (viitorul mitropolit de la 1823—1834) și Gherontie, ei vorbind de «rîvna lui către tîlmăcirea cărților sfînte și tipărirea lor».

Cu ajutorul lui Dositei, s-a tipărit la 1806 de către episcopul de Vrața, Sofronie Vogoridi — pe care Dositei l-a adăpostit la Mitropolia din București — și cea dintîi carte în limba bulgară, un Chiriacadrom.

În noiembrie 1806, se produce un episod, care dovedește curajul și devotamentul mitropolitului Dositei față de București și de poporul pe care-l păstora. Cînd trupe rusești ajung la Buzău, află că la Urziceni sosiseră 1500 de turci. Aceștia atacați de un general rus, se retrag spre București și-l înconjoară pregătindu-se a-i da foc. Atunci «ca prin minune» — zice cronicarul Zilot Românul⁴ — mitropolitul Dositei Filitti, «cu duh pentru patrie bun» ajutat și de nepotul său episcopul Constantie al Buzăului, mai cu vorba, mai împărțind bani, scapă capitala de pustiere.

În fine la 15 decembrie 1806, Domnitorul Constantin Ipsilanti sosește la București, și la 29 decembrie boierii și norodul jură, la Mitropolie, credință și supunere lui Constantin Ipsilanti.

În momentele de liniște, acestui prelat cărturar îi plăcea să întrețină relații cu acei care ca și dînsul, se arătau iubitori de cultură. Ajută pe tinerii studioși, înlesnește tipărirea cărților și mai ales continuă epoca națională a tipăririi cărților bisericești.

Mai tîrziu, ivindu-se neînțelegeri, la 15 ianuarie 1810, Mitropolitul Dositei este înlocuit pentru «neispravă și neîmplinirea poruncilor».

Către finele anului 1812, Ion Vodă Caragea, îl recheamă în scaun. Însă la 16 decembrie 1812, el refuză de bunăvoie, ca fiind prea slăbit pentru a mai putea să stea în fruntea Bisericii.

De acum își petrece viața la Brașov.

La 1825, simțindu-se slăbit, își scrie testamentul său, care — precum se exprima preotul academician N. Popescu, azi defunct, cu ocazia parastasului de

4. Zilot Românul (1780—1850). Cronicar român.

la 1926, pentru împlinirea a 100 ani de la moartea ierarhului — este o pagină luminoasă în istoria literaturii române.

Iată cu ce reflecție profund creștinească își începea el testamentul său:

TESTAMENT

«În numele Tatălui și al Fiului și al Sf-lui Duh, al uneia și nedespărțitei Dumnezeiri.

Providența Dumnezeiască, care cîrmuește cu atita înțelepciune și ține lumea, a ascuns oamenilor timpul cînd trebuie să se strămute din această viață în cealaltă, încît nu știm nici ziua, nici ora acestei strămutări. În genere însă, a pus omului hotare înveredate ale vieții lui, pe care nu le poate strămuta și care cu-prind, în cea mai mare parte, după nestrăbătuta hotărîre a Creatorului, osteneală, muncă și moarte. Așadar fiecare om trebuie totdeauna să fie pregătit pentru această călătorie, și mai cu seamă acela care a străbătut oercul acestei vieți, și împovărîndu-se de zile, a ajuns la apusul ei.

Într-această stare ajungînd eu, simt o nevoie mai tare de a mă pregăti: am înnumărat multe perioade ale soarelui; din mila lui Dumnezeu am ajuns la vîdinci bătrînețe; minunatul prezent trece pentru mine cu cea mai mare iuțeală; viitorul — totdeauna nesigur — se face mai nesigur din zi în zi; așa dar trebuie să mă pregătesc.

Fiindcă în cursul vieții mele am ajuns la cele mai înalte demnități bisericești, egumen, episcop și mitropolit al Ungrovlahiei, mă rog pentru locuitorii ei, duhovniceștii mei fii să le dea Dumnezeu orice bun, orice fericire, iertîndu-le toate greșalele cite din întimplare au făcut către mine, și cer să mă ierte și ei pe mine de cite am greșit către dinșii ca om; tot astfel mă rog și către frații mei creștini.

Parte din pregătire este să dispun de averea mea, și prin testament scris, să hotărîsc cum și unde, după moartea mea să se împartă».

Redăm în cele ce urmează, averea lăsată de mitropolitul Dositei Filitti, care se compunea din : o casă în Brașov și alta în Schei, o vie în Țara Românească ; 10924 galbeni, adică lei vechi 338.664 numerar; zapise în valoare de 5.690 galbeni și iar numerar 37.000 lei. Lasă și datorii în valoare totală de 31.000 lei.

Casa din Brașov s-a întrebuițat după moartea mitropolitului, ca local pentru școala comunității ortodoxe grecești de acolo, conform dorinței sale. Casa din Schei și via din Țara Românească, au fost lăsate unui servitor credincios pe care l-a avut, Mihail. Banii sînt împărțiți prin testament rudelor și servitorilor, institutului de orfani din Schei, spitalului ostășesc din Brașov, bisericii catolice, bisericii sașilor și bisericii grecești din acel oraș, bisericii românești din Schei, școlii grecești din Brașov, deci fără a se ține seama, în împărțirea banilor, de naționalitatea sau confesiunea legatarilor. Aceasta dovedește, din partea testatorului, un spirit de toleranță ce-i face deosebită cinste față cu timpul și cu mediul în care trăiește.

12.000 lei sînt dați spitalului Filantropia din București — cea mai mare donație din acea vreme — spital al cărui inițiator cu ocazia construirii sale și unul din cei dintii efori fusese nepotul său cum și unul din executorii testamentari ai lui Dositei, anume Constandie Filitti, episcopul Buzăului.

8.000 și 3.000 galbeni sînt lăsați spre a se cumpăra proprietăți care să constituie fondul Așezămîntului său cultural, care-i poartă numele și din al căror venit. În general, să se acorde subvenții tinerilor cu duh și silitori avînd și încredințări despre moralitatea lor, ca să poată învăța carte.

În fine testamentul prevede 300 galbeni pentru biserica Sfîntul Ioan Teologul de lîngă Ianina în care se îngropaseră părinții mitropolitului.

Pentru executarea acestor prevederi mitropolitul încheie testamentul astfel: «Orînduiesc epitropi întru săvîrșirea acestora pe bărbații drept credincioși; pe iubitorul de Dumnezeu episcop al Buzăului D. D. Costandie, nepotul meu, pe boerul, mare vistier D. Ioan Hagi Moscu, pe doctorul Silivestru Filitti nepotul meu, pe doctorul D. Constantin Caracaș, nepot, și pe Belizarie Pavlidis, și dorîndu-le toată mîntuirea și fericirea îi rog să primească această orînduală a mea. și să împlinească din cuvînt în cuvînt această diată, în conștiință și cu temere de

Dumnezeu, neabătându-se nici măcar cu o literă de la ea, ca una ce cuprinde exact expresiunea liberei mele voințe».

«Oricine, sau din rude sau din străini, va îndrăzni să răstoarne sau să schimbe întru ceva aceste orînduiri ale mele, va fi vinovat înaintea lui Dumnezeu de călcarea a dreptului și de hrăpire a lucrului străin; va fi întotdeauna amenințat de blestemul meu ce va sta asupra capului său, și va avea următor nedeputat pe îngerul lui Dumnezeu. Oricare însă, va contribui, dimpotrivă, după datoria creștinească, la îndeplinirea celor de mai sus orînduiri ale mele, rog pe Dumnezeu să-l răsplătească după vrednicie, atît în veacul de acum cît și în cel viitor».

«Scris la Brașov la 10 Octombrie 1825».

Urmează semnăturile și pecețile mitropolitului și episcopilor.

În fine, la 14 decembrie 1826, Dositei Filitti, muri la Brașov, în adînci bătrînețe, și a fost îngropat în curtea bisericii grecești de acolo. Pe mormîntul său se află săpată în piatră o inscripție ce încă se mai poate citi.

Onorurile ce i se dăduseră din partea Rusiei cu ocazia vizitei sale în Rusia, constau în Marea Cruce a Ordinului Imperial rusec al Sfintei Ana, cu privilegiile unui Cavaler care se bucură de protecția specială a Împăratului tuturor rușilor.

Cu drept cuvînt putem spune: bogată și fructuoasă activitate, dar în cele din urmă, amară și zbuciumată viață!

În adevăr, aflînd cum a fost sfîrșitul vieții acestui mare Ierarh, te cuprinde un sentiment de regret că a avut o asemenea soartă și că nu și-a putut continua în pace opera sa de culturalizare și deșteptare națională începută.

Faptele sale îl arată că se românizase în destul pentru a-și da seama de obligațiile ce avea față de a doua sa patrie, fapte pentru care a și servit-o cu devotament.

Venit în țară la noi, într-un moment cînd în jurul nostru erau semne de mari prefaceri, mitropolitul Dositei, grație spiritului său pătrunzător și al culturii sale, a înțeles că țara noastră trebuie neapărat să fie în rînd cu pasul vremii, dacă dorește să trăiască, să-și afirme personalitatea și să scape de stăpînire străină și de exploatarea feudală.

El pune mare temei pe școală și cultură și o ajută în toate felurile, spre a pregăti bunăstarea și emanciparea poporului său, așa că el luptă din toate puterile pentru a da aplicare principiului său «*prin deșteptare culturală la emancipare națională*».

Dar pentru opera aceasta, el își dă bine seama că trebuie să-și creieze și ajutoare cu care să poată duce potrivit cu cerințele vremii, atît conducerea de păstor al poporului român, cît și acela de pregătitor prin cultură, în vederea timpurilor ce aveau să vină.

De aceea el își trimite nepoții și alți tineri să învețe carte în Germania, spre a deveni doctori și oameni învățați de care țara avea mare nevoie, și care împreună cu el să ajute la luminarea poporului și consolidarea statului în care el păstora, — fie că aci vorbea și vocea singelui de valah a mamei sale, fie că era numai glasul conștiinței unui bun creștin care-și arăta recunoștința față de poporul care-i primise cu bunătațe și-i dăduse seama de conducere.

Acesta a fost mitropolitul Dositei Filitti.

Dar prin realizările sale datorite vredniciei, capacității și devotamentului său față de țară și față de poporul român, el și-a creat o aureolă care va rămîne neștersă în jurul numelui său.

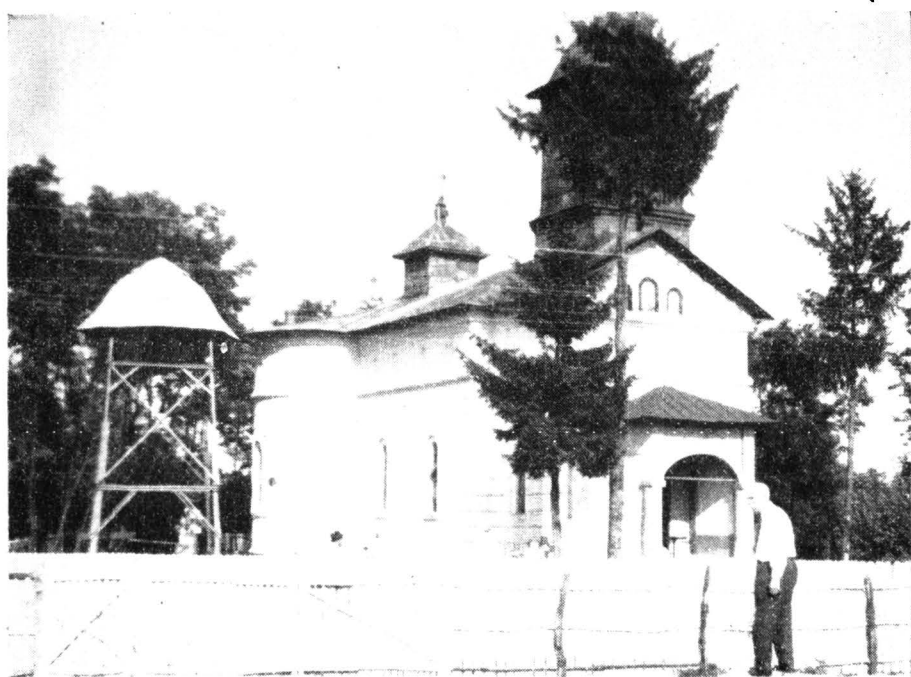
Așezămîntul său cultural și activitatea nepoților săi, demnă de remarcă, desfășurată în același gen, urmînd pilda unchiului lor, sînt și ele pline de roade.

*

Pilda dată de mitropolitul Dositei Filitti, în timpul vieții sale, n-a fost fără urmare.

Nepoții săi chemați și ajutați de el, spre a activa în folosul acestei țări, s-au arătat vrednici de marele lor înaintaș.

Trebuie remarcă mai întîi Costandie Filitti, episcopul eparhiei Buzău, care se dovedește a fi fost un bun gospodar bisericesc, un convins democrat, un mare fi-

Biserica Sfintul Dumitru din comuna Lunguleți, jud. Dimbovița

lantrop etc., etc. Astfel, el este un aprig apărător al «sleșilor darnici» când Vodă Alexandru Șuțu, voinște să mărească dările. El este inițiatorul înființării spitalului «Iubirea de oameni» (în grecește: Filantropia), împreună cu doctorii Caracaș, Darvari și Silvestru Filitti, operă pe care unchiul lor, Mitropolitul Dositei, o ajută cu importanta donație pe acea vreme de 12.000 lei, — iar în timpul ocupației rusești de la începutul secolului al XIX-lea el întreține spitale în Buzău și București.

Ca susținător al școlilor, el este ales efor al acestora și fondator al școlii din Buzău, care se distruse în timpul incendiului din 1807.

Ca patriot el susține societatea literară elino-română, al cărui membru este și contribuie la trezirea simțămîntului național, idee trasată de unchiul său. În fine, ca pios chiriarh, el rezidi biserica Sfîntul Dimitrie din București, numită a Bălăcenilor⁵. Astfel, el a fost trecut printre ctitorii acestei biserici și cînd muri, a fost înmormîntat în biserică. Deasupra mormîntului său se află o lespede de marmură albă cu următoarea inscripție :

«Aci odihnește în Domnul, Costandie Filitti, episcopul Buzăului 1793—1819, ziditorul din nou la 1819 al acestei biserici. Îngropat în ea la 8 Septembrie 1827 în vîrstă de 64 ani».

Așadar a murit la un an după moartea unchiului său.

Un alt nepot este Silvestru Constantin Filitti, fiul surorii mitropolitului numită Haida. S-a născut la Zița pe la 1760, a învățat la școala minăstirii de la Zița și apoi, ajutat de unchiul său, a studiat medicina la Göttingen — în Germania, La 1785 își ia doctoratul și venind în București este numit de Mihai Vodă Suțu, medic la orfanotrofie, post în care-l confirmă și Vodă Mavrogheni. Medicina în vremea aceea, era o știință nobilă, cum de altfel este și azi prin scopul pe care-l urmărește.

În timpul acela Silvestru Filitti, Constantin Darvari și Constantinache Caracaș, erau singurii doctori în medicină cu diplome serioase, care practicau în București și erau foarte căutați și prețuiți.

Cu totul devotați științei, aceștia trei, după sfatul unchiului lor, n-au urmat pilda altora de a alerga după ranguri sau dregătorii. În schimb, activitatea medicală a lui Silvestru și ceilalți doi, a fost foarte mare. Aveau să inspecteze spitalele și farmaciile, să aleagă personalul medical, să caute pe numeroșii bolnavi care alergau la dinșii etc. Ei au introdus în Țara Românească vaccina și ceea ce se știe mai puțin sau chiar de loc este că au introdus cultura cartofilor⁶.

Ca medici ei întrebuințau mult chinina, care a devenit ulterior medicamentul suveran în contra «frigurilor».

5. Această biserică a Vornicului Badea Bălăceanul, numită în documente a Sfîntului Dimitrie, izvoritorul de mir, ridicată în mahalala Bălăcenilor (azi în dosul Poștei centrale, București) a fost cunoscută ca fiind a boierilor Bălăceanul, încă de prin secolul al XVII-lea, cînd era construită din lemn. La 1753 Radu Logofătul o ridi din piatră cu «scusei meșteșug» și o melioră metoch la Episcopia Buzăului și a Rîmnicului. Ea era cunoscută și sub numele de biserică de jurămînt și a continuat a fi biserică Bălăcenilor, chiar și după «vijelia ce se abate asupra acestor boieri» în timpul Brăncoveanului, din cauza «nebanilor pareii» ale lui Constantin Aga Bălăceanul. Probabil că după situația precară creată Bălăcenilor, biserică rămîne în suferință, căci deși se constată că la 28 Februarie 1787, Nicolae Vodă Mavrogheni, îi da dreptul acestei biserici să aibă sobă, ca biserică boierească, totuși la 1819, ea se afla în degradare, lucru ce determină pe Costandie al Buzăului, care o avea ca metoch, să o rezidească, și să o zugrăvească cu zugravii români, elevi ai «italienilor» veniți aici cu Giulini. Biserica de jurămînt i se zicea pentru că într-însa se făceau jurămintele cele solemne, — atunci cînd pîrlitul sau acuzatul se înceingea în fața Arhierului și a proților cu briul Preacuratei, și jurau lîngă ușa altarului, că vor spune adevărul și nimic alt decît adevărul. — Bunăoară la 1655 este un mare proces între Logofătul Radu Dudescu și călugării din episcopia Buzăului pentru niște mori. Jurămîntul ce li s-a dat l-au făcut în această biserică. (Cf. Ionescu Gion, *Istoria București*, București, 1899, p. 185).

6. Cu privire la introducerea cartofilor, se știe că Silvestru și ceilalți, în timpul studiilor în Germania au avut ocazia să constate valoarea nutritivă a cartofilor. Se știe că în Europa cartofii au fost introduși mai întii în țările nordice, și de acolo cultura lor și întrebuințarea lor alimentară, s-a coborît spre sud. În cazul nostru, din Germania s-a coborît în Austro-Ungaria și de aci în Țara Românească. Cînd Mitropolitul Dositei s-a stabilit la Brașov, acolo erau deja introduși, și de aci a fost ușor doctorului Silvestru, care vizita des pe unchiul său la Brașov, să-i introducă

Diferiți domnitori au răsplătit deseori pe Silvestru cu diferite distincții pentru serviciile sale. Casele lui Silvestru se aflau pe malul Dîmboviței, pe unde este azi Str. Filitti (în apropiere de Casa de Depuneri).

Toți la un loc, împreună cu Costandie al Buzăului, am văzut că au inițiat și înființat societatea și spitalul Filantropia. Doctorul Constantin Caracaș (nepot de soră al Mitropolitului) are bustul său ridicat în curtea spitalului sus-menționat, ca o ilustrare a aprecierii de care s-a bucurat pentru activitatea sa medicală, de creare și organizare a acestui spital.

În fine mai sînt mulți alții, nepoți ai mitropolitului cu numele Filitti, care au activat în magistratură, în oștire, în inginerie, în diplomatie etc. și au adus în serviciile respective, munca și luminile culturii lor, ca un omagiu pentru țară, și pentru tradiția activității culturale a unchiului lor, făcînd tot mai mult cinste numelui Filitti.

AȘEZĂMINTUL CULTURAL AL MITROPOLITULUI DOSITEI FILITTI

Defunctul mitropolit a făcut ca procesul de culturalizare a tinerilor silitori și iubitori de carte să dobindească ajutor din partea sa, și după încetarea sa din viață. Am văzut că prin testamentul său, el fixează un fond de 11.000 galbeni împărțitești, cu care să se poată cumpăra un imobil din ale cărui venituri să se poată da ajutoarele sus-menționate.

Acesta este așezămîntul său cultural.

Primul dintre epitropi moare la 8 septembrie 1827 și după aceea se mai fac încă două locuri vacante. Domnitorul Gr. Ghica completează consiliul cu episcopul Rîmnicului Kir Neofit, Logofătul Alexandru Filipescu și Christofor.

În această formație, epitropii conving pe Anica Deslioapia și vinde epitropiei, reprezentată prin episcopul Kir Neofit și Alexandru Filipescu, întreaga moșie Lunguleți, pe 11.000 galbeni, la 25 aprilie 1829. De la această dată veniturile moșiei încep a se distribui pentru ajutorarea tinerilor la învățătură.

La 1849 consulatul grecesc ridică pretenții a se acorda burse numai tinerilor greci, căci mitropolitul Dositei era originar grec. Dar epitropia răspunde că Dositei Filitti ca mitropolit al poporului român este român, deși nu era născut român. În plus, averea rămasă de la el fiind reprezentată printr-o moșie în Țara Românească, și tot neamul mitropolitului fiind așezat în această țară, și epitropii fiind români, averea încredințată lor nu se poate întrebuița decît spre folosul românilor.

La 1850, în urma unor noi vacanțe, consiliul de epitropie se compunea astfel: Arhiereul Nifon, locțiitor de mitropolit, mai apoi mitropolit; Logofătul Alex. Filipescu, Procopie Filitti și Serdaru Hristodor Butadi.

La 1885 consiliul este următorul: Grigore Caracaș, președinte, Grigore Ștefănescu profesor universitar, Apostol Mănescu, C. P. Filitti și Remus Opran, consilier la Înalta Curte de Casație.

La 3 februarie 1889 avem următorul consiliu: Grigore Ștefănescu decanul Facultății de Științe, președinte, Ioan D. Filitti, Nic. C. Filitti, Al. Em. Lahovari și Apostol Mănescu.

La 1911 moare savantul geolog și academician Grigore Ștefănescu, și în locul său este cooptat Mihail Deșliu, coborîtor prin mamă din familia Filitti, și este ales președinte etc.

Am redat în scurt compunerea consiliului în cursul veacului, spre a se vedea că administrarea acestui fond a fost dată pe mîinile unor înalte personalități, lu-

la noi în țară, trecîndu-l pe la pasul Bran, (pe atunci nu era linie ferată), pe Dîmbovița în Jos, pînă la moșia Lunguleți, stăpînită de văduva Ana Deșliu, rudă cu mitropolitul Dositei, și care moșie a devenit mai apoi proprietatea Așezămîntului Cultural al Mitropolitului Dositei. De aceea în limbajul popular cartofii au fost cunoscuți la noi sub numele de *picioici*, mai des în părțile muntoase, de la ungurescul *pechtoca*. Dr. Silvestru însă i-a numit cartofi, după numele nemțesc *Kartofel*, cum îi cunoscuse în Germania. Numele literar al doctorului Silvestru în vorbirea cultă s-a impus și cuvîntul *piclăcă* este pe cale să dispară din limbajul poporului.

cru ce a constituit o garanție serioasă atât pentru o bună administrare a fondului, cât și a unei juste aprecieri în împărțirea ajutoarelor pentru studii.

În ce privește buna administrare, epitropia a îngrijit să treacă în contractele de arendare clauze care să ducă la o omenească exploatare a moșiei și pe cât posibil să îngrădească abuzurile arendașilor cu privire la comportarea față de locuitorii. Iar în ce privește acordarea de ajutoare pentru studii, ele s-au acordat românilor pentru studii diferite ramuri de cunoștințe ca: medicina, științe, drept, pictură, agricultură, comerț, muzică etc., spre folosul general al națiunii, cum a fost dorința defunctului.

Mulți oameni de seamă din Țara Românească au fost bursieri ai Așezământului Dositei Filitti. Bunăoară ca fruntași politici: Nicolae Kretzulescu, Eugeniu Stătescu, Mihai Ferechide, Grigore Păucescu, C. C. Arion, Ion Luțoșanu, Carol Davila etc., prof. universitari: Ludovic Mrazec, Alex. Myller, Emil Panaitescu, T. G. Bulat, C. Marinescu (Cluj), I. Dașcovici, Ștefania Mărăcineanu etc.; pictori ca: Aricescu, Steriade și Teișanu; muzicanți ca: Jean Atanasiu și Enacovici etc.; înalți magistrați ca: Grigore Filitti fost membru la Înalta Curte de Casație, Ciru Oeconomu, Ion Cerkez, G. Slătineanu, Sava Radovan, Em. Slătineanu, N. Schina etc.; ingineri ca: Nestor Ureche, Alex. Nasta, Aurel Țințăreanu, Ion Fundățeanu etc.; medici ca: Ștefan Capșa (ardelean), Ion Tomescu, Grigore Mora etc.; ofițeri ca: generalii Al. Cerchez, Grigore Odobescu, Mihai Spiroiu etc.

Timp de circa 100 ani (1829—1921), Așezământul Cultural al Mitropolitului Dositei Filitti a acordat circa 125 burse⁷. A fost astfel, acest Așezământ o instituție cu adevărat binefăcătoare.

Binefacerile acestui Așezământ cultural s-au revărsat și asupra comunei Lunguleți însăși, unde se afla moșia. Astfel, cele 3 biserici din comună au fost ajutate în mai multe rânduri.

Școala din comună de asemenea. Aci ajutorul a fost mai mare. În afară de terenul și lemnăria pentru construcția școlii la 1838 când s-au înființat în mod oficial școlile la sate în Țara Românească, se mai constată următoarele ajutoare: 150 lei, la 1887, pentru cumpărarea a 10 bănci și o catedră, în locul mobilierului vechi și rudimentar. De atunci, aproape în fiecare an, epitropia a acordat câte un mic ajutor pentru distribuirea de cărți ca premii.

Prin Decretul regal nr. 2954 din iulie 1907, Ministerul Instrucțiunii a fost autorizat a primi donațiunea epitropiei de 3 pogoane teren pentru clădirea unei școli noi și pentru grădinarie, care să se practice de către elevi. Epitropia mai depune și suma de 6.600 lei pentru construcția școlii. Astfel se construiește școala cu 2 săli mari de clase și cancelarie, purtând numele Mitropolitului Dositei Filitti.

Dar această școală era așezată cam în spre capătul de nord al satului, așa încât pentru copiii din sud, distanța pînă la școală era prea mare. Pe de altă parte, între timp, copiii de școală s-au înmulțit și se simțeau nevoia unor alte încăperi.

Atunci cei din sudul satului doresc să aibă și ei școala lor. În acest scop, comitetul școlar, în frunte cu președintele său, Gavrilă Petre, azi defunct, cunoscut și de epitropi ca om harnic și corect, a stăruit, și epitropia înțelegînd nevoia satului a cedat la 1928 și terenul cămin de casă, în suprafață de 6859 mp⁸, singurul teren

7. Tineri din comuna Lunguleți, care au mai obținut burse pentru studii au fost: Dinu I. Stai, în 1929 pentru Seminarul Curlea de Argeș și pentru Facultatea de teologie din București (5 ani); Dinu Tomița Marin, în 1936 pentru Seminarul Curlea de Argeș.

În fine, avem onoarea să ne menționăm și pe noi ca cel ce am avut de aci bursă la cursul liceal și cu ajutorul căreia, trebuie să recunosc, am putut să răzdesc mai ușor mai departe, și am fost magistrat, avocat etc. căuțind să activez cât mai mult spre folosul obștesc, precum mă îndreptna sufletul meu și felul originii mele. Însăși lucrarea de față voiesc să fie întâi ca un omagiu adus memoriei aceluia care a fost marele mitropolit Dositei Filitti, și în al doilea rînd ca o manifestare de căldă iubire pentru satul copilăriei mele și acei țărani plugari, care au rămas credincioși brazdei, și în mijlocul cărora am trăit dulcea mea copilărie, și unde am absorbit aburul brazdei proaspete din urma plugului, care mi-a dat sănătatea și vigoarea cu care am trăit și am muncit apoi în lume.

8. Vezi actul autenticat de Trib. Ilfov, Secția notariat, nr. 18902 din 1 Iunie 1928.

ce-i mai rămăsese epitropiei din toată moșia după expropriere, situat în partea de sud a satului, la punctul șoseaua națională București-Pitești, donînd și suma de 50.000 lei pentru construcție. Cu această sumă și cu brațele ce s-au mai putut obține de la locuitori, s-a ridicat și al doilea local de școală, compus din 2 săli de clasă și cancelarie, avînd o poziție foarte frumoasă.

Deci, încă o dată, putem spune, cînte epitropiei Așezămîntului cultural al mitropolitului Dositei Filitti, precum cînte se cuvine a spune și pentru comitetul școlar de atunci, pentru această frumoasă realizare.

La acest local de școală din 1928 s-au mai construit acum încă două săli de clasă, cancelarie și laborator, ceea ce constituie desigur o faptă demnă de toată lauda.

După cum vedem, sub regimul de democrație populară, numărul sălilor de clasă se înmulțesc, ca și numărul învățătorilor, căci acest regim a ținut să facă să dispară analfabetismul și tot omul să poată să guste din binefacerea învățaturii de carte și a reușit.

Dar avem datoria să ne ducem cu gîndul și la cei ce pe timpuri vitrege pentru țară, au ajutat învățătura de carte și să spunem cînte memoriei mitropolitului Dositei Filitti, pentru iubirea sa de învățatură și pentru iubirea sa față de poporul românesc.

IANCU ANASTASESCU

SCHITUL GĂVANU

Fostul schit Găvanu se află în comuna Mînzălești județul Buzău, la o distanță de circa 52 km în nordul orașului Buzău, în zona muntoasă a Văii Slănicului Buzău.

Acolo se merge cu autobuzul din autogara Buzău, cu oprire în comuna Mînzălești, pe șoseaua văii Slănicului, care trece prin Mărăcineni, șosea care se împletește des cu apa Slănicului, de la Beceni în sus.

Drumul care se asfaltează și care a depășit comuna Cernătești, asigură mer-sul pînă în comuna Vintilă-Vodă, pe orice vreme a anului. De aici, din centrul comunei Vintilă-Vodă și pînă la Grunj — un vîrf frumos de humă albă din comuna Mînzălești, vîrf ros pe două părți de apa Slănicului și de apa Jgheabului, care se întîlnesc la poalele lui — drumul e greu, sinuos, urmînd desele și scurtele meandre ale Slănicului, traversînd des apa, plină de bolovani, pe care vijeliosul Slănic îi cară în undă mare, și-i lasă unde unda s-a potolit. Această porțiune ține aproape șase km.

De la Grunj, drumul numai de care, se continuă pe firul apei Jgheabului — izvorul Sturzii în actele vechi — spre răsărit și mai sinuos, și mai bolovănos ca pînă aici, și merge așa pînă în Fundul Jgheabului, unde părăsind firul apei, o ia pieptiș pe botul dealului Plăvățu.

Botul acestui deal se începe brusc, prins în întîlnirea dintre pîraiele Sărățelu și Cireșu, și pe el drumul urcă în pantă repede, cu scufundături prăpăstioase datorită solului sainos și burdușit, prăpăstii care obligă la o continuă modificare a drumului.

De pe acest bot de deal, se desfășoară în răsărit o priveștițe rară spre Bisoca și Bisocușa, mai ales în plină înflorire a finului, cînd suprafețe întinse, smălțuite de o bogăție florară rar întîlnită, se întind urcînd spre vîrfurile Ținta sau spre Recea. E una din frumusețile patriei noastre.

Pe dealul Plăvățu drumul urcă în pantă mai lină, direct spre nord, drum adîncit de care și mărginit de casele locuitorilor din Plăvățu, pînă la Mitoc. Aici în Mitoc, mai vine însă un drum înspre Poiana Mărului — Bisoca — Cîlta, tot spre Găvanu.

Din Mitoc drumul e săpat în coasta muntelui, pe lîngă prăpăstiile înfiorătoare ale izvorului Găvanu, și urcă pe lîngă stînci goale sau împădurite, unde fagul se întîlnește cu rășincasele, pînă ce intră în pădure. Drumul săpat de butucii care sînt tîrîți în timpul iernii sau al primăverii, te duce obositor pînă în Poiana Găvanului, unde acum două sute șazeci de ani a luat ființă acest schit de danie moșnească.

Poiana Găvanului, înclinată spre est, înconjurată de o culme în formă de potcoavă cu vîrfurile : Biseriçuța (E.), Bechet (N.—E.), Curmătura Găvanu, Curcubăta (N.), Vîrful Curcubăta (la poala stîncii se află «La Lăstun»), Curcubăta Neagră (la poala stîncii este «Pă pod la Sofronie»), Piatra Lungă (V.) și Vîrful Cărpiniș (S.) vîrfuri care trec de o mie de metri, și care alcătuiesc o frumoasă cunună în jurul acestei poieni, dau acestui loc o formă de adevărat găvan, de unde și-a luat și numele.

Poziția, unde aerul ozonat îți adîncește respirația, e o cetate naturală, în care se intră numai prin deschiderea din sud.

Locul e încărcat de atmosfera tare a singurătății, și de solemnitatea impunătoare a firii care te înconjoară.

Minunat loc de retragere, de rugă și de ispășire : «Singurătatea locului, frumusețea aspectului, majestatea naturii, care domnește aici în tîntă splendorea, pătrund sufletul de un mai adînc sentiment religios»¹. Această exclamație au scos-o toți cei care au văzut și au scris ceva despre Găvanu.

Un izvor cu apă rece, care-ți îngheață mîna și vara, aerul tare, altitudinea, fac din Găvanu un loc ideal de retragere, de recreere, de reconfortare.

INLATURAREA UNEI CONFUZII ȘI A UNEI INCERTITUDINI SAU DESPRE CITITORI ȘI INTEMEIERE.

Revista «Mitropolia Olteniei» a publicat, începînd cu nr. 1—2/1964, valoroasa și migăloasa lucrare a d-lui N. Stoicescu, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, spre a ajuta pe cercetători.

Această revistă², la p. 663 reproduce din N. Stoicescu : «Schitul Găvanu (Sf. Nicolae, Adormirea (?), prima jumătate a sec. XVII°, ars 1821, refăcut 1828, bis, zugrăvită la 1855) com. Minzălești, fost raion Beceni»... Iar în nota 8 : «Amintit în Doc. la 1647 sept. 8 (Arh. St. Buc., *Ep. Buzău*, LII/3) și numele de Găvana, la 1668 ian. 3 (copie Institutul de Istorie)»...

Această notă nu ajută la înlăturarea confuziei care s-a făcut adesea între *Schitul Găvanu* din com. Minzălești, pe valea Slănicului Buzău, și *Schitul Găvanele* din com. Bozioru, de pe apa Sărățelului, tot din Buzău.

Schitul Găvanele — Găvani — Găvana e unul și același schit din Bozioru, ale cărui hotare de moșie sînt menționate din 1639 aprilie 23°, e mai vechi decît Schitul Găvanu, și n-are comun cu Găvanu decît sinonimia toponimică.

Și N. Stoicescu a sesizat ceva din această incertitudine, întrucît pune semn de întrebare la hramul schitului Găvanu : «Sf. Nicolae, Adormirea (?)»... Ori niciodată Găvanu n-a avut ca hram pe Sf. Nicolae, ci numai Adormirea Maicii Domnului și dublura «Sfinți Voievozi Mihail și Gavriil», menționată numai în dania din 1855 sept. 6 a lui «Ioann din Beșlei»⁴.

Vechimea pe care o dă cu probabilitate N. Stoicescu nu e reală, iar documentul din 1647 pe care-l indică în nota 8 nu aparține Găvanului. Iată ce spune originalul : «Să s(ă) știe aciasta zapis al sfinti măn(ă)stiri Pinul pintru că au avut

1. B. Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al jud. Buzău*, București, 1892, p. 239.

2. Schitul Găvanu, în «Mitropolia Olteniei», XVI (1964), nr. 7—8, p. 663, N. Stoicescu, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*.

3. Arh. St. Buc., *Episcopia Buzăului*, pac. VI, doc. 3.

4. Arh. St. Buc., *Schitul Găvanu*, pac. VIII, doc. 15.

iguminul de la Pin și Dragomir i(u)zbașa ctitorul gâlceavă cu Macarie iguminul de la Găvani pintru poiana Manciuului zicându Macarii că iasti aci(a)st(ă) poiană a Găvanilor...»⁵, deci e limpede că e vorba de Schitul Găvanele. În ms. 172, f. 338, al Episcopiei Buzăului, acest original e transcris cu *Găvane* în loc de *Găvani*, deci același toponimic transcris cu o altă grafie substantivală, dar cu același sens de pluralitate⁶.

Un alt document care poate întreține confuzia e cel din 1678 ianuarie 12, o poruncă de scutire pentru mai multe minăstiri din Buzău, dată de Duca Voievod: «...Io Duca Voevod... davat... acestor sfinte și dumnezeiești măn(ă)stiri din județul buzăianilor de la sf(ă)ntu i Pin i Schipturi i Găvanii i Cozianii...»⁷, deși reproduce corect Găvanii, însă copia acestui document în ms. 171 (Ep. Buzău) reproduce: «...Io Duca vvd... davat acestor sfinte și d(u)mnezeiești mănăstiri din județul buzăianilor de la sf(ă)ntul Pin i Schipturile i *Gavni* (s. n.)...»⁸. Transcrierea numai a consoanelor din toponimicul Gav(a)n(e)l(e) poate ajuta orice confuzie.

În ceea ce privește Găvana pentru Găvanu, această grafie e folosită numai la biv vel serdarul Ioan Dărzeanu la 1868 și cronica acestuia fiind tradusă din grecește, s-a putut strecura greșala în transcriere⁹.

Iar Găvana pentru Găvanele, în afară de documentul menționat de N. Stoicescu, se mai află și în actul de danie original din 1823 fevr. 4¹⁰.

Înlăturată orice posibilă confuzie între *Găvanu* și *Găvanele* — *Găvani* — *Găvane* — *Găvana*, ca și datele de 1647, 1668 și 1678, rămâne să înlăturăm și ceaialtă nedumerire, provocată în parte și de documentele menționate și anume: *cînd a luat ființă Găvanu și cine sînt ctitorii*?

Sînt foarte multe date cu privire la întemeierea Schitului Găvanu:

Lecca: «Găvanu: schit de călugări la Minzălești jud. Buzău, în pădure, clădit sec. 17, refăcut 1828»¹¹.

Victor ieromonah, în raportul din 22 decembrie 1889¹², reproduce datele înscrise pe anumite obiecte de cult: «O cruce îmbrăcată cu argint... leatul 1735»... «...un clopot... are leatul 1792»¹³, fără să tragă o concluzie.

Bilciurescu afirmă: «Găvanul este situat în pozițiunea cea mai frumoasă a județului (Buzeu), fiind înconjurat de majestoși munți Curcubetele și acoperiți de păduri de brad. Ea a fost fondată la anul 1792. Aici la anul 1821, în vremea lui

5. Art. St. Buc., *Episcopia Buzăului*, pac. LII, doc. 3.

6. *Ibidem*, ms. 172, f. 338. Aici e necesar să remarcăm concluzia lui N. Stoicescu cînd îi spune prof. Spiridon Cîndea de la Sibiu, pentru confuzia ce o făcuse între aga Farcaș și popa Șolca din Farcaș: «cele arătate în această scurtă notă *dovedesc necesitatea înjormării serioase înainte de a scrie și publica un articol într-o problemă de istorie*» («Mitropolia Olteniei», XVIII (1966), nr. 11—12, p. 1005); dar N. Stoicescu publicase *Bibliografia... Găvanului înainte de a face această atențiune meritorie și pentru d-sa!* Aceeași confuzie se menține și în citarea din C.C. Giurescu, «*Principatele române la începutul sec. XIX*», București, 1957, p. 218, unde e vorba tot de satul Găvan, sat cu cîteva case, de lângă Găvanele, care există și acum și care n-are nimic comun cu Găvanu.

7. Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, *Episcopia Buzău*, pac. CXXVI, doc. 173.

8. Arh. St. Buc. *Episcopia Buzău*, ms. 171, f. 275.

9. *Trompeta Carpaților*, an. II, nr. 665, 15/27 sept., 1868, p. 2242, foileton: «Cronica revoluțiunii din 1821» de Ioan Dărzeanu biv vel serdar.

10. Arh. St. Buc., *Episc. Buzău*, pac. XXXI, doc. 100.

11. O. G. Lecca, *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, 1937, p. 226.

12. Raportul superiorului Minăstirilor Găvanu, Victor Ieromonah, din 22 decembrie 1889, apud, Pr. Ioan Ionescu, *Mănăstirea Găvanu din județul Buzău*, Buzău, p. 6.

13. *Anuarul Eparhiei Buzău*, Buzău, 1935, p. 183.

Tudor Vladimirescu, s-au refugiat mai mulți boieri. Eteriştii viind i-au omorit, dind și foc minăstirei. În anul următor moșnenii din comuna Mînzălești au rezidit minăstirea puțin mai sus»¹⁴.

Maiorul Papazoglu făcînd un scurt istoric al acestui schit în 1872 afirmă: «Sf. Schit Găvanu, Budeu... în vreme de resmeriți mulți oameni scăpa pe aici... Numele fondatorilor sunt moșnenii Beșlii și Mîndeleştii... Referindu-se la pomelnicul ctitorilor observă că este... «I-iu starețu Vasile cel ce a întemeiat schitu Poiana Mărului ce a fost împreună cîntărețu Gheorghe și Paisie ce a făcut sf. m-re Neamțu.

Ctitori mai urmă sunt Pleșoianu, Ignat Beșliu, Popolie și alți care a dat în urmă sch(itului) moșie împrejuru schitului»¹⁵.

B. Iorgulescu: «Data cînd s-a înființat acest schit pentru prima oră, nu s-a aflat. În 1821 a fost ars de turci, cari căutau pe Arvați, cu care ocașiune au omorit și jefuit mai mulți boeri din Buzău refugiați aci între care și renumitul Chrisocoleu... În anul 1828 a fost reedificat de locuitorii din c. Mînzălești, însă puțin mai sus și din birne de brad»¹⁶.

Lahovari... reproduce datele lui Iorgulescu¹⁷.

Popescu-Ciocănel G., menționează tot data de 1792¹⁸.

Starețul Zosima Tăiilă o reteză dintr-o dată: «Iată aici la Găvanu: Nici o știre, nici o inscripție unde să vedem lămurit cine sînt adevărații fondatori... După ce reproduce datele din naos 1828, și din pronaos 1855, ca și pe cea de pe clopot 1792, concludе hotărît: «Primii fondatori ai acestui schit nu se știe care-s»¹⁹.

Pr. Andrei Eftimie, într-o lucrare nouă²⁰, fără să aducă ceva nou, afirmă: «Găvanul... a fost întemeiat în 1792; în timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu, eterişții i-au dat foc, omorînd și călugării. A fost rezidită de evlavia oamenilor de bine din Mînzălești Buzăului rămînînd în strînsă legătură cu Poiana Mărului», trimițîndu-ne prin nota 33 la «G. Popescu-Ciocănel, *Mănăstirea Găvanul*, Ploiesci, 1896».

Singurul care se apropie de adevăr e preotul Ioan Ionescu, ce afirmă convins: «Păreerea mea personală întemeiată pe adevărul istoric e, că mănăstirea cea veche Găvanu construită prima dată în poiana din vale de lac, unde se găsește azi o cruce de lemn și urmele unor ruini, precum și mai multe pietre unde era cimitirul, s-a ridicat în timpul de păstorie al fostului episcop de Buzău Iosaf între 1710—1717, fiindcă pomelnicul înșiră ca prim episcop pe Iosaf²¹. Autorul reproduce și o serie de documente începînd cu 1723 (acest document este reproduс cu date greșite, după o copie; originalul avînd data de 1797 ghen. 16, v. cap. *Danii*).

Asupra întemeietorilor se pronunță total neinformați: «Tradiția ce se păstrează, amintește că primii întemeietori ai mănăstirii au fost probabil niște pribegi...»²².

Schitul Găvanu își pune temelii în 1707 prin dania unui moșnean din linia lui Ignat Beșliu, din moșnenia Mînzăleasa-Besliasoa; Moise Ignat Beșliu. În acest timp episcop de Buzău e Damaschin cărturarul și animatorul tiparității episcopiei Buzăului»²³.

14. Bilclurescu C., *Mănăstirile și bisericile din România*, București, 1890, p. 59.

15. **Maior Papazoglu P. A.**, Ms. 729, f. 17, la Arh. St. Buc.

16. **B. Iorgulescu**, *op. cit.*, p. 239—240.

17. **Gh. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu**, *Marele Dicționar geografic al României*, vol. III, București, 1900, p. 492.

18. **Gh. Popescu-Ciocănel**, *Mînăstirea Găvanu*, Ploiesci, 1896, apud. **Pr. Andrei Eftimie**, *Înfluența paistănd în mînăstirile românești*, în «Mitropolia Ardealului», XI (1966), nr. 4—6, p. 346 nota 33).

19. **Zosima Tăiilă**, *Mînăstirea Găvanu*, în «Glasul Adevărului», an. I, nr. 32, Buzău, 1928, p. 1—2; *Anuarul Eparhiei Buzău* din 1928 nu dă nici o dată despre Găvanu, numai 4 viețuitori.

20. **Pr. Andrei Eftimie**, *art. cit.*, p. 346.

21. **Pr. Ioan Ionescu**, *op. cit.*, p. 8—9.

22. *Ibidem*, p. 6. Sugestia o are dintr-un pomelnic al Găvanului, întocmit în 1915, de **D. Șerbescu-Lopătari**.

23. **N. Iorga**, *Istoria bisericii românești*, vol. II, ed. II, București, 1932, p. 341, dă păstoria episcopului Damaschin: 3 oct. 1702 — ian. 1708, *Anuarul Eparhiei Buzău* din 1928, Buzău, p. 6, dă aceeași păstorie între 1703—1710.

Fig. 1. — Biserica Găvanu

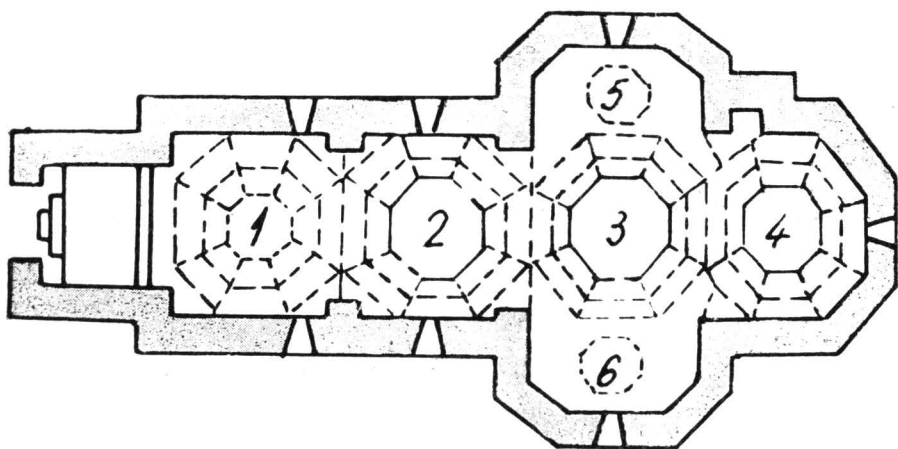

Fig. 2. — Planul Bisericii Găvanu

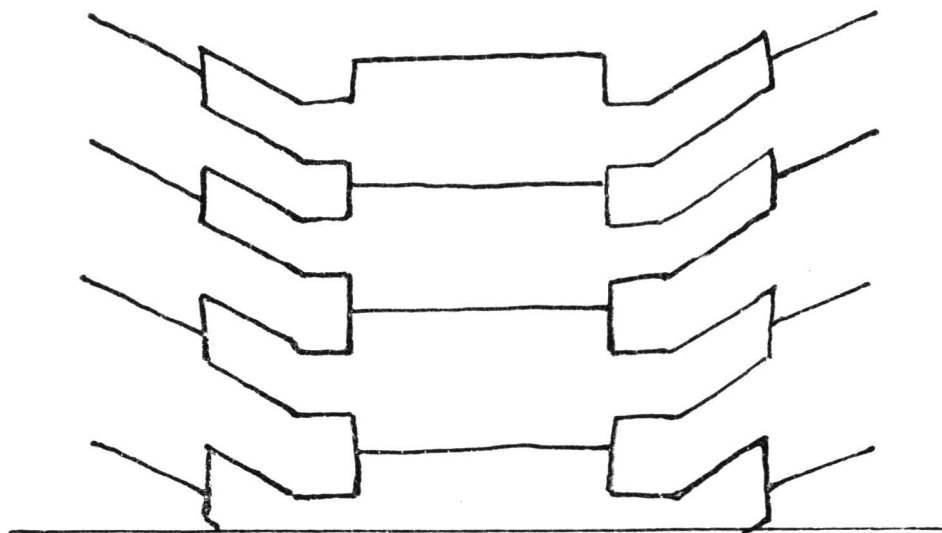

Fig. 3. — Detaliu de îmbinare a grinzilor de lemn

Iată faptele care ne confirmă data de 1707 ca început al schitului Găvanu: În cursul anului 1836 se stârnește un proces greu între moșnenii Beșlii și între stăreția schitului, pentru muntele Cireșu. Radu Beșliu voia să ia dania schitului, făcută de Ignat Beșliu în 1807, pentru jumătatea fruntea muntelui Cireșu, pentru că Beșliii rămăseseră fără pădure în Cireșu, iar schitul voia să-și întindă stăpînirea peste Beșlii, în podu Plavățu.

«Cinstita judecătoria de Buzău... cu hotărîrea nr. 33 din 1836 iunie 17 hotărâște ca schitul... «să stăpînească nu numai jumătate din muntele Cireșu, ci și tot ocolu schitului după deosebitul zapis cu leat 1824 (oct)vrîe 16... «fiind dăruit acela ocol din partea tuturor moșneni(lor) Mînzălești și Beșlii»²¹.

Visarion, starețul Găvanului, în temeiul acestei hotărîri face jalbă să i se trimită un inginer care să măsoare locul cu pricina. În această jalbă menționează zapisul de danie din 1807 fevr. 22, dat starețului Ghedeon de către Ignat Beșliu, o adeverință semnată de cinci moșneni Mînzăleșteni și Beșlii din... «1823 sept. 16... dat la mână sfinții sale părintele Rafail al sfințului schit Găvanu coprinzător cu zapisul cel mare al schitului(i) (ce) au rămas (în) mână părintel(u)j Rovim încă de când era stareț... zapis care din... «vreme răzmeriți s-au prăpădit... «iar ei moșnenii văzînd că o să pătimească rău sfântul schit fără acel zapis i-au dat acea adeverință improtriv(a)²² acel(u) zapis ca să poată stăpîni sfântul schit cu pace prin toate semnele, adică în capul poduli²⁶ lu(i) Plavățu... Curmăturica... Poeni și în Găvanu subt pietre inhierate de jir(jur) imprejur». Audağă și hotărîrea judecătorească din 1836²⁷.

La această jalbă, judecătoria cu porunca nr. 2974 din 1842, mai, 18, trimite pe inginerii Ioniță Lambru și Alecu Lambrescu să măsoare dania lui Ignat Beșliu. Aceștia terminînd de măsurat în aprilie 1843 conclud că și Podul lui Plavățu trebuie cuprins în muntele Cireșu, *nedespărțindu-se de acesta prin nici un semn firesc*. Deci la jumătatea muntelui Cireșu și ocolul schitului, ei includ și jumătatea Podul lui Plavățu (100 pogoane de fîneață și loc arător)²⁸.

Beșlii văzîndu-se primejduiți și în Podul lui Plavățu fac apel la «Curtea de apelație sivilă din Buc(u)rești, secția al doilea».

Pînă la hotărîre, schitul caută să-și întărească stăpînirea, așa cum au conclud inginerii, și starețul Visarion obține un «inscriși» în 1843 noiembrie 17, întărit prin punere de deget de 19 moșneni Mînzăleșteni, care afirmă categoric... «că muntele Cireșu ce este jumătate al nostru și jumătate al schitului, *dat danie de un Moise Ignat Beșliu* (s. n.) și era nealească partea schitului de a noastră, acum starețul vrînd a-și alege partea muntel(u)j și-au scos hotărnicii, și ingineri(i) pe d. Alecu Lambrescu și pã dl. Ioniță Lambru și și-au măsurat partea, care măsurătoare cunoscînd-o și noi de bună și dreaptă, poate să și-o împietreze și cu pietre...²⁹.

Starețul Ambrozie în 1847 ag.(ust) 15 dă inscriși moșnenilor Mînzăleșteni că «schitul nu are asupra numiților nici un fel de pretenție... decît numai să să urmeze stăpînirea și a schitului și a pomeniților întoamă după hotărnicia făcută și planul ridicat... actul e scris de Ioan Lambru (?) și martor e «preotu Mafteiu satu Bisoca»³⁰, act care încearcă să confirme stăpînirea schitului și peste jumătate din Podul lui Plavățu.

Curtea de Apel nu dă drept de stăpînire schitului și în Podul lui Plavățu, iar moșnenii au adus «niște copii vechi cu totul după un hrisov al Mihniî vvd. i după niște zapise din (leat) 7192 (1684) spre dovadă că Podu lui Plavățu este deosebit hotar, dar nefiînd adevărate nu li s-au primit; ziseră însă numiții moșneni că alte sineturi n-au, că ei așa s-au pomenit stăpînind de la moșii și strămoșii lor fără

21. Acte particulare: Năstase Deșliu (Mînzălești, raion Buzău) copie întărită de pe jalba starețului Visarion din 1842, consultată în 1946.

25. «Improtriv(a)» cu sens de *întărirea* zapisului prăpădit.

26. Prin *pod* în aceste părți, se înțelege o leșitură plană, pe spinarea unui deal, prins între ape: Podu Calului, Podu Iepii, etc.

27. Acte partic. Năstase Deșliu, jalba starețului Visarion din 1842.

28. *Ibidem*, Hotarele muntelui Cireșu, aprilie 1843.

29. *Ibidem*, *Inscriși* reproduș în «Hotărîrea Curții de Apel Secșia sivilă», din 1847, sept. 9.

30. Acte particulare: Salta V. Grigore (com. Mînzălești), copiat în 1933.

ca să fi fost supărați vreodată de cît (de) starețul schitului pîntru acel loc» (înscrisul din 1843 reprodus în hotărîrea Curții...).

Moșnenii recunosc dania, dar declară că nu știu nimic de acel înscris din 1843.

...«S-au mai întrebat iarăși vechilul schitului (u) dacă schitul n-au avut stăpînire în acel loc de prigonire dela înscrisul dăniașului *de sânt acum 140 de ani* (s. n.), cu ce cuvânt cere acum parte dintrînsul și de are alt sinet cu numele de Plavățu să-l înfățișeze»...

Vechilul schitului neavînd alt sinet, moșnenii cîștigă apelul.

Hotărîrea Curții de Apel e datată... 1847 sept(em)v(rie) 9³¹.

Această hotărîre confirmă două momente hotărîtoare pentru schitul Găvanuț 1-ii îndepărtatul strămoș al Beșliilor, ctitorul schitului Găvanu... «ce este den temelie zidită de noi»³² a fost un Ignat Beșliu, iar dania de jumătate a muntelui Cireșu arată că la origină au fost doi frați de moșnenie: un Mînzală din care coboară Mînzăleștii și un Manea din care coboară Măneștii, deveniți Beșlii prin funcție de stat³³; 2. schitul a fost dăniat și înființat în 1707, *acum 140 de ani*, cum mărturisesc la proces moșnenii în 1847.

Această dată e întărită și de *Inventarul* schitului Găvanu din 1863: «Aquestu schitu que este fondatu la anul 1708 de starețul Dionisie Pusnicul se compune din una biserică de lemn cu hramul S. Maria, 27 casse de birghie cu quăte 2 încăperi, 28 monahi și 5 frați, clopodniță de scîndură cu o (un) clopot micu, trapedu și arhondaricu, toate de birghie (birne n. n.). Biserica este prefăcută la anul 1828 în locul unde se află, cu 6 turle, învelită cu șindilă, zugrăvită pe dinuntru, cu tîmplă săpată și poleită, cu tînda făcută... lemn»³⁴. Data de 1708 e explicabilă datorită începerii anului bisericesc cu 1 septembrie.

Deci data de 1707 e sigură, iar ca prim stareț e «Dionisie Pusnicul», pustnicie antrenată și de acest loc plin de măreția și sălbătăcia singurătății.

Fapt care trebuie iarăși remarcat e că numele de Ignat a fost purtat de mulți din Beșlii, deoarece pe spatele zapisului original al lui Ignat Beșliu din 1807, se face mențiunea: «Danica lui moș Ignat cel adevărat, de Cireș și Bisoca».

Dacă zapisele reproduse în legătură cu acest proces, de către starețul Visarion în jalba din 1842 sînt exacte, nu același lucru se poate afirma și de zapisele reproduse de Zosima Tîrîlă și preotul Ioan Ionescu în 1928³⁵.

Numele lui «Moise Ignat Beșliu» pe care îl afirmă martorii la proces, ca pe unul din vechii dăniași ai vetrei schitului, nu l-am mai întîlnit prin zapisele ce le mai posedau moșnenii Beșlii între 1933—1946.

În timpul răzmeriții din 1821 s-au pierdut «zapisul cel mare al schitului» și alte acte, stareț fiind atunci «părintele Rovim».

UNDE A FOST LOCUL VECHIULUI SCHIT?

Schitușorul din 1707 a fost construit din lemnul pădurii înconjurătoare, în dimensiuni modeste, la punctul *Între pîrae la Lăstun*, sau în *Fundul Găvanului*, după cum se păstrează în tradiția locală. Această bisericuță nu s-a păstrat mult în acest loc, fiind stricată mereu de apele pîraelor, și a fost mutată în *Poiană*. Așa că «Prima așezare bisericească a mînăstirii... în Poiana din vale spre lac»³⁶, este propriu-zis *a doua* construcție a bisericii schitului, ale cărei urme sînt marcate și azi prin cîteva pietre de temelie.

Această bisericuță de formă dreptunghiulară, după urmele lăuate, și tot de dimensiuni modeste, a fost profanată și arsă de către turci în 1821... «ieră pre

31. Acte partlc.: Năstase Deșliu, Hotărîrea Curții de Apel...

32. Arh. St. Buc., *Găvanu*, pac. VII, doc. 2.

33. Cf. Sandu Tudor, *Monografia comunii Mînzălești*, ms., Cap. Despre moșnenii...

34. Arh. St. Buc., *Ciolanul*, pac. IV, doc. 1.

35. Pr. Ioan Ionescu, *op. cit.*, p. 26, reproduce o copie cu dată greșită și cu omisiuni (leat 1723 în loc de 1797, v. Arh. St. Buc., pac. II, doc. I, în original, fond, *Mînăstirea Găvanu*).

36. *Ibidem*, p. 6.

paharnicului Costache Hrisocoleu proftaxindu-lu turcii dupe urmă l-au jârftitu în-dată cu săbiile i pre iconcmulu schitului și duoi țigani de acolo»³⁷.

Această întâmplare e romanțată de Alexandru Pelimon³⁸, text în care găsim și unele date despre Valea Slănicului Buzău, despre poziția Găvanului și a Poienii Mărului, cum: și câteva antroponimice contemporane.

După profanarea și arderea acestei biserici de către turci, s-a construit alta în anul 1828, tot din birne de brad, mai sus, în Poiană, și spre vest de cea arsă. *Aceasta e a treia construcție a bisericii Găvanului, de plan treflat, cu absidele laterale în cinci laturi, iar absida altarului în șapte laturi, cu patru turle neegale pe axul longitudinal, și două turle mici, egale, pe absidele laterale. Seamănă cu biserica de la Poiana Mărului, numai că Găvanu are o turlă în plus, fapt observat și de Al. Pelimon: «Poiana Mărului e mai în același fel ca și schitul Găvanu»³⁹.*

Turile care se sprijină pe câte un postament prismatic, înalt, au și la baza lor, și la baza cupolelor în formă de clopot, câte o streășină.

Streășina acoperișului e largă, spre a feri pereții de ploii, care sînt bogate în această regiune.

Pronaosul care se vede acum, e adăugat în 1855, cînd a fost și pictat cu frumoașa lui boltă din lemn. Adăugirea o specifică și Pr. Ioan Ionescu⁴⁰.

La intrare biserica are un pridvor închis, cu acoperiș în două ape, iar intrarea e razantă cu linia solului, în pridvor fiind cinci trepte din scindură de brad, care duc în pronaos.

În devizul din 1874 pentru învelișul bisericii cu tablă se dă scara în stîmjenii: «lungimea 11 st(in)(g)(e)n(i), lățimea 3,5 st(in)(g)(e)n(i)»⁴¹. În interior biserica are 20 m lungime și 4,80 m lățime. În 1875 iulie 11, se confirmă efectuarea lucrării din deviz: «tabla actuală e nevoie să fie înlocuită»⁴².

Biserica n-are pisanie, în schimb se găsesc mai multe date zugrăvite: «1828» pe scena «Cina cea de taină», de pe peretele despărțitor dintre pronaos și naos; «1828 — august 2» pe colțurile arcadei de lemn, pe partea interioară dintre abside și naos; pe grinda ce separă pronaosul de naos data de 1855.

Aceste date confirmă spațiile pictate în interiorul bisericii, ceea ce înseamnă că biserica fusese zugrăvită încă din 1828, din altar pînă la bolta pronaosului adăugat în 1855. Se mai găsesc și alte date prețioase pe care le vom semnala cînd vom vorbi de pictura bisericii.

În podul bisericii, unde se pătrunde din exterior, printr-o deschidere în streășina acoperișului, de pe coama pridvorului, intrare destul de greoaie, te întîmpină plăcut măestrita incrucișare de birne încheiate meșteșugit la capete, care formează bolțile și turlele bisericii. Aspectul general al construcției bisericii încîntă ochiul cu această multitudine de volume, de turie, de streșini, de linii, care se unesc armonios, făcînd o notă distinctă în acest cadru natural, sălbatic, măreț, și încăroat de singurătate.

Frumuseții exterioare îi corespunde o aceeași frumusețe interioară, unde bolțile cu baze octogonale se succed în lungul bisericii, bolți formate din suprafețe plane, unde predomină trapezul și triunghiul, care se micșorează din ce în ce, fie închizînd bolta ce în noul pronaos, fie apropiindu-se de deschiderea celor trei turle, deschideri care prin coloritul lor pictural te atrag și te încălzesc sufletește.

Hramul, de la început, a fost «Adormirii prea sfintei Stăpînii noastre de Dumnezeu născătoarei și pururea fecioarei Marii, ce este din temelie zidită de noi»⁴³,

37. Ioan Dărceanu, *op. cit.*, p. 2242. Tragedia acestor boieri, după o tradiție din Mînzălești, a fost și mai mare: cîtiva din ei lăsînd un sac cu galbeni la o casă din Ichimești, au fost omorîți și jefuiți. În 1954, făcîndu-se o casă nouă în locul cu întîmplarea, s-au descoperit 4 schelete omenestii îngropate la un loc.

38. Pelimon Alex.: «Catastrofa intemplantă boiărilor în muntele Găvanul, 1821», București, 1861, Cap. XI—XIV, p. 130—203.

39. Pelimon Al., *op. cit.*, p. 174.

40. Pr. Ioan Ionescu, *op. cit.*, p. 12.

41. Arh. St. Buc., *Min. Instr. Cult. și Instr. Publ.*, dos 175/1865, f. 102 (1874).

42. *Ibidem*, f. 121 v.

43. Arh. St. Buc., *Găvanu*, pac. VII, doc. 2.

și numai sporadic a avut și dublura... «hramul Adormirii și a sfinților Voievozi Mihail și Gavriil»...⁴⁴. Pentru valoarea ei arhitecturală, biserica a fost decretată ca monument de arhitectură, în grupul bisericilor de lemn⁴⁵.

PICTURA

Pictura, în ulei, lucrată direct pe scândura care câtușește birnele, vie, în culori deschise, cu scene mici și dese, în zone suprapuse, impuse de construcția monumentului, dau căldură, seninătate și ansamblu plăcut interiorului.

O vom descrie în continuare în ordinea intrării și deci invers vechimii.

În pridvor, chipuri mici de cuvioase, în culori închise, mohorâte, chipuri cu ochi expresivi. Zugrăveala e după 1855, de o mină necunoscută, și chipurile mohorâte fac să crească efectul culorilor senine din pronaos.

În pronaosul adăugat în 1855, pe pereții laterali, sînt două zone: în prima zonă: «Episcopul Filoftei, Sfînta Muceniță Varvara, Sfîntul Mucenic Nichita, Sfîntul Mucenic Serghie, Sfîntul Mucenic Iacov, Sfîntul Mucenic Arlenie, Sfîntul Mucenic Dimitrie, Sfîntul Mucenic Gheorghie, Sfîntul Mucenic Theodor, Sfîntul Mucenic Nistor, Sfînta Muceniță Mina, Sfînta Muceniță Teopista, Sfinții Mucenici Agretina și cu Zosima împărtaşind pe Maria Egipteanca» (!), chipuri mici, 1,20/0,80 m, cu desene corecte, în tonuri deschise, unde predomină verdele deschis; a doua zonă, chipuri de cuvioși și cuvioase, de diferite mărimi, impuse de suprafețele respective: «s. cuv. Cozma, s. cuv. Ioana, s. cuv. Sisoiu»... etc. Pe cele patru suprafețe triunghiulare de la baza bolții, tot chipuri de cuvioși.

Pe peretele despărțitor al pronaosului: «Cina suptu stejaru Ma(m)vri»: Stejarul în colțul drept, iar la masa cu draperie grea, stau 3 îngeri înaripați, aureolați, chipuri egale, avînd fiecare în față cite un taler. Pe masă sînt două potire.

Sub această scenă e scris cu alb: «Această boltă s-au zugrăvit în zilele prea sfinții sale Filofteiu, episcopu Buzău, prin stăruința și evlavia sfinții sale pâr. Arsenie starițu acestui schit, anul 1855, de Gheorghie Vasilescu, D. Mehtupciu, pictori (fig. 5)⁴⁶.

Tot aici, în colțuri, se mai află icoanele mari: Theisis pe care scrie jos: «Cu chelt(ui)ala d. Nicolae Petrăchescu ot. Brăila 1848 avg.(ust) 11. Gavril Zograf»⁴⁷. În această icoană predomină galbenul.

Pe icoana *Mr. Thu.*, cu arhangheliu Mihail și Gavriil (icoană care a servit ca hram cînd la hramul *Adormirii*... s-a adăugat și Sfinții Arhangheli) scrie jos: «Cu cheltuiala fratelui Ioan Botezat Tîmplaru, 1848 avg(ust)», lucrare a aceluiași zugrav Gavril.

Pe prima zonă octogonală, de la baza bolții pronaosului, pe suprafețele trapezoidale, sînt 16 scene din viața Sfintei Fecioare: «Înțe(leg)irea ce(a) neînțele(a)să», «Puterea celui di sus», «De arătare(i) Elisaveti», «Vifor de genduri ncredincio(a)se», «Stelo cu mergire însemnez...», «Nascirea lui II. S.», «Închinare(a) Magilor», «Mergire(a) la Ighipit», «Zimislire(a) Precisti», «Nascirea Precistie», «Născatoar(ca) de Dumnezeu blagos...», «Intrare(a) în biserică», «Izvorul tîmăduirii», «Bunavestire», «Văzindu-se...».

Pe a doua zonă a bolții sînt prooroci: «S. pro. Isaiea», «S. pro. Avacum», «S. pro. Irimiea», ««S. pro. Solomon» (!), «S. pro. Zaharia», «S. pro. Aron» (!), «S. pro. David», «S. pro. Daniil». În fundul bolții, pe mica suprafață octogonală, Sfîntul Ioan Botezătorul.

Toată pictura acestui pronaos, adăugat în 1855, aparține celor 2 pictori menționați: Gheorghie Vasilescu și D. Mehtupciu, și o fac sub directa influență rusească de la Poiana Mărului, atît prin antropomimicele folosite, cit și prin prescurtarea în vocală a cuvioșilor și proorocilor (fig. 6).

În pronaosul vechi, în prima zonă longitudinală a peretelui nordic, sînt zugrăvite *vosresnele*: 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, iar pe peretele sudic *vosresnele*: 1, 2, 3.

44. *Ibidem*, pac. VIII, doc. 6 și 15.

45. Biserica e recunoscută ca monument de arhitectură în 1967 de «D.S.A.P.C.», nr. 9643. XXI. 569

46. Diac. C. Săndulescu-Verna, *Zugravii de la Buzău*, Buzău, 1957, p. 8-9.

47. *Ibidem*, p. 16, 18, 19.

4, 5. Scenele exteriorizează imagini din textele evanghelice, cu privire la *arătările* lui Iisus de după Înviere.

În colțui stîng se mai află scenele: Schimbătorii de bani din templu, Iisus Hristos cu globul în mînă și *Mr. Thu*.

În a doua zonă a pereților sînt chipuri de cuvioși și cuvioase și scena Adormirii Maicii Domnului.

Pe cele 4 colțuri ale bolții turlei din vechiul pronaos sînt zugrăvite scenele: «Jărtva lui Abuel — Jărtva lui Cain», «Jărtva împăr. David în vreme(a) ciueme(i)», «Jărtva lui Avraamă», «Jărtva lui Manoș».

Pe I-a zonă poligonală de la baza turlei sînt 16 scene evanghelice: «Pentru cel lunatec», «Pentru smochinul cel uscat», «Pentru văduva...», «Pentru Hananiancă», «Pentru cele zece fecio(a)re», «Pentru Înviere(a) lui Lazăr», «Pentru pilda semănător...» etc.

Pe a II-a zonă a bolții opt tablouri cu ciclul *Patimilor lui Iisus*. Aici sub scena «Cina cea de taină» e scris leatul «1828»

În susul turlei, în zona I-a : «Sfinta Muceniță Ecaterina», «Sfinta Muceniță Alexandra», etc.; în zona a II-a : «Sfintele mironosițe: Maria lui Iacov, Maria Magdalena, Sfinta cuvioasă Evdochia», «Sfinta cuvioasă Maria Ighipteanca».

În fund, Maica Domnului în atitudine de rugăciune, cu pruncul la piept. Zugrăveala cu desen frumos, culori vii, deschise, predispune la seninătate.

În *naos*, două zone longitudinale: în abside, zona I-a: mari mucenici, ierarhi și preacuvioși, grupați doi cite doi; în zona a doua chipuri mai mari cu mari martiri ostași, în cele 4 colțuri ale bolții, cei 4 evangheliști, la ferestre tablourile cu marile praznice: Nașterea și Învierea.

Pe arcada de lemn, pe partea interioară, dintre naos și pronaos, la capete, se repetă leatul: «1828 — avgust 2» (fig. 7).

La baza turlei celei mari sînt zugrăvite soboarele ecumenice.

Pe turlă trei zone; zona I-a: Sfinții Apostoli: Marcu, Ioan, Simion, Matia, Filip, Pavel, Petru, etc.; a doua zonă, împărați și prooroci: Solomon, Aron, Zaharia, Moise, Avacum, David...; zona a treia chipuri neșemate. În fundul turlei *Pantocratorul* cu scrierea împrejur: «Dumnezeu din ceriu s-au uitat preste fiii oamenilor ca să vază de este cel ce înțelege sau cel ce caută pre Dumnezeu».

Tîmpla frumos lucrată, în bogată sculptură și mult aur, seamănă cu cea de la Poiana Mărului, și după o tradiție locală, e adusă de la Sanct Peterburg. Prezintă următoarele zone: În zona de jos scenele: «Apostolii caută a treia zi în mormântul Maicii Domnului», «Păstorul cel bun», «Minunea ce au făcut Maica Domnului cu Împărăteasa Maria de i-au dat mîinile», «Minunea ce au făcut sfinții îngeri cu copilul cel înecat în Setagora de călugări».

Zona a doua, icoanele împărătești, cu icoana bramului: Adormirea Maicii Domnului.

Zona a treia, cu praznicele împărătești.

Zona a patra, cu Sfinții Apostoli.

Zona a cincea, cu cei 12 prooroci.

Pe ușile împărătești. Cei 4 evangheliști, Sfintul Ioan Zlatoust. Bunavestire; deasupra ușilor împărătești, despiciînd zonele III, IV, V, icoanele cu Sfinta Năframă, Sfinta Treime, binecuvintînd pe Sfinta Fecioară, Theisis, crucea răstignirii (fig. 8).

În altarul cu 7 fețe neegale, în zona I-a: mari arhieriei, mari dascăli și făcători de minuni: Spiridon, Nicolae, etc.

Sub fereastră o scenă cu Iisus copil, dormind pe o cruce, la poalele unui deal și vegheat de îngeri. Pe nimbul lui Iisus «o On» și «Is. Hr.» cu titla. Deasupra scrie: «Culcându-să ca un leu și ca un pui de leu, cine-l va deștepta pre El?»

În zona a doua, din cei 70 de Apostoli mici.

În prima zonă octogonală, a bolții turlei altarului, 15 scene mici cu imagini din evangheliile dintre Paști și Rusalii: Samarineanca, Vindecarea orbului din naștere, Proorocul Moise în fața rugului arzînd, etc.

Pe a doua zonă octogonală tablouri mici cu: Bunavestire, Intrarea în biserică a Maicii Domnului, Elisabeta la Sfinta Fecioară, Iosif dormind vegheat de un înger, Fuga în Egipt, Scara lui Iacob.

Pe turlă în sus, chipuri aureolate cu pergamente în mîini: «Strigat-am întru

necazu(l) meu către Dumnezeu meu», «Să să scoale și să să suie toate neamurile ca valul lui...», «D(oa)mne caută din casa ta cea sfântă»...

Pe ultima zonă a turlei simboalele Sfintei Treimi, deteriorate.

În fundul turlei, Dumnezeu-Tatăl, bătrîn.

Toată această pictură: din altar, naos și pronaosul vechi, place în întregime și în amănunt, prin seninătatea coloritului și prin siguranța desenului. Scenele mici, dese, variate, respectă în general Erminia, înfățișînd multiple scene evanghelice sau din istoria sfîntă, încît ai impresia că te afli în fața unui film pictural evanghelic și istoric bisericesc.

Întrebarea este: Cine a zugrăvit spațiul din altar, naos și vechiul pronaos?

Data cînd s-a zugrăvit e repetată de două ori: «1828» și «1828 avgust 2».

Afirmăm că această zugrăveală aparține lui *Nicolae Zograf*⁴⁸, și a ciracilor lui din familia Andronicesc din Sibiciul Buzăului, nu numai că desenul și coloritul reamintesc factura lui Nicolae Zograf, dar în această perioadă Nicolae Zograf lucrează mult pe valea Slănicului Buzău: la biserica parohiei Mănești, un epitar în 1834; la biserica Apostari, icoane împărătești, la tîmplă; la biserica din Bodinești, din Coca Antomirești, Petrăchești, etc.⁴⁹.

Era un bun meșter și căutat zugrav pe această vale.

Argumentul hotărîtor îl dă însă un steag al Găvanului în dimensiuni 1,40 x 1 m. Pe față e scena mare a Învierii. Sub Înviere, pe cele 3 prelungiri triunghiulare de la baza steagului, sînt trei scene: «S. proorcă (sic) Moise cîndă au văzută rugu arzându în muntele Sinai», «Adormirea Prea Născătoarei de Dumnezeu», și «Sf. proorcă Ilie cîndă era în muntele Carmilului». Sub scena «Adormirea»... e scris: «1830 Dechemvrie 10, Nicolae Zograf». Scena cu *Moise în extaz*, lîngă rugu arzându, cu turma alături, e pictată și în prima zonă octogonală sub turla altarului, fapt care îl confirmă pe Nicolae Zograf ca autor al picturii din 1828.

Pe spatele steagului, Botezul Domnului, scenă mare, iar pe cele trei triunghiuri prelungitoare: «S. proorocu Ilie cîndă au muștrat pre Ahavu împărat», «Soborul Sfinților ingeri», «Ilie preotu dină legea veche cîndă au venit vestitor».

Dintre ciracii lui, Androniceștii din Sibiciu, deja pe Gavril l-am semnalat pe icoanele din pronaos, iar pe una din cele 11 icoane praznicale mici, 28x20 cm, lucrate pe lemn, identice, pe icoana «Botezul lui Hr(i)stos», jos scrie: «1833 deche(m)v(rie) 16, Ioann Andronicesc zog(raf) de la Sibiciu».

Toate aceste icoane sînt lucrate de aceeași mînă.

Acest zugrav Ioann nu e menționat pînă acum în nici un studiu asupra zugravilor școlii realiste din Buzău.

Alte picturi valoroase din Găvanu: o icoană mică foarte expresivă: «Duminica tuturor sfinților» de D. Teodorescu, vrednicul ucenic al pitarului N. Teodorescu din școala de zugravi de la Buzău⁵⁰. Această icoană a fost în biserica Găvanu pînă în 1965. Acum lipsește.

Tot D. Teodorescu a mai lucrat un tablou pe pînză, prins provizoriu pe o ramă simplă, 0,90 x 0,70 cm.: «Vedenia Părintelui Mitrofan la schitul Găvanu, 1001 noiemvrie»... Iisus cu o fină realizare a capului, senin, îmbrăcat în ton albastru deschis, tivit cu aur, binecuvîntează cu mîinile amîndouă, iar jos în genunchi, cu capul descoperit, părintele Mitrofan, în tonuri cărămizii, cel ce a avut vedenia. Sub ei un șir de 17 steaguri, la extremitatea stîngă un steag roșu, la cea dreaptă un steag verde, cu cite o cruce albă pe ele. Pe prăjinile celelalte cite 3 pînze monocolare (alb, albastru, cărămiziu, galben) cu cruci pe ele, colorate contrastant, în vîrfurile prăjinilor cite o cruce; steagurile sînt înfipite pe balustrada unui balcon cu pilaștri divers colorați. Între pilaștri un grilaj metalic. Grilajul se sprijină pe două arcade roșii și în aceste arcade sînt înscrise: «Vedenia părintelui Mitrofan la schitu Găvanu, 1861, noemvrie», iar în arcada dreaptă: «S-au plătit de păr. stariț Arsenie Găvănean 1862 mart(ie) 10, de D. Teodorescu».

Părintele Isaiia Partenie, fost stareț și iconom la acest schit, i-a povestit lui

48. *Ibidem*, p. 16—19.

49. Pr. Sandu Tudor, *Biserici de lemn pe valea Slănicului Buzău*, ms. (Institut teolog. Buc., 1934. Cap. bisericilor respective).

50. Diacon C. Săndulescu-Verra, *op. cit.*, p. 10.

Ungureanu Anghel că părintelui Mitrofan i-a apărut această vedenie deasupra turlei celei mari a bisericii⁵¹.

În pridvorul bisericii se mai găsesc două tablouri mici pe pînză: pe unul, Iisus încoronat cu spini — numai capul —, pictură sugestivă, cu pastă groasă; alt tablou pe lemn, cu desen stîngaci, nesimetric, reprezentînd în centru un călugăr mort, în dreapta arganghelului Gavriil, în stînga moartea cu coasa, iar dracul stă pitit după un copac. Dracul pitit după copac, e o frumoasă și reală sugestie a spațiului împădurit al schitului. Tablourile par a suplini, într-o formă extrem de redusă, marile fresce de avertisment, de la intrarea vechilor biserici: răul și iadul.

ODOARE

Un antimis din 1796 : «Acestu antimis pre carele se săvîrșește d(u)mnezeiasca slujbă s-au blagoslovitu și s-au sfințitu cu mîna iubitorului de D(u)mnezeu episcopului al Buzăului chir Constandie, v(ă)leato 7304.

Două antimise grecești.

Un Aer din 1822 cu text grecesc-român-slav.

Un antimis semnat de episcopul Filoteiu în 1851.

Un antimis semnat, dar ros, în 1858.

Un antimis semnat în 1905 de episcopul Dionisie.

Două potire de argint masiv, artistic lucrate.

Un clopot mic dogit, cu leatul 1792.

Un clopot mic cu sunet bun.

Un clopot mare cu însemnarea : «Cumpărat de domnii orășeni Rîmnicu Sărat, Mînăstirea Găvanu — stareț Victor Gheorghiu, în anul 1874».

CĂRȚI VECHI CU NOTE

1. *Triodion*, Neamțul, 1847, f. 2 albă r. ; «Ace(a)stă carte i(n)titulată triod și compusă de cei mai sfinți și respectabili bărbați ai nați(ei) cristiane îmbată de umilință pe acele suflète ce o citesc cu credință și are dor după meteforaua evanghelii a sco(a)te lacrimi și din petre vechi. Citiți-o bunilor frați, dar cu credință și vă siliți cu toată puterea a vă primeni la față întru înnoirea minți vo(a)stre, că nu sânt(e)m chemați a ne lupta cu carnea și sângele, ci a face războiu cu cei din capitala, care sânt izvodirile minții, ce să ridică împotriva cunoștinți lui Dumnezeu, 1851, Mef. Monahul».

2. *Un ms.*, 30 x 21 cm., scris de proin logofăt Gheorghie Dieconescu pentru... «Sf. schit Găvanele»... care a... «aflat la cuviosul starețu de la Găvanul chir Visarion o prea minunată și vestită carte n-au mai fost pã aicea niciodată»... «adicã patericol Pecerski de viețile prea cuvioșilor părinți de acolo din țara rosească și vînându-l cu un dița dragostei cei suflètești, pã datã cu scrisoare de rugãciune primindu-l dã la schitul Găvanul»... «m-ai însărcinat pre mine ticãlosul cu numitul acesta patericol a-l scrie»... «de la april în 7 zile a scrie pãnã astãzi iunie în 11 zile».

«1806 iun(ie) 13», ...«plecat Gheorghie Dieconescu proinlogof. dã vist»... (spicuirii din interesanta predoslovie a copietorului, din primele 6 file nepaginate).

Pe ultima copertã : «Sã sã știe cã aceastã și sfântã carte este de aice a schitului Găvanelor și cine sã va apuca ea sã o fure sã fie afurisit de trei sute de sfinți, sã fie anatema, 1846 sept. 14».

3. *Viețile sfinților*, noiembrie, Neamțul, 1831, f. 333 r. ; «am cetit și eu pãcãtos(u) Climent eromonah pã aceastã carte pãnã aicea și foarte mulțumesc, 1842, iulie 10».

4. *Viețile sfinților*, mai, Neamțul, 1831, f. 333 r. ; «Am cetit și eu pã aceastã sfântã carte robul lui D(u)mnezeu Climent eromonah ce eram și stareț la sf(ă)nt schit Găvanle. Leat 1838 iunie 29». «Și al doilea am cetit leat 1839 oct(om)vr(ie) 17».

5. *Octoiul*, Bucureștilor, 7254 (1746), f. 2 v. nepaginatã — f. 5 : «sf(ă)nta carte a călugãriți Elisafti de la mănăstirea ...știi de sus și viindu popa Ion den Feldeora fiindu de lips(ă) de un ohtoih s-au tocmit cu Ilisafta de i l-au dat pe un anu sã-i de(a) 3 ferdele de grãu».

6. *Penticostarion*, București, 1800, f. 1 r. : «s-au dat în haru la sf(ă)nt schitu Găvanu de noi Calinic arh(i)m(andrit), Cernica, 1844 mart. 14».

51. Comunicat de preot Mircea Stănescu, Mînzălești, 1966.

7. *Mineiu*, octombrie, Neamțul, 1831, f. 1 v.: «Acest sfânt mineiu al lunii lui octombrie s-au cumpărat de mine Dionisie ermonah și s-au hărăzit sfântului schit Găvanu în zilele sfinției sale părintelui stareț chir Silivestru ermonah ca să fie pentru pomenirea neamului meu, și s-au însemnat ca să nu să instrăineze de acest sf(ă)nt schit, 1834, oct. 15».

8. *Mineiu*, Rîmnic, 1779, f. albastră r., într-un chenar lucrat cu penița: «Aceste sfinte și dumnezeiești cărți douăsprezece Mineiuri s-au legat de al doilea rîndu cu toată cheituala și ști(i)nta sfinției sale părintelui chir Lavrentie înainte stătătorul ot sfântul schit Găvanul cu leat 1832 ianuarie 4».

9. *Sfînta și dumnezeiasca Evanghelie*, Buzău, 1835, p. 250 cu literă latină: «În timpul pribegiei și al captivității mele m-am adăpostit în acest sfînt locaș Găvanu, arhim. Justin Bănic, 1917 aug. 15».

10. *Evanghelie*, București, 7256, f. 2 nepaginată r. pînă la f. 36 v.: «Io robul lu(i) D(um)nezeu Gheorghe avîndu o sfîntă ivanghelie la sfînta biserică la satu Spagovu nimini nu i-a și cetindu pe dînsa fiindu dezlegatu și avîndu altă sfîntă ivanghelie și citindu pe acest și aceasta fiindu întru anu părăsită amu dăruit-o popi Tănase ca să fie a lui legăndoo elu și in... nestuială legături o dărui lui ca să fiu pomenitu de sfinția sa și de copii sfinții sale, hrînindu-se cu dînsa și fiindu nepărăsită de la sfînta biserică și avîndu și mărturii: eu Vasile sin Gom. mart(or), eu Stanciu Ciuna mart(or), eu Stoica Grosu mart(or), eu Ruse Patlea mart(or), eu Ionco mart(or), eu Toder mart(or), eu Banu mart(or), eu Franciu mart(or), eu popa Mihăilă mart(or), eu Stoian sin Stoian Goia mart(or), și am scris (eu) popa Tănase cu zisa lui moș Gheorghe sin popa Petru erean i Păuna prezvit(e)ra și adeverezu aciasta la leat 1802 dechemvrie 8».

f. 55 r. — 57 v.: «Această sfîntă ivanghelie este a robului lui Dumnezeu Gheorghe ot Obilești și am dat lui nepotu meu Vasile ot Spafov să aibă a mă pomeni todeauna la sfînta biserică».

11. *Apostol*, Buzău, 1836, poartă r.: «Acestu sfînt și dumnezeesc Apostol să hărăzește schitului Găvanele spre pomenirea răposatului pomenitului proinprotopop Gheorghe... 1855 fev(ro)arie 18».

p. 231: «Acestu sfîntu dumnezeescu Apostol cumpărîndu-se de sfinția sa părintele proinprotopop Gheorghe schivofilache și fiind că după trecirea sfinției sale din viață au rămas pã sama casî, în unire fiind eu suptiscălitul cu mătușa mia preoteasa Anca soția răposatului moșu meu, l-am hărăzit la sfînta mănăstire Găvanele unde acolo este să (sic) prăznuiește hramul Adormirii Maicii Domnului (!) și în această mînăstire fiind rămas de părinți m-am tras și eu la acest cin călugăresc sau mai bine să zic îngeresc și dau aceste(a) ca să fie spre pom(en)re susului zis, 1855 fevr(o)arie 6, Nic. Protopopescu».

12. *Evanghelie*, Rîmnic, 1794, scoarțele argintate, pe cotor jos: «Această sf. Evanghelie s-au aferosit de dum. medelnicierul Nicolae Picleanu, la sfântul schit Găvanele, 1825».

CARTE VECHI FĂRĂ NOTE

A. Românești

- Apostol*, București, 1784.
Molitveanic, Rîmnic, 1793.
Tipcon, Iași, 1816.
Ev(an)gh(elia), Neamțul, 1821, format mare, cu vignete frumoase și legată artistic.
Viețile sfinților, dechemvrie Neamțul, 1831.
Molitvednic, Buzău, 1835.
Octoih, Neamțul, 1836.
Liturghie, Buzău, 1840.
Psaltirea, Neamțul, 1843.
Biblia (Cartea facerii), Buzău, 1854.
Biblia (Vechiul și Noul Testament). Buzău, 1954.
Biblia (Testamentul Nou), Buzău, 1856.

B. Rusești

- Biblia*, Sanct Peterburg, 1819 avg(us)l 15 zile.
Biblia, (marii proorocii) fără început.
Ceaslov, ruptă coperta.
Octoih mic, rupt începutul.
Trebnicu, 1765.
Ceaslov, 1765.

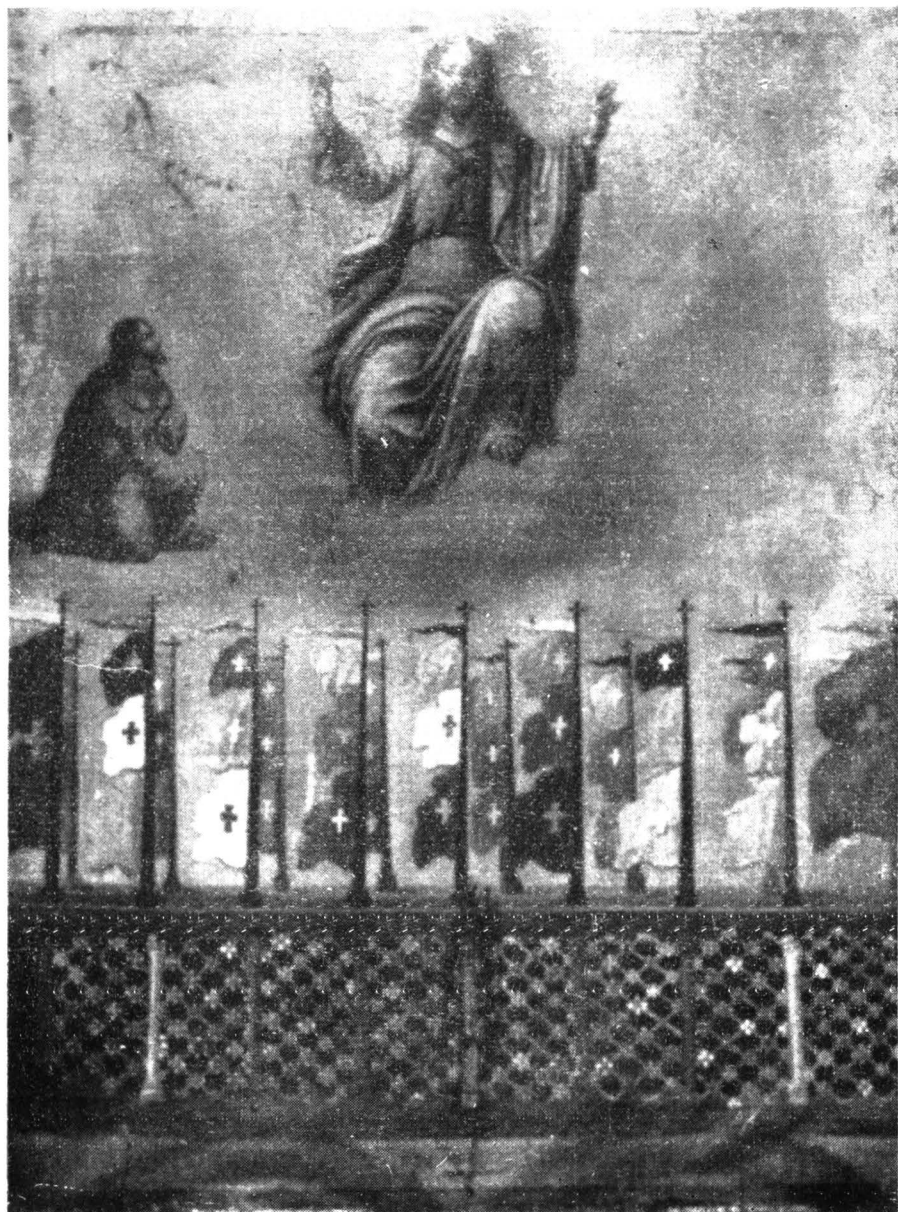

Fig. 4. — Pictură reprezentind «Vedea: părintelui Mitrofan»

POMELNICE

«Pomelnecul ctitorilor sfintului schit Găvanul care s-au făcut la biserica cea nouă și au să să pomenească morți și vii până ce va sta piatră pre piatră», cu chengar lucrat în peniță, în culori verde, roș și negru. Pomelnicul cu 29 file, merge între 1828—1832, cuprinde pe sprîjinatorii construirii bisericii din 1828 și e reproduc de preotul Ioan Ionescu⁵².

Un pomelnic dintre 1857 — 1860 și altul dintre 1868—1881 toate cuprinzînd nume de dăruitori pentru pomeneire — platnici — pe tot anul, din împrejurimi și din țară. Nu se referă la ctitori.

În 1915 august 15 D. Șerbănescu-Lopătari (învățător) transcrie un nou pomelnic, din acestea menționate, și din altul care nu se mai găsește.

f. 1 r. scrie : ...«că prima așezare bisericească în părțile acestea s-a făcut în poiana din vale spre lac; că primii întemeietorii au fost probabil niște pribegi»...

Sînt datele pe care le folosește și preotul Ioan Ionescu în lucrarea citată.

f. 2 v., «Robul lui D-zeu Vasile»⁵³.

f. 10 r., Pomel(n)icul morților :

Arhieri : Iosaf, Kesarie, Filoftei, Dionisie...

Arhimandriți : Iosif, Dosoftei, Neofit...».

DANI

Schitul Găvanu, de origină moșnenească, a avut un început destul de modest și prin aceasta s-a bucurat și de oarecare autonomie.

Incepînd cu mica vatră de «La Lăstun» de sub Curcubăta, în 1707, unde pustnicea Dionisie, mai tirziu datorită atmosferei vieții de retragere ce se practica aici, schitul începe să capete danii care constă din : păduri, vii, livezi, finețe, loc arător, vite, mori de apă, clădiri.

Cronologic, în 1722 (1764) genar 14 «Eu die(a)con Ionu sin popa Antohi» dă două pogoaane loc de pădure, etc. în dealul Cotești (R. Sărat)⁵⁴; în 1795 noiembrie 17, șetrar Caloian Pleșoianu dăruiește «pă izvorul Sturzii un vad de moară după șterea apei și loc de casă și de pivniță... și 4 pogoaane loc pentru ca să-și facă livele de pomi...». (Com. Mînzălești)⁵⁵; în 1794, ghen. 16, popa Liica ot Beceni, dăruiește 13 stînjeni, drept de moșnenie în Poiana Vălcului, (com. Mînzălești)⁵⁶. O copie de pe acest act cu omisiunea «ca să fie pentru sufletul tătînii-mieu» și «...și cu adăogirea...» : «Poiana Vălcului, Rubim erodiacon scriitorul... cu data de 1723 fevr(orie) 26 e reproducă de preotul Ioan Ionescu⁵⁷, cu datele greșite față de originalul de la Arhivele Statului București; în 1799 (fe(vru)arie) 14, Chiriță soția sa Anița dau zăpislor la mîna diaconului Costandin sin pop Statia pentru pădure în dealul Bliadarului în Teiuș⁵⁸; în 1802 fev(ruarie). 9, Mihăilă sin Vlad Colniceanu vinde cu 16 taleri o livele lui Dobre Mînzală care o donează schitului⁵⁹; în 1806, ghen. 1, Dobre Mînzală și feciorul său Dobre, vind șetrarului Coian (Caloian) «nooă fălci făneată «în Mînzăleasca spre Fundul Bolii, care «s-au afierosit Găvanului în 1806 aprilie 6⁶⁰; în 1807 fev(ruarie) 22, Ignat Beșliu donează «19 fălci făneată în Biosca i o jumătate munte fruntea Cireșului» (Mînzălești)⁶¹; în 1814 ghen. 18, Eacov Burloiu vinde pâr. Casian moḡnah 1 1/2 loc sterp în dealul Teiușului hotar cu moșia loc sterp în dealul Bliadarului. Episcopia de Buzău face o adnotare pe spatele zăpislor pentru dreptul de puiă pe izvorul Sturzii (Mînzălești)⁶²; în 1815 avg(ust) 15, popa Ene sinu popa Dumitru ot Vintilă Vodă și alții, dau dreptul de moșie...» cătă să va alege fiind d-avalma cu dum(nea)lui răposatul șătrar Caloian, în Poiana Vălcului,

52. Pr. Ioan Ionescu, *op. cit.*, p. 33—34

53. Pr. Horia Constantinescu și Pr. Gabriel Cocora, *Poiana Mărului*, în «Glasul Bisericii», XXIII (1961), nr. 5—6, p. 472—475.

54. Arh. St. Buc., *Găvanu*, pac. III, doc. 1.

55. *Ibidem*, pac. I, doc. 1.

56. *Ibidem*, pac. II, doc. 1.

57. Pr. Ioan Ionescu, *op. cit.*, p. 26.

58. Arh. St. Buc., *Găvanu*, pac. III, doc. 2.

59. *Ibidem*, pac. VIII, doc. 1

60. *Ibidem*, pac. VII, doc. 1.

61. *Ibidem*, pac. VII, doc. 2.

62. *Ibidem*, pac. III, doc. 3, 4.

63. *Ibidem*, pac. I, doc. 2.

din jos despre Valea Peri (Mînzălești)⁶⁴; în 1823 septem(v)rie 13, «Casiian monahul cu fiu meu Gherasim monahul și cu soția noastră Macariia schimonahia»... dau starețului Rafael 4 pogoane de vie lucrătoare, 3 pogoane de pădure și 5 pogoane loc sterp în dealul Blidarului. Episcopia de Buzău face o adnotare pe spatele zapisului, că dacă schitul nu le lucrează, le pierde, donatorii vroind să le ia înapoi în 1825 aprilie 10⁶⁵; în 1823 mai 7, «logf. Mihai Zăgănescu cu soția vînd starețului Rafail de la Găvanu o bucată de pădure în dealul Cotești⁶⁶; în 1823 sept. 16, «Anghel Bînzală ot Mînzălești i Dinu Beșliu»... dau un înscris Găvanului de stăpînirea ochului schitului pentru că «zapisul cel mare... s-au prăpădit... în vremea răzmeriții»⁶⁷; în 1825 mart. 15, parte din moșie în Ursești, Jălău și Vintilă Vodă⁶⁸.

În 1825, «Nedelcu Olteanu ot Valea Ursului împreună cu soția mea Costanda» donează o livece cu trei sute pruni, 10 nuci, meri-peri, 60, cireși 4, donatorii rezervîndu-și numai zeciuala cît trăesc (com. Beșlii)⁶⁹; în 1826 mai 21, Isache Ion întărește dania surorii sale Anica din 1799 de 6 pogoane de vie lucrătoare cu obrația lor, cu livece de pruni, cu cramă șindrilită și două case cu locul lor moșnesc, pentru că zapisu: din 1799 s-a pierdut din «pricina turcilor de au fost în țară tare prădînd acest schit»⁷⁰; în 1827—1829 iuñe 3, primește o livece în Valea Ursului⁷¹; în 1829 iulie 30, act de grădină și vadul de moară pe izvorul Sturzii⁷²; în 1830 unchiș Ion Buică dă o cesvârte de pămînt în dealul Zaplaz (R.-Sărat)⁷³; în 1831 febr. 28, Luxa fiica răposatului Toma Chillaș întărește dania de 21 pogoane vie și pămînt în Zăplaz⁷⁴; în 1832 mai 30, Stoico soția răposatului Negoită Păduroiu dă 5 pogoane în Odobasca⁷⁵; în 1832 iunie 20, Enache dascălul sin Nan cu soția Zoita dau 4 pogoane de pădure în Coita⁷⁶; în 1833 oct. 4, moșnenii Mînzălești dăruiesc partea lor despre Bădic⁷⁷; în 1834 nov. 15 și 1852 dec. 11, se menționează hotarul de la Bălosul sau Călnău⁷⁸; în 1836 fevr. 25, Ion sin Ioachim monah cu soția sa Stanca dau danie o livece cu pruni în V. Vodă⁷⁹; în 1838 nov. 13, Bratosin sin popa Toader dăruiește partea sa din trupul moșiei Lopătari⁸⁰; în 1837 iulie 11, vie în Blidaru și Bonțești (R.-Sărat)⁸¹; în 1840 august 16, moșnenii Mînzălești și Beșlii întăresc dania de moară⁸²; în 1842 mai 8, Stana răposatului Petre dă 1/2 livece «La plop», iar după moarte și cealaltă jumătate (com. Beșlii)⁸³; în 1843 apr. 13, Ganii sin Ivan Moscu dăruiește case în Buzău⁸⁴; în 1851, dania preotului Costache din V. Vodă pentru trei fâlci și 20 prăjini în Poiana ascunsă (Mînzălești)⁸⁵; în 1825—1859 danii de pămînt în Ursești, Jălău și V. Vodă⁸⁶; în 1855 septem(v)rie 6, o falcie de Islaz în poala Dealului Iepii... «de la cumnotul Ioanu din Beșlei⁸⁷; 1858 oct. 17, Radu Beșliu dăruiește: «una casă de circumă cu vecmilul ei; un porumbar pă opt furci; o casă a morii șindrilită; una moară cu două roate, învelită cu tinichele; două ciocane de fier; două tocitori... două postăvi de curge mălai; 570, adică cincisute șaptezeci ocă mălai, cu al morarului ce i se cuvine, s-a găsit strins în trei săptămîni de zile după arătarea morarului; patruzeci și opt ocă făină... după dreptul ce i se cuvine morarului; una hanită veche; un mertic de măsurat»⁸⁸; în 1861 sept. 30, «Ioan sin Andreiu Frințesc mocanu dăruiește 50 oi⁸⁹; în pomelnicul din 1828 mai sînt menționați următorii dăniși: «Mitru Ichimescu din Bisoca dă opt pogoane

64. *Ibidem*, pac. II, doc. 2.65. *Ibidem*, pac. III, doc. 6—7.66. *Ibidem*, pac. III, doc. 5.

67. Acte partic., Năstase Deșliu, jalba starețului Visarion.

68. Arh. St. Buc., Găvanu, pac. IV, doc. 1.

69. *Ibidem*, pac. II, doc. 3.70. *Ibidem*, pac. III, doc. 8.71. *Ibidem*, pac. III, doc. 8, pentru 1827 febr. 13 și 1832 iunie 20 același pac., doc. 9, 10.72. *Ibidem*, pac. II, doc. 4.73. *Ibidem*, pac. I, doc. 3.74. *Ibidem*, pac. III, doc. 11.75. *Ibidem*, pac. III, doc. 12.76. *Ibidem*, pac. III, doc. 13.77. *Ibidem*, pac. VIII, doc. 2—3.78. *Ibidem*, pac. I, doc. 4.79. *Ibidem*, pac. II, doc. 8, 9.80. *Ibidem*, pac. VIII, doc. 5.81. *Ibidem*, pac. I, doc. 5.82. *Ibidem*, pac. III, doc. 11, 15.83. *Ibidem*, pac. I, doc. 6.84. *Ibidem*, pac. VIII, doc. 6.85. *Ibidem*, pac. V, doc. 1.86. *Ibidem*, pac. VIII, doc. 7.87. *Ibidem*, pac. IV, doc. 1—14.88. *Ibidem*, pac. VIII, doc. 15.89. *Ibidem*, pac. IV, doc. 7.89. *Ibidem*, pac. VI, doc. 1, 2.

liveze în Valea Porcului (Minzălești); «fratele Grigore» dăruiește vii în Cotești, «Dumitru Neagului» 40 oi, «Nicolae Geanguș» 10 oi, Mărgărit Mazilu din Șchioperni (R.-Sărat) doi boi și un cal, «Dragomir Rotaru din Valea Largă (Sărulești) un car și una vită⁹⁰.

În amănunțitul inventar din 1863, făcut în vederea secularizării, se dă ca total venituri «din starea nemișcătoare», «starea mișcătoare» și «din milă», suma de 33.652 lei⁹¹.

În 1935 schitul mai posedă : 4 ha. pădure, 4 ha. arabii, 5 ha. fineață și pășune și 0,5 ha. grădină⁹².

ACTIVITATEA CULTURALA

Găvanu, loc de retragere și meditație, a întărit atmosfera prielnică acțiunii culturale, fie prin peisajul său de o adâncă impresie, fie prin munca migăloasă de copieri de cărți, întăritoare de suflet și luminătoare de minți.

Pe linie plastică, marele pictor Ion Andreescu, vizitând acest loc mareț pentru sălbătăcia lui, în 1873, a făcut o schiță a lacului Găvanu : *Peisaj cu arbori*⁹³, «desen în creion... 0,183 × 0,233».

În 1793 ieromonahul Visarion din Găvanu copiază un Acatistier : «Această carte cu multe rug(ă)ciuni, întâiu : Acatistul prea Sfintei Stăpânii noastre de D(um)nezeu Născătoarei și pururea Fecioarei Mariiei, al Adormirii Sfinției Sale. Al doilea : Acelui dintre sfinți părintelui nostru Nicolae arhiepiscop Mirelor Lichei făcătoriu de minuni. Al treilea : Acatistul sfintei marei mucenițe Varvara, cară rugăciuni sânt foarte de suflet folositoare, acum pentru folosul a multora s-au scris, carii vor voi să le citească.

«S-au scris la sf(ă)ntul schit al Găvanului în zilele prea luminatului d(om)nu Io Alexandru Muroz (sic) voevod, pe vremea când păstorea prea sfințitul episcop Buzăului Dositheii, și (i)a (a)cest sf(ă)nt lăcaș Găvanul era nacialnec și starețu sf(i)nția sa părintile schimonah Dionisie. Și cu cel mai ticălos decît toți ticăloșii care am scris cu nevrednicie.

April 20, 1793.

Visarion ier(o)m(o)n(a)h»⁹⁴.

Urmează o interesantă precuvîntare din care spicuim : «Obiceiu iaste la dascalii și la făcătorii de cărți, când vor începe vreuna den cărți să o ducă la vreun blagorodnic boiar, și la oameni de cinste, ca primăria acelora, cartea lor să se laude și să se vestească, iar netrebnicul robul tău, prea mărită stăpînă, cu multă plecăciune îți aducu, și ție închin această carte, pentru că tu ești tuturor păcătoșilor adevărată mântuire»...

Pe f. 4 într-un desen geometric, sus, sînt despă:țite sunetele : «I-o-s-i-f — iemli» (ieromonah).

Titlurile sînt scrise cu cerneală roșie și neagră, cu litere mari.

Inițialele încadrate în desene frumoase.

Pe marginea filelor manuscrisului, desene mici lucrate din peniță, în cerneală neagră, cite unul pe fiecare filă : flori, mișșori de aluni, cruci, policandre stilizate, miini, capete, flori cu ramuri, scări, lumînări aprinse, trichere, iatagane, chivote, mușchi de piatră, steaguri cădelnițe mănăstiri stilizate, rigle, frunze stilizate, inele, baldachine... în legătură cu cuprinsul textului.

90. Pr. Ioan Ionescu, *op. cit.*, p. 33, 34.

91. Arh. St. Buc., *Ciolanu*, pac. IV, p. 1, f. 33 r.

92. *Anuarul Eparhiei Buzău*, Buzău, 1935, p. 183.

93. Radu Bogdan, *Date noi în legătura cu viața și operele lui Ioan Andreescu*, în «Studii și cercetări de istoria artel», II (1955), nr. 1—2, p. 182 ; «Peisaj cu arbori», la Muzeul de artă al P. S. România, Cabinetul de stampe, comunicat de pictor C. Săndulescu-Verna, Timișoara, 1967.

94. Bibl. Acad. R.S. România, ms. 3169, cf. Stempel Gh., *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I. Edit. Acad. R.P.R., București, 1959, p. 268—269.

Prin aceste desene ieromonahul Visarion, depășește rolul unui simplu copietor de cărți, și intră în rîndul miniaturistilor, căutînd să dea cititorilor un manuscris cu plăcut aspect.

Cînd Visarion ajunge stareț la Găvanu, împrumută un *Patericol* schitului Găvanele, pe care-l transcrie proinlogofăt Gheorghie Dieconescu, scriind și o prefață frumoasă și bogată în date *predoslovie*, pe 6 file, la începutul manuscrisului... «carte care n-au fost pã aicea niciodată»... și «s-au început acest sfânt lucru apr(îlie) 7, vineri în săptămîna luminată, și au luat sfârșit luni iunie 11 în postul Sânt Pietru-lui», în 1806 (v. pct. 2 capitolul *Cărți vechi cu note*, prezenta lucrare).

Cartea aceasta «Patericul», în mare cinstă la monahii ruși de la Poiana Mărului, avînd în vedere atmosfera de schimnicie deja creată la Găvanu, a ajutat și mai mult la îmbunătățirea vieții monahale românești, atmosferă pe care o dezvoltă și starețul Vasile prin trăire, predică și scris, înființatorul Mănăstirii Poiana Mărului, atmosferă în care pătrunde, o trăiește și o continuă și Paisie Velicicovski, ucenicul starețului Vasile.

Pe linie literară, în ordinea vechimii omorurile făcute de turci în 1821 la Schitul Găvanu, îl impresionează și îi inspiră lui Alexandru Pelimon lucrarea: «*Catastrofa întemplată boiđrilor în muntele Găvanul, 1821*», lucrare unde romantismul ține prima vioară, dar unde găsim și frumoase și reale descrieri peisagistice, ca priveliștile pe de Vîrful Ținta, drumul coborîtor din Găvanu prin culoarul de arbori și prăpăstia înfiorătoare a albiei izvorului Găvanu.

Tot această lucrare ne mai oferă cîteva toponimice de pe valea Slănicului Buzău, cîteva antroponimice contemporane, și cîteva date despre Găvanu și Poiana Mărului⁹⁵.

Alexandru Vlahuță prezintă icoana Găvanului în stilul lui fascinant cînd... urcînd «greu pe tihăraiele umbrite ale Cireșului... unde... un cerb speriat trece în goană» făcînd să freamăte pădurea în urma lui «...o luam pe hățase în stînga și scoborîm în Găvanu»...

«Mănăstirea este ascunsă într-o poeniță sub tăietura dreaptă, prăpăstioasă a muntelui Găvanu: o bisericuță de lemn în mijlocul curții, pe delături cîteva chilii vechi, unele în ruină — în fund un izvor, de la care pleacă în deal o cărăruie ce duce printre stînci la o cocioabă, adevărată vizuină, unde trăiește singur, — de optzeci de ani *singur* în această pustietate — schimnicul Sofronie. Ne-a întrebat «cine mai domnește pe țară și ce mai e pe lume». Acum un veac a fost cătană sub Ipsilante Vodă, pe vremea Pasvangiilor. Ne-a spus că înainte de a veni aici, a fost călugăr la Poiana Mărului».

Ne-a vorbit cu dor de «curțile» și biserica de acolo, și a dat să plîngă, dar ochii lui nu mai aveau lacrimi — a oftat adînc, și cu multă jale a zis: «Cîntă cucu la Poiana Mărului»⁹⁶.

Despre acest schimnic Sofronie și azi povestesc bătrînii de prin partea locului: ca iarna cînd schimnicul cobora din vizuina lui, la biserica, pentru rugăciune, se întîlnea cu urși care întîrziuau intrarea la dormit, și aceștia se dădeau la o parte din cărarea înzăpezită, lăsînd loc schimnicului, care îi mîngîia pe bot, iar ei îi lingeau mîna, cu priviri duioase.

Înainte de schimnicie ar fi haiducit și prin munți.

În vara lui 1967, cînd am vizitat biserica din Găvanu, n-am mai văzut nici o urmă din vizuina lui Sofronie, piraiele distrugînd totul, iar livedea de pomi, de pe «Podul lui Sofronie» era total distrusă de urși, care vin, trag ramuri sau se urcă în pom, și mîncă fructele!

LEGATURILE SCHITULUI GAVANU CU MĂNĂSTIREA POIANA MĂRULUI ȘI MĂNĂSTIREA GAVANELE

Schitul Găvanu e mai nou decît Mănăstirea Găvanele și mai vechi decît Poiana Mărului⁹⁷

95. Pelimon Al., *op. cit.*, Cap. XI—XIV.

96. Al. Vahuță, *România pitorească*, Minerva, București, 1909, p. 169, 170.

97. Pr. Horia Constantinescu și Pr. Gabriel Cocora, *art. cit.*, p. 488.

Schimnicul Dionisie, primul stareț al Găvanului, a dezvoltat atmosfera și trăirea sihăstriei, care a avut influență și asupra schimnicului Vasile ucrainianul, primul stareț al Poienii Mărului.

Ca loc de retragere nici nu se poate compara locul Poienii Mărului cu maiestea singurătății Găvanului.

Moșnenii Beșlii, primii dănași și ctitori ai Găvanului, au cunoscut și schimnicia starețului Vasile de la Poiana Mărului. O *Evangelie* (Rîmnic, 7254) pe care o cumpără... «preotul Ioan de la Jiitie... cu ști(in)ța pări(n)telui Vasile... în 1754 apr. 3, ajunge în mâna popii Radu Beșliu (c. 1777—1800), preot la biserica beșliască din Mănești⁹⁸, evanghelie pe care o cumpără în 1807 popa Stoica din Mînzălești, de la preoteasa popii Radu».

Între Găvanu și Poiana Mărului se dezvoltă legături și spiritual-culturale și administrativ-economice.

«În pomelnicul ctitorilor din Găvanu este 1-iu starețu Vasile cel ce a întemeiat schitu Poe(a)na Mărului» afirmă maiorul Papazoglu în 1872 (v. nota 15 a acestui studiu).

Înt-adevăr schimnicul Vasile e capul pomelnicului din 1828 al Găvanului, ca vechi ctitor și donator, pomelnic care există în inventarul Găvanului.

O acțiune de reciprocitate se înghebează între aceste două schituri care se bucurau de aureola schimniciei.

Totuși ceea ce atrage atenția e că Schitul Găvanu, deși mai mic, stareții lui, cite odată, au condus și Schitul Poiana Mărului.

În 1821, aceste două schituri aveau conducere comună prin starețul Rafail al Găvanului, fapt menționat de Alex. Pelimon. Iar în 1890 când starețul Victor ieromonah cerea «Ciolanului să dea un monah pentru a fi stareț, fiindcă lui îi vine greu de a îngriji de amîndouă schiturile, Găvanul și Poiana Mărului»⁹⁹, cele două schituri aveau conducere comună prin starețul de la Găvanu.

Găvanul ajută administrativ Poiana Mărului, cînd îi lipsea stareții, iar Poiana Mărului ajută economic Găvanu prin stareții Vasile schimnicul, Ielisei arhimandritul, care sînt trecuți în pomelnicul Găvanului. Întrucît puterea economică a Poienii Mărului era incomparabil mai mare decît a Găvanului. E o acțiune de reciprocitate care infirmă afirmația Dr. Andrei Eftimie că Poiana Mărului avea... «autoritate asupra mănăstirilor mai mici : Găvanul»¹⁰⁰.

Aceleași legături și culturale și administrative le face Găvanu și cu Găvanele. Pe linie culturală, starețul Visarion de la Găvanu împrumută un vechi «Patericol» pe care-l transcrie proînlögofăt Gheorghe Dieconescu în 1806, pentru Găvanele, la cererea starețului de aici, care era un animator al transcrierii cărților valoroase, după cum reiese din predoslovია lui Gheorghe Dieconescu: «Ai aflat la cuviosul starețu dela Găvanu chir Visarion o prea minunată și vestită carte, care n-a mai fost pã aicea niciodată, adică Patericol Pecerscai... și vîndîndu-l cu undița dragostei cei sufletești, pã datã cu scrisoare de rugãciune priimindu-l dã la schitu Găvanu... am adus pãrgã sfinții tale»...

Între 1865—1868 starețul Dionisie ieromonah de la Găvanu, administrează și Găvanele, cerînd prin Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice lemn din pădurea statului, pentru învelișul chiliailor schiturilor¹⁰¹.

Parte din cărțile de la schitul Găvanelor se află în inventarul Găvanului, mai ales că Schitul Găvanele se desființează din 1903¹⁰².

În 30 octombrie 1923, starețul Zosima Tãrîlã cu raportul nr. 2, «solicită ca bugetul schitului Găvanu să fie mutat la sãnta Mînãstire Poiana Mărului, iar Schi-

98. Pr. Sandu Tudor, *op. cit.*, Cap. Biserica din Mănești, Cărți vechi cu note, nr. 1.

99. Pr. Horla Constantinescu și Pr. Gabriel Cocora, *art. cit.*, p. 490.

100. Pr. Andrei Eftimie, *op. cit.*, p. 344—345.

101. Arh. St. Buc., *Min. Cult.*, dos. 175/1865.

102. Arh. St. Buzău, *Episc. Buzău*, dos. 461/1903.

tul Găvanu să rămână filială, care se va conduce de același superior», afirmă preotul Ioan Ionescu în lucrarea lui (p. 14), fapt care nu se realizează atunci, dar se va realiza în 1955.

GAVANU IN SITUATII ISTORICE

Pelimon¹⁰³, Papazoglu, Bilciurescu, Ioan Dârzeanu, Iorgulescu. etc., scriind de Găvanu, nu-i remarca numai măreția naturală, ci și valoarea lui ca loc de retrageri în timpul de «resmeriți».

Acest loc de siguranță nu s-a impus numai în trecut, ci și aproape de noi. În timpul primului război mondial, Găvanul ca punct important în plaiul Furului mînzălesc, ce se prelungește în Furul vrîncenesc, a format o verigă valoroasă în rețeaua prin care se strecurau soldații români fugiți din lagărele inamicului, sau răsleții de unități, din Muntenia ocupată, spre frontul din Moldova: «În acest scop a fost creată o vastă rețea de legături între locuitorii satelor din munții Buzăului, pînă la punctele de trecere de la Schitul Găvanu, Soveja, Vidra și Mînăstirea Cașin»¹⁰⁴.

În acest sens se confirmă valoarea mînăstirilor, și ca locuri de cultură, de retrageri și interiorizare, dar și ca locuri strategice, așa cum se adeverește cu Găvanu, pentru că cei care l-au întemeiat erau dintre: «Acești moșneni (care) alcătuiau o clasă de mizlocu, activă și neatrînată, apărătoare (a) pămîntului, și care putea să formeze o armată de soldați plugari, gata la orice ocazie a se lupta pentru patrie»¹⁰⁵.

Cu începutul lui modest și autentic românesc, plecînd de la «pusnicul Dionisie» și «Moise Ignat Beșliu», moșneni, schitul Găvanu se ridică prin donații moșnenești, atît din împrejurimi, cît și dinspre Rîmnicu-Sărat, în majoritate zdrobitoare tot pămînturi moșnenești, iar cînd primește danii de la sătrari, medelniceri, etc., acestea erau tot trupuri moșnenești care căzuseră în stăpînirea boierilor prin procedeele cunoscute ale vremii.

Viețuitorii se recrutau din împrejurimi, cum atestă zapisele de danii, sau din țară, pentru că porțile erau deschise pentru oricine vroia să intre, după datina mînăstirilor.

Găvanu a contribuit la închegarea sufletului românesc și a adus contribuții frumoase culturii românești, deși ca număr de viețuitori s-a restrîns la puterea lui economică.

În 1863 erau în Găvanu «28 monahi și 5 frați»¹⁰⁶, în preajma secularizării, iar după secularizare în 1867 rămîn 30 monahi¹⁰⁷, în 1890 Bilciurescu ne dă situația Găvanului: «Monahii sînt în număr de 5 bătrîni și infirmi»¹⁰⁸. În 1929 starețul Zosima Tîrlilă dă 5 monahi, 1 servitor și 1 stareț; în 1935 viețuiau în Găvanu 9 monahi¹⁰⁹.

Situația rămîne aproape aceeași pînă în 1955, cînd Găvanu devine metoh de maici, lipindu-se Poienii Mărului. Această nouă situație aduce o oarecare învioreare vieții monahale de aici.

În 1960 a fost declarat monument de cultură.

103. Pelimon Al., *Memorii. Descrierea s. monastir.* București, 1861, p. 2, nota 1.

104. C. Căzănișteanu, *Lupta maselor populare împotriva ocupațiilor în anii 1916—1918.* În *Analele Inst. de studii istorice și social-politice* de pe lingă C.C. al P.C.R., an XIII (1967), nr. 3, p. 56).

105. Elias Regnault, *Istorie politică și socială*, a P. Dunăreanu, tradusă de Ioan Fătu, Iasi, 1856, p. 327.

106. Arh. St. Buc., *Ciolanu*, IV, I, f. 28.

107. *Almanahul Cultelor*, pe 1868, București, 1867, p. 11.

108. Bilciurescu C., *op. cit.*, p. 59.

109. *Anuarul Episcopiei Buzdău*, 1935, p. 183.

CÎȚIVA STĂREȚI DE LA GĂVANU

1. Dionisie Pusnicu, 1708 (Arh. St. Buc., *M-rea Ciolanu*, IV/1, f. 28).
2. Dionisie, 1795 (Arh. St. Buc., *Găvanu*, I, 1), 1797 (*ibid.*, III, 1).
3. Visarion 1805 (menționat de G. Diaconescu în predoslavia *ms.*).
4. Ghedeon, 1807 (Arh. St. Buc., *Găvanu*, VII, 2).
5. Ruvim, 1815 (*ibid.*, II, 2), 1821 (*Acte partic.*, Năstase Deșliu).
6. Rafail, 1821 (A. Pelimon, *op. cit.*), 1823, (Arh. St. Buc., *Găvanu*, III, 5). 1825—1826 (*ibid.*, II, 3).
7. Silvestru, 1830 (*ibid.*, III, 11), 1832 (*ibid.*, VIII, 2), 1836 (*ibid.*, VIII, 5). 1843 (Insemnări, *Mineitul Neamțul* oct. 1831).
8. Lavrentie, 1832 (*Insemnare, Mineitul, Rîmnic*, 1779).
9. Visarion, 1842—1843 (*Acte partic.*) Năst. Deșliu, Hotărîrea Curții de Apel).
10. Ambrosie, 1847 (*Acte partic.*, Safta V. Grigore, com. Beșlii).
11. Arsenie, 1855 (Arh. St. Buc., *Găvanu*, VIII, 5), 1861 (Arh. St. Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 29/1861).
12. Dionisie, 1865—1869 (Arh. St. Buc., *Minist. Instr. Publ.*, dos. 175/1865, f. 6, 21, 42).
13. Arsenie 1872 (Arh. St. Buzău, *Episc. Buzăului*, dos. 97/1872, f. 31, 65).
14. Ieroftiei, 1872 (*ibid.*, dos. 97/1872).
15. Calinic și Serafim, 1872 (*ibid.*, dos. 114/1872).
16. Victor, 1874 (menționat pe clopotul mare), 1889 (Pr. Ioan Ionescu, *op. cit.* p. 6, nota I).
17. Nicodim, 1905 (Arh. St. Buzău, *Episc. Buzăului*, dos. 562/1905).
18. Chiprian Țancof și Serafim Cristescu, 1908 (*ibid.*, dos. 630/1908).
19. Isaia Partenie, 1911, 1915 (*ibid.* dos. 711/1911).
20. Zosima Tărlă, 1928.

Pr. SANDU ȚUDOR

DIN TRECUTUL ÎNVĂȚĂMINTULUI SEMINARIAL

Începuturile învățămîntului seminarial din Țara Românească coincid cu fazele inițiale ale introducerii Regulamentului Organic, sub al cărui impuls reformatoriu se iau o serie de măsuri menite să îndrepte anumite stări rămase într-o regretabilă inapoiere. În aceste circumstanțe era de prevăzut că va veni rîndul de a organiza structural și învățămîntul clerical, pentru a-l face să corespundă mai eficient misiunii ce-o avea. Se caută așezarea școlarizării preoțești pe temeiuri de mai sistematizată și mai folositoare funcționare.

Pentru început preocuparea de teme se îndreaptă înspre a găsi forțe didactice cu studii și experiența didactică necesară, ceea ce era greu de obținut. Sub imperiul acestei acute nevoi, se va realiza cunoscuta captare a unor adecvate elemente profesionale din Ardeal și Banat, care vor forma o istorică falangă de dascăli de la care pornește un învățămînt seminarial așezat pe temeiuri înnoite și mai corespunzătoare scopului.

În fruntea celor ciștiigați pentru misiunea organizatorică este de citat Nifon Bălășescu, adus de la Arad, întîiul director al Seminarului Central din București¹, cea mai proeminentă figură din șirul lung al dascălilor ardeleni și bănățeni, de la el și Radu Tempea, și pînă la bănățeanul dr. Ioan Sirbu, care au trecut munții cu să servească cu luminoasă erudiție, cinste și devotament, catedrele ce li s-au încredințat².

După ce s-au terminat festivitățile de înscăunare ale noului domnitor Al. D. Ghica (în octombrie 1834), în Obșteasca Adunare, chemată să-și îndeplinească rolul legislativ, se va da citire și se va aproba (la 28 mai 1835) «Regulamentul seminariilor preparande» (pregătitoare)³, actul de temelnică așezare a noului învățămînt preoțesc. Întîiul director, Nifon Bălășescu, aplecător spre înfăptuire cu răsunet, în legătura strînsă și cu alt bănățean, cu Damaschin Bojinca, rectorul seminarului de la Socola⁴ vrea să impună un orizont mai larg de discipline didactice practice, socotind că e nevoie să predea cineva pînă și «meșteșugul *caligrafiei*, care

1. Născut în 1806 la Hașag lângă Sibiu, a absolvit institutul teologic de la Arad. La terminare i se eliberează (la 30 aug. 1834, stil vechi) un «*Testimonium Scholasticum*» prin care se certifică că «Nicolaus Belásko, alias Balasesku Nicolaus» de 28 ani, a absolvit anul III cu nota «diligenter». Se pare că a fost acceptat pentru timp scurt în serviciul eparhiei, căci semnează «Cancellista Consistoriali Aradiensis». Placă în 1835 la București, unde se va desfășura cunoscuta lui viață de profesor și slujitor al altarului.

2. Bălășescu și-a dat toată silința de a grupa la seminarul ce-l conduce o serie de cărturari, aduși de peste munți: pe Zaharia Boerescu, cu care a fost coleg la Arad, pe St. P. Neagoc, de asemenea absolvent al preparandei arădene, iar mai tîrziu pe Ghenadie Popescu, ș.a.

3. V. Papacostea și M. Regleanu, *Seminarul Central, 1836—1936, Documentele întîmcerii*, București, 1938. O lucrare de amplă documentare, în legătură cu seculararea existentă a acestui seminar.

4. La 10 ianuarie 1835, Bălășescu scrie lui D. Bojinca: «...am fost ales profesor de teologie acestui seminar mitropolitan din București».

ieste de neapărată trebuință seminariștilor a-l învăța»⁵. Sau nu mult mai târziu, când se prevede și se predă și «Corespondența și ținerea reghistrurilor în slujba bisericească» (anul IV, 4 ore pe săpt.) de asemenea «Fisica populară» (în fiecare zi câte 2 ore), etc. Și nu este greu de imaginat cu câtă stupefacție vor fi ascultat «cinstitele fețe de mădulari» ai Obșteștii Adunări, când li se va fi citat și sustras spre aprobare cel de al 6-lea articol din Regulamentul de organizare al viitorului seminar, articol care suna astfel :

«Art. 6. ...osebit de aceasta, școlarii vor urma într-acestaș clas (clasa IV-a n.n.) câteva învățături de fizică populară și știința de vaccinație, de medețină veterinară, care curs se va face cu dohtorul orașului.

Învățătura vaccinației este de neapărată trebuință preoților, ca să scape pruncii de prin sate de o molevmă din care numai din neingrijire se dă omeniea pradă morții.

Prin cunoștința în medețina veterenare, preotul iarăși va putea da țăranilor oreșcare mijloace economisești de a scăpa vitele de boale ce să pot lesne vindeca.

Prin ideii de fizică populară, preotul care trebuie să se străduiască a îmbunătăți obiceiurile enoriașilor săi, va face să le iasă din cap prejudecățile de farmece, năluciri și alte păreri deșarte, făcându-le tălmăcire de pricina fenomenelor ce-i aduc la rătăcire...».

Acest «Regulament al seminarilor», a fost votat în unanimitate de Obșteasca Adunare, avînd și ofisul întăritor al domnitorului Al. D. Ghica⁶, are acum putere de lege. Prin modul cum a fost conceput art. 6, Regulamentul dovedește cutezanța legiuitorilor, în frunte cu mitropolitul-prezident al Adunării de a legifera un învățămînt seminarial, care nu va fi consacrare oarecare a unor forme de instruire de tip vechi, ci în pas cu o năzuință de înnoire cu conținut progresist, așa cum cu greu se înțelegea în aceea vreme. În această privință, expunerea de motive, cuprinsă sumar, dar concludent în ultimul aliniat al art. 6, este de fapt nu numai o justificare care a determinat votarea, ci și o *directivă didactică* de care va trebui să se țină seamă în noul învățămînt. Pe viitor, atît profesorul, cît și elevul vor ști că «preotul trebuie să se străduiască a îmbunătăți obiceiurile enoriașilor săi, va face să le iasă din cap prejudecăți, etc. etc...», ce-i aduc la rătăcire» și că deci totul trebuie să fie convergent înspre noul înțeles al misiunii preoțești.

În ceea ce privește aplicarea programei școlare pe clase, se întocmește un Tabel anexă (nr. 1) la Regulament, care cuprinde «împărțeaia învățăturilor pã un an, cu arătarea de numărul profesorilor și de ceasul predării». Tabelul enumeră apoi amănunțit pentru toate cele 4 clase, materiile cu orarii lor săptămînal. Din acestea vom reține numai repartizarea săptămînală privind anul al IV-lea, în cadrul acestui «clas» intrînd materiile înnoitoare : Teologia pãstorească (4 ore și jum.); Corespondenția și ținerea reghistrurilor în slujba bisericească (4 ore); Vaccinația (copiilor), lecuirea dobitoacelor și fisica populară, cite 3 ore și jum. în total 7 ore și jum. săptămînal.

Primul medic seminarial, (numit cu ofis domnesc) al Seminarului Central, a fost doctorul Theodosie⁷, care avea de bună-seamă în grija lui și orele cu practica «vaccinației», a veterinariei și prelegerile despre fizica populară.

La Seminarul Central, s-au făcut din timp toate pregătirile potrivit cu noul Regulament, în așa fel, încît la 2 februarie 1836, cînd Nicolae Bălășescu «profesorul sfintei teologii și inspector al Seminarului», ține cuvîntarea de deschidere, «în ființa de față a preș Inaltului Domn și Stăpînitor», cei 42 tineri seminariști,

5. Pentru această funcție Bălășescu, îl voia pe dascălul bănațean St. P. Neagoe «desăvîrșit în științele gramaticești și teologicești și intru meșteșugul caligrafiei», care deslășurase o vie activitate publicistică la Buda, unde era învățător, cunoscut în deosebi, ca unul din autorii vestitelor «calendare de la Buda», și al unor caete de caligrafie, obținute în gravură cuprografică. Neagoe a devenit mai târziu secretarul Eforiei Școalelor din Țara Românească.

6. Cu nr. 283/1835.

7. Numit la 29 octombrie 1836 cu 400 lei lunar. Se mai știe că și doctorul Alex. Marcoviçi a îndeplinit serviciul de «medic seminarial» (1864).

toți fiii de preoți⁸, pot să înceapă «săvîrșirea prescriselor științe teologhicești» (și fizico-medicale n.n.) în condiții optime, despre care Bălășescu spune că vor fi în existență următoarele: «lăcaș odihnitor, cuviincioasă masă, îmbrăcăminte curată, cărțile cerute și toate alte trebuinți»⁹.

Apoi deschiderile solemne de cursuri seminariale se succed la 15 august 1836 la Buzău și la 8 noiembrie la Rîmnic, iar la Argeș, puțin mai târziu.

Nu avem surse de informație în ce privește mersul învățămîntului la cursurile extra-teologice, adică «la cele lumești».

Dat fiind însă faptul că fiecare seminar avea medic asigurat prin buget, presupunem că «prescrisele științe s-au săvîrșit întocmai. Nu vom urmări nici activitatea în general a seminariilor toate luptînd cu greutățile începutului și îndeosebi cu lipsa de local corespunzător și cu lipsa de cadre didactice bine pregătite¹⁰. A ne ocupa cu aceste greutăți și lipsuri, ar depăși limitele ce încadrează tema ce ne-am propus a o dezvolta. Învățămîntul seminarial a mers în condițiile ce se cunosc mai mult, sau mai puțin, din ceea ce s-a scris în această privință, încît nu ne vom opri decît la o fază și anume la cea finală în corelația dintre învățămîntul seminarial și veterinară. Acte noi, aflate în fondurile Arhivelor Statului, ne dau acum posibilitatea să cunoaștem mai din aproape și în lumina autentică, această fază.

La sfîrșitul anului 1856, a dispărut prin punetele de evacuare de la Predeal și Turnu Roșu și ultima cîtană austriacă din kezaro-craieștile corpuri de armată, care au ținut ocupate Țările Românești timp de aproape trei ani. Seminarul Central rămăsese cu clădirea distrusă de felurii ocupanți. participanți la ceea ce s-a numit «războiul Crimeii». Răsufînd după apăsările ocupației și ținînd seama de deficiențele de ordin didactic ce s-au constatat, înaltele foruri bisericești sînt acum preocupate de o reorganizare a învățămîntului seminarial. Se găsește ca fiind necesară sporirea anilor de studii de la patru la cinci, ba chiar la șase ani. Ca motive se invoacă utilitatea ca pentru științele veterinare să se rezerve un an întreg de studii, consacrat exclusiv pentru însușirea acestor științe. Acest deziderat aparține mitropolitului țării, care în acei ani era marele Nifon, și care, după cum vom vedea, merge cu propunerile atît de departe, încît preconizează «înființarea unui spital de dobitoace în Capitală» la care seminariștii de la Central «să se aplice la practică, căci teoria fără practică nu poate aduce folosul nădăjduit»¹¹.

Pornind de la această elaborare, mitropolitul crede necesar, ca trecînd peste Departamentul treburilor bisericești, să se adreseze cu propunerile ce le avea, de-a dreptul domnitorului.

La 4 septembrie 1856, Alexandru D. Ghica, fostul domnitor, care acum e caimacam, primește următoarea scrisoare :

*Înălțimii Sale Alexandru Dimitrie Ghica
Catmacamul Țării Românești.*

Bintuirea boalelor epidermice ale dobitoacelor ce de mai mulți ani s-a naturalizat aci, a devenit o spaimă pentru laboratorii pămîntului, cu atît

8. «Acest număr va sui în următorii ani pînă la 60» -- anunță N. Bălășescu, la deschiderea solemnă.

9. Din «Cuvîntărea carele lau zis d. Nicolae Bălășescu la deschiderea Seminarului Central» o broșură tipărită în 1836 de oratorul și organizatorul acestui act festiv.

10. Bălășescu nu s-a bucurat de concursul solicitat, încît în lipsă de profesori, el e nevoit să fie suplîntor la toate.

El se plînge că, deși a găsit elementele potrivite, totuși întîrzie numirile.

11. Citat din adresa mitropolitului Nifon către domnitor.

mai mare, cu cit mijloacele preservative și terapeuțice (sic) sînt mai puțin răspîndite în țară.

O școală de veterinărie întocmită de cîțiva ani în Capitală, nu trage la învățăturile ei o sumă de elevi de ajuns spre întîmpinarea și stîrpirea acestui viciu dărăpănător, decît cu mari cheltueli. Drept ceea, noi cugetînd cu durere de inimă la această împrejurare și dorind ca *știința aceasta să ia un sbor mai întins și mai lesnicios pentru toate satele* am tras pe profesor, împreună cu elevii săi în seminarul Sf. Mitropolii, unde am îndatorat și pe seminaristii clasei 4-a să urmeze la această știință, pentru ca întorcîndu-se prin satele lor, să poată ajuta pe locuitori în caz de asemenea nenorociri.

Dar pentru că pe lîngă această știință ei sînt îndatorați a urma și pe cele teologice, ce sînt tot într-această clasă, îngreueră s-a văzut că le slăbește pe toate. De aceea noi am chibzuit pe deoparte a *mai adauca încă un an pe lîngă* cei patru hotărîți pentru cursul întreg al învățăturilor lor, ca în anul al cincilea să se ocupe *special numai* de această învățătură, care după programa profesorului se va întinde în mai multe ramuri atingătoare de cunoștința și tămăduirea boalelor; iar pe de alta a supune în cunoștința înălțimii voastre acest adaos de timp și totodată a vă ruga ca de veți găsi de cuviință să porunciți a se *înființa un spital de dobitoace în Capitală*, unde, pe lîngă foloasele ce ar produce în întreținerea lui pentru proprietarii de dobitoace scumpe, să poată și elevii să se aplice la practică, căci teoria, fără practică nu poate aduce folosul nădăjduit.

† NIFON, mitropolitul Ungrovlahiei ¹²

Vedem deci pe mitropolit, că după ce și-a apropiat firava școala de veterinărie (cu profesorul ei) ce ființa spre folosul seminaristilor, se adresează domnitorului cu o idee în aparență năstrușnică, preconizînd «înființarea unui spital de dobitoace în Capitală». La acest spital) viitorii preoți ar fi fost chemați să facă disecții, sau în orice caz să asiste, la autopsii pe leșuri de vite, ca astfel să afle în mod intuitiv care sînt «mijloacele preservative și terapeuțice» adică terapeutice ou care preotul va putea îngriji vitele enoriașilor din satele ce vor fi date în duhovniceasca lor păstorie. Un deziderat cu adevărat înnoitor, un pas îndrăzneț înspre o școlarizare în spirit progresist și direct folositor poporului.

Din dosarele Arhivelor Statului ¹³ aflăm că Ghica caimacamul, văzînd propunerea o aprobă, punînd următoarea rezoluție: «Primit și Departamentul Credinței se va înțelege cu acela al Treburilor din năuntru pentru ceea ce privește la înființarea spitalului de vite».

Deși aprobarea era «prea înaltă», totuși dezideratul mitropolitului avea să sufere piedici din cauza «schimbărilor politice» pe care le invocă în 1860 ministrul de atunci al cultelor A. G. Golesecu, ca pînă la sfîrșit să nu se realizeze, cu toată dorința sinceră a lui A. G. Golesecu, de a fi de folos.

Dar să urmărim ce curs au avut totuși propunerile cu caracter de reformă, făcute de mitropolitul Nifon.

Mersul acestor propuneri se poate urmări pe două căi deosebite. Pe de o parte studierea propunerilor pentru reformarea învățămîntului din seminarii, pe de alta, cum s-au desfășurat lucrările privind înființarea spitalului de vite.

Am văzut că mitropolitul Nifon era preocupat de sporirea la cinci a anilor de curs și obținerea unor mai largi orarii de învățătură consacrată exclusiv veterinăriei. Numai lipsa accentuată de preoți l-a făcut de nu a trecut de îndată la realizare.

Între timp se produce o turmură în legătură cu situația seminariilor. Adunarea legislativă de sub vodă Alexandru Cuza, votează la 3 august 1860, o lege în baza căreia pe viitor ministerul cultelor va avea «directa priveghere și în-

12. Vezi V. Papacostea și M. Regleanu, *op. cit.*

13. Arh. St. Dir. gen. a Serv. sanitar, dos. 55/1860.

grijire» asupra seminarilor, iar la rîndul lui ministerul atribuie Eforiei Școalelor această îndatorire, ca fiind un «organ direct» ce trebuie să se preocupe de «diferitele stabilimente de învățatură» și invită Eforia «a vă ocupa serios de aceste institute, făcînd programe bine combinate pe cinci clase» (asemenea întocmind și un nou regulament de funcționare)¹⁴.

Eforia, tratînd însărcinarea cu seriozitatea și urgența cerută, instituie de îndată o comisie¹⁵.

Membrii comisiei, numiți «comisari», se întrunesc în repetate rînduri și se străduiesc «să elaboreze programa nouă» luptînd cu unele divergențe și animizități. Greutatea lucrărilor și coordonarea lor cade asupra lui Bălășescu, care dispunea și de experiența acumulată ca fost lungă vreme profesor de seminar. Un voluminos dosar de copii de pe felurite acte¹⁶ stă mărturie despre frămîntările și transformările succesive care au precedat încheierea lucrărilor, disputa mare fiind, dacă anii de seminarat să fie numai 5 cum preconizase mitropolitul sau 6, cum înclinau unii «comisari». Pînă la sfîrșit, comisia a propus 6 clase. În ce privește «știința veterinară», ea a fost trecută în anul ultiu, la încheierea studiilor teologice, propriu-zise, și comprimată la numai cîteva ore. De asemenea, s-a înlocuit «fizica populară» cu «chimia populară», introducîndu-se în plus «medicina populară» și «agronomia». Repartizarea acestora pe ore era următoarea:

În clasa V-a: Medicina populară, în fiecare luni, miercuri și vineri, cite 1 oră (de la 10—11) total 3 ore pe săptămînă.

Chimia populară, în fiecare marți, joi și sîmbătă cite 1 oră (de la 10—11) total 3 ore.

În clasa VI-a: Agronomia, în fiecare luni, miercuri și vineri, cite 1 oră (de la 10—11), în total 3 ore pe săptămînă.

Veterinăria, în fiecare marți, joi și sîmbătă, cite 1 oră (de la 10—11), total 3 ore¹⁷.

Orele de veterinărie sînt mult prea reduse față de felul cum înțelesese Nifon să se organizeze împletirea acestei materii cu întreg învățămîntul seminarial. Lipsște orice urmă de o participare la instruirea practică în proiectatul spital de vite, a cărui înființare era în acest an (1860) foarte aproape de realizare.

Într-adevăr, interesanta propunere făcută în toamna anului 1856 de mitropolitul Nifon (reprodusă mai sus), avînd aprobarea Caimacamului, trece de îndată (în octombrie 1856) la Inspectoratul Sanitar ce făcea parte din ministerul din năutru. Aci, doctorul N. Gussi, șeful inspectoratului, elaborează un «Proiect pentru întocmirea unui spital în Capitala București, trebuincios la căutarea vitelor bolnave și la practica științei veterinariei». Proiectul cuprinde probleme de organizare și de gospodărire, din care reproducem numai articolul 6: «Îngrijirea acestui institut se va încredința Dumneea-lui Protoveterinarul Statului, care este însărcinat și cu predarea lecțiilor atîngătoare de știința veterinariei, atît către elevii din Seminarul Sfintei Mitropolii, cit și către felcerii districtelor, sub direcția și privegherea Comitetului sanitar»¹⁸.

Prin urmare, întiul veterinar al statului, care era în acei ani dr. W. Lucaci, avea să «predea lecțiile atîngătoare de știința veterinariei», înainte de toate seminaristilor de la Central, lecții legate și de practica veterinară și în felul acesta dorința și propunerea înaltului ierarh era pe cale de a se împlîni. Dar intervin acele «schimbări politice», sub care trebuie să înțelegem agitațiile și fluctuațiile politice din perioada premergătoare Unirii și care scot din actualitatea imediată interesantul proiect pentru realizarea spitalului de vite. După ce s-au potolit frămîntările, la 13 februarie 1860, problema este reluată de către A. G. Golesou,

14. «Seminarul Central» de autorii citați, p. 273.

15. Sînt numiți în comisie pr. Veniamin Catulescu și Nifon Bălășescu, profesori de religie și profesorii D. Ionescu și Ilie Vencu, din partea Seminarului Central.

16. Bibl. Acad. Soc. Rom. Ms. rom. 730.

17. *Idem*.

18. Arh. St. Dos. cit.

ministrul cultelor, în condițiile pe care le vom cunoaște din adresa acestui ministru trimisă Direcțiunii generale a serviciului sanitar, adică doctorului Davila, care era în acest interval de timp, șeful Direcțiunii, însuși preocupat de problema înființării unui învățământ veterinar în Țara Românească.

Iată cuprinsul adresei trimisă lui Davila :

«Elevii seminarului, *pe lângă învățăturile teologice*, fiind obligați a studia și știința veterinară, *Prea Sfinția Sa, Părintele Mitropolit*, după informațiile luate de la medicul profesor în anul 1856, luind inițiativa prin raport sub nr. 3024 de la 4 septembrie a supus la cunoștința guvernului trebuința simțită pentru *fundarea unui spital de vite* în Capitală, care să servească atât pentru căutarea vitelor bolnave, cât și pentru *practica elevilor* ce studie știința veterinăriei».

Ceea ce mitropolitul Nifon și doctorul Davila au plănuit atât de interesant — nu s-a realizat. Ideea a căzut în desuetudine. A rămas doar evenimentul colaborării în sine, ca fapt istoric, din care avem posibilitatea să aflăm care au fost stările și coordonatele, care au determinat la un moment dat (în 1835), înțilnirea pe tărîm didactic, între teologie și știința veterinară.

MARIA-VIRGIL MOLIN

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CONFERINȚELE DE ORIENTARE A CLERULUI, DIN LUNA SEPTEMBRIE 1968

Potrivit hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în fiecare an sînt orînduite patru conferințe de orientare a preoților din toate eparhiile.

În cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor cea de a treia conferință de orientare a preoților, s-a ținut în zilele de 17, 18, 19, 24, 25 și 27 septembrie a.c., la sediul protopopiatelor eparhiei, fiind prezidate de delegați ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, după cum urmează ;

Prea Sfinția Sa Episcop Dr. Visarion Ploieșteanul — vicar patriarhal, — a prezidat conferința din protoieria Circa a II-a Capitală ; P.C. Pr. Alexandru Ionescu — vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, — la protoieriile Urziceni, I Ilfov și Vălenii de Munte ; P.C. Pr. Stan C. Dimancea — consilier administrativ la Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor, — a prezidat la protoieria Giurgiu ; P.C. Pr. Cons. Dumitru Fecioru, — la Alexandria și Oltenița ; P.C. Pr. Cons. Constantin Pîrvu, — la Călărași și Slobozia ; P.C. Pr. Cons. Sabin Verzan, — la Cîmpulung și II Ilfov ; P.C. Pr. Cons. Nicolae Diaconu, — la Titu ; P.C. Diac. Prof. Dr. Nicolae I. Nicolaescu, — rectorul Institutului teologic de grad universitar din București, — la Fetești și Videle ; P.C. Pr. Prof. Alexandru I. Ciurea, — la Cîmpina ; P.C. Pr. Prof. Ioan Gh. Coman, — la Tirgoviște și Circa I-a Capitală ; P.C. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, — la Ploiești ; P.C. Pr. Prof. Ene Branîște, — la Circa a III-a Capitală și P.C. Pr. Vasile Diaconescu, — inspector eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, — la Turnu Măgurele.

Tema conferinței a fost intitulată : *Unitatea Bisericii Ortodoxe Române* (cu prilejul a douăzeci de ani de la actul de reîntregire, din 1948).

Potrivit rînduielilor, conferințele au fost precedate de slujba Te-Deum-ului oficiată în sobor de preoți, răspunsurile slujbei fiind cîntate omofon de preoții și diaconii prezenți.

PP. CC. Protoierei au salutată prezența în mijlocul lor a delegaților Centrului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și a reprezentanților Departamentului Cultelor, cu urări de «bun-venit», în mijlocul preoțimii protopopiatelor respective. Totodată a fost evidențiată importanța temei conferinței privind revenirea greco-catolicilor la Biserica Ortodoxă Română, act realizat în primul an de patriarhat al Prea Fericitului nostru Părinte Patriarh Justinian; condițiile create după 23 August 1944 favorizând înfăptuirea reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania.

În continuare, delegații au răspuns la salutul adresat de PP. CC. Protoierei, aducând totodată preoțimii prezente, binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române. În legătură cu tema conferinței s-a precizat că aceasta este nu numai un capitol evocator, dar că trebuie să fie și un prilej de îmbărbătare în activitatea pastoral-misionară. Aniversarea a douăzeci de ani de la revenirea foștilor greco-catolici la Biserica Ortodoxă Română — s-a spus în continuare — este un moment fericit încadrat de două evenimente de mare însemnătate: *aniversarea a douăzeci de ani de patriarhat ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (ce s-a comemorat la 6 iunie a.c.) și *aniversarea a cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România*, eveniment ce se va sărbători la 1 decembrie a.c.

După aceste preliminarii PP. CC. Părinți Președinți au declarat lucrările conferinței deschise.

A fost constituit biroul de lucru avînd ca președinte pe delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și ca membri pe protopopul locului și unul sau doi preoți, — preoții îndeplinind și funcția de secretari ai conferințelor.

După ce a fost citit referatul Comisiei de lectură au fost designați referenții principali pentru susținerea temei propuse.

După cum se constată din procesele-verbale încheiate cu acest prilej și din aprecierile consemnate de președinții conferințelor, toate referatele asupra temei au fost întocmite conform planului și bibliografiei menționate în normativul trimis fiecărei protoierii de Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Tot din aceste procese verbale reiese că tema a fost tratată de următorii referenți principali: *P.C. Pr. Serghie Ștefan*, de la parohia Conțești, protoieria Alexandria, județul Teleorman; *P.C. Pr. Nicolae Gheorghe*, de la parohia Ciocănești-Mărgineni, protoieria Călărași, județul Ialomița; *P.C. Pr. Gorgoi Ion*, de la parohia Priboienii de Sus, protoieria Cîmpulung, județul Argeș; *P.C. Pr. Simion T. Ion*, de la parohia Patru Frați, protoieria Urziceni, județul Ilfov; *P.C. Pr. Grigorescu Ioan*, de la parohia Sfinții Voievozi-Cîmpina, județul Prahova; *P.C. Pr. Emilian Mihăilescu*, de la parohia Ogrezeni, protoieria Circa I-a Ilfov; *P.C. Pr. Popescu Dumitru*, de la parohia Troianu II, protoieria Turnu-Măgurele, județul Teleorman; *P.C. Pr. Ștefan Constantin*, de la parohia

Sudiți protoieria Fetești, județul Ialomița ; P.C. Pr. *Florea Vasile*, de la parohia Dunărea, comuna Chiselet, protoieria Oltenița, județul Ilfov ; P.C. Pr. *Săvulescu Ștefan*, de la parohia Ederile, protoieria Tîrgoviște ; județul Dîmbovița ; P.C. Pr. *Barbu Ioan*, de la parohia Balaciu, protoieria Slobozia, județul Ialomița ; P.C. Pr. *Bădiceanu Dumitru*, de la parohia Sfîntul Nicolae-Vechi, orașul Ploiești, județul Prahova ; P.C. Pr. *Nișulescu Bucur*, de la parohia Hodivoaia, protoieria Giurgiu, județul Ilfov ; P.C. Pr. *Bunescu Savin*, de la parohia Drăgănescu, protoieria Circa a II-a Ilfov ; P.C. Pr. *Popescu Ilarion* de la parohia Negrenii de Jos protoieria Videle, județul Teleorman ; P.C. Pr. *Ceaușu Ioan*, de la parohia Produlești, protoieria Titu, județul Dîmbovița ; P.C. Pr. *Gidiuță Vulerian*, de la parohia Ceptura, protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova ; P.C. Pr. *Stoenescu Dumitru*, de la parohia Sfîntul Ioan Botezătorul — Ferentari, protoieria Circa I-a Capitală : P.C. Pr. *Țifu Titus*, de la parohia Sfîntul Vasile-Polonă, protoieria Circa a II-a Capitală și P.C. Pr. *Zamfirescu Alexandru*, de la parohia Sfîntul Spiridon Vechi, protoieria Circa a III-a Capitală.

Dat fiind importanța temei, numărul celor care au luat parte la discuții a fost impresionant, creînd în felul acesta un cadru specific unor astfel de comemorări, mai ales prin datele aduse în sprijinul temei și prin convingerea și sinceritatea cu care acestea au fost expuse.

Toți referenții au scos în evidență falsitatea documentelor unirii cu Roma, arătînd caracterul de neautenticitate a acestora ; unirea a fost în realitate o pseudounire. Unirea cu Roma a fost făcută de Atanasie, credincioșii rămînînd însă ortodocși. Între Biserica Ortodoxă Română din Ardeal și cea din Muntenia și Moldova au existat tot timpul legături. Numai opresiunile au determinat trecerea unor preoți și protopopi la uniație. Revenirea din anul 1948 s-a făcut cu mijloace pașnice, la o chemare pașnică.

După discuțiile purtate pe marginea referatelor, au luat cuvîntul președinții care au făcut aprecieri și au tras concluziile necesare în legătură cu tema și discuțiile ce au avut loc.

Iată cîteva din aceste aprecieri și îndemnuri :

P.C. Părinte Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, președintele conferinței de orientare a preoților din Protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova, luînd cuvîntul a arătat că, evenimentele de la 1698 au constituit o spărtură în viața poporului român la care au fost folosiți clericii, poporul rămînînd cu tradițiile sale strămoșești.

Actul revenirii de la 1948 — a spus Prea Cucernicia Sa, — s-a făcut cu toată sinceritatea, la el contribuînd atît factorii bisericești cît și cei laici — regimul nostru de democrație populară dînd libertate Bisericii de a se organiza.

Conștiința națională trebuie să fie trează în inima și sufletul poporului nostru. Să respectăm, să iubim acest popor, să fim alături de aspirațiile lui pentru libertatea, progresul și fericirea lui. Să fim și preoți buni

dar și cetățeni loiali ai patriei noastre scumpe — a spus în încheiere Prea Cucernicul Părinte Președinte.

În partea a doua a conferințelor au fost prezentate rapoarte de activitate ale cc. preoți, după care s-au adus la cunoștință asistenței, ordinele primite din partea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor privind unele norme administrative bisericești.

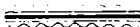
S-a citit apoi textul telegramelor adresate Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române și Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Secretar General al Departamentului Cultelor, în semn de loialitate și recunoștință pentru memorabilul act din octombrie 1948.

În încheierea lucrărilor conferințelor, PP. CC. Președinți au mulțumit reprezentanților puterii locale, pentru acceptarea invitației de a participa la desfășurarea lucrărilor conferințelor arătînd totodată că preoții ortodocși au fost și sint alături de popor.

Mulțumiri au mai fost aduse în continuare, referenților, coreferenților și tuturor acelor care au contribuit la reușita lucrărilor conferinței, precum și PP. CC. Protoierei pentru modul exemplar în care au fost organizate aceste conferințe.

Lucrările conferințelor s-au încheiat într-o atmosferă de caldă simțire patriotică și de recunoștință pentru toți ostenitorii și înfăptuitorii acestui act devenit istoric.

REDACȚIA

DESCHIDERA CURSURILOR NOULUI AN ȘCOLAR LA INSTITUTUL ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

În ziua de 1 octombrie 1968, Institutul teologic de grad universitar și Seminarul teologic din București au inaugurat, în mod festiv, deschiderea noului an școlar 1968—1969.

Programul a început de dimineață, cu oficierea Utreniei și a Sfintei Liturghii, urmate de Te-Deum și sfințirea apei celei mici, în paraclisul Sfinta Ecaterina.

A urmat apoi, într-o atmosferă plină de însuflețire, pregătită de sfințele slujbe, deschiderea oficială a cursurilor, în sala de festivități a Institutului teologic.

Festivitatea a fost onorată prin prezența Prea Sfințitului Episcop Visarion Ploieșteanul, vicar patriarhal, reprezentînd pe Prea Fericitul Patriarh Justinian. Au participat de asemenea la această festivitate: P.C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P.C. Pr. Stan Dimancea, consilier cultural la Sfinta Arhiepiscopie a Bucu-

reștilor, corpul didactic de la Institutul și Seminarul teologic, în frunte cu P.C. Rector Diac. Prof. Dr. N. I. Nicolaescu și cu Dl. Director Nicolae Grosu.

La intrarea distinșilor oaspeți în sala de festivități, corul studenților și elevilor, sub conducerea profesorului Nicolae Lungu, a intonat imnul «Pre Stăpînul și Arhiereul nostru» și apoi rugăciunea «Tatăl nostru».

După aceea a luat cuvîntul P.C. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic, care a dat, printre altele, următoarele frumoase îndemnuri studenților :

«Dragi studenți și doctoranzi,

Eparhiile care v-au trimis la studii — și în primul rînd Arhiepiscopia Bucureștilor — v-au creat aici, în imobilul Institutului nostru, bune condiții de cazare și de școlarizare. Este datorია și interesul domniilor voastre să vă folosiți cu înțelepciune de ele, încadrîndu-vă de la început în disciplina cerută de Regulament, în ritmul de muncă înscris în programa analitică și adaptîndu-vă cît mai deplin atmosferei specifice școlilor de pregătire pentru sînta taină a hirotoniei.

La aceasta să vă îndemne atît dragostea pentru idealul sînt pe care vi l-ați ales, cît și recunoștința pe care o datorați, ca unor buni părinți, chiriarhilor care vă poartă de grijă. La aceasta să vă îndemne și exemplele admirabile pe care vi le dau zi de zi oamenii muncii de pe ogoarele, din uzinele și de pe șantieretele Patriei, din an în an mai bogată și mai frumoasă ; să vă îndemne dorința de a fi la înălțimea vieții celei noi din țara noastră ; să vă îndemne și conștiința că aveți marea fericire de a trăi într-o orînduire socială bazată pe muncă cinstită și creatoare, într-o societate care condamnă pe bună dreptate pe cei care refuză să muncească, muncesc rău, ori încurcă degeaba locul pe care-l ocupă.

Asigurăm solemn pe Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh și pe domnul Secretar General al Departamentului Cultelor, că ostenele noastre vor fi animate, ca și pînă acum, de dorința fierbinte de a fi de cît mai mare folos Bisericii strămoșești și Patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România, pentru a ne arata vrednici de încrederea și sprijinul ce ni se acordă.

Cu nădejdea că dragostea lui Dumnezeu-Tatăl, binecuvîntarea Domnului nostru Iisus Hristos și harul Duhului Sînt se vor revărsa și în acest an universitar peste ogorul duhovnicesc în care se seamănă sămînța bună a Cuvîntului Evangheliei și cu încredințarea că, prin munca înfrățită a profesorilor, doctoranzilor și studenților noștri, vom da Bisericii și Patriei rezultatele didactice și educative pe care le așteaptă de la noi, aducem cele mai calde mulțumiri Întîistătorului Bisericii noastre, Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian și celorlalți Înalt Prea Sfinți Membri ai Sfîntului Sinod, precum și Onoratului Departament al Cultelor în frunte cu domnul Secretar General, profesor Dumitru Dogaru, pentru sprijinul, solitudinea și încrederea ce ne arată și-i asigurăm că ne vom face cu rîvnă întreaga datorie. Așa să ne ajute Dumnezeu».

În continuare, corul studenților și elevilor, sub conducerea domnului profesor Nicolae Lungu, a executat troparul «Binecuvîntat ești Hristoase Dumnezeu nostru...».

A vorbit în continuare profesorul Nicolae Grosu, directorul Seminarului, care a spus următoarele :

«Prea Sfinția Voastră, Părinte Episcop,

Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din București, de sub Înalta și directa oblăduire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, inaugurează astăzi, în mod festiv, deschiderea noului an școlar 1968—1969.

Cu acest prilej, o dată cu făcliile sărbătorești din paraclisul școlii, s-au aprins mai viu luminile credinței și ale idealului creștin în sufletele noastre. Valorile duhovnicești și culturale, vistieriile de har și belșugul de binecuvîntări cerești ale Sfintei noastre Biserici sint acum mai aproape de inima noastră și ne ridică, ca în fiecare an la această dată, pe culmi de înalte și sfinte orizonturi, în splendoarea cărora se deschid privilegii și perspective de adevăruri eterne și de frumuseți spirituale deosebite.

Într-adevăr, începutul unui nou an de muncă școlară, pornirea solemnă la drum pentru noua etapă didactică ce ne stă în față, reprezintă pentru noi — dascăli, elevi și ostenitori în această aleasă vatră de lumină și slujire a Sfintei noastre Biserici — un moment de negrăită înălțare sufletească, de aprindere a entuziasmului în hotărîrile de muncă rodnică și sfîntă, după frumosul îndemn al Sfintului Apostol Pavel : «Darul vostru țineți-l aprins» (II Timotei, I, 6).

Școala ai cărei slujitori sîntem împărtășește frățeste bucuria însuflețitoare a deschiderii noului an școlar cu fratele nostru mai mare întru osirdii cărturărești și spirituale, Institutul teologic de grad universitar din București, cu care ne ducem activitatea în aceeași caldă vatră părintească.

Întilniți iarăși — profesori și elevi — pentru a trece pragul unui nou an de strădanie în ogorul școlii, sîntem încurajați de sentimentul ce-l avem că nicicînd nu s-au bucurat comorile artei și culturii de mai multă apreciere decît astăzi. Uimitoarei propășiri materiale, sociale și culturale a patriei, îi corespunde, în vremea noastră, continua înflorire a Bisericii strămoșești, sub înțeleapta oblăduire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Pe măsura înălțării ei ca binecuvîntare în mijlocul credincioșilor, Biserica se străduiește, cu rezultatele pe care le cunoaștem, să ridice cît mai sus îndeletnicirile sale cărturărești.

Sîntem pentru aceasta cu atît mai puternic stăpîniți de sentimente și gînduri care ne luminează orizontul credinței, ne încălzesc inima pentru hotărîrea și lupta cea bună, ne sporește entuziasmul în slujba splendorilor culturale și duhovnicești, splendori și valori pe care ne străduim să le intuim și să le afirmăm, cu timp și fără timp, în această instituție de învățămînt a Bisericii noastre strămoșești.

Profesorii noștri vor descoperi ucenicilor lor, și în acest an școlar, învățătura dumnezeiască a dreptei credințe și calea de aur a apostolatului creștin, există premisele ca elevii să-și sporească, la rîndul lor, pasiunea pentru învățatură și rîvna pentru buna-purtare și buna-sporire în cele duhovnicești.

Creștinismul nu este numai o comoară de învățatură, ci și un tezaur de puteri spirituale, adevărate pîrgii de corectare și înălțare pentru formarea caracterelor. Sintem conștienți de aceasta, în interesul nu numai instructiv, ci și educativ al muncii noastre.

Ne vom strădui ca eforturile deosebite pe care bunul mers al școlii le cere tuturor ostenitorilor ei, să le depunem nu numai din obligație profesională, ci din imboldul vibrînd și sincer al tuturor inimilor celor ce avem greaua sarcină și nobila răspundere de a veghea zi cu zi și clipă de clipă, ca procesul instructiv-educativ din această vatră de învățămînt a Bisericii srtămoșești să se desfășoare în cele mai bune condiții.

Prin activitățile școlii noastre, vom urmări cu tot mai multă pornire de suflet să realizăm două scopuri : unul de a pregăti slujitori luminați și credincioși Bisericii noastre strămoșești și altul de a face ca elevii noștri să devină cetățeni conștienți și devotați patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România.

Rezultatele bune și binecuvîntate pe care le așteptăm vor fi rodul muncii susținute pe care întreg corpul didactic al școlii este chemat să o depună, împreună cu elevii, dar desigur și al condițiilor optime de studiu pe care le avem la dispoziție.

De aceea, ne facem ecoul tuturor ostenitorilor acestei școli și al elevilor noștri să mulțumim călduros și respectuos Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru dragostea părintească, sprijinul și grija pe care ne-o arată. Ocrotirea părintească pe care Prea Fericirea Sa o acordă, în permanență, așezămîntului nostru de învățămînt copleșește modestele noastre posibilități de mulțumire și grațitudine ce-i datorăm.

Vă rugăm respectuos, Prea Sfințite, să vă faceți interpretul acestor alese sentimente ale noastre față de Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh.

Recunoștința noastră se îndreaptă și către Departamentul Cultelor și-i mulțumim din adîncul inimii pentru înțelegerea și sprijinul pe care ni-l acordă.

Vă mulțumim respectuos, Prea Sfințite Părinte Episcop, pentru că ați binevoit să cinstiți această festivitate prin prezența Prea Sfinției Voastre.

Mulțumim Prea Cucernicului Părinte Vicar, P.C. Părinți Consilieri și celorlalți colaboratori apropiați ai Prea Fericitului Părinte Patriarh, pentru înțelegerea, bunăvoința și sprijinul prețios pe care ni-l dau în strădaniile noastre.

Acestea sînt gîndurile și sentimentele care ne călăuzesc și rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne fie într-ajutor.

După ce corul studenților și elevilor a cîntat : «Nădejdea mea este Tatăl», a urmat prelegerea academică inaugurală ținută de P.C. Prof.

Pr. Ioan G. Coman, care a tratat despre «Preoția creștină în slujba omului după Sfinții Părinți» (prelegerea urmează să fie publicată în una din revistele Sfintei Patriarhii).

La sfârșit, a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Visarion Ploieșteanul, vicar patriarhal. În cuvinte calde, P.S. Sa a adus obștei profesorilor, studenților și elevilor Institutului și Seminarului teologic, părintescul salut și binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, precum și mărturia dragostei și purtării de grijă pe care Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh o poartă în permanență învățămîntului teologic și care s-a manifestat și în acest ceas solemn de pornire spre un nou an școlar.

Din partea Prea Sfinției Sale personal, P.S. Episcop Visarion a dat studenților și elevilor următorul părintesc îndemn :

«Să fiți plini de rivnă dumnezeiască, dar și tot atît de iubitori ai Patriei noastre pe drumul spre un țel de înflorire multilaterală. Îl rog pe Dumnezeu să-și reverse harul asupra muncii și asupra rugăciunii voastre, ca la sfârșit, roadele să fie tot atît de însuflețitoare ca și în acest ceas de pornire. Spor și succes în muncă».

În acordurile imnului arhieresc, cîntat de întreaga asistență, festivitatea a luat sfârșit.

ASISTENT

BISERICA SATULUI GOLEASCA — ILFOV

În ziua de 22 septembrie a.c. s-a oficiat slujba de resfințire a bisericii satului Goleasca, comuna Bucșani, județul Ilfov.

Biserica este monument istoric, ctitorie a lui Nicolae Golesecu, căci așa arată vechea pisanie :

«Întru slava lui Dumnezeu Atotțitorul, celui în Troiță proslăvitul, rădicatu-s-au această) sfint(ă) biserică din temelie aici la moșia Uieștii, în hram Adormirea Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria și a Sfintului Ierarh Nicolae de dumnilui biv v. hatman Neculai Golesecu cel din destul ajutor al părintelui dumisale Radu Golesecu biv ban spre veșnica pomenire a dumnilor. Și s-a săvîrșit acest sfint locașu, cu toată podoaba, pe cum se vede în zilele prea înălțatului nostru domn Ion Caragea vd. leat 1816».

Sînt și păreri care afirmă că biserica ar fi ctitoria fraților Golești, fiii lui Dinicu Golesecu.

Satul Goleasca a fost așezat pe o parte din Moșia Uiești, pe care a stăpînit-o familia Goleștilor. În trecut, satul s-a mai numit Golesecu, Uiești-Goleasca, sau Uiasca Golesecului spre deosebire de satul vecin, care s-a numit Uiești-Moșteni.

Părintele Paul Florea, — parohul bisericii din Goleasca — afirmă că numele satului Uiești apare în documente pe la anul 1451 când Vladislav al II-lea întărește stăpînirea lui Tatu, Șerban, Vilcan, Neagoe și Mușat peste Uieștii de pe Dîmbrovnic și peste alte sate.

Biserica satului Goleasca a mai fost reparată în decursul vremii. Astfel în anul 1905 la stăruința preotului de atunci Din Dobrogeanu, i s-a înlocuit acoperișul de șită cu tablă galvanizată și i s-a adăugat un pridvor.

În anul 1965 s-a înlocuit toată tabla, s-au pus ferestre și ușă la pridvor, iar în 1966 a fost tencuită. În anii 1967—1968, a fost pictată în tehnica frescă de către pictorul bisericesc Protos. Felix Dubneac. Tot în acest an s-au făcut străni (care lipseau), s-a făcut un trotuar împrejurul sfintei biserici și un gard din beton în fața ei.

Cînd unui sfînt locaș i se fac asemenea înnoiri, rînduiala bisericească pretinde ca să se officieze un serviciu religios de resfințire a respectivului locaș.

Împlinind această rînduială, părintele Paul Florea împreună cu membrii Consiliului parohial, au solicitat Sfintei Arhiepiscopii, ca un delegat al Centrului Eparhial să officieze această slujbă și, Prea Fericitul Patriarh dînd urmare acestei solicitări, a delegat pentru aceasta pe Părintele Alexandru Ionescu — vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Astfel în dimineața zilei de 22 septembrie a. c. s-a officiat această slujbă, potrivit rînduielilor, înconjurîndu-se sfîntul locaș și stropindu-l cu apă sfințită.

După citirea rugăciunilor de resfințire, părintele I. Băltărețu proto-popul Circ. II Ilfov, a dat citire următorului document care înserează evenimentul petrecut în viața parohiei Goleasca.

«În anul Domnului 1967, s-a pictat din nou acest sfînt locaș, monument istoric, în zilele arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Arhiepiscop al Bucureștilor.

Slujba sfințirii a fost officiată de P. C. Preot Vicar Alexandru Ionescu și un sobor de preoți în ziua de 22 septembrie 1968» — document ce a fost semnat de toți clericii prezenți.

S-a officiat după aceea Sfînta Liturghie de același sobor alcătuit din PPCC Preoți: Alexandru Ionescu — vicar al Sfintei Arhiepiscopii, I. Băltărețu — protoiereul Circ. II Ilfov, I. Cristache — Protoiereul Prot. Videle, I. Necula — pensionar, Gh. Stănescu — Roata, Ioan Duțescu — Mirsa, I. Dumitrașcu — Uiești, Dumitru Tudor — Obedeni și diaconul Petre Zamfira de la Catedrala Sfintei Patriarhii.

Răspunsurile au fost date parte de credincioși în frunte cu cîntăreții bisericilor ai căror preoți au slujit la Sfînta Liturghie, parte de corul bisericii Popa Nan din Capitală condus de dl. Radu Marinescu, cor înființat în anul 1944 cînd preotul Paul Florea era paroh al acestei biserici.

După officierea Sfintei Liturghii, P. C. Protopop I. Băltărețu, salutînd prezența slujitorilor de la Centrul Eparhial și de la parohiile învecinate și referindu-se la cuprinsul Sfintei Evanghelii citită în această duminică, laudă munca și strădaniile depuse de preotul Paul Florea și de credincioșii acestei parohii, care după cuvîntul lui Dumnezeu, cu nădejdea

în el, au pornit la lucru, s-au trudit și au reușit să înfăptuiască o frumoasă lucrare ceea ce constituie un mare eveniment pentru parohia Goleasca, cum și un frumos exemplu pentru parohiile învecinate.

A luat cuvîntul după aceea părintele paroh Paul Florea, care a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor desfășurate, arătînd că deși parohia are un număr mic de enoriași, totuși lucrările au costat peste 80.000 lei, între care Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor, din dispoziția Prea Fericitului Patriarh Justinian, a contribuit cu 22.000 lei.

În cuvîntarea rostită, părintele paroh accentuează întreita însemnătate a sărbătoarei de astăzi : resfințirea bisericii și prilejul de a mulțumi Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru înțelegerea și bunăvoința pe care a arătat-o față de această parohie, drept care în pragul celui de al treilea deceniu de arhipăstorie rugăciunile noastre nu vor înceta ca Domnul Dumnezeu să-l țină mulți ani sănătos, spre binele și propășirea Bisericii Ortodoxe Române, și în sfîrșit al treilea motiv ca însemnătate, că se împlinesc 120 de ani de la acțiunea revoluționară din 1848, din care mișcare a făcut parte și ctitorul acestei sfinte biserici Nicu Goleescu, pe care credincioșii acestei biserici îl comemorează cu respect și admirație, pomenindu-l la fiecă Sfință Liturghie.

În încheierea cuvîntării sale, părintele Paul Florea, și-a exprimat adîncă sa recunoștință către Prea Fericitul Patriarh Justinian, aducînd mulțumiri și membrilor Consiliului parohial, enoriașilor și tuturor celor care l-au ajutat prin daniile lor, la împlinirea acestei frumoase lucrări.

A vorbit apoi părintele protopop I. Cristache, care a arătat că la venirea P. C. Sale la conducerea protoieriei Videle, de care depindea în acea vreme și parohia Goleasca, — părintele Paul Florea i-a cerut sprijin la începerea lucrărilor și că a venit acum să se bucure împreună de succesele obținute de parohienii bisericii Goleasca în frunte cu vrednicul lor păstor.

Prea Cucernicia Sa a ținut să menționeze faptul că părintele Paul Florea a avut o asemenea bogată activitate și la parohia Negrenii de Sus-Vlașca, unde a reparat și pictat biserica, lucrări ce au costat la vremea peste 20.000 lei, despre care nu s-a scris atunci nimic, dar acestea s-au realizat numai la stăruința neobosită a acestui destoinic slujitor.

În încheierea cuvîntării sale, părintele protopop Cristache exprimă sincere felicitări preotului Florea și tuturor colaboratorilor lui.

Cel din urmă a vorbit Părintele Vicar Alexandru Ionescu, care în cuvinte pline de însuflețire transmite celor de față binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian, — Patriarhul realizărilor, care se bucură nepus de mult cînd i se aduc la cunoștință fapte ca cel de față.

În continuare, P. C. Sa arată că așa cum spicul de grîu plin de boabe sănătoase stă plecat spre pămînt vrînd parcă să ne arate că la rădăcina lui stă jertfa unui bob sănătos, care după jertfă dă rod însutit aducînd bucurie și belșug, tot așa și noi privind la jertfele ce s-au făcut pentru aceste realizări să dăm slavă lui Dumnezeu pentru ajutorul lui, mulțumind totodată tuturor celor ce s-au ostenit sau au jertfit din obolul lor pentru înfăptuirile, a căror inaugurare o sărbătorim astăzi.

P. C. Sa fericită în numele Centrului Eparhial și al Prea Fericitului Patriarh Justinian pe părintele Paul Florea, animatorul acestor realizări, cum și pe enoriașii și pe membrii Consiliului și Epitropiei parohiale și-i îndeamnă pe toți să fie alături pe mai departe de păstorul lor părintele Paul Florea, respectînd și pe preotul I. Nicola astăzi pensionar și cu toții împreună să lucreze cu același elan și pentru alte realizări obștești de care are nevoie satul Goleasca.

Părintele Vicar menționează faptul că între cei prezenți la această slujbă se găsesc doi români — Ecaterina și John Bruda din orașul Waren statul Ohio din Statele Unite ale Americii —, cetățeni americani care iubesc însă cu aceeași ardoare pămîntul țării mame — și vin aproape în fiecare an în țară și că și ei se bucură cînd văd lucrări frumoase în țara noastră, cum văd aici la Goleasca.

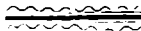
În încheierea cuvîntării sale, Părintele Vicar făgăduiește că va încunoștiința pe Prea Fericitul Patriarh despre cele ce a văzut și constatat la biserica Goleasca și-i îndeamnă pe toți să iubească pacea și să lucreze fiecare pentru statornicirea ei pe pămînt.

S-a oficiat după aceea un Polihroniu pentru conducătorii Statului nostru, pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru enoriașii, consilierii, epitropii bisericii Goleasca, cum și pentru toți cei ce au fost de față la această neuitată sărbătoare a credincioșilor din acest sat.

A urmat o agapă frățească la care au participat preoții slujitori, membrii corului, membrii Consiliului și Epitropiei parohiale oaspeți veniți din Capitală și din alte localități.

Totul s-a desfășurat într-o atmosferă de caldă trăire duhovnicească și amintirea acestei zile va rămîne pentru totdeauna întipărită în sufletele tuturor participanților.

ASISTENT

† PREOTUL TEODOR MATEESCU

În ziua de 20 august 1968, după o lungă și grea suferință, a închis ochii pentru totdeauna preotul pensionar Teodor Mateescu de la parohia «Sfinții Voievozi» din comun Ederile județul Dimbovița, în vîrstă de 73 ani.

Corpul neînsuflețit al celui ce a fost părintele Mateescu a fost depus în biserica parohială pe care a slujit-o cu credință timp de peste 45 de ani.

De dimineață, în ziua înmormîntării, în fața credincioșilor, s-a oficiat sfînta liturghie și orînduitul parastas. Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de 11 preoți. Cu acest prilej, actualul paroh, a rostit un mișcător cuvînt, evidențiînd calitățile sufletești ale celui decedat: evlavie, bunătatea sufletească, modestia și corectitudinea în îndeplinirea îndatoririlor pastorale. Vorbînd în continuare despre darurile și calitățile

ce trebuie să și le însușească un bun preot al Bisericii lui Hristos, c. sa a arătat meritele răposatului care au culminat cu reparația generală a bisericii parohiale, biserica ce a suferit avarii după cutremurul din anul 1940.

Preotul Teodor Mateescu a desfășurat în tot timpul o rodnică activitate socială și cetățenească, fiind membru și secretar al Comitetului local de luptă pentru Pace.

În numele colegilor de seminar și ai celor din Protoieria Cîmpina, de care răposatul a aparținut pînă la pensionare, a vorbit P. C. Preot Octavian Popescu-Filipești.

După slujba prohodirii, sicriul cu corpul neînsuflețit, purtat pe umeri de preoți și urmat de credincioși, după ocolirea bisericii, a fost depus în cavoul familiei.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Pr. SAVULESCU ȘTEFAN

EPISCOPIA BUZĂULUI

SFINȚIRE DE BISERICĂ

După o muncă îndelungată și o însemnată contribuție materială și morală a enoriașilor, biserica parohiei Sirbi din Protopopiatul Panciu, jud. Vrancea a primit actul sfințirii lucrărilor de pictură, în ziua de 25 august 1968. Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, de la Centrul Eparhial, Catedrala Episcopală, Protopopii de Panciu și Focșani și preoți din parohiile vecine — a oficiat slujba de sfințire și sfînta liturghie în fața asistenței. Răspunsurile au fost date de credincioși sub conducerea preotului Lazăr Drug de la parohia Tifești.

La sfîrșitul slujbei preotul paroh Tomescu Gheorghe, arătîndu-și via emoție ce a simțit-o el și enoriașii săi, cu venirea Chiriarhului și slujba ce a oficiat, a prezentat o dare de seamă asupra mersului și desfășurării lucrărilor de pictură, mulțumind Prea Sfințitului Episcop pentru sprijinul moral și material dat, organelor parohiale și credincioșilor bisericii — protopopul locului Vasile Văcăreanu a raportat despre strădaniile preoților din protopopiat în cele trei laturi de activitate supunînd spre meritată apreciere activitatea preotului paroh Tomescu Gheorghe, organelor parohiale și enoriașilor pentru lucrarea de pictură ce împodobește biserica. Răspunzînd ambilor vorbitori Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim a lăudat contribuția materială și morală a parohienilor îndemnînd apoi pe cei pre-

zenți la sfânta slujbă să fie iubitori de biserică, ascultători ai poruncilor Sfintei Evanghelii, muncind cu sîrguință și cu cinste fiecare la locul său de muncă, ascultînd de legile Statului și trăind unii cu alții în deplină armonie. Referindu-se la preocupările Conducerii de Stat pe latură de politică internă și externă a precizat că Biserica Ortodoxă Română, Sfîntul Sinod, clerul și credincioșii ortodocși, sînt alături de popor pentru realizarea năzuințelor sale de viață fericită, prosperă și de pace și prietenie. cu toate popoarele și țările iubitoare de pace.

ASISTENT

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

SFÎNȚIBEA CAPELEI DE LA EFORIE-NORD, MUNICIPIUL CONSTANȚA

Filiala Eforie-Nord, dependentă de parohia Techirghiol, a luat ființă în anul 1940. Credincioșii au amenajat atunci o Capelă cu toate cele necesare, care a funcționat pînă în anul 1943, cînd ea s-a desființat.

În anul 1957, Sfatul Popular a pus la dispoziția credincioșilor un nou locaș pentru oficierea slujbelor religioase, lîngă cimitir, care a fost amenajat și dotat cu strictul necesar.

După cîtva timp, noul locaș avea nevoie de reparații. Cu un prețios sprijin dat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și de Prea Sfințitul Părinte Episcop Chesarie, credincioșii cu Consiliul și cu Comitetul parohial au pornit la acțiune, sub îndrumarea păstorului lor. În anul 1966 s-au strîns fondurile, s-a întocmit devizul, s-au obținut aprobările necesare, iar în septembrie 1967, s-a început lucrarea de refacere, care a fost executată de Cooperativa «Constructorul» din Constanța.

Cînd toate au fost gata, credincioșii filialei, prin păstorul lor, au rugat pe Prea Sfințitul Episcop Chesarie să binevoiască să vină să le sfințească lăcașul de rugăciune, reînnoit, mărit și înfrumusețat, osteneala și dragostea lor pentru buna podoabă a Casei lui Dumnezeu.

Sfîntirea Casei de rugăciune s-a săvîrșit după toată rînduiala, duminică, 30 iunie a.c. de către Prea Sfințitul Episcop Chesarie, în asistență aflîndu-se și unii vizitatori de peste hotare, care s-au bucurat că au avut prilejul să vadă cum se face tîrnosirea unei biserici ortodoxe.

Cu acest prilej Prea Sfințitul Episcop Chesarie a fost înconjurat de un sobor de slujitori bisericestii, din care au făcut parte : P. C. Arhim. Ieronim Motoc — vicar Eparhial, P. C. Protoiereu N. Codreanu, P. Cuv. Pahomie Gorea — mare eclesiarh, C. Diac. Necula Nica de la Catedrala

Episcopală din Galați — și Prea Cucernicii : Pr. N. Coadă, Pr. Mihai Verban, Pr. Neagu Vechiu, Pr. Gh. Brătășeanu, Pr. Preda Ionescu, din orașul Constanța, Pr. Antohie Iacob din Techirghiol, Pr. Moise Păun din Tuzla, Pr. Gh. Frangu de la Bărăganu și P. C. Amfilofie Ionescu de la Schitul Techirghiol.

La cîntările stranei au dat concursul Pr. Gh. Baci, împreună cu un grup de maici de la Schitul Techirghiol, în frunte cu P. Cuv. Maică Starcă Semfora Gafton — și cu unii cîntăreți bisericești din împrejurimi și din localitate.

După terminarea sfintei liturghii, P. C. Protoieru N. Codreanu a rostit un cuvînt de întîmpinare a Prea Sfințitului Episcop, în numele preoților și al credincioșilor din cuprinsul Protoieriei Constanța și a salutată venirea Prea Sfinției Sale, asigurîndu-l pe Prea Sfințitul Episcop Chesarie de toată cinstirea, ascultarea și respectul preoților și al credincioșilor.

P. C. Sa a subliniat activitatea preoților din Protopopiat pentru reparația și buna întreținere a bisericilor și concursul pe care îl au din partea credincioșilor, a Sfintei Episcopii și a Departamentului Cultelor. A arătat de asemenea, că preoții și credincioșii dau sprijin în toate acțiunile inițiate de organele locale, pentru viața cea nouă a satelor și a orașelor noastre, pentru pace și prosperitate.

C. Pr. Paroh Dumitru Stănei — luînd cuvîntul, a făcut mai întîi un istoric al filialei, apoi a prezentat un raport asupra lucrărilor de refacere a Casei de rugăciune. C. Sa a adus mulțumire Prea Fericitului Patriarh Justinian și Prea Sfințitului Episcop Chesarie pentru ajutorul moral și material pe care l-au acordat. A mulțumit apoi credincioșilor pentru sprijin și a citat pe unii dintre aceștia și dintre membrii Consiliului și Comitetului parohial, care s-au evidențiat prin concursul dat pentru ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor. A mulțumit de asemenea organelor locale și Departamentului Cultelor, care au acordat un prețios sprijin și înțelegere față de trebuințele parohiei.

Din partea Comitetului și Consiliului Parohial și al credincioșilor a vorbit Dl. Profesor Ungurcanu, care printre altele a reliefat meritele P. C. Pr. Dumitru Stănei și ale celor care au sprijinit lucrarea.

Prea Sfințitul Episcop Chesarie a încheiat seria cuvîntărilor.

Prea Sfinția Sa și-a arătat marea bucurie pe care o simte ori de cîte ori se găsește în mijlocul credincioșilor care dovedesc prin fapte că sînt buni fii ai Bisericii și buni cetățeni ai patriei, care știu să dea Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu. O astfel de dovadă au dat și credincioșii din filiala Eforie-Nord, care pe lângă împlinirea sarcinilor sociale și cetățenești, au purtat și de grija Casei Domnului, înnoind-o și înfrumusețînd-o, ca să fie așa cum place și lui Dumnezeu și oamenilor. Prea Sfinția Sa remarcă apoi activitatea constructivă a preoților și a credincioșilor din cuprinsul protopopiatului Constanța, pentru buna întreținere a sfintelor biserici și arată că această acțiune are succes pentru că în țara noastră este pace și libertate, iar oamenii știu că tot ceea ce se construiește este pentru trebuințele obștești.

În continuare, Prea Sfinția Sa, arată că fiecare biserică este un locaș de închinare și de învățătură unde se păstrează și de unde se propovăduiește credința, fapta bună, pacea și dragostea dintre oameni. În Sfânta Evanghelie găsim cea mai aleasă învățătură care îl educă pe credincios, îl înalță și îl face folositor sieși, familiei sale și societății. Cine cercetează Casa Domnului, și cine ascultă și împlinește ceea ce învață Biserica, acela dovedește că iubește pe Dumnezeu și pe aproapele său și acela este gata pentru orice lucru bun.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a mulțumit tuturor celor care au contribuit cu mult sau cu puțin la înnoirea Sfintului locaș. A mulțumit muncitorilor și tehnicienilor de la Cooperativa «Constructorul» care au executat lucrarea. A mulțumit organelor locale și Departamentului Cultelor pentru tot sprijinul dat. A mulțumit apoi și Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru grija pe care o poartă pentru sfintele locașuri, ca un mare ctitor al Bisericii noastre strămoșești de pe tot cuprinsul patriei noastre, și pentru sprijinul dat parohiei Techirghiol. Apoi Prea Sfinția Sa a mulțumit tuturor credincioșilor parohiei și celor care erau prezenți la sfințire, urîndu-le succes mai departe pentru noi înfăptuiri de folos poporului nostru, cât mai mărețe și Bisericii noastre. Pe toți i-a binecuvîntat și i-a îndemnat să fie întotdeauna în frunte cu osîrdie și cu dragoste, ascultînd pe Conducătorii noștri și urmînd pilda lor, pentru că numai așa își vor cîștiga mîntuirea sufletului, pacea și prosperitatea căminului lor și a scumpei noastre patrii.

La sfîrșit, P. S. Episcop Chesarie a binevoit a acorda rangul de sachelar P. C. Prot. Nicolae Codreanu și P. C. Pr. paroh D. Stănei, iar P. C. Pr. Neagu Vechiu a fost hirotosit econom stavrofor.

Cu aceasta solemnitatea a luat sfîrșit.

Arhim. IERONIM MOTOC

NOTE DE LECTOR

EXPOZIȚIA COMISIEI NAȚIONALE ROMÂNE PENTRU UNESCO, PUBLICAȚII ȘI STUDII. — În prima parte a anului s-au desfășurat în Capitala noastră lucrările Stagiului național de studii cu tema «UNESCO», *rolul și activitatea sa. Contribuția României în cadrul Organizației* *.

La manifestarea organizată de Comisia Națională a Republicii Socialiste România pentru UNESCO, au participat personalități de seamă ale vieții noastre culturale-științifice.

În cadrul programului, marți 23 ianuarie a avut loc deschiderea expoziției «Publicații ale UNESCO și ale Comisiei naționale române pentru UNESCO», și zilnic, în program au fost rezervate ore de studiu, totalizând jumătate din timpul alocat lucrărilor stagiului, pentru consultarea documentelor și Publicațiilor UNESCO.

În sala spațioasă, alăturată sălii de conferințe din incinta sediului Comisiei din București, pe fundalul vitrinelor care adăposteau numeroase piese multicolore, ilustrând creațiile valoroase ale artei noastre populare, vizitatorul a putut lua contact cu impresionanta producție editorială, realizată de UNESCO și de Comisia Națională Română.

Publicațiile UNESCO au fost grupate în patru secții, în concordanță cu cele patru sectoare de activitate ale UNESCO :

I. Sectorul educației. *Dezvoltarea educației, metode și tehnici pedagogice; planificarea și administrația învățământului; educația adulților și activități de tineret.*

II. Sectorul științelor exacte și naturii. *Dezvoltarea științelor. Aplicarea științelor la dezvoltare.*

III. Sectorul științelor sociale, științelor umane și culturii.

IV. Sectorul informației. *Mijloace de informare, documentare, biblioteci și arhive.*

Volumul aniversar, UNESCO, *Vingt ans au service de la paix, 1946—1966*, cuprinde șase articole de sinteză: 1. *Situația mondială la înființarea organizației UNESCO («Lumea la mijlocul secolului XX»);* 2. *Situația actuală după 20 ani de la înființare, când numărul statelor membre a crescut de la 30 la 120 («O cotitură decisivă»);* 3. *Dreptul la educație al popoarelor proclamat solemn în «Declarația universală a drepturilor omului» adoptată de Adunarea generală O.N.U. la 10 decembrie 1948 («Un drept universal de cucerit»);* 4. *Cooperarea internațională științifică însoțită de transferul de cunoștințe și de experți de la statele înaintate la cele în curs de dezvoltare («Omul în fața naturii»);* 5. *Cooperarea internațională*

* Vezi, *Ce este UNESCO?*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1966; UNESCO, *vingt ans au service de la paix, 1946—1966*, texte publiés en 1966 par l'Organisation des Nations Unies pour l'éducation la science et la culture, Paris, Imprimerie P. Dupont, 96 p.

nală culturală, intelectuală atit pentru a înlesni înțelegerea între oameni și națiuni, cit și pentru salvagardarea patrimoniului cultural al omenirii («Pentru demnitatea tuturor») și 6. Informarea omului contemporan asupra ideilor și faptelor pe măsura producerii lor, militind pentru libera lor circulație («Prin cuvint și prin imagine»); volumul se încheie cu o listă a publicațiilor UNESCO și cu tabele statistice privind statele membre ale UNESCO.

Gradul de evoluție educativ-culturală a unui stat se poate aprecia după numărul de oameni de știință și ingineri: la 1 milion de locuitori (circa 4.000 pentru o țară dezvoltată). În timp ce analfabetismul în 1960 reprezenta 40% din omenire (dominind ca procent de 88% în Africa occidentală, în Europa Septentrională de pînă la 0,9), în același timp, dublarea activității științifice la fiecare deceniu arată că avansul țărilor dezvoltate asupra celor înapoiate se mărește într-o astfel de proporție încît decalajul e greu de eliminat.

Ajutorarea pe scară mondială necesită un spirit de înțelegere și cooperare amicală fără nici o distincție: cultura se păstrează, se dezvoltă și se difuzează numai prin înțelegere mutuală; exemplul salvării tezaurului arheologic din Valea Nilului amenințat de inundație, de barajul ce se construiește la Assuan este încurajator pentru acțiunile viitoare în care de asemenea cooperarea și ajutorarea internațională vor trebui să fie continuate.

«Declarația universală a drepturilor omului» prin art. 27. proclamă dreptul fiecărui om cu privire la protecția intereselor sale morale și materiale ce decurg din orice producție științifică, literară sau artistică al cărei autor el este, garantind participarea sa liberă la viața culturală a comunității.

Înregistrind toate traducerile care apar în lumea întreagă, UNESCO publică *Index translationum, Repertoire international des traductions*, ajuns astăzi la vol. 18, ediția 1967. Sînt semnalate 36196 traduceri publicate în anul 1965, în 70 de țări printre care și România. Prezentările bibliografice clasate pe țări (în ordinea strict alfabetică), și după C.Z.U. în cadrul fiecărei țări.

Studiul, *Déclaration des principes de la cooperation culturelle internationale*, 1967, cu ocazia Conferinței Generale a Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură din 4 noiembrie 1966, constituie o proclamație a dezideratelor actuale și a îndatoririlor la care trebuie să răspundă statele membre.

Un număr din ce în ce mai mare de state (120 în anul 1966) s-au alăturat acestei acțiuni irenice de salvagardare a păcii. Diferite instituții specializate ale Națiunilor Unite, în special O.I.T., F.A.O. și O.M.S. au promis concursul lor de experți.

Cele 3 proiecte: un program decenal în favoarea extinderii învățămîntului primar în America Latină, un program de șase ani pentru promovarea cercetărilor zonelor sterpe — care trebuie să deschidă calea Deceniului hidrologic internațional (1965—1974) și, programul de 10 ani pentru stimularea aprecierilor reciproce ale valorilor culturale ale Orientului și Occidentului, arată amploarea acțiunilor din cadrul UNESCO.

Realizarea «Istoriei dezvoltării științifice și culturale a omenirii» de către o comisie de savanți din toate țările, marchează dovada eforturilor făcute de UNESCO în direcția colaborării internaționale.

Cooperarea internațională în domeniul cercetării științifice, se reflectă astăzi în activitatea numeroaselor federații care permit organizarea anuală a peste 100 de reuniuni, la care participă cercetători științifici aparținind a circa 50 de țări.

În 1958, Adunarea Generală a O.N.U. «constatind progresele remarcabile dobîndite în domeniul științelor exacte, și aplicate», reinnoia apelul către savanți. Drept urmare O.N.U. și UNESCO au făcut să apară «*Tendences actuelles de la recherche scientifique*», studiu asupra tendințelor principale ale crecătării în domeniul științelor exacte și naturale, difuzarea cunoștințelor științifice și aplicarea lor în scopuri pașnice. Coordonarea lucrărilor a fost încredințată prof. Pierre Auger, iar acest studiu a stat la bazele planului de 10 ani pentru știință și tehnologie, aprobat în 1960 de Conferința generală UNESCO.

Volumul, *Echanges internationaux*, repertoriu UNESCO, cuprinde, în noua ediție dezvoltată, apărută din 1967, indicații asupra 5000 de organizații din 131 state și

teritorii, constituind un instrument deosebit de util în realizarea schimburilor internaționale.

Periodicul «*Le Courrier de l'UNESCO*», ce apare în 10 limbi, 11 ediții, cu un tiraj de 1.500.000 exemplare, prezintă articole vii, bogat ilustrate cu referire la principalele probleme contemporane.

În Sectorul educației, publicațiile apărute sub auspiciile UNESCO, cuprinzând toate gradele de instruire, sînt foarte numeroase. Dintre acestea menționăm cîteva titluri exemplificatoare : «*La liquidation de l'analphabétisme dans la République Populaire Roumaine*» două ediții, 1962, 1963, care prezintă o serie de date cu privire la campania, metodele și rezultatele obținute în perioada 1944—1956 în țara noastră. Broșurile : «*Education work recreation of youth in Roumania*» (1963) ; «*Réunion internationale d'experts*», Bucurest, 18—28 iunie 1964 și «*L'éducation de la jeunesse étudiante selon les idéaux de paix, de respect mutuel et de compréhension entre les peuples*», «*Réunions internationales d'experts*», Bucurest, 29 — aout — 7 septembre 1966, publicate de C.N.R., aduc aspecte noi în problemele educației ; «*Cours international postuniversitaire de perfectionnement dans la géologie, du pétrole*», 1964 ; «*Tendances nouvelles de l'enseignement de la physique*», UNESCO. Vol. I (1965—1966), Paris, 1968 : «*Collection UNESCO programmes et methodes d'enseignement. L'enseignement de la géographie*», 1966 ; «*Textes choisis sur l'économie de l'éducation. Articles, essais et autres textes...*» Paris. (1968) ; «*Revue internationale de l'éducation des adultes et de la jeunesse* (al 16 an de apariție).

În sectorul științelor exacte și ale naturii se remarcă : «*Manuel de l'UNESCO pour l'enseignement de sciences*», 1967, într-o nouă ediție dezvoltată ; «*Tendances actuelles de la recherche scientifique*», anchetă riguroasă asupra principalelor tendințe ale cercetării în domeniul științelor exacte și naturii (24 de lucrări) ; Colecția «*Recherches sur les ressources naturelles*» în limbile engleză și franceză ; actele conferinței de la Toulouse pe tema : «*Exploration aérienne et études intégrées*», 1968 ; diferitele ediții ale lucrării Halmstrom, J. E., «*Bibliography of Interlingual Scientific and Technical Dictionaries. Bibliographie de dictionnaires scientifiques et Techniques multilingues*», 1961. — a 4-a ediție ; «*Bibliographie Roumaine de la Mer Noir de Mihai Băcescu*», București, 1965 ; revista trimestrială «*Impact*» Science et Société — (în al 17-lea an de apariție) — în limbile engleză și franceză — aduc importante contribuții în diferite domenii ale științei și aplicării lor în scopuri pașnice.

În Sectorul «*Științelor sociale, științelor umane și culturii*», Publicația anuală «*Annuaire Statistique de l'UNESCO*», oferă prețioase date statistice asupra populației, educației, lecturii și informației din 200 țări și teritorii, permițînd stabilirea de noi linii de dezvoltare într-o serie de aspecte ce nu pot fi fundamentate decît pe baza unor elemente statistice corecte și cu o largă sferă de comparații. Cele trei colecții «*Race et Société*», «*La question raciale devant la science moderne*» și «*La question raciale et la pensée moderne*», rapoartele și documentele în domeniul științelor sociale și culturii, periodicul trimestrial «*Revue internationale des sciences sociales*» aduc, cu fiecare volum, importante contribuții în problemele sociale contemporane.

Ca documente ale diferitelor «*colocvii internaționale*», au fost publicate : «*Actes du colloque international des civilisations, littératures et langues roumaines*», Sinaia, 1959, cu o bibliografie literară selectivă ; în domeniul literaturii menționăm prezența de sinteză «*Permanences de la littérature roumaine*», studiu de Tudor Vianu, apărut în 1960, cuprinzînd caracterele specifice ale literaturii române. Însoțit de o anexă cu o serie de portrete ale scriitorilor români clasici și moderni : «*Collection Unesco d'oeuvres représentatives*», serie europeană, cuprinde în cele 35 titluri de opere ale autorilor consacrați pe plan mondial și operele scriitorilor noștri : Liviu Rebreanu («*Ion. Răscăala*», în limba engleză) și Mihail Sadoveanu («*Baltagul* — Le hachereau», The Hachet). În aceeași colecție a apărut în 1962. «*Nouvelles Roumaines*». Anthologie des prosateurs roumains. Avantpropos de Jean Boutière. préface de Tudor Vianu.

În seria lucrărilor omagiale, completate de obicei de bibliografii semnălam : Cu prilejul comemorării a 50 de ani de la moartea marelui nostru dramaturg Caragiale, au apărut în 1962 : «*Caragiale sur les scènes roumaines et étrangères*» cîvînt înainte de Tudor Arghezi, studiu de Tudor Vianu, în anexă o bibliografie se-

lectivă «Caragiale în limbi străine». De asemeni cuprinzătorul volum: *Ion Luca Caragiale, Oeuvres*, cu prefață și note de Silviu Iosifescu. Texte traduse de conducerea lui S. Rolan și V. Lipatti. *Tagore en Roumanie* de Virgil Căndea, bibliografie selectivă, apărută cu prilejul centenarului nașterii lui Tagore cu un cuvânt înainte de Tudor Vianu, București, 1961; cu ocazia celei de a 400 aniversări a lui W. Shakespeare a apărut în anul 1964, *Shakespeare in Rumania* de Alexandru Duțu, cu o introducere de Mihnea Gheorghiu, menționind traducerea studiilor critice și spectacolele din țara noastră. În 1962 Bibliografia «*Dickens in Rumania*» de Alexandru Duțu și Sorin Alexandrescu în colaborare cu revista «Secolul 20»; cu ocazia împlinirii unui secol de la nașterea marelui scriitor rus Cehov s-a publicat bibliografia *Tchekov en Roumanie*, de G. Baiculescu, Alexandru și Angela Duțu și D. Sassu-Țîmerman, cu o introducere de Tatiana Nicolescu: cu prilejul a 80 aniversări de la nașterea lui George Enescu a apărut în 1961, în limbile franceză, engleză, spaniolă și rusă, o lucrare omagială, cu prefață de Mihail Jora, comentariu de Valentin Lipatti și index cronologic de N. Missir.

Pe linia acțiunii educative în domeniul artelor amintim în seria «*Musées et monuments*» «*Les expositions temporaires et itinérantes*», 1959; «*L'organisation des musées, Conseils pratiques*», 1959.

În Collection UNESCO, «*Livres de poche sur l'art*» au apărut recent «*L'art de l'Afrique occidentale, l'Œil de Picasso, Renoir ș.a.*» Colecția de diapozitive «*Peintures et Sculptures*» care urmărește să facă cunoscut marelui public capodoperele artei universale, întregeste domeniul artelor frumoase.

Cu privire la Monumentele arheologice, arhitectonice cât și cu privire la pictură și sculptură românească semnalăm:

«*Monuments archéologiques de Roumanie*» de Acad. Em. Condurachi, ilustrată cu 70 de planșe, reprezentând monumente de pe teritoriul patriei noastre; «*Romania Painted churches in Moldavia. Itinerant Exhibition organised by the National Commission of the Socialist Republic of Romania for UNESCO*», Bucharest, 1966 cuprinde texte semnate de Andrei Grabar și acad. George Oprescu, extrase din *Romania — Painted churches in Moldavia (Eglises peintes de Roumanie)*, UNESCO, 1962.

«*Peinture roumaine*» apărută în 1961, cuprinde 18 reproduceri, în alb și negru, de opere reprezentative ale picturii românești; Lucrarea Constantin Brîncuși, apărută în 1961, scurtă biografie cuprinde 14 reproduceri de sculpturi ale lui Brîncuși, ce se păstrează în muzeele din România; Pe linia dezvoltării, conservării și a acțiunii educative în domeniul artelor, revista trimestrială «*Museum*», ce apare de 20 de ani, a adus contribuția sa în formarea muzeografilor și amenajarea colecțiilor muzeale; amintim lucrarea «*Livres anciens en Roumanie, d'après les fonds de la Bibliothèque de la République Populaire Roumaine*», prezentare și comentarii de Virgil Căndea, 1962, cu 54 planșe alb-negru. 6 reproduceri în culori după miniaturi și ilustrații de cărți vechi, reprezentative pentru aspectele variate ale istoriei culturii din România, în contact cu tradițiile bizantine, orientale și occidentale.

În sectorul informației: Wilbur Schramm, *L'information et le développement national*, Paris, 1966, lucrare amplă dedicată lui Jacques Kayser (1900—1963) promotorul studiilor asupra presei mondiale, aduce date noi cu privire la «*Rolul informației în țările în curs de dezvoltare*». Wilbur Schramm, director la Institute for Communication Research (Universitatea Stanford), a fost însărcinat de Conferința generală UNESCO din 1962 cu elaborarea acestui studiu care are o bogată bibliografie.

Publicația, *L'information à travers le mond. Presse, radio, television, film*. Ed. 4. UNESCO, 1966, aduce informațiile cele mai recente din 200 țări privind: structura informației: presa, radio, televiziunea, filmul; grafice color pe mapapond (comunicațiile în epoca cosmică), presa mondială și cititorii ei; mijloacele de informare în diferite țări și teritorii (România p. 354—356): *L'information à l'ère spatiale* (UNESCO, 1968) cuprinde 20 de studii prezentate de specialiști eminenți care examinează noile rezultate științifice și posibilitățile de a le folosi în serviciul educației informației și culturii.

În lucrarea, *La bataille de l'alphabet*, apărută la Paris, 1965, Mary Burnet duce marelui public o nouă posibilitate de a se familiariza cu aceste probleme și

cu eforturile făcute pe plan mondial pentru a lichida analfabetismul. Reamintim că în septembrie 1965, la Teheran a avut loc Congresul mondial de lichidare al analfabetismului, moment important în viața popoarelor în curs de dezvoltare, organizat de UNESCO și la care au participat ministrii educației. Folosind o documentare bogată, cercetată în arhivele UNESCO, care păstrează peste 200.000 documente, consultând numeroși specialiști, autoarea a reușit să ne pună în îndemină un studiu substanțial cu privire la tema abordată, aducând competente răspunsuri edificatoare privind limbajul, ideile progresiste în circulație astăzi în lume, noii aliați (radio, televiziune), milioanele de cărți, strategie selectivă (mod de exprimare asupra acestei campanii mondiale, analfabetismul fiind un obstacol major în progresul economic și social).

Importanța scrierii, rolul cărții în complexitatea întrecerii cu alte mijloace de comunicare, este pusă în evidență în lucrarea: *L'art de l'écriture*, apărută la Paris în 1965. Semnalăm de asemeni lucrarea lui Robert Escarpit, *Révolution du livre*.

În cele trei părți ale ei: cartea și lumea prezentă, privire istorică și funcțiile cărții, noua înfățișare a ediției, producția în lume, marile curente de schimb, perspective de viitor, ediții, librării și difuzarea în masă, se demonstrează necesitatea revoluției culturale și roadele răspîndirii culturii la toate popoarele.

Lucrările *Etats-Unies d'Amerique. Services bibliographiques nationaux et activités connexes en 1966*, par Helen Dudenbostel Jones, *Les services bibliographiques dans le monde, 1960—1964*, de Paul Avicenne. (Manuel bibliographique de l'Unesco), 1967 prezintă dezvoltarea serviciilor bibliografice în perioada 1960—1964 și activitatea bibliografică din 80 de țări. Deosebit de utilă este lista personalităților și instituțiilor care au contribuit cu date la acest volum; *Vocabularium bibliothecarii*, în edițiile din 1953 și în ediția revăzută și dezvoltată din 1966, în 5 limbi; Cunoscutul periodic «Le Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques», al cărui prim număr a apărut în aprilie 1947. a avut ca obiectiv să ajute bibliotecile care au suferit din cauza celui de al doilea război mondial în reconstituirea colecțiilor lor. Treptat și-a lărgit domeniul său pentru a include articole și informații asupra dezvoltării bibliotecilor din lume. Din anul 1955, acest buletin apare în ediții separate pentru fiecare limbă (engleză și franceză).

Periodicul «Bulletin du droit d'auteur», care apare din anul 1946 în limbile engleză, franceză, spaniolă și *World Guide to Science Information and Documentation Service*, Paris, 1965; «*Informations Unesco*», buletin bimensuel destinat à la presse, à la radio et à la television și «Cronique de l'Unesco», din anul 1955. în limbile engleză, arabă, spaniolă și franceză, prezintă principalele activități întreprinse de UNESCO, de statele membre și de comisiile lor naționale; prezentînd declarații, rapoarte, conferințe, manifestări culturale-științifice peste hotare și la București. colocvii, concursuri, festivaluri internaționale, pagini de istorie, aniversări Unesco, știri și noutăți de la Comisia Națională, informații UNESCO. Periodicul «*Buletin al Comisiei Naționale a Republicii Socialiste România pentru UNESCO*», publicație trimestrială, apare din anul 1959 la București în limbile română și franceză.

Numeroase cataloage, pliante, liste de recomandare informează asupra publicațiilor apărute, în curs de apariție sau pregătire, de exemplu: *Catalogue général des publications de l'Unesco et des publications parues sous le auspices de l'UNESCO. General catalogue of Unesco sponsored publications. 1946—1959*. Paris, 1962, cuprinde un repertoriu complet al activității în domeniul publicațiilor, cu 2681 note bibliografice prezentate conform schemei clasificării zecimale universale. Acest catalog înserează cele patru categorii de publicații: 1) Lucrări publicate direct sub auspiciile UNESCO; 2) Lucrări încredințate unui editor și publicate cu sau fără sprijinul financiar UNESCO; 3) Lucrări redactate și editate prin grija organizațiilor neguvernamentale beneficiind de o subvenție UNESCO; materiale publicate prin grija comisiilor naționale pe baza convențiilor cu Secretariatul UNESCO; *Catalogue. Programme Unesco de traductions d'oeuvres littéraires*, 1966; *Current list of Unesco publications*, 1967; *Publications de l'UNESCO. Nouveautés*, 1967. *Printemps, été, hiver*; *Publications de la Commission nationale roumaine pour l'Unesco (1959—1964)*. Bucarest, 1965; *Publications de l'Unesco, Bibliothèques*.

Bibliothécaires, 1966; *Publications de l'Unesco. Presse, radio, film, télévision*; Arc/List etc.

Am căutat să prezentăm cîteva aspecte ale activității de cultură a UNESCO — pe plan mondial și în țara noastră, care prin prestigiul și importanța de prim ordin a problemelor pe care e chemată să le rezolve, devine din an în an un factor principal de intensificare a procesului de apropiere între popoare, de progres social și de consolidare a păcii în lumea contemporană.

*

LA ANIVERSAREA A 130 DE ANI DE LA APARIȚIA ZIARULUI «GAZETA DE TRANSILVANIA». — Cu 130 de ani în urmă, la 12 martie, apare la Brașov primul număr al ziarului «*Gazeta de Transilvania*», după încercări și eforturi nenumărate făcute timp de 50 de ani, solicitînd aprobarea apariției de ziare românești, în cadrul statal al dominației habsburgice. În Țara Românească și Moldova apăruseră deja «*Curierul românesc*» (1829), «*Gazeta Teatrului Național*» (1835), «*Curierul de ambe seze*» (1837), «*Albina românească*» (1829) și «*Albina românească*» (1829). Finalitatea superioară a ziarului era definită «dintru început», «lățirea științelor și a cunoștințelor, împărțirea ideilor la toate clasele de oameni», deoarece «asigură luminarea și dezvoltarea ideilor unui popor, cum este al nostru pue să-l pue în stare a contribui fizicește și moralicește la fericirea patriei»¹. De-a lungul a 106 ani, pînă în 1945, dată la care nu a mai apărut, ziarul transilvănean a constituit un focar important al răspîndirii culturii în popor, catalizînd conștiințele românilor, propagînd încrederea în virtuțile creatoare ale nației românești și susținînd revendicările ei social-politice. Gheorghe Barițiu² făuritorul cotidianului poate fi considerat ca avînd același rol de întemeietor al presei periodice transilvănene, pe care l-au avut Ion Heliade Rădulescu în Țara Românească și Gheorghe Asachi în Moldova³. Orice știre politică sau orice rînd cu privire la realitățile sociale, la ecourile diferitelor evenimente din țară și dincolo de hotare, lărgeau orizontul cunoștințelor, contribuiau la procesul de cristalizare a ideilor de libertate națională. În anul 1848 Barițiu scria: «Care este cel mai înlesnitoriu mijloc de a face cunoscut voințele și dorințele? Este tiparul liber, scăpat de ferecăturile despotice» (22 martie). Presa nu trebuie să slujească decît adevărul, ea este simbolul libertății unei națiuni, iar funcția ei este esențială: «un organ frățesc, mîngietor al nației românești, prea mult asurte de nedreptățile veacurilor», furnizînd «felurimi de cunoștințe și idei astăzi neapărat trebuitoare și folositoare» (3 dec. 1839). Gh. Barițiu conduce mai bine de un deceniu în afară de «*Gazeta de Transilvania*» și «*Foaia pentru minte, inimă și literatură*», care apare tot la Brașov, militînd cu tenacitate în slujba ideilor progresiste și revoluționare ale timpului. Alături de Iacob Mureșianu, el redactează, culege, selectează, informează, fapte, știri din ziarele străine, punînd accentul nu numai pe latura informativă, ci deopotrivă subliniînd frămîntările și luptele politice din Europa occidentală, din Austria, Ungaria și acordînd o deosebită însemnătate știrilor și evenimentelor din Țara Românească și Moldova. Aici sînt publicate producții literare ale lui Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Al. Donici, Vasile Alecsandri, Ion Eliade Rădulescu, Vasile Cîrlova, Grigore Alexandrescu, Nicolae

1. Vezi Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu, *Publicațiunile periodice românești*, (ziare, gazete, reviste. Descriere bibliografică). t. I. Catalog alfabetic, 1820—1906; București, Ed. Socec, 1913, p. 287—290.

2. Radu Pantazi, *Viața și ideile lui George Barițiu. Studiu introductiv, antologie și note*, București, Ed. Științifică, 1934; Vasile Netea, *George Barițiu, Viața și activitatea sa*, București, Ed. Științifică, 1966; George Ivașcu, *Din istoria teoriei și a criticii literare românești. 1812—1866*, București, Ed. didactică și pedagogică, 1967.

3. I. Heliade Rădulescu, *Pagini alese*. Prefață și note de C. Măciucă, București, Ed. Tineretului (1965, 216 p.); I. Heliade Rădulescu, *Opere*, Ediție îngrijită de Vladimir Drîmba. Cu un studiu introductiv de Al. Piru, vol. I, București, E.P.L., 1967; Gh. Asachi, *Scrieri literare*. Ediție îngrijită și glosar de N. A. Ursu, 2 vol., București, ESPLA, 371 p. 375 p.; Gh. Asachi, *Scrieri alese*. Ediție îngrijită și prefață de N. A. Ursu, București, Editura Tineretului, 1961, 248 p.

Bălcescu, devenind un mijloc de propagare a graiului românesc, «o adevărată antologie a literaturii române din anii 1830—1850»⁴.

Exprimînd năzuințele sociale și naționale ale poporului român, care după «seculi întregi de opresiune... și-a conservat existența sa națională», Barițiu afirmă «capacitatea națiunii noastre din toate provinciile și ținuturile», de a-și făuri o cultură bogată, avînd «un viitor pe care nicio putere și nicio silă nu mai e în stare a-l alinea sau a-l denega» («*Gazeta de Transilvania*», 1849, 1 dec.). *Gazeta de Transilvania*, militează pentru desființarea relațiilor feudale, considerîndu-le obstacole în calea progresului, iar Revoluția de la 1848 e susținută în paginile ziarului, acordîndu-i-se o mare însemnătate. Apar importante materiale, care susțin lupta pentru emancipare națională, desrobirea națională a românilor din Trnsilvania, raporturi de prietenie între popoare și libertate religioasă⁵. Ziarul militează pentru desființarea relațiilor feudale, pentru desființarea oricăror obstacole în calea progresului, susținînd primatul vieții spirituale, dreptul poporului român la o libertate completă: politic-religioasă⁶.

Ideea de conviețuire între diferitele naționalități și aspirația popoarelor către libertate sînt prezente în cuprinsul ziarului în mod constant: «frățească conlucrare cu națiunile frățiene», «...să putem spune și noi cu toată sinceritatea ceea ce credem și simțim despre naționalitățile transilvănene», deoarece «acele straturi și popoare care nu cutează a eși la lumină cu trebile publice, trebuie să piară» («*Gazeta de Transilvania*», 1842. 15 iunie).

Orientarea permanentă în toate problemele o constituia: «propășirea și binele neamului», deoarece numai aici se află «sămînța și puterea dătătoare de viață, în sinul, în inința însăși a nației (1842, 1 dec.)».

Asociațiunea transilvăniană pentru literatura română și cultura poporului român (Astra), alcătuită din intelectuali patrioți, jucînd un rol de seamă în viața culturală a Transilvaniei, — găsește în paginile «*Gazetei de Transilvania*», instrumentul optim de a răspîndi cît mai larg lumina culturii și a ideilor unității naționale. Atît Unirea din 1859, Războiul pentru dobîndirea Independenței (1877), cît și Unirea (1918), evenimente capitale în istoria poporului nostru, — sînt consemnate la loc de cinste în paginile ziarului, iar contribuția celor mai de frunte cărturari și oameni politici, e deosebit de însemnată de-a lungul anilor. E vrednic de amintit că împotriva tuturor vicisitudinilor, a opresiunii habsburgice, a unui regim aspru de nedreptăți sociale, ziarul «*Gazeta de Transilvania*» reușe să afirme «conștiința demnității» și «valorii poporului românesc». Pe bună dreptate crezul ziarului ne apare astăzi tot atît de luminos și demn de a-i aduce omagiul vremurilor noastre, în care dreptatea, libertatea, sînt realizate, garantate prin libertățile constituționale: «Națiunea română a dat dovadă în aceste lupte de o măreție fără seamăn, de o vitejie și bărbăție de care numai puține popoare au putut face dovadă în tot trecutul lor»⁷.

C. BARBULESCU

4. Vasile Netea, *op. cit.*, p. 110.

5. «Eu: neg înaintea cerului și a oamenilor că ar exista vreo ură între națiuni. Ură, urgie și frecări nu există între națiuni, ci numai între coterii și oligarhii și clase privilegiate...» («*Gazeta Transilvaniei*», 1860, nr. 39): «a pretinde toleranța confesională nu semnifică nicicum a fi independent în chestiuni religioase, ci semnifică tocmai ceea ce se cere ca condițiune absolută a conviețuirii în societate, în stat: a respecta pe deplin conviețuirile altora» («*Gazeta Transilvaniei*», 1900). Vezi capitolul «Confesiunile religioase în politică și în viața națională» (p. 222—234), în George Bariț, *Screri social-politice*. Studii și antologie de Victor Chereșteșiu, Camil Mureșan, George M. Marica, București, Ed. politică, 1962.

6. Vezi capitolul «Biserica românească în luptă cu Reformațiunea», p. 59—93, în Gheorghe Barițiu, *Studii și articole*. Cu o prefață de dr. Ioan Lupăș, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1912.

7. Vezi capitolul: Istoria Mișcării Românești din Ardeal în anii 1848 și 1849 de Gh. Bariț, p. 11—61, p. 75, în V. Popescu-Rîmniceanu, *Luptele românilor din Ardeal, 1848—1849*, București, Editura Ibrăriei Stănculescu, 1919.

ÎN LEGĂTURĂ CU «MONOTEISMUL» ÎN RELIGIA EGIPTENILOR. — Pornind de la prezentarea lucrării : Fr. Daumas, *Les dieux de l'Égypte* (Peut în -8°, 128 p., Collection «Que sais-je», nr. 1194), Paris, Presses Universitaires de France, 1965, B. Courvoyer face (în «Revue Biblique», an. LXXIII, nr. 4, oct. 1966, p. 617—622) unele interesante completări, observații și sintetizări în legătură cu problema monoteismului egiptean în comparație cu monoteismul mozaic, pe care le prezentăm, în rezumat în continuare.

Cu toate că de mai mult de un secol se descifrează și se studiază hieroglifele, nu s-a ajuns încă la întocmirea unei lucrări de sinteză asupra religiei egiptene. Și aceasta nu atât din pricina lipsei de date, întrucât pereții templelor cuprind alături de figurile divine și de scenele religioase, texte explicative, iar «Casele vieții» transmițut opere religioase. Din păcate bibliotecile templelor nu au ajuns pînă astăzi, de aceea pentru a reconstitui teologia egipteană, stau la dispoziția cercetătorilor nenumărate învățături fragmentare, dispartate, ca epitelele divine, imnele liturgice, ritualurile, calendarele, dramele religioase pentru temple, precum și «Textele piramidelor», «Textele sarcofagiilor» și «Cartea morților». În această stare de lucruri este explicabil de ce unii pretind a descoperi în religia egipteană credința într-un Dumnezeu unic și creator, iar alții au văzut în această religie doar o manifestare a fetișismului sau totemismului.

De aci necesitatea unei prezentări sintetice asupra religiei egiptene, pe care colecția «Que sais-je?» a încredințat-o directorului Institutului francez de arheologie orientală din Cairo, Fr. Daumas, care a publicat în această colecție (nr. 1194) lucrarea de popularizare : *Les dieux de l'Égypte*.

Lucrarea nu urmărește să fie un tratat asupra religiei egiptene, nici o prezentare a mitologiei popoarelor care au trăit în valea Nilului, ci își propune să încerce doar o clasificare a panteonului bogat al Egiptului vechi, cercetînd natura fiecărui zeu atât cît poate fi cu puțință ; din această pricină datele mitologice vor fi luate în considerare ca și datele teologice, căci vechii teologi înșiși au dorit să pună ordine în acest panteon imens. Într-adevăr fiecare provincie, fiecare oraș principal, ca Heliopolis, Memfis, Elefantina și altele aveau fiecare zeul sau zeita sa specială, al cărui cult s-a răscîndit mai mult sau mai puțin în raport direct cu importanța politică pe care a jucat-o în istoria orașului al cărui patron erau. Astfel importanța zeului Amon datează din epoca marilor cuceritori din dinastia XVIII-a. Iar școlile teologice vechi în încercarea lor de organizare a panteonului egiptean, de grupare a zeilor în jurul divinității lor locale au ajuns la constituirea cunoscutelor triade, ogdoade sau eneade.

Fr. Daumas a colindat Egiptul de Sud și de Nord studiînd zeii locali at Egiptului de Sus și zeii locali din Deltă, indicînd pentru fiecare localitate zeii care erau adorați și schițînd pe cit a fost cu puțință istoria religioasă, în care a încercat să afle divinitatea primitivă, deoarece unii zei au fost înlăturați de alții sau au fost asimilați acestora, ceea ce a dus la conturarea unei teologii a zeilor mari din panteonul egiptean. În lucrarea sa sintetică despre Zeii Egiptului, Fr. Daumas face incursiuni și comparații cu religiile grecilor, ebreilor și cu religia creștină, ceea ce o face deosebit de interesantă. În legătură cu afirmațiile lui Fr. Daumas despre gîndirea egipteană și despre chestiunea foarte controversată asupra «politeismului și monoteismului egiptean», B. Courvoyer face deosebit de interesante observații și completări.

Astfel el sintetizează părerile lui Fr. Daumas despre modurile intelectuale de gîndire la egipteni citînd următoarele pasaje din lucrarea acestuia : «Limba egipteană, în epoca veche, nu cunoștea abstracțiunea : cînd voia să exprime o idee, ea se servea de un cuvînt concret», încît «gîndirea pe care o reda nu putea fi decît foarte puțin abstractă, întrucît rămînea foarte aproape de experiență și apărea mai degrabă ca o trecere în revistă a imaginilor și simbolurilor decît ca o analiză a lor. Egipteanul folosea deci imagini pentru a reda ideile». Astfel «pentru a exprima puterea unui zeu, el va spune că acesta este un taur, fără ca această lipsă de adaptare a imaginii la context să-l jeneze; iar pentru a sugera providența unui

zeu, el îl va înfățișa ca pe un păstor». Insuficiența de a reprezenta ideea numai prin imagini singulare, silea pe egiptean să completeze diferitele aspecte ale ideii ce vrea să exprime prin alte imagini complementare. Aceasta din pricină că «egipteanul nu încearcă niciodată, spre deosebire de greci, să definească realitatea teologică în chip analitic și din interior, ci se străduia să o circumscrie din exterior, prin imagini suprapuse acelor care reprezentau ideea». De aceea pentru a putea pătrunde ideea pe care egipteanul vechi urmărea să o exprime este nevoie «să cauți, trecînd printr-o incoherență voită de imagini, realitatea pe care nici una din imagini nu o redă integral și care se află undeva între aceste planuri succesive» din care se compune exprimarea.

Aducerea acestui lung citat este făcută pentru a înlesni înțelegerea folosirii aceluiași procedee și de către autorii Sfintei Scripturi, îndeosebi ai Vechiului Testament. Pentru că semitul în general, ca și egipteanul evită să definească, să generalizeze: iar spiritul ebraic prezintă de asemenea tendința de a concretiza, de a materializa ideile cele mai abstracte, folosind imaginile, proverbele, comparațiile, asemănările. Comparațiile, de exemplu, uneori sînt simple, altele sînt dezvoltate, sau cîteodată ele se multiplică, precum în elogierea prootului Simon fiul lui Osirus (Sirah I, 6—10), ori în Proverbe (III, 13 ș.u.) unde înțelepciunea este comparată în chip succesiv cu un obiect mai de preț decît argintul și decît pietrele prețioase, cu o femeie cu mîinile încercate de daruri, cu ponul vieții spre care duc căile cele plăcute. Comparațiile se succed unele după altele se completează și se întăresc reciproc, fiecare lăsînd o urmă precisă în minte. Elogiul făcut înțelepciunii (Înțelepciunea lui Solomon, VIII) constituie un exemplu tipic în această privință: ea este spirit înțelegător, sfînt, un suflu de putere dumnezeiască, o reflectare a luminii veșnice; ea este mai frumoasă decît soarele. În legătură cu aceasta B. Courvoyer afirmă că cultura egipteană a autorilor *Înțelepciunii lui Solomon* și a *Înțelepciunii fiului lui Sirah* este redată în spiritul semitic, el însuși concretizator.

Revenind la problema redactării învățăturii teologice de către preoții egipteni prin acest fel de procedee concretizatoare și prin recurgerea la jocul de cuvinte, B. Courvoyer remarcă faptul că pentru preoții egipteni *numele* exprimă esența însăși a lucrurilor. Astfel numele zeului *Atum* are aceleași consonante ca și verbul *tmn*, care înseamnă a fi complet; deci *Atum* este zeul «care s-a completat» el însuși, creîndu-se la început pe sine însuși și apoi creînd lumea. Același lucru se poate spune despre zeul *Amon*, «cel ce nu poate fi cunoscut», întrucît numele lui se încadrează întru totul în rădăcina verbului *imn*, care înseamnă «a fi ascuns».

•

În legătură cu analizarea capitoului ultim din lucrarea lui Fr. Daumas, capitol care tratează problema despre *politeism* și *monoteism* în religia egipteană, B. Courvoyer se oprește la început asupra părerilor lui É. Drioton, care (în studiul *Religion égyptienne dans ses grandes lignes*) «nu ezită să susțină că înțelepții egipteni fuseseră monoteiști», întrucît scrierile lor folosesc termenul «*ntr*» precedat sau nu de articol, termen sub care Drioton înțelegea pe «Dumnezeu». Analizînd unele texte în care este folosit termenul «*ntr*» («*Ntr*» îl conduse în așa fel ca el să înfăptuiască dorința sa), «O altă bună idee mi-a venit în minte, din porunca lui *ntr* (zeului) de a construi un oraș... cu un templu», B. Courvoyer crede că «*ntr*» nu este pur și simplu: *Dumnezeu*, ci zeul *Amon* căruia îi era dedicat templul de care este vorba. De aceea propune ca «*ntr*» fără articol să fie tradus prin «*zeul...*», întrucît zeul suprem, la vechii înțelepți egipteni era desemnat fie prin numele său personal (*Ra*, în special), fie prin expresia «*ntr*» articulat, tradus: Dumnezeu sau zeul. Încît acest monoteism aparent provine uneori din faptul că noi nu cunoaștem numele zeului de care este vorba».

În legătură cu faptul că zeul este calificat ca «singurul, veșnic, creator al universului» — și acesta este cazul aproape pe toate marile divinități locale — B. Courvoyer reproduce prezentarea sumară pe care Fr. Daumas o face (în *Les dieux de l'Égypte*, p. 117—118) asupra poziției lui É. Drioton. «Față de aceste fapte indiscutabile, Drioton traduce cuvîntul egiptean «*ntr*» prin Dumnezeu și ajunge, într-o oarecare măsură pe bună dreptate, la susținerea monoteismului înțelepților egipteni. După aceea, întrucît îi era cu neputință să nege politeismul egiptenilor în

general, Drioton afirmă că, datorită conservatismului religios, cele două concepții existau una alături de cealaltă fără îndoială, iar uneori chiar la același individ. Ideea aceasta poate fi în general acceptată, spune Fr. Daumas, întrucât exemple ca cele din Grecia antică sau din India, chiar din India modernă, demonstrează că un monoteism real poate exista sub un politeism aparent, în cadrul unei conștiințe religioase destul de curate, fără a da naștere la probleme. Cu atât mai mult spirite mai puțin dezvoltate, ca ale egiptenilor vechi, nu puteau socoti o greșeală faptul că gindeau în termeni politeiști, deoarece în cadrul unui popor există toate gradele de conștiință religioasă. Socrate în timp ce murea, cerea lui Criton să sacrifice un cocoș alb lui Asclepios, fără a lăsa să se înțeleagă limpede care era exact gândul său.

Doar în cazul existenței unui monoteism exclusiv, care pretinde respectarea categorică a caracterului său transcendent, orice acceptare cit de mică din tradiția religioasă politeistă populară apare ca idolatrie, — așa cum este cazul cu monoteismul ebraic, pe care îl apărau profetii.

Se poate concepe însă de asemenea că o gândire pornită din credința într-o mulțime de zei se purifică puțin câte puțin și se înalță — concomitent și rațional și experimental — pînă la conceperea metafizică a unității divine. În acest caz poate fi vorba de un proces natural care poate conduce unele spirite la monoteism, fără a le obliga să intre în luptă cu întregul lor mediu social, și fără să sfârșim formele tradiționale religioase în sinul cărora ele au perceput mai întii divinul. În acest caz nu poate fi vorba de convertire, ci mai degrabă este vorba de o urcare spre un punct în care zeii particulari nu mai apar ca o blasfemie a Celui unic, ci mai degrabă apar ca fiind încărcați doar cu o infimă părțică din divinul care se concentrează în altă parte. În acest fel tradiția religioasă politeistă era depășită, fără a fi desființată, ci fiind lăsată să subsiste pentru cei care nu puteau ajunge să o depășească. Aceasta pare a fi caracterul monoteismului egiptean.

La această prezentare făcută de Fr. Daumas asupra caracterului monoteismului egiptean, B. Courvoyer aduce completări din studiile altor egiptologi. La început se oprește la comunicarea publicată de Prof. J. Vergote, în *Les Sagessees du Proche-Orient ancienne*, din care reproduce concluzia: «Noi credem mai degrabă că Dumnezeu unic pe care speculațiile filozofice ale înțelepților ajunseseră să-l recunoască, nu era diferit de zeii cultului și că el nu era opus acestora, care erau socotiți ca manifestările sau ipostazele lui. Această soluție ce pare a se acorda mai bine cu faptele expuse, a fost deja propusă de către J. Vaudier astfel: «De timpuriu a apărut tendința de a degaja definitiv de materie forța recunoscută ca aparținind zeilor: atunci s-a impus existența unei noțiuni abstracte ale cărei caractere de universalitate avea să se accentueze din ce în ce mai mult. Teologia de la Memfis — așa cum este ea înfățișată în stela de la Shabaka — implică deja universalitatea esenței divine; această idee, care nu putea fi înțeleasă de masa poporului, pare a fi avut totdeauna partizani în Egipt: autorii cărților sapiențiale, cînd vorbesc despre Dumnezeu, nu gîndesc desigur la o divinitate mai degrabă decît la alta, ci ei gîndesc la ideea generală despre Dumnezeu. Iar doctrina amarniană (întemeiată pe textele scrisorilor de la Tell-el Amarna) afirmă unitatea esenței divine. Totul se petrece ca și cînd egiptenii crezuseră într-un Dumnezeu unic capabil să se manifeste oamenilor sub forme diferite. Aceste forme divine, care se fixează în chip trecător într-un obiect sau altul, sau chiar simultan într-un obiect sau altul, nu pot fi înțelese decît dacă se admite că ele provin dintr-un centru unic și că ele toate prezintă, în consecință, aceeași natură. Sincretismul astfel definit conduce direct la o credință monoteistă. Este un lucru de netăgăduit că un astfel de monoteism a existat în Egipt; și este probabil că acest monoteism a fost mult mai răspîndit decît se crede: încît se poate pune întrebarea dacă, în ultimă analiză, egiptenii nu erau monoteiști fără ca să-și dea seama de aceasta».

După aceasta continuă: «Nu facem decît o singură rezervă în favoarea autorilor cărților sapiențiale. Ca ei să ajungă la un monoteism conștient, pare că ei au extras din imaginea pe care o schițează despre Dumnezeu, o imagine care nu este cu nimic mai prejos de cea a celor mai înalte religii monoteiste. Acest Dumnezeu este de fapt — cum spunea Drioton — un Dumnezeu unic, atotputernic, stăpîn peste

evenimente, pronietor asupra oamenilor, judecător și răsplătitor al faptelor bune și al faptelor rele. Dacă adăugăm la acestea și atotștiința, dobîndim canavaua după care putem analiza proprietățile acestui **Dumnezeu**.

După expunerea acestui punct de vedere al lui J. Vergote — cu care s-au solidarizat și alți egiptologi —, B. Courvoyer înfățișează părerea susținută de Prof. S. Morez (în lucrarea *La religion égyptienne*, p. 199): «Pare mai degrabă că este vorba de divinități locale care aveau pentru credincios — în sensul unui enoteism sau poate și mai exact al unei monolatрии — acest caracter universal pe care omul religios îl pretinde pentru zeul său și că, atunci cînd a fost vorba de organizarea unui panteon, s-a ajuns în chip precis la teologia care, prin asimilări, a lărgit natura fiecărui zeu și a așezat peste unitatea divinului multiplicitatea aspectelor acestuia. Însă această unitate nu pare a «fi o persoană: ci ea este mai degrabă acea «putere» primitivă a stadiului predivin, care într-un moment dat din istoria spirituală a fost personificată și de atunci înainte a fost resimțită ca persoane».

Un alt punct de vedere adus de către B. Courvoyer în completare la înfățișarea problemei despre politeismul și monoteismul egiptean este cel expus de S. Sauneron în articolul *Dumnezeu* (din «Dictionnaire de la civilisation égyptienne», p. 87), în care acesta susține că: «Cu toate că, după loc, zeii puteau să fie adesea diferiți după forma lor, după numele și după modul lor de acționare, este izbitor de constatat că dincolo de aceste diferențe, desigur de necontestat, a luat naștere ideea abstractă despre «divinitate» («*netjer*» — *ntr*) închipuită prin stilul ce purta un scut, așezat la intrarea în locașurile de cult primitive. *Ntr* servea ca tenmen comun pentru a desemna pe fiecare dintre zei, oricare ar fi fost numele său, formînd, într-un fel oarecare, suma a ceea ce aveau în comun toți zeii. Iar folosirea acestui cuvînt, de îndată ce în chip evident el putea servi pentru a desemna în chip individual pe fiecare zeu evitînd repetarea numelui său, a dus, de asemenea, și foarte degrabă, la concepția despre o putere divină independentă, la care participă în chip evident orice zeu desemnat nominal, dar care transcende aceste forme multiple întrucît această putere divină poate să se aplice fiecăreia din aceste forme, fără ca prin aceasta să sufere limitări.

Această credință în existența unei «forțe divine» nedeterminate, *impersonale*, prezentă în fiecare zeu individual, dar universală și larg răspîndită dincolo de aceste forme diverse vizibile, a constituit un element esențial al gândirii religioase a egiptenilor vechi. Datorită acestei concepții se poate vorbi într-o oarecare măsură despre un monoteism egiptean în chip constant paralel cu politeismul evident al cultului material.

În acest fel în Egipt a existat totdeauna — în spatele politeismului incontestabil al unei religii fragmentate geografic, care menținea într-un stat unificat diversitatea cultelor preistorice — credința, foarte generală și care nu părea de loc contradictorie, în universalitatea și unicitatea unei ființe divine fără nume și fără formă, dar capabilă să acopere toate celelalte divinități..

*

Am socotit necesar să înfățișăm aceste puncte de vedere prezentate pe marginea a două capitele din cartea *Les dieux de l'Égypte* a lui Fr. Daumas pentru că ele sînt de un interes special pentru cercetătorii Sfîntei Scripturi, și pentru că reproducerea concluziilor unora dintre cei ce se ocupă îndeosebi de problema monoteismului egiptean poate înfățișa în chip sumar stadiul actual al problemei foarte controversate între egiptologi, în special după ce É. Drioton a luat atitudine pozitivă față de monoteismul egiptean.

Nădăjduim că cititorii vor putea cu ușurință face distincție între această concepție monoteistă egipteană și între concepția monoteistă mozaică.

P. V. I.

NOTE BIBLIOGRAFICE

P. Ș. Năsturel, *L'épithios Constantinopolitan du monastere roumain de Secoul (1608)*. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΗΡΕΙΑΣ, 1967, ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ, p. 131—140 + 5 planșe (XLIII—XLVII).

În studiul de față autorul își propune să prezinte date în legătură cu Epitaful Constantinopolitan de la Minăstirea Secu, — «magnifică piesă de broderie» și destul de puțin cercetată de specialiști.

Mai întâi, autorul face o prezentare generală a ceea ce reprezintă această operă de artă, unică în felul său (Vezi planșa XLIII). De dimensiuni importante: 2,36 m x 1,93 m, (numai partea brodată fiind 1,81 x 1,53), epitaful a fost executat în fir de aur, argint și mătase multicoloră pe un fond de satin roșu. Are un larg ancadrament de mătase verde deschis.

Scena reprezintă pe Mîntuitorul Hristos întins pe mormîntul său, este brodat cu fir de argint avînd aureola împodobită cu trei pietre prețioase, roșii, montate în aur. Artistul a reușit să redea într-o execuție adecvată momentului, suferința Răstîgnitului, durerea sfișietoare a Mariei, amărăciunea dezolantă a îngerilor și a personajelor sfinte venite să înmormînteze pe stăpîn.

În continuare autorul expune și analizează critic, toate ipotezele cu privire la originea și executantul acestei broderii.

Analizînd cele două inscripții, una în caractere slavone (pentru a simplifica dificultățile tipografice ridicate de reproducerea în caractere slavone autorul redă textul acesteia în limba franceză) și cealaltă în limba greacă. Dl. P. Ș. Năsturel trage următoarele concluzii: — a) epitaful a fost dăruit Minăstirii Secu de marele boier moldovean Nestor Ureche și soția sa Mitrofana (mama ilustrului cronicar român Grigore Ureche); — b) epitaful a fost brodat la Constantinopol de călugărița Filoteea și — c) că execuția broderiei a fost terminată în primele opt luni ale anului 1608.

S-a încercat prin a se susține existența unor înrudiri între acest epitaf și cel donat în 1597 de Ieremia Movilă Minăstirii Sucevița. După părerea autorului, două epitafe sînt iconografic vorbind, foarte înrudite. —

Autorul caută să stabilească adevărata identitate a artistului, care a făcut desenul de care călugărița Filoteea avea nevoie la executarea broderiei. El presupune că acesta a fost un personaj marcant și ca atare folosește documente grecești și moldovenești, de epocă.

Dl. P. Ș. Năsturel folosindu-se de studiul dl. L. I. Vranousis, ajunge la concluzia că autorul desenului de pe epitaf este vestitul negustor Iannakis Simota care la rîndul său e și ctitor de minăstire, și cunoscător al lumii atelierelor de obiecte bisericești de la Constantinopol. Vranousis, susține că acest epirian (Iannakis Simota)

aparținea cercului de la curtea prințului Ieremia Movilă și era bun prieten cu Nestor Ureche, donatorul epitafului.

Dezvăluind de legende epitaful Constantinopolitan de la Secu, P. Ș. Năsturel a contribuit prin studiul de față la prezentarea unui «episod necunoscut al relațiilor milenare și multilaterale greco-române».

Ștefan Andreescu, *Une information négligée sur la participation de La Vallachie à la bataille de Kosovo (1448)*, în «Revue des études sud-est européennes», t. VI (1968), nr. 1, p. 85—92.

Autorul analizează textul unui document din 6 mai 1492, păstrat în colecțiile Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România. Hrisovul acesta, redactat la București în cancelaria lui Vlad Călugărul (1482—1495), cuprinde o întărire de stăpânire dată fraților Bran, Radu și Pătru, boieri din familia Pîrîienilor. O parte din ocina din Bălești, întărită prin hrisovul domnesc, ei o cumpăraseră mai înainte de la Dan Oteșanul, care la rîndul lui a dobîndit-o «încă din zilele lui Vladislav voievod, de la Cosova».

Se atestă astfel că Dan Oteșanul a participat la lupta de la Cosova din 1448 și indirect este confirmată prezența unui contingent românesc venit în ajutorul lui Iancu de Hunedoara. Mențiunea cuprinsă în hrisovul din 6 mai 1492 era cunoscută mai de mult — documentul însuși fiind publicat integral de două ori —, însă de cîte ori a fost luată în considerare, a fost studiată izolat de celelalte izvoare asupra luptei de la Cosova, nefiind niciodată just interpretată. Această știre înlătură complet «îndoielile lui Nicolae Iorga asupra prezenței în armata lui Iancu de Hunedoara a altor români decît cei din Transilvania» și, pe de altă parte, aduce dovada unei comportări meritorii a contingentului sosit din Țara Românească. Însemnătatea mențiunii din documentul din 6 mai 1492 este cu atît mai mare, cu cît lupta de la Cosova din toamna anului 1448 reprezintă ultima mare înfruntare dintre creștini și turci înainte de căderea Constantinopolului (1453).

IOAN F. STANCULESCU

R E C E N Z I I

Andrei Pănoiu, *Pictura votivă din nordul Olteniei (secolul XIX)*, Editura Meridiane, București, 1968, 44 p. text + 59 planșe.

Autorul tratează pictura votivă de la ctitoriile înălțate în această parte a țării țării în primele trei pătrare ale secolului al XIX-lea.

Fără să epuizeze tema propusă, sînt reținute picturile votive caracteristice în formele cele mai reprezentative, din județele Vilcea, Gorj și Mehedinți, prin participarea la susținerea materială și la îndrumarea creației artistice a țăranilor moșneni din satele libere, din mijlocul cărora se ridicau și majoritatea meșterilor acestor lucrări. Interesant este că acești artiști aduc cu ei și unele elemente de folclor, din arta populară pe care caută să le interpreteze cu o oarecare libertate în compozițiile lor.

Tendențele de laicizare — care apăruseră în pictura religioasă din țările române încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea — ajung la începutul secolului al XIX-lea la «maturitate», izbutind ca dincolo de «convenționalismul canoanelor și erminiilor», să imprime o viziune realistă, din ce în ce mai marcantă.

Gen de îndelungată tradiție din seria scenelor iconografice — Tabloul votiv — rezervat odinioară doar voievozilor și mării nobilimi, — «devine un mijloc important de afirmare a unor categorii sociale mai largi și, totodată, un domeniu favorabil inovațiilor de expresie artistică».

Portretele votive ale ctitorilor din stările de jos, realizate în modestele ctitorii de sat din nordul Olteniei, împlintă în fondul tradițional aspecte specifice noilor condiții ce pot fi comparate, ca fenomen, cu pictura pe sticlă din Transilvania.

Majoritatea zugravilor ce au lucrat la începutul secolului al XIX-lea prin satele și țărgurile din nordul Olteniei, continuau tradițiile școlii brincovenesti de la Hurez și din alte centre ce luaseră ființă în secolul al XVIII-lea.

Reprezentarea imaginii continuă să respecte «convenționalismul tradițional», desenul fiind conceput într-o manieră liniară, pe un fond închis. Ca exemplu pot servi tablourile de ctitori ale vremii, de la Bisericiile din Copăceni (1804), Urșani (1805), Căzănești (1810), Ciocadia (1811), Sfîntul Nicolae din Tîrgul Jiu (1813) sau din Cartin (1817). Așa apare diaconul Radu Zugravu din Tîrgu Jiu în rîndul ctitorilor de pe peretele de nord din pronaosul bisericii din Cartin, la fel Andrei Bucșenescu și Ioniță Zugravu din Urși, cu portretele lor aflate pe tetrapodul bisericii din Obedeni-Ionești.

Arta acestor meșteri, din perioada de început a secolului este continuată și la urmașii lor cum sînt Anghel, Dobre, Matei, Raicu, sau diaconul Gheorghe din satul Crăpături, a căror activitate se desfășoară pînă aproape de jumătatea secolului.

Necunoscută rămîne, după aprecierea autorului, activitatea unor meșteri ce au lucrat în satele Vilcii, și în partea de mijloc și de vest a Olteniei. «Avem de-a face cu zugravi ieșiți din mijlocul unor mîreni de rînd, alții sînt diaconi, preoți, dascăli, sau chiar boiernași mărunți, ca Marin Zugravu, postelnicul Stanciu Cîrcea din Craiova ș.a.».

La alții, cum sînt Matei Zugravu și urmașii săi, se observă trecerea de la pictura tradițională în frescă, la pictura modernă de șevalet. În pictura acestuia din prima perioadă a activității sale, întîlnim în imaginile ctitorilor polcovnicului Ioan Magheru, al Ecaterinei, soția sa și a altor donatori de la biserica din Cojani (1825) sau cele ale ctitorilor de la bisericile din Dicleuști (1825) și Bugilești (1824) — legătura evidentă cu tradiția pe care Matei Zugravu o continuă cu statornicie.

La biserica de la Tîrgu Cărbunești (1831) se remarcă preocuparea zugravului pentru studiul de portret în sine.

Această preocupare pentru redarea portretului într-un sens nou, după viziunea picturii de șevalet este mai evidentă în redarea tablourilor votive ale bisericii din Zăvideni (1832) sau de la biserica din Vladimiriv, unde numai «în mică măsură mai persistă caracterul rigid al portretului votiv tradițional». Fenomenul este întîlnit și la bisericile din satele Tismana, Coșoveni și Obedeni-Vilcea.

În primele două decenii ale secolului al XIX-lea manifestările artistice rămîn legate de tradițiile artistice ale secolului precedent, sub amprenta artei brîncovenești. După 1821, portretul desprins de pictura bisericească «se impune ca un gen de sine stătător».

Treptat, pictura în frescă, ca de altfel întreaga artă religioasă tradițională, se află într-un proces de destrămare. În executarea picturii bisericești în frescă își face apariția din ce în ce mai mult tehnica uleiului, ce corespundea unei execuții mai rapide și mai ieftine.

În centrele cu o bogată tradiție artistică — Craiova, Tîrgu Jiu, Ocnele Mari, Teiușani, Ploștina, Costești — este evidentă arta meșterilor din trecut. Iar frescele de la biserica Bunavestire din Copăceni-Vilcea¹, din 1804, — realizate de zugravii Manole și Dinu² și a calfelor Dumitru și Dumitrașcu, reușesc să sugereze o evoluție în spațiu a volumelor și să reflecte influența stilului portretistic de la Hurez.

Amprenta picturii brîncovenești este regăsită și în portretele Găneștilor de la Biserica din Lăcusteni, datată din 1812. Iar cele de la bisericile din Slăvești-Berbești și din Urșani, aduc o notă aparte — gesturi, atitudini dramatice, care diforă de la un personaj la altul.

La Urișani, compoziția unitară, de mari proporții, tratează arta unui meșter, cu o bogată experiență³.

Pictura din interiorul bisericii este executată în 1805 de Milcu Zugravu și Preda din județul Gorj, ajutați de ucenicul Gheorghe. Exteriorul bisericii însă aparține penelului lui Dinu Zugravu din Gorj.

Vătaful Ion Urșanu împreună cu Nedelea, mama lui, angajaseră pentru executarea picturii o echipă de meșteri cu care lucraseră înainte, Dinu zugravu (Constantin), Manole, Gheorghe și Cochina pentru a picta biserica din satul Cociobi-Slătioara. Portretele seamănă cu o altă ctitorie a vătafului, din satul învecinat Viorești.

Dinu și Manole cei ce zugrăviseră biserica din Cociobi, îi regăsim lucrînd la Horezu, cu Stanciu din Craiova, Dumitru și Dumitrașcu calfe și ucenici pe Ion și Preda din Gorj⁴. Biserica din Horezu este ctitoria tot a vătafului Urșanu, datînd din 1807. Predomină culorile calde, îndeosebi roșul temperat și galbenul, susținute de contrastul creat de albastru închis al fondului.

O pictură interesantă, de o altă factură, găsim și la biserica din satul Cicocodia, situată pe șoseaua ce leagă Hurezul și Novați de Cărbunești și Tîrgu Jiu, datînd din 1811, semnată de diaconul Mihael Zugravu. Se remarcă tabloul ctitorilor principali de pe peretele de vest și de sud. Se păstrează aici portretul episcopului Nectarie al Rîmnîcului-Noului Severin, care este vădit inspirat după cel al episcopului Antim de la Mînăstira Govora, executat cu o sută de ani în urmă.

1. Cf. Teodor Bălășel, *Bisericile din Copăceni-Vilcea*, în «Arhivele Olteniei», an. VIII (1929), p. 41—42.

2. Dinu este identificat de Constantin zugravu semnat la proscomidie și după cum menționează inscripția de deasupra ușii din pronaosul bisericii din Horezu.

3. Cf. Olga Grceanu, *Specificul național în pictură*, București, 1938, p. 46, 63—65, 73.

4. T. G. Bulat, *Inscripții din bisericile Olteniei*, în «Arhivele Olteniei», an. II (1923), nr. 6, p. 143 și Teodor Bălășel, *Inscripții și însemnări de prin cărți din biserici oltenie*, în «Arhivele Olteniei», an. VI (1927), nr. 29—30, p. 65—66.

Portrete asemănătoare se întâlnesc și la biserica Sfântul Nicolae din Tîrgu Jiu, zidită de protopopul Andrei, cu alți ctitori 1810—1813. Șirul ctitorilor se încheie cu portretul lui Caragea Vodă, așezat în rînd cu boierii, iar pe peretele de sud cel al episcopului Nectarie⁵.

O pictură interesantă prezintă și biserica Sfinții Apostoli din satul Cartin-Turcinești, datată 1817 ca operă a diaconului Radu Zugravu din Tîrgu Jiu. Ctitorită de obștea satului, aci nu mai întâlnim portretul voievodului și al episcopului. În schimb, zugravul își pictează portretul în rîndul ctitorilor de pe ferestrele de nord din pronaos, cu penelul și vasul de culori în mină, cu capul întors într-o parte, gata de lucru, așa cum făcuse și zugravu Pîrvu Mutu, aproape o sută de ani în urmă la bisericile din Filipeștii de Pădure și din Borzești.

Asemenea picturi mai întâlnim la bisericile din Voloiacu-Mehedinți, — executate de meșterul Gavrilă cu fratele lui Stancu, în 1810⁶. — din Robești-Vilcea, — zugrăvită de Ion Teșanu și Constantin⁷ —, la bisericile din Lainici, Românești⁸ Ștrebeștii de Sus, Pojași, Cîineni, Ciopănești ș.a.

Aceste picturi înregistrează o oarecare apropiere de portretele laice realizate de «zugravii de subțire».

În deceniile 3 și 4 ale secolului al XIX-lea, meșterii sînt mai numeroși, dar ca măiestrie artistică nu toți reușesc să se apropie de cea a premergătorilor lor. Cei mai de seamă: Anghel, Dobre, Matei, Diaconul Gheorghe, Raicu, imprimă picturii o notă nouă caracteristică și personală.

În părțile Vilcii întâlnim următorii zugravii: Constantin din Zmiorăt, Ilie calfa din Costești, Ilie Teșeanu, Gheorghe, Ion și Nicolae din Lăpișata ș.a. În partea de vest a Olteniei au activat: Constantin Zugravul, Dimitrie, calfa Gheorghe, Ilie din Craiova, Petru din Craiova, popa Mihai din Tîrgu Jiu, popa Ion Coșoveanu, Irinarh năstravnicul Mînașirii Cornetului și alții. Unii din ei sînt mireni de rînd, alții diaconi, preoți sau dascăli. Alții fac parte dintr-o stare socială mai ridicată, ca: Marin Zugravul (care, la biserica din Damianu-Dolj semnează, în 1833 «Marin boier de neam ot Coșoveanu») sau postelnic, ca Stanciu Cîrcea din Craiova⁹.

La majoritatea bisericilor vilcene înălțate acum, predomină formele specifice din primele decenii împletite cu elemente preluate din folclor.

Decada a 3-a și a 4-a a secolului al XIX-lea este dominată de Popa Mihai Zugravu din Tîrgu Jiu¹⁰. Biserica din Viezuri-Bălănești din 1841, din Purceleni-Pojeni (1830) din Turcenii de Jos (1839) și din Broșteni-Mehedinți (1840).

Locașurile din Gorj, Vilcea, ctitorii boierești sau ale obștilor de țărani moșneni, sînt dominate de penelul lui Matei Zugravu¹¹. El pictează biserica Sfîntul Nicolae din Giurcu-Negreni, zidită la 1823, biserica din Viojești-Bugulești — terminată în 1824, biserica polcovnicului Ion Magheru din Cojani-Cărbunești, cu fratele său Raicu zugravu și Dumitru calfă și ctitoria din Budești-Diculești din Vilcea, biserica Adormirea Maicii Domnului din satul Pițicu, comuna Bumbestii-Gorj, bisericile din Drădiceni Gorj și din Dărbuceni-Zăvideni¹².

Se oglindesc în opera sa unele aspecte specifice epocii și evoluția de la pictura tradițională în frescă la cea de șevalet și «influență incipientă a academismului occidental».

5. Vezi Al. Ștefulescu, *Istoria Tîrgu Jiului*, Tîrgu Jiu, 1906, p. 157.

6. Radu Crețeanu, *Bisericile de zid de pe Valea Moirului (raionul Strehaia)*, în «Mitropolia Olteniei», an. IX (1957), p. 347—348.

7. T. G. Bulai, *Biserica Ss. Voievozi-Robești-Vilcea*, în «Arhivele Olteniei», an. IV (1925), nr. 17, p. 61.

8. Cf. C. Smîntînescu, *Monografia Comunei Românești-Gorj*, București, 1904, p. 66.

9. Cf. *Meșterșugari și neguțatori din trecutul Craiovei, Documente 1666—1865*, Direcția Arhivelor Statului, București, 1957, p. 200—201.

10. Teodora Voinescu, *Elemente locale realiste în pictura religioasă din regiunea Craiova*, în «S.C.I.A.», an. 1954, nr. 1—2, p. 67—68.

11. *Meșterșugari și neguțatori din trecutul Craiovei, Documente 1666—1865* Direcția Arhivelor Statului, București 1917, p. 200—201.

12. P. V. Năsturel, *Biserică, mînaștiri și schituri din Oltenia*, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», an. IV (1913), p. 68.

Zugravii de renume formați pe lângă meșterii recunoscuți din trecut sînt Gheorghe Bănică, care lucrează cu Grigorie, Ioan și Nicolae la biserica din Obedeni-Ionești. Ei continuă tradițiile școlii lui Matei Zugravul.

Legat de tehnica uleiului și de pictura de șevalet, apare în pictura bisericească un nou stil, care odată cu începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea apare noul curent care a fost promovat de pictorii C. Lecca, Mișu Popp¹³, formați la academiile de artă din Apus.

— *Portrete de ctitori țărani*, este un ultim capitol al lucrării de față. Se înțilnesc monumente cu astfel de reprezentări în partea de nord-vest, mai cu seamă în zona Gorjului. Numai în perioada 1820—1831 în zona Gorjului au fost ridicate și renovate peste 50 de biserici de lemn; la fel în Mehedinți și în Vlcea, de ctitori țărani.

Din această perioadă o pictură bine conservată este cea cu portretul motiv al lui Tudor Vladimirescu și Gheorghe Duncea de la ctitoria lor din satul Preajna, de la 1809, păstrat în colecția Muzeului de artă al Republicii Socialiste România.

Cît despre portretele de lemn, realizate în tempera, într-o manieră artistică de un caracter pur popular, sînt reprezentative cele păstrate la biserica de lemn din Lelești, realizări ale meșterilor Constantin zugravu și popa Dumitru din Bălești, datate 1847. Tablourile poartă amprenta decorativismului specific artei populare.

Înțelegerea cît mai exactă a acestui gen de pictură puțin cercetat pînă acum, este înlesnită cetitorului și de cele 59 de reproduceri alb-negru, judicios selecționate și de o execuție fotografică ireproșabilă¹⁴.

I. S.

13. Ion Frunzetti, *Mișu Popp*, E.Ș.P.L.A., București (1956).

14. Iată lista ilustrațiilor: — 1. *Biserica Sfînta Paraschiva din Călinești, (vedere)*, comuna Racovița, județul Vlcea (1800); 2. *«Harze»*, detaliu de frescă de pe exteriorul pridvorului bisericii Sfînta Paraschiva din Călinești, comuna Racovița, județul Vlcea (1800); 3. *«Vinător»*, detaliu de pe fațada bisericii Sfîntul Ioan Botezătorul din Olănești, comuna Băile Olănești, județul Vlcea (1832); 4. *«Vinător»*, detaliu de pe fațada bisericii din Urșani, comuna Horezu, județul Vlcea (1805); 5. *«Arcaș»*, detaliu de pe pridvorul bolniței de la Mînăstirea Bistrița, comuna Costești, județul Vlcea. Autor necunoscut, 1800; 6. *Panou decorativ de la biserica din Urșani, registru inferior al simplei*, comuna Horezu, județul Vlcea (1805); 7. *Animale, scenă de pe bolta pridvorului bisericii din Giurcu*, comuna Negreni, județul Gorj (1823); 8. *«Înfricoșata Moarte»*, fațada bisericii din Făr-fățești-Dozești, județul Vlcea (1829); 9. *«Adam»*, detaliu din pridvorul bisericii din Călugăreasa, comuna Negoești, județul Gorj, (1822); 10. *«Iadul»* pridvorul bisericii din Tg. Horezu, județul Vlcea, (1807); 11. *«Spita» (Adam și Eva)*, scenă din pridvorul bisericii din Călugăreasa, comuna Negoești, județul Gorj (1822); 12. *«Costandina»*, detaliu. Biserica din Berbești, comuna Slăvești, județul Gorj; 13. *«Stanciu sin Dumitrașcu cu Stana, soția sa și Ion sin Stanciu»*, detaliu de pe friza de la biserica din Vioarești, comuna Slătioara, județul Vlcea (1801); 14. *Friza ctitorilor de la biserica din Vioarești*, comuna Slătioara, județul Vlcea; 15. *«Iară, Anghel și Nițu»*, detaliu de pe friza de la biserica din Vioarești, (1801); 16. *«Protopopul Șerban, Ioan fiul său și Manda»* biserica «Bunavestire» din Copăceni, județul Vlcea (1804); 17. *«Ioan fiul protopopului Șerban și Manda»*, detaliu. Biserica din Copăceni, (1804); 18. *«Preda, Maria și Zamfira»*, biserica din Copăceni, (1804); 19. *«Popa Dumitru, preotasa Mina și Ilinca»*, detaliu. Biserica din Urșani, județul Vlcea; 20. *«Jupîn Mihai, popa Dumitru, popa Nicolae, diaconu Nicolae, Filip Tăndăscu și alții, cu soluțiile lor»*. Biserica din Urșani (1805); 21. *«Jupîn Barbu Ceaușescu»*, detaliu. Biserica din Urșani (1805); 22. *«Jupîn Constantin Coorea împreună cu Ioan vătaful și mama sa Nedelea»*. Biserica din Tg. Horezu, (1807); 23. *«Jupîn Constandin și jupînița Maria»*, detaliu. Biserica Tg. Horezu, (1807); 24. *«Diaconul Radu zugravu», autoportret. Biserica din Carliu, (1817); 25. «Neașca stolnicăscă și Parbu Gănescu»*, detaliu din Gănești, comuna Lăcusteni, județul Vlcea, (1812); 26. *«Eaterina Gănească»*, detaliu, Biserica din Gănești, (1812); 27. *Biserica Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe din Căzănești, vedere*. Comuna Rfreni, județul Vlcea, (1810); 28. *«Jupînița Elena»*, detaliu, Biserica din Căzănești; 29. *«Nectarie, episcopul Rîmnicului-Noului Severin»*. Biserica Sfîntul Ioan și Pogortea Sfîntului Duh din Ciocadia, județul Gorj, (1815); 30. *«Elena Bornească»*, detaliu, Biserica din Pojogi, județul Vlcea; 31. *«Jupîn Matei Pîrlîianu și jupîn Constandin»*, detaliu. Biserica «Întîmpinarea Domnului și Sfînșilor Voievozi», din Pîrlîeni de Mijloc, județul Vlcea. Frescă, 180 cm x 90 cm. detaliu de diaconul Gheorghe zugravul, (1825); 32. *«Pașa Constandina»*, detaliu, Biserica din Pîrlîeni de Mijloc; 33. *«Bechîr aga»*. Biserica «Toși Sfînșii» din Călugăreasca, comuna

Lukas Vischer¹, *Eucharistie — Zeichen der Einheit (Euharistia — semnul unității)*, în «Internationale Kirchliche Zeitschrift», Bern, nr. 4: 967, p. 241—264.

Cu studiul de față autorul (teolog protestant) voințe să ofere o contribuție la lămurirea uneia dintre cele mai dificile probleme din grupul celor «ecumenice». Problema foarte dificilă, fiindcă, deși Sfânta Euharistie este unanim apreciată ca specifică și constitutivă în învățătura creștine, confesiunile creștine vădesc totuși mare variație în doctrina lor euharistică, ceea ce, evident, nu permite practicarea «intercomuniunii» în vederea «unității creștine». De aici efortul pentru aducerea «doctrinelor euharistice» la același numitor.

Fracționarea creștinătății se manifestă împede mai ales în faptul că nu sîntem în stare — afirmă autorul — să săvîrșim împreună sfînta Euharistie, pe care Mîntuitorul a așezat-o ca semn al comuniunii noastre. Ne întîlnim împreună, vorbim împreună despre Mîntuitorul, dăm mărturie împreună pentru Dinsul, dar cînd e vorba să ne apropiem de Sfînta Împărtășanie, rămînem confesional separați întreoaltă, — fapt simțit dureros în întîlnirile ecumenice. Și în loc să ne ocupăm de rezolvarea problemei, ne mulțumim cu descrierea ei, socotind-o fără perspectivă de rezolvare pe plan ecumenic. Și totuși ea nu-i lipsită de astfel de perspectivă căci, dacă-i adevărat că noi sîntem una în Hristos, atunci unitatea aceasta va trebui să se manifeste și pe plan euharistic.

Și, într-adevăr, prin întîlnirile ecumenice a început să se formeze concepția că învățătura celorlalte confesiuni nu trebuie privită exclusiv prin prisma rătăcirii, falsificării și nevalabilității ei sub aspectul autenticității creștine, ci în primul rînd sub aspectul că într-o formă și măsură oarecare, Hristos este prezent și la dînsule, că Duhul Sfînt lucrează oarecum acolo. Această concepție constituie o primă premisă pentru orice discuție ecumenică asupra Euharistiei. Referirea la unitatea dată nouă în Hristos este punctul de plecare absolut necesar pentru toate străduințele noastre ecumenice.

Negoești, județul Gorj. Dobre zugravu, popa Mihai Zugravu, Ioan zugravu. (1822): 34. «Bechiraga», detaliu. Biserica din Calugareasca; 35. «Postelnicul Ioan», detaliu. Biserica din Calugareasca; 36. «Polcovnicul Mihai Coltescu, Calrina soția sa, Nicolae fiul lor cu soția lui». Biserica Sfîntul Ioan Botezătorul și Sfîntul Dumitru din Tg. Cărbunești. Matei zugravu, Gheorghe-căllă zugrav. anul 1831; 37. «Cocoara Anifa Urdareanu», detaliu. Biserica din Tg. Cărbunești; 38. «Gheorghe Bocănescu, Ruxandra și Balașa, împreună cu copiii». Biserica din Tg. Cărbunești; 39. «Stanca, soția lui Barbu Caragic», detaliu. Biserica «Adormirea Maicii Domnului» din Bărbuceni, comuna Zăvideni, județul Vlcea; 40. «Stanca, soția lui Barbu Caragic și Casandra, fiica lor». Biserica din Bărbuceni; 41. «Ioana Bărbuceanu Tetoianu, Stanca, Ioan Tetoianu, Constantin Tetoianu, Nicolae Bărbuceanu, Monahia Meletia». Biserica Sfîntul Nicolae din Vizoiești, județul Vlcea; 42. «Safta Stolniceasca», detaliu Biserica din Vizoiești; 43. «Biv vel vistiaru Alexandru Diclescu, Iiii săi Drăghici și Șerban și copiii Ioan, Alexandru, Vasile». Biserica «Adormirea Maicii Domnului» din Dudești, comuna Diclești, județul Vlcea; 44. «Panifa Dumitrana», detaliu. Biserica Sfîntința Constantin și Elena din Frasinu, comuna Andrasești, județul Gorj; 45. «Balașa», detaliu. Biserica Cuvioasa Paraschiva din Vladimiru, județul Gorj; 46. «Constantin Zană, Dumitrana, soția lui și Dimitrie». Biserica din Vladimiru; 47. «Dumitru Dîmurescu», detaliu. Biserica «Adormirea Maicii Domnului» din Horezu; 48. «Logojatul Nicolae Saftoiu și logoteasa Maria, soția lui». Biserica Sfîntul Nicolae din Leiești, județul Gorj. Constantin zugravu și Popa Dumitru din Bălești, (1847); 50. «Nicolae Saftoiu, și Nicolae Roșca cu soțiile lor, Maria și Ilinca». Biserica din Leiești; 51. «Barbu, Vilcu și Florea, soția lui cu copilul Nicolae». Biserica Sfîntul Nicolae din Cornetu-Schela, județul Gorj; 52. «Alexie Schileru», detaliu. Biserica din Cornetu-Schela; 53. «Ilinca, soția lui Alexie Schileru», detaliu. Biserica din Cornetu-Schela; 54. «Florea și soția lui», detaliu. Biserica de lemn Sfîntul Nicolae din Malaia, județul Vlcea. Nicolae Bunescu zugravu, (1856); 55. «Dumitru și Ion», Biserica din Malaia, (1861); 57. «Toma Bangu, Ana, soția lui și fata Stanca». Biserica din Malaia; 58. Cîtorii de la biserica din Cîmpofeni, comuna Arcani, județul Gorj, (1875); 59. «Ion Ilisoiu și Salomea, soția lui». Biserica nouă de lemn din Pișteștii din Deal, comuna Budieni, județul Gorj.

I. Directorul comisiei pentru «Credință și Constituție bisericească» a Consiliului ecumenic al Bisericilor.

Dar deosebirile doctrinare sînt adînc înrădăcinate în viața Bisericii. Pentru a putea face progrese comune în domeniul ecumenic, trebuie deci să se cerceteze teologia și istoria pentru a cunoaște cum și de ce au apărut, și din care motive sînt aceste deosebiri păstrate. Acest lucru constituie asemenea o premisă pentru discuțiile ecumenice. Acestea, în ce privește Euharistia îndeosebi, sînt duse prea mult pe temeiul situațiilor actuale. Se expun adică pozițiile actuale ale diferitelor Biserici și se încearcă prezentarea contrastelor dintre ele într-un fel care să înlesnească înțelegerea actuală, — ceea ce însă, de fapt, nu se realizează. Trebuie cunoscute rădăcinile și istoria fragmentării creștinătății. Sînt doar poziții confesionale ancorate în anumite situații istorice și care în decursul timpului și-au pierdut sensul lor inițial. Acesta-i cazul — spune autorul protestant — și cu sfînta Euharistie. Adevărul, în care voiește Dumnezeu să ne introducă, nu se află, pur și simplu, între contrastele existente în creștinătatea actuală, și de aceea misiunea noastră nu se cuprinde în simpla aducere a contrastelor actuale, în formă cît mai convingătoare, la același numitor. «Semnul» dat nouă de Hristos a înregistrat în decursul timpului diferite modificări și deci trebuie să ne punem întrebarea: cum ar putea fi el azi realizat în plenitudinea sa. Toate Bisericile trebuie să-și pună întrebarea: cum ar trebui organizată viața liturgică pentru ca generația de azi a credincioșilor să poată să I se închine lui Dumnezeu și să-L preamărească. De aceea mișcarea ecumenică nu trebuie să regleze contrastele de ieri, ci să pregătească unitatea de mine.

Autorul afirmă că nu urmărește să facă istoricul Euharistiei, ci să prezinte numai cîteva indicații care ar putea servi dialogului euharistic ecumenic. Expunerile euharistice existente sînt încă prea impregnate de puncte de vedere confesionale și particulare. O contribuție însemnată la dialogul ecumenic ar constitui o expunere ecumenică a istoricului Euharistiei în Biserica veche și în confesiunile actuale. Ar trebui adică să se precizeze modul instituirii Euharistiei de către Hristos, sensul pe care i l-a dat și cum s-a dezvoltat Euharistia de azi din lucrarea ctitorită odinioară de Mîntuitorul. Pînă recent — spune autorul — majoritatea Bisericilor credeau că pot răspunde acestor întrebări, fără să întîmpine dificultăți, avînd convingerea că există perfectă continuitate între instituirea Euharistiei de către Hristos și felul în care este ea săvîrșită acum de către ele. Bisericile aveau convingerea că îndeplinesc exact porunca: «Aceasta să faceți întru pomenirea Mea» dată de Mîntuitorul la instituirea Euharistiei. Bisericile aveau convingerea că au înțeles corect lucrările lui Hristos și că le săvîrșesc conform intențiilor Sale.

Dar cercetările critic-istorice — subliniază autorul — au zdruncinat această convingere. Și cu elemente furnizate de aceste cercetări, autorul se străduiește să arate că multe «date euharistice» nu dispun de certitudinea istorică ce li se atribuie. Spre exemplificare menționează că cuvintele întrebunțate de Hristos la Cina cea din urmă cu apostolii nu sînt redată la fel de respectivele texte scripturistice, că unele sînt originale, altele adăosuri ulterioare Cuvintelor «acesta este trupul Meu» și s-a dat de la început explicația «care se dă pentru voi» sau mai tîrziu? Urmînd critica istorică e greu de precizat acest fapt, ca și multe altele (data cinei Mîntuitorului, motivul ei, locul epiclezei la liturghie, relația dintre Euharistie și vechile agape ș.a.). Dar critica istorică, produs al gîndirii teologice protestante, nu poate avea nicicum — zicem noi — caracterul supremei autorități în materie de fixarea textului biblic și de interpretarea lui. Afirmînd că exegeza ortodoxă n-a alterat sensul original al învățaturii creștine, nu facem o afirmație de pe poziție confesională. Conceptul ortodox de azi despre Sfînta Euharistie este în perfectă concordanță cu conceptul doctrinar: original al Bisericii creștine. Mai reținem din studiul de față și afirmația autorului că în Biserica creștină primară săvîrșirea Euharistiei, ca și a altor lucrări religioase precizate, revin numai clerului care dispune de succesiunea apostolică și că aceasta este întreruptă în Bisericile apărute din Reforma apuseană.

Sesizînd diferitele interpretări făcute Euharistiei, autorul face într-adevăr cu acest studiu dens și clar expus, un serviciu util dialogului ecumenic, oferînd participanților la el posibilitatea să se documenteze asupra multiplelor aspecte ale «problemei euharistice» care totuși pentru noi nu-i o «problemă» de rezolvat, ci un adevăr creștin deplin precizat.

Prof. O. BUCEVSCI

Ion Gheție, *Maramureșul anilor 1500 — patrie a textelor rotacizante?*, în «Limba română», București, XVII (1968), nr. 3, p. 251—258.

Pină acum textele rotacizante erau considerate ca aparținând zonei Maramureșului. Ele făceau parte din curentul de traduceri românești, 1490—1520, apărînd în cadrul luptei de emancipare de sub autoritatea episcopatului ucrainean din Muncaci dusă de Biserica română din Maramureș (1491—1498) (Vezi P. P. Panaitescu, *Incepăturile și biruința scrisului în limba română*, București, Editura Academiei R.P.R., 1965; I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, București, 1916). Fenomene de limbă, rotacismul și unele maghiarisme, concordă toate numai pentru Maramureș. Analiza filigranelor hîrtiei, cit și descifrarea criptogramei indicau anii 1515. În acest caz, primele texte românești apar datorită unor factori culturali interni și nu ca rezultat al unei influențe din partea catolicismului sau Protestantismului. Ion Gheție consideră că I. A. Candrea este astăzi depășit, deoarece el a localizat textele românești din secolul al XVI-lea prin raportare la stările lingvistice din graiurile actuale și nu la nivelul epocii respective (Ion Gheție, *Localizarea textelor vechi românești după criterii lingvistice*, în «Studii și cercetări lingvistice», XVI (1965), nr. 3, p. 394—402). U final nu este specific numai Maramureșului sec. al XVI-lea, ci apare în texte din toate regiunile teritoriului daco-român, iar rotacismul lui *n*, întilnit astăzi numai în Munții Apuseni, în secolul al XVI-lea apare în *Codex Sturdzanus*, *Codicele de la Ieud*, *Scrisorile de la Bistrița* (centrul și nordul Transilvaniei), *Pravila ritosului Lucaci* (Bucovina), iar după anul 1600 poate fi semnalat și în alte documente din nordul Transilvaniei și al Moldovei. Fenomene de limbă ca *ști* în loc de *știe*, — *areți,-ereti,-ireți* (secolul al XVI-lea în texte coresiene, în *Palia*, *Codex Sturdzanus*) ca și în *Alixandria* hunedoreană, în opera lui Varlaam, Dosoftei, câteva maghiarisme ca «felelet», «hălăstui», «utăluitoriu», «adămană», se găsesc nu numai în textele rotacizante. Localizarea indicată de Candrea nu mai corespunde, întrucît astăzi datele dialectologiei arată că scrierea textelor rotacizante a fost efectuată pe o arie mai largă, cuprinzînd Crișana, nordul Transilvaniei, Maramureșul, Banatul și Moldova, teritoriu unde în secolul al XVI-lea se vorbea subdialectivul nordic (Vezi Al. Rosetti, *Istoria limbii române. VI. Secolele XIII—XVII*. București, 1966, p. 834). Data scrierii *Psaltirii Hurmuzachi*, în lumina ultimelor cercetări filigranologice, e ulterioară anilor 1510—1515. Data consemnată în criptograma din *Psaltirea Scheiană* indică anul 1512 iar în ceea ce privește traducerea nu avem nici o dovadă că ea a fost făcută de un *sas* (Vezi R. Pava, *Criptograma din Psaltirea Scheiană*, în «Studii și materiale de istorie medie», București, III, 1958). Apare ca un fapt concludent că textele rotacizante au fost scrise atît în Ardealul de nord, cit și în Crișana, Maramureș, Banat și Moldova. *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voroneșeană* datează din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, iar *Codicele Voroneșean* și *Psaltirea Hurmuzachi*, cu aproximație, sînt scrise după 1550. Textele lor sînt *copii*, nu *originalele* (Andrei Avram, *Interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești*, în «Studii și cercetări lingvistice», București, XV (1966), nr. 2). *Psaltirea Hurmuzachi* pare a fi o copie și nu autografia traducătorului, după cum preciza I. A. Candrea. Curentul cultural care face posibilă apariția textelor rotacizante în jumătatea nordică a țării, trebuie piasat «aproape sigur» în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. «nu în primele decenii» (p. 258). Textele rotacizante ca fenomene de limbă înregistrate în operele menționate «pot fi atribuite și altor mișcări culturale, interne sau externe», nu numai celui localizat în Maramureș și legat de lupta Bisericii Ortodoxe împotriva autorității Episcopiei din Muncaci. Fenomenul cultural respectiv are o arie mult mai largă, rămînînd ca viitoare cercetări să aducă în acest sens dovezi decisive. — (C.B.).

Ion Gheție, *Maramureșul anilor 1500 — patrie a textelor rotacizante?*, în «Limba română», București, XVII (1968), nr. 3, p. 251—258.

Până acum textele rotacizante erau considerate ca aparținând zonei Maramureșului. Ele făceau parte din curentul de traduceri românești, 1490—1520, apărind în cadrul luptei de emancipare de sub autoritatea episcopatului ucrainean din Muncaci, dusă de Biserica română din Maramureș (1491—1498) (Vezi P. P. Panaitescu, *Incepăturile și biruința scrisului în limba română*, București, Editura Academiei R.P.R., 1965; I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, București, 1916). Fenomene de limbă, rotacismul și unele maghiarisme, concordă toate numai pentru Maramureș. Analiza filigranelor hîrtiei, cît și descifrarea criptogramei indicau anii 1515. În acest caz, primele texte românești apar datorită unor factori culturali interni și nu ca rezultat al unei influențe din partea catolicismului sau Protestantismului. Ion Gheție consideră că I. A. Candrea este astăzi depășit, deoarece el a localizat textele românești din secolul al XVI-lea prin raportare la stările lingvistice din graiurile actuale și nu la nivelul epocii respective (Ion Gheție, *Localizarea textelor vechi românești după criterii lingvistice*, în «Studii și cercetări lingvistice», XVI (1965), nr. 3, p. 394—402). U final nu este specific numai Maramureșului sec. al XVI-lea, ci apare în texte din toate regiunile teritoriului daco-român, iar rotacismul lui *n*, întilnit astăzi numai în Munții Apuseni, în secolul al XVI-lea apare în *Codex Sturdzanus*, *Codicele de la Ieud*, *Scrisorile de la Bistrița* (centrul și nordul Transilvaniei), *Pravila ritosului Lucaci* (Bucovina), iar după anul 1600 poate fi semnalat și în alte documente din nordul Transilvaniei și al Moldovei. Fenomene de limbă ca *ști* în loc de *știe*, — *areți*, *-ereti*, *-ireți* (secolul al XVI-lea în textele coresiene, în *Palia*, *Codex Sturdzanus*) ca și în *Alizandria* hunedoreană, în opera lui Varlaam, *Dosoftei*, cîteva maghiarisme ca «felelet», «hălăstui», «utăluitoriu», «adămană», se găsesc nu numai în textele rotacizante. Localizarea indicată de Candrea nu mai corespunde, întrucît astăzi datele dialectologiei arată că scrierea textelor rotacizante a fost efectuată pe o arie mai largă, cuprinzînd Crișana, nordul Transilvaniei, Maramureșul, Banatul și Moldova, teritoriu unde în secolul al XVI-lea se vorbea subdialectivul nordic (Vezi Al. Rosetti, *Istoria limbii române. VI. Secolele XIII—XVII*. București, 1966, p. 834). Data scrierii *Psaltirii Hurmuzachi*, în lumina ultimelor cercetări filigranologice, e ulterioară anilor 1510—1515. Data consemnată în criptograma din *Psaltirea Scheiană* indică anul 1512 iar în ceea ce privește traducerea nu avem nici o dovadă că ea a fost făcută de un sas (Vezi R. Pava, *Criptograma din Psaltirea Scheiană*, în «Studii și materiale de istorie medie», București, III, 1958). Apare ca un fapt concludent că textele rotacizante au fost scrise atît în Ardealul de nord, cît și în Crișana, Maramureș, Banat și Moldova. *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voroneșeană* datează din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, iar *Codicele Voroneșean* și *Psaltirea Hurmuzachi*, cu aproximație, sînt scrise după 1550. Textele lor sînt cîpii, nu originalele (Andrei Avram, *Interpretarea grației chititice a primelor texte românești*, în «Studii și cercetări lingvistice», București, XV (1966), nr. 2). *Psaltirea Hurmuzachi* pare a fi o copie și nu autografia traducătorului, după cum preciza I. A. Candrea. Curentul cultural care face posibilă apariția textelor rotacizante în jumătatea nordică a țării, trebuie plasat «aproape sigur» în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. «nu în primele decenii» (p. 258). Textele rotacizante ca fenomene de limbă înregistrate în operele menționate «pot fi atribuite și altor mișcări culturale, interne sau externe», nu numai celui localizat în Maramureș și legat de lupta Bisericii Ortodoxe împotriva autorității Episcopiei din Muncaci. Fenomenul cultural respectiv are o arie mult mai largă, rămînînd ca viitoare cercetări să aducă în acest sens dovezi decisive. — (C.B.).

TROPARUL SF. MARE MUCENIC DIMITRIE

GLAS 3

arm. de
Nicolae Lungu

Allegretto-moderato

S. *f* Ma re a pă ră —
A. *f* Ma re a pă ră —
T. *f* Ma re a pă ră —
B. *f* Ma re a pă ră —

— tor — tea a flat in — tru pri — mej-dii
— tor — tea a flat in — tru pri — mej-dii
— tor — tea a flat in — tru pri — mej-dii
— tor — tea a flat in — tru pri — mej-dii

lu — mea, pur — tă — to — ru — le de —
 lu — mea, pur — tă — to — ru — le de
 lu — mea, pur — tă — to — ru — le de
 lu — mea, pur — tă — to — ru — le de

chi — nuri, pre ti — ne, cel —
 chi — nuri, pre ti — ne, cel —
 chi — nuri, pre ti — ne, cel —
 chi — nuri, pre ti — ne, cel —

ce ai bi — ru — it — pe pă — gîni. Deci, pre —
 ce ai bi — ru — it — pe pă — gîni. Deci, pre —
 ce ai bi — ru — it — pe pă — gîni. Deci, pre —
 ce ai bi — ru — it — pe pă — gîni. Deci, pre —

- cum mîn - dri a lui Li - e ai sur -

- cum mîn - dri a lui Li - e ai sur -

- cum mîn - dri a lui Li - e ai sur -

- cum mîn - dri a lui Li - e ai sur -

- pat, Şi la lup-tă în - drăz - net, ai fă -

- pat, Şi la lup-tă în - drăz - net, ai fă -

- pat, Şi la lup-tă în - drăz - net, ai fă -

- pat, Şi la lup-tă în - drăz - net, ai fă -

- cut pe Nes - for; A - sa Sfin - te Di -

- cut pe Nes - for; A - sa Sfin - te Di -

- cut pe Nes - for; A - sa Sfin - te Di -

- cut pe Nes - for; A - sa Sfin - te Di -

mi tri e, roa-gă pe Hris-tos,

mi tri e, roa-gă pe Hris-tos,

mi tri e, roa-gă pe Hris-tos,

mi tri e, roa-gă pe Hris-tos,

Dum-ne zeu, să ne dă-ru-ias-că

Dum-ne zeu, să ne dă-ru-ias-că

Dum-ne zeu, să ne dă-ru-ias-că

Dum-ne zeu, să ne dă-ru-ias-că

no-uă ma-re mi-lă.

no-uă ma-re mi-lă.

no-uă ma-re mi-lă.

no-uă ma-re mi-lă.

MAI MARILOR VOEUZI

TROPERUL SF. ARHANGHELI MIHAIL SI GAVRIIL
(GLAS II MIDIAN)

arm. de

Nicolae Lungu

Allegretto

mf

S. Mai ma — ri — lor Vo — e —

mf

A. Mai ma — ri — lor Vo — e —

mf

T. Mai ma — ri — lor Vo — e —

mf

B. Mai ma — ri — lor Vo — e —

— vozi ai oș — ti — lor ce — rești, ru — gă — mu —

— vozi ai oș — ti — lor ce — rești, ru — gă — mu —

— vozi ai oș — ti — lor ce — rești, ru — gă — mu —

— vozi ai oș — ti — lor ce — rești, ru — gă — mu —

—vă pre voi, — noi ne — vred-ni — cii, cu

—vă pre voi, — noi ne — vred-ni — cii, cu

—vă pre voi, — noi ne — vred-ni — cii, cu

—vă pre voi, — noi ne — vred-ni — cii, cu

ru — gă — ciu — ni — le voas — tre să

ru — gă — ciu — ni — le voas — tre să

ru — gă — ciu — ni — le voas — tre să

ru — gă — ciu — ni — le voas — tre să

— ne — a — co — pe — riți cu a — co — pe — ră —

— ne — a — co — pe — riți cu a — co — pe — ră —

— ne — a — co — pe — riți cu a — co — pe — ră —

— ne — a — co — pe — riți cu a — co — pe — ră —

mîn-tul a ri-pi-lor mă-ri-rii voas-tre
 mîn-tul a ri-pi-lor mă-ri-rii voas-tre
 mîn-tul a ri-pi-lor mă-ri-rii voas-tre
 mîn-tul a ri-pi-lor mă-ri-rii voas-tre

ce-lei ne-tru-pești; pă-zin-du-ne pre
 ce-lei ne-tru-pești; pă-zin-du-ne pre
 ce-lei ne-tru-pești; pă-zin-du-ne pre
 ce-lei ne-tru-pești; pă-zin-du-ne pre

noi cei ce că-dem cu de-a-din-sul
 noi cei ce că-dem cu de-a-din-sul
 noi cei ce că-dem cu de-a-din-sul
 noi cei ce că-dem cu de-a-din-sul

și stri-găm: iz-bă-vi-ți-ne

și stri-găm: iz-bă-vi-ți-ne

și stri-găm: iz-bă-vi-ți-ne

și stri-găm: iz-bă-vi-ți-ne

din ne-voi, ca niș-te mai mari pes-te

din ne-voi, ca niș-te mai mari pes-te

din ne-voi, ca niș-te mai mari pes-te

din ne-voi, ca niș-te mai mari pes-te

rall...

oș-ti-le pu-te-ri-lor de sus.

oș-ti-le pu-te-ri-lor de sus.

oș-ti-le pu-te-ri-lor de sus.

oș-ti-le pu-te-ri-lor de sus.

MARE ESTE PUTEREA CRUCII TALE, DOAMNE

PODOBIE GLAS 3

Maestoso *mf* *arm. de Nicolae Lungu*

S. *Ma-re es-te pu-*

A. *Ma-re es-te pu-*

T. *Ma-re es-te pu-*

B. *Ma-re es-te pu--*

-te-rea cru-cii Ta-le Doam-

-te-rea cru-cii Ta-le Doam-

-te-rea cru-cii Ta-le Doam-

-te-rea cru-cii Ta-le Doam-

— ne, că s-a în — fipt în loc
 — ne, că s-a în — fipt în loc
 — ne, că s-a în — fipt în loc
 — ne, că s-a în — fipt în loc

și lu — crea — ză în lu
 și lu — crea — ză în lu
 și lu — crea — ză în lu
 și lu — crea — ză în lu

— me; și a a — ră — tat
 — me; și a a — ră — tat
 — me; și a a — ră — tat
 — me; și a a — ră — tat

din pes — cari, A — pos — toli și
 din pes — cari, A — pos — toli și
 din pes — cari, A — pos — toli și
 din pes — cari, A — pos — toli și

din pă — gîni, mu — ce — nici,
 din pă — gîni, mu — ce — nici,
 din pă — gîni, mu — ce — nici,
 din pă — gîni, mu — ce — nici,

ca să se roa — ge pen — tru
 ca să se roa — ge pen — tru
 ca să se roa — ge pen — tru
 ca să se roa — ge pen — tru

su—fle—te le noas—tre!

su—fle—te le noas—tre!

su—fle—te le noas—tre!

su—fle—te le noas—tre!

The musical score is written for four voices: Soprano, Alto, Tenor, and Bass. It consists of four staves. The lyrics are 'su—fle—te le noas—tre!'. The score is divided into three measures. The first measure is in 2/4 time, the second in 3/4, and the third in 4/4. The key signature has one sharp (F#). The lyrics are written below the staves, with hyphens indicating syllables across notes. The Soprano and Alto parts have a 'v' above the first note of each line. The Tenor and Bass parts have a 'v' below the first note of each line. The final note of each line is a fermata.

TIPOGRAFIA
INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MIȘIUNE ORTODOXA
BUCUREȘTI

41.630